PODKARPACKIE
przestrzeń otwarta

HANDEL ZAGRANICZNY ORAZ BEZPOŚREDNIE INWESTYCJE ZAGRANICZNE W WOJEWÓDZTWIE PODKARPACKIM W LATACH 2013–2019

Podkarpackie
Regionalne Obserwatorium Terytorialne

RSI PODKARPACKIE

Rzeszów 2021

WOJEWÓDZTWO PODKARPACKIE

Handel zagraniczny oraz bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie podkarpackim w latach 2013-2019

Raport końcowy

Podkarpackie
Regionalne Obserwatorium Terytorialne

RSI PODKARPACKIE

Rzeszów 2021

Raport przygotowany przez:
Innoreg Sp. z o.o.

Autorzy:
dr Maciej Piotrowski
dr Michał Thlon
Magdalena Marciniak-Piotrowska
Dorota Thlon

Wydawca:
Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego
al. Łukasza Cieplińskiego 4
35-010 Rzeszów

Druk i oprawa:
Soft Vision, Szczecin

Zdjęcia na okładce pochodzą z banku zdjęć www.123rf.com

ISBN 978-83-66073-10-4

Publikacja dostępna także w formie elektronicznej na stronie internetowej: www.rsi.podkarpackie.pl

Spis treści

1. Wykaz skrótów 5
2. Streszczenie 7
3. Summary 9
4. Wprowadzenie 11
   4.1. Kontekst badania i potrzeba realizacji 11
   4.2. Cele badawcze 11
   4.3. Opis zastosowanych metod badawczych i analitycznych 12
5. Charakterystyka handlu zagranicznego w województwie podkarpackim 16
   5.1. Podstawowe dane dotyczące wymiany handlowej w województwie podkarpackim 16
   5.2. Kierunki rozwoju handlu zagranicznego województwa podkarpackiego 17
   5.3. Najważniejsze produkty eksportowe i importowe województwa podkarpackiego 24
   5.4. Handel zagraniczny w województwie podkarpackim na tle innych województw i Polski 34
   5.5. Możliwe reperkusje związane z epidemią koronawirusa COVID-19 dla handlu zagranicznego, w tym przygranicznej wymiany handlowej, przyciągania inwestorów oraz międzynarodowej współpracy gospodarczej przedsiębiorstw 37
   5.6. Charakterystyka handlu przygranicznego i jego znaczenie 40
   5.7. Charakterystyka eksporterów z województwa podkarpackiego 51
   5.8. Międzynarodowa współpraca gospodarcza przedsiębiorstw 67
   5.9. Włączanie się podkarpackich uczelni w międzynarodowe konsorcja badawcze (internacjonalizacja działalności uczelni) 69
6. Czynniki wpływające na atrakcyjność inwestycyjną Podkarpacia oraz potencjał eksportowy 72
   6.1. Atrakcyjność inwestycyjna pod kątem uwarunkowań społeczno-gospodarczych 72
   6.2. Stan infrastruktury sprzyjającej przyciąganiu inwestorów zagranicznych oraz rozwojowi eksportu 77
      6.2.1. Infrastruktura drogowa 77
      6.2.2. Kolej 81
      6.2.3. Lotniska 81
      6.2.4. Infrastruktura telekomunikacyjna 84
   6.3. Otoczenie okołobiznesowe 85
   6.4. Wsparcie procesu umiędzynarodowienia z funduszy unijnych 94
   6.5. Studia przypadku działań wspierających działalność eksportową podejmowanych w innych regionach Polski 98
   6.6. Działania zwiększające atrakcyjność inwestycyjną 100
      6.6.1. Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014–2020 100
      6.6.2. Instrumenty ponadnarodowe 101
7. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie podkarpackim 103
   7.1. Wielkość i struktura inwestycji zagranicznych, zróżnicowanie wewnątrzregionalne 103
   7.2. Czynniki wpływające na wybór Podkarpacia jako miejsca realizacji inwestycji 104
   7.3. Studia przypadku inwestorów z kapitałem zagranicznym 106
8. Podsumowanie 110
   8.1. Analiza SWOT uwarunkowań sytuacji dla handlu zagranicznego 110

8.2. Benchmarking – województwo podkarpackie na tle pozostałych regionów oraz kraju 112
8.3. Analiza kluczowych czynników sukcesu 114
8.4. Wnioski i rekomendacje 116
9. Załączniki 119
9.1. Spis tabel i rysunków 119
9.2. Wykaz literatury 123
9.3. Lista eksporterów 127
9.4. Dodatkowe zestawienia danych statystycznych 132
9.4.1. Najważniejsze produkty eksportowe w woj. podkarpackim wg klasyfikacji CN (poziom działów i 4 cyfr) w okresie 2013-2020 (w mln zł) 132
9.4.2 Najważniejsze produkty importowe w woj. podkarpackim wg klasyfikacji CN (poziom działów i 4 cyfr) w okresie 2013-2020 (w mln zł) 135
9.4.3. Najważniejsze produkty eksportowe wg klasyfikacji CN w 2019 r. (poziom 6 cyfr) 137
9.4.4. Najważniejsze produkty importowe wg klasyfikacji CN w 2019 r. (poziom 6 cyfr) 139
9.4.5. Liczba eksporterów w podziale na powiaty oraz najważniejsze grupy towarowe wg klasyfikacji CN w 2019 r. 140
9.4.6. Liczba eksporterów w podziale na powiaty oraz obszary działalności wg klasyfikacji PKD w 2019 r. 144
9.4.7. Najważniejsze grupy towarów eksportowane w podziale na powiaty w 2019 r. (w mln zł) 147
9.4.8. Najważniejsze grupy towarów eksportowane w podziale na powiaty w 2019 r. na Ukrainę (w tys. zł) 152
9.4.9. Najważniejsze grupy towarów eksportowane w podziale na powiaty w 2019 r. na Słowację (w tys. zł) 155
9.4.10. Najważniejsze grupy importowanych towarów w podziale na powiaty w 2019 r. (w mln zł) 159
9.4.11. Najważniejsze grupy towarów importowane z Ukrainy w podziale na powiaty w 2019 r. (w tys. zł) 162
9.4.12 Najważniejsze grupy towarów importowane ze Słowacji w podziale na powiaty w 2019 r. (w tys. zł) 166
9.4.13. Potencjał eksportowy wybranych grup towarowych Podkarpacia 168
9.5. Zestawienie uczestników programu Horyzont 2020 z woj. podkarpackiego 171

1. Wykaz skrótów

Skrót	Opis
BDL	Bank Danych Lokalnych GUS
BGK	Bank Gospodarstwa Krajowego
B+R	Badania i rozwój
CAAC	Centrum Analityczne Administracji Celnej
CAGR	Średnia roczna stopa wzrostu (ang. *Compound Annual Growth Rate*) – jedna z miar dynamiki używana w raporcie
CATI	Wspomagany komputerowo wywiad telefoniczny (ang. *Computer Assisted Telephone Interview*)
CAWI	Wspomagany komputerowo wywiad przy pomocy strony WWW (ang. *Computer Assisted Web Interview*)
CEIDG	Centralna Ewidencja i Informacja o Działalności Gospodarczej
CN	Nomenklatura scalona (ang. *combined nomenclature*) – system klasyfikacji towarów w obrocie międzynarodowym
COI	Centrum Obsługi Inwestora
COIE	Centrum Obsługi Inwestorów i Eksporterów
GUS	Główny Urząd Statystyczny
IDI/TDI	Indywidualne wywiady pogłębione (ang. *in-depth interviews*) / pogłębione wywiady realizowane telefoniczne (ang. *telephone in-depth interviews*)
IOB	Instytucje otoczenia biznesu
IS	Inteligentne specjalizacje
JST	Jednostki samorządu terytorialnego
KRS	Krajowy Rejestr Sądowy
KUKE	Korporacja Ubezpieczeń Kredytów Eksportowych Spółka Akcyjna
MŚP	Sektor małych i średnich przedsiębiorstw
NBP	Narodowy Bank Polski
PAIH	Polska Agencja Inwestycji i Handlu
PARP	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości
PKB	Produkt Krajowy Brutto
PKD	Polska Klasyfikacja Działalności – usystematyzowany podział rodzajów działalności społeczno-gospodarczej
POPW 2014-2020	Program Operacyjny Polska Wschodnia 2014-2020
RARR	Rzeszowska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A.
RIS3	Regionalna Strategia Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3).
RPO WP 2014 -2020	Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020
SSE	Specjalna strefa ekonomiczna
UMWP	Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie
ZBH	Zagraniczne Biura Handlowe

2. Streszczenie

Założenia badania

Niniejszy raport przedstawia wyniki badania pn.: „Handel zagraniczny oraz bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie podkarpackim w latach 2013-2019", które przeprowadzone zostały przez firmę Innoreg Sp. z o.o. na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podkarpackiego. Celem badania było dokonanie pogłębionej diagnozy stanu handlu zagranicznego województwa podkarpackiego oraz określenie wielkości i struktury bezpośrednich inwestycji zagranicznych zrealizowanych na Podkarpaciu.

Okres objęty analizą to lata 2013–2019. Badanie objęło obszar województwa podkarpackiego oraz, w celu porównawczym, pozostałe województwa.

W ramach badania zastosowano przede wszystkim analizę danych zastanych, a główne źródła informacji stanowiły dane pochodzące z Izby Celnej w Warszawie oraz Głównego Urzędu Statystycznego. Poza analizą desk research, w badaniu wykorzystano analizę statystyczną, technikę CATI, pogłębione wywiady IDI/ITI, analizę SWOT, benchmarking, panel ekspertów, analizę case study, autorską adaptację macierzy BCG oraz analizę kluczowych czynników sukcesu dla działalności na rynkach zagranicznych.

Najważniejsze wyniki

Handel zagraniczny

Województwo podkarpackie miało największą dynamikę wzrostu eksportu na przestrzeni lat 2013-2019. Eksport w tym okresie wzrastał średnio w ciągu roku o ponad 10%.

Przedsiębiorstwa z województwa podkarpackiego wyeksportowały w 2019 r. towary o wartości 34,8 mld zł. Stawia to region na 8. pozycji w kraju. Przekłada się to na ponad 192 tys. zł, w przeliczeniu na liczbę zarejestrowanych podmiotów w rejestrze REGON (5. pozycja w kraju).

Województwo podkarpackie ma jedną z największych nadwyżek w saldzie handlu zagranicznego w stosunku do całkowitej wartości eksportu. W 2019 r. było to 33,04% w stosunku do średniej krajowej na poziomie 1,82%.

Z krajami sąsiednimi region uzyskuje wyraźną nadwyżkę w saldzie handlu zagranicznego. W 2019 r. w przypadku Ukrainy nadwyżka wyniosła 8,4 mld zł, a Słowacji 9,7 mld zł.

Należy zmienić postrzeganie rodzimych przedsiębiorców, że na terenie Polski możliwa jest produkcja konkurencyjnych cenowo towarów. Wzrost stawek wynagrodzeń połączony z relatywnie dużymi kosztami funkcjonowania przedsiębiorstw sprawia, że eksport z Bułgarii, czy też Rumunii w niektórych branżach może stać się bardziej atrakcyjny pod względem cenowym. Coraz większy nacisk należy kłaść na jakość towarów.

Wpływ COVID-19 na handel zagraniczny

- Pandemia COVID-19 wpłynęła w sposób istotny na funkcjonowanie światowego handlu zagranicznego. Szczególnie dotkliwe spadki zarejestrowano w okresie luty – kwiecień 2020 r. względem analogicznego okresu w 2019 r.
- Polski eksport w mniejszym stopniu ucierpiał, niż handel w skali globalnej, czy też na poziomie Unii Europejskiej. Zdaniem rozmówców pogłębionych wywiadów indywidualnych, wpływ na to może mieć m.in. elastyczność polskich przedsiębiorstw w reagowaniu na bieżącą sytuację gospodarczą i zapotrzebowanie na określone produkty.
- W pierwszym półroczu 2020 r. w stosunku do 2019 r. województwo podkarpackie zanotowało spadek wielkości eksportu do większości najważniejszych krajów. Spadek wyniósł ponad 2,2 mld zł. W marcu, kwietniu i maju sięgał on ok. 30%. Za interesujący można uznać fakt, że w przypadku niektórych krajów zanotowano znaczny wzrost eksportu. Dotyczy to m.in. Chin (wzrost o ponad 500 mln zł), a także Białorusi i Japonii.
- Od czerwca można zauważyć łagodzenie negatywnych skutków pandemii. Spadek w czerwcu 2020 r. w stosunku do czerwca w 2019 r. nieznacznie przekroczył 8%.

Przyciąganie inwestorów

- Pomimo relatywnie słabych notowań woj. podkarpackiego w rankingach atrakcyjności inwestycyjnej (12. miejsce w kraju w badaniach SGH w ostatniej edycji w 2017 r.), region można uznać za dość atrakcyjny, szczególnie z punktu widzenia niektórych branż. Najważniejsze atuty Podkarpacia z punktu widzenia potencjalnych inwestorów to:
  a) wysoka dostępność komunikacyjna (podniesiona w momencie zakończenia trasy S19, jako elementu Via Carpatia),
  b) koncentracja podmiotów w obrębie niektórych branż (np. lotnictwo, motoryzacja, ICT, odlewnictwo) umożliwiająca tworzenie relacji i sieci wartości,
  c) relatywnie niskie wynagrodzenia w porównaniu do innych regionów kraju,
  d) relatywnie wysokie bezrobocie,
  e) dobrze rozwinięty system szkolnictwa zawodowego i wyższego.
- Zdaniem niektórych inwestorów duża koncentracja firm lotniczych może generować konkurencję w zakresie pozyskiwania pracowników (szczególnie wykwalifikowanych inżynierów i techników).
- Do najważniejszych barier można zaliczyć dostępność terenów inwestycyjnych o dużej powierzchni.
- Uzasadnione jest zacieśnianie współpracy pomiędzy regionalnymi instytucjami w zakresie przyciągania i obsługi inwestorów. W szczególno-

ści dotyczy to UMWP (COIE), RARR (COI), ARP SA oddziały w Mielcu i Tarnobrzegu obsługujące SSE, władze największych miast. Warto rozważyć realizację inicjatyw zbliżonych np. do Invest in Pomerania, czy też Business in Małopolska (z przeprowadzonych rozmów i analiz można uznać te inicjatywy za wysoko oceniane i efektywne). Nie chodzi tutaj o tworzenie nowych struktur wspierających inwestorów (np. nowego podmiotu), tylko raczej uporządkowanie współpracy pomiędzy wspomnianymi podmiotami i spójną promocję gospodarczą regionu, gdzie rola lidera zostałaby przywrócona COIE jako punktu nr 1 do kontaktu z inwestorami.

Instrumenty wsparcia eksportu

- Na terenie Podkarpacia w perspektywie 2014–2020 w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego nie były wdrażane instrumenty wsparcia eksportu, gdzie bezpośrednio aplikować mogłyby przedsiębiorstwa. Może to stanowić uzasadnienie dla dość dużego zainteresowania firm z Podkarpacia takimi działaniami jak POPW 1.2 Internacjonalizacja MŚP oraz POIR 3.3.3 Go to brand.
- W sytuacji, gdy w nowej perspektywie finansowej mogą być wygaszane wspomniane programy w takiej postaci jak dotychczas (co można wnioskować m.in. na podstawie rozmów z przedstawicielami PARP oraz Ministerstwa Rozwoju), należy rozważyć stworzenie zbliżonych instrumentów wsparcia na poziomie regionu. Wygaszanie tych programów na poziomie centralnym wynika z olbrzymiego obciążenia systemu obsługą tego rodzaju działań (ogłaszanie naborów, ocena wniosków, kontraktowanie, monitorowanie, rozliczanie). Uzasadnionym jest podjęcie dyskusji z komórką organizacyjną UMWP odpowiedzialną za opracowanie założeń RPO w nowej perspektywie finansowej w zakresie stworzenia tego typu instrumentów.
- W przypadku tworzenia instrumentów wsparcia bezpośredniego eksportu (misje gospodarcze, targi, promocja, doradztwo) model wdrażania może przybrać różne formy:
  a) Przedsiębiorstwa samodzielnie aplikują i realizują projekty.
  b) Na terenie regionu realizowany jest jeden duży projekt pozakonkursowy (przykład Invest in Pomerania), gdzie wiodąca IOB w regionie organizuje wsparcie.
  c) Na terenie regionu ogłaszany jest nabór w trybie konkursowym na wyłonienie większej liczby IOB organizujących wsparcie. Takimi podmiotami mogłyby być m.in. IOB, klastry, czy też zrzeszenia przedsiębiorców (podejście branżowe). Zdaniem rozmówców ten model mógłby być najbardziej efektywny w przypadku Podkarpacia. Z jednej strony pozwoliłoby to zmniejszyć obciążenia administracyjne i kadrowe po stronie instytucji zarządzającej (domyślnie komórki organizacyjnej UMWP). Z drugiej strony możliwe byłoby wykorzystanie praktycznych doświadczeń instytucji z grupy IOB, które dotychczas włączały się w realizowanie działań wspierających eksport (np. w ramach wspomnianych Internacjonalizacja MŚP czy też Go to Brand).
- W różnych badaniach ewaluacyjnych, w opinii przedsiębiorstw najbardziej oczekiwanym instrumentem wsparcia eksportu są wyjazdy na targi. Niemniej jednak z praktycznego doświadczenia firm doradczych wspierających ekspansje na rynki zagraniczne, taka forma powinna być zarezerwowana dla bardziej doświadczonych eksporterów. Z punktu widzenia początkujących eksporterów dużo bardziej efektywne wsparcie może dotyczyć przygotowania i organizacji misji gospodarczych. Efektywna realizacja takiego przedsięwzięcia powinna obejmować opracowanie listy potencjalnych kontrahentów, kontakt z nimi z możliwością przesłania próbek, badanie potrzeb, ustalenie programu spotkania, przygotowanie spotkania (m.in. materiały informacyjne tłumaczone optymalnie przez native speakera z doświadczeniem branżowym). Bardzo ważna może być asysta doświadczonej osoby w zakresie prowadzenia rozmów handlowych, optymalnie posługująca się językiem potencjalnego kontrahenta (dotyczy to w szczególności krajów niemieckojęzycznych, gdzie wciąż lepiej postrzegana jest komunikacja w języku niemieckim niż angielskim).
- Zdaniem licznych rozmówców jakość obsługi przedsiębiorstw przez firmy doradcze w zakresie rozwoju eksportu jest niejednokrotnie bardzo niska. Wynika to często z oportunistycznego podejścia tych firm do kwestii obsługi przedsiębiorstw oraz dostępności instrumentów wsparcia. Rozważane na poziomie centralnym jest wprowadzenie systemu certyfikacji w zakresie wsparcia eksportu. Co ważne, z punktu widzenia wiodących instytucji otoczenia biznesu na Podkarpaciu, jest to uzasadnione, gdyż umożliwi wykluczenie nierzetelnych firm.
- Inteligentne specjalizacje (IS) Województwa Podkarpackiego, zdaniem zespołu autorów oraz ekspertów uczestniczących w badaniach, są dobrane trafnie. Szczególnie w obszarze lotnictwa i kosmonautyki można zauważyć duży potencjał przedsiębiorstw. Ograniczone możliwości finansowania wszystkich zgłaszanych inicjatyw wymusza ich filtrowanie pod względem największej efektywności dla rozwoju regionu. Niemniej jednak nie powinno się całkowicie eliminować możliwości uzyskania dofinansowania przez podmioty działające poza IS. Można rozważyć przeznaczenie pewnej puli środków na finansowanie projektów spoza IS.

3. Summary

Assumptions of the study

This report presents the results of the study entitled: "Foreign trade and foreign direct investment in the Podkarpackie Province in 2013–2019", which was carried out by the company Innoreg Sp. z o.o. at the request of the Marshal Office of the Podkarpackie Province. The aim of the study was to carry out an in-depth diagnosis of the state of foreign trade in the Podkarpackie Province and to determine the size and structure of foreign direct investments.

The period covered by the analysis is 2013–2019. The study covered the area of the Podkarpackie Province and, for comparative purposes, other voivodeships.

As part of the study, the analysis of existing data was carried out, and the main sources of information were data from the Customs Service in Warsaw and the Statistics Poland. In addition to the desk research, the study used statistical analysis, CATI technique, in-depth IDI / TDI interviews, SWOT analysis, benchmarking, expert panel, case study analysis, original adaptation of the BCG matrix and analysis of key success factors for operations on foreign markets.

Key results

Foreign trade

- The Podkarpackie Province had the highest export growth dynamics in 2013–2019 . During this period, exports increased on average by over 10% per year.
- In 2019, enterprises from the Podkarpackie Province exported goods worth 34,8 billion PLN (8th position in the country). This equals to 192 thousand PLN, per the number of entities registered in the REGON register (5th position in the country).
- The Podkarpackie Province has one of the largest surpluses in the foreign trade balance in relation to the total value of exports. In 2019, it was 33,04% compared to the national average of 1,82%.
- With neighboring countries, the region obtains a clear surplus in the foreign trade balance. In 2019, the surplus in the case of Ukraine amounted to 8,4 billion PLN and Slovakia – 9,7 billion PLN.
- The perception of domestic entrepreneurs that in Poland it is still possible to produce goods that are competitively priced should be changed. The increase in wage rates combined with relatively high operating costs of enterprises means that production and exports from Bulgaria or Romania in some industries may become more attractive in terms of prices. More and more emphasis should be placed on the quality of goods.

The impact of COVID-19 on foreign trade

- The COVID-19 pandemic had a significant impact on the functioning of global foreign trade. Particularly severe drops were recorded in the period February – April 2020 compared to the same period in 2019.
- Polish exports suffered less than trade on a global scale or at the European Union level. According to the interviewed experts, this may be influenced, among others, by flexibility of Polish enterprises in responding to the current economic situation and the demand for specific products.
- In the first half of 2020, compared to 2019, the Podkarpackie Province recorded a decrease in the volume of exports to most of the important countries. The decrease amounted to over 2,2 billion PLN. The fall in March, April and May amounted to approx. 30%. Interestingly, in the case of some countries a significant increase in exports was recorded. This applies to China (increase by over 500 million PLN), also Belarus and Japan.
- Since June, mitigation of the negative effects of the pandemic observed. The decrease in June 2020 compared to June in 2019 slightly exceeded 8%.

Attracting investors

- Despite the relatively weak position of the Podkarpackie Province in the rankings of investment attractiveness (12th place in Poland in 2017, according to the research by SGH Warsaw School of Economics), the region can be considered quite attractive, especially from the point of view of some industries. The most important advantages of Podkarpacie from the point of view of potential investors are:
  a) high transport accessibility (increased as the S19 route being an element of Via Carpatia will be finished),
  b) concentration of entities within certain industries (e.g. aviation, automotive, ICT, foundry) enabling the creation of relationships and value networks,
  c) relatively low salaries compared to other regions of the country,
  d) well-developed system of vocational and higher education.
- According to some investors, the high concentration of aviation companies may generate competition in the recruitment of employees (especially qualified engineers and technicians).
- The most important barriers include the availability of large-scale investment areas.
- It is justified to tighten cooperation between regional institutions in the field of attracting and servicing investors. This applies in particular to the Marshal Office (The Center for Investors and

Exporters – COIE), Rzeszów Regional Development Agency (Investors Assistance Centre – IAC), subdivisions of Industrial Development Agency JSC located in Mielec and Tarnobrzeg (managing Special Economic Zone – SEZ), and investor service offices in the largest cities. It may be justified to implement initiatives similar to, for example, Invest in Pomerania or Business in Małopolska (from the interviews and analyzes carried out, these initiatives can be considered highly rated and effective). These ideas shouldn't lead to establishing new institutional structures to support investors (e.g. a new entity), but rather improving cooperation between the above-mentioned entities and coherent economic promotion of the region. It is advised that the leader role should be performed by COIE as the first point of contact with investors.

Export support instruments

- In the Podkarpacie Province in the 2014–2020 Financial Framework, direct export support instruments were not implemented. This may justify rather high interest of companies the from the Podkarpackie Province in measures offered within the frames of such as Smart Growth Programme, measure 3.3.3 Go to Brand and Operational Programme Eastern Poland, measure 1.2 Internationalization of SMEs.
- It can be presumed, that in the next Financial Framework, the above-mentioned measures may be terminated as they are now (on the basis of talks with representatives of central administration bodies). In that case the offer of similar support instruments at the regional level should be considered. The termination of these programs at the central level results from the enormous burden on the system with handling these projects (announcing calls for proposals, evaluating applications, contracting, monitoring, settlement). It is justified to start a discussion with the organizational unit of the Marshal Office responsible for the development of the new Regional Operation Programme, on assumptions of such instruments in the new Financial Framework.
- In the case of creating instruments to support exports (economic missions, trades, promotion, consulting), the implementation model may take various forms:
  a) companies apply and implement projects on their own,
  b) one large project is implemented in the region (such as for example Invest in Pomerania), which is managed by one of the leading business support organization in the region,
  c) in the region, a competition is announced for selecting a greater number of business support organizations, that would managed such projects. Such entities may include also clusters or associations of entrepreneurs (industry approach). According to the interviewed experts, this model may be the most effective in the Podkarpackie Province.
- According to enterprises and various evaluation studies, the most expected export support measure is co-financing participation in the business fairs. Nevertheless, based on the practical experience of consulting companies supporting expansion into foreign markets, this form should be reserved for more experienced exporters. From the point of view of novice exporters, much more effective support may be related to the preparation and organization of economic missions. Effective implementation of such activities should include developing a list of potential contractors, establishing contact, sending samples (if applicable), researching the needs, establishing the meeting agenda, preparing the meeting (including promotion materials translated preferably by a native speaker with industry experience). It may be very important to provide professional assistance during business talks, preferably native speaker (this applies in particular to German-speaking countries, where communication in German is still better perceived than in English).
- According to numerous interviewees, the quality of services provided by consulting companies in the field of export support is often very low. This is often due to the opportunistic approach of these companies and the availability of support instruments. The introduction of a certification system for export support companies is considered at the central level. Importantly, from the point of view of leading business support organizations in Podkarpackie Province, such step is justified, as it will help to exclude unreliable companies.
- According to the team of authors and experts participating in the research, smart specializations for Podkarpackie Province are well selected. Especially in the field of aviation and space industry, as well as automotive, companies have great export potential. However still the possibility of receiving support by enterprises operating outside the smart specialization should not be completely eliminated. A certain amount of funds may be considered for financing projects outside the smart specialization.

4. Wprowadzenie

4.1. Kontekst badania i potrzeba realizacji

Jednym z czynników decydujących o poziomie rozwoju gospodarczego danego państwa jest poziom rozwoju handlu zagranicznego oraz bezpośrednie inwestycje zagraniczne na szczeblu lokalnym i regionalnym. Handel zagraniczny, międzynarodowy to wymiana i przemieszczanie się towarów oraz usług za granice danego państwa, czyli ich eksport i import. Przez to pojęcie rozumie się również wszelkiego rodzaju działalność mającą na celu utrzymanie korzystnych stosunków gospodarczych z zagranicą[1].

Rozwój i funkcjonowanie handlu zagranicznego ma zasadniczy wpływ na poziom życia w danym regionie. Dzięki niemu i stałej wymianie surowców, kruszców, towarów rolniczych, przemysłowych, a także dóbr kooperacyjnych, regiony posiadają odpowiedni i niezbędny zasób produktów potrzebnych dla ich prawidłowego funkcjonowania.

Istnieją różne rodzaje współpracy zagranicznej. Wyróżnia się obrót towarowy, w skład którego wchodzą: import, eksport, reeksport towarami, a także dochód pochodzący z turystyki, usług transportowych, pocztowych, telekomunikacyjnych, bankowych. Wartość łączna eksportu i importu w ciągu roku daje bilans handlowy danego kraju.

Handel zagraniczny stwarza możliwość korzystania z wielu różnych usług, kupowania towarów po konkurencyjnych cenach przy szerokiej skali oferowanych dóbr dla konsumentów.

Handel zagraniczny i bezpośrednie inwestycje zagraniczne odgrywają znaczącą rolę w tworzeniu regionalnego i krajowego PKB, i chociażby z tego względu powinny być przedmiotem pogłębionych analiz.

Badanie takie zostało zlecone przez Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie i wykonane w 2014 r. Jednocześnie Regionalna Strategia Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2014–2020 na rzecz inteligentnych specjalizacji (RIS) została zatwierdzona 25 maja 2015 r. Wiele przyjętych wówczas założeń oraz podanych analizie danych uległo dezaktualizacji. Obecnie istnieje konieczność aktualizacji otrzymanych wówczas danych oraz ich weryfikacji w związku ze zmieniającą się sytuacją społeczno-gospodarczą oraz rozpoczęciem prac pod kątem aktualizacji Regionalnej Strategii Innowacji na lata 2021–2030. Analizując handel zagraniczny i bezpośrednie inwestycje zagraniczne uwzględnione zostały cztery regionalne specjalizacje województwa podkarpackiego tj. lotnictwo i kosmonautyka, jakość życia, motoryzacja, informacja i telekomunikacja oraz nowe obszary, które mają szansę stać się inteligentnymi specjalizacjami regionu.

4.2. Cele badawcze

Celem głównym badania było przeprowadzenie pogłębionej diagnozy stanu handlu zagranicznego województwa podkarpackiego (w tym wewnątrzwspólnotowej dostawy towarów) na tle Polski i innych województw wraz z elementami prognozy, zobrazowanie intensywności współpracy międzynarodowej przedsiębiorstw oraz określenie wielkości i struktury bezpośrednich inwestycji zagranicznych zrealizowanych na Podkarpaciu.

Na potrzeby osiągnięcia głównego celu badania wskazano 12 celów szczegółowych, z których ostatni (wizualizacja danych) ma charakter narzędziowy. Z tego względu w poniższym zestawieniu celów szczegółowych ten cel został pominięty. Zestawienie obligatoryjnych celów uzupełniono o 4 dodatkowe cele szczegółowe, zaproponowane przez autorów Raportu. Są to:

C1. Charakterystyka handlu zagranicznego w województwie podkarpackim
C2. Handel zagraniczny w województwie podkarpackim na tle innych województw i Polski
C3. Charakterystyka handlu przygranicznego i jego znaczenie
C4. Przedstawienie wykazu najważniejszych produktów eksportowych i importowych województwa podkarpackiego
C5. Przedstawienie wykazu największych eksporterów województwa podkarpackiego
C6. Kierunki rozwoju handlu zagranicznego województwa podkarpackiego
C7. Międzynarodowa współpraca gospodarcza przedsiębiorstw
C8. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie podkarpackim
C9. Działania podejmowane w województwie podkarpackim
C10. Regionalne specjalizacje województwa podkarpackiego a współpraca międzynarodowa
C11. Możliwe reperkusje związane z epidemią koronawirusa COVID-19 dla handlu zagranicznego, w tym przygranicznej wymiany handlowej, przyciągania inwestorów oraz międzynarodowej współpracy gospodarczej przedsiębiorstw
C12. Włączanie się podkarpackich uczelni w międzynarodowe konsorcja badawcze (internacjonalizacja działalności uczelni)
C13. Kluczowa infrastruktura dla wzmacniania handlu zagranicznego województwa podkarpackiego

[1] Za Szczegółowym Opisem Przedmiotu Zamówienia (SOPZ).

C14. Znaczenie podmiotów pośredniczących w eksporcie (partnerzy handlowi, agencje celne, firmy spedycyjne i transportowe)
C15. Sformułowanie wniosków i rekomendacji.

4.3. Opis zastosowanych metod badawczych i analitycznych

Analiza danych zastanych (desk research, DR)

Ze względu na diagnostyczno-analityczny charakter niniejszego badania bardzo istotną jego część stanowiło przeprowadzenie analizy danych zastanych (ang. desk research). Wyniki uzyskane w trakcie tejże analizy posłużyły do realizacji dalszych etapów badania, przede wszystkim nakierowując zespół badawczy na pewne konkretne problemy, które należało pogłębić i wyjaśnić w wyniku realizacji badań reaktywnych.

Analiza statystyczna

Analiza danych statystycznych odgrywała kluczowe znaczenie dla zdiagnozowania obecnej sytuacji województwa podkarpackiego w zakresie kształtowania się handlu zagranicznego (m.in. strumienie importu, eksportu w różnych przekrojach, wskaźniki dynamiki, dodatkowe wskaźniki koncentracji eksportu). Istotnym uzupełnieniem analizy statystycznej była prezentacja danych z pomocą autorskiej adaptacji macierzy BCG na potrzeby analiz danych handlu zagranicznego.

Najważniejszymi źródłami danych były:

1. Dane publikowane przez Główny Urząd Statystyczny.
2. Bank Danych Lokalnych, dostępny na http://www.stat.gov.pl/bdl
3. Roczniki statystyczne województwa podkarpackiego
4. Roczniki Statystyczne Województw
5. Rocznik Statystyczny Przemysłu
6. Rocznik Statystyczny Handlu Międzynarodowego
7. Eurostat, dostępny na http://ec.europa.eu/eurostat
8. Dane z bazy UN Comtrade w zakresie danych statystycznych dotyczących importu do wybranych rynków na świecie (http://comtrade.un.org/db)
9. Dane zakupione z systemów INTRASTAT i EXTRASTAT, udostępnianych przez Centrum Analityczne Administracji Celnej przy Izbie Celnej w Warszawie

Wykorzystano zarówno historyczne, jak i najbardziej aktualne dane publikowane w ww. źródłach.

Metoda kartograficzna

Metoda kartograficzna została zastosowana na dwóch poziomach. Z jednej strony posłużyła jako metoda wizualizacji zjawisk w przestrzeni, a z drugiej jako kartograficzna metoda badań stosowana do analiz przestrzennych. Wizualizacje zostały zrealizowane za pomocą programu QGIS.

Badania ankietowe CATI

Wywiad telefoniczny wspomagany komputerowo to technika należąca do grupy metod wywiadu o charakterze zdecydowanie ilościowym, w którym pomiar przeprowadzany jest za pomocą wystandaryzowanego kwestionariusza zawierającego pytania z listą gotowych możliwych odpowiedzi (kafeterią), które mogą być uzupełnione pytaniami otwartymi lub półotwartymi.

Badania ankietowe CATI przeprowadzone zostały z następującymi grupami podmiotów:

Eksporterzy

W badaniu ankietowym CATI wzięło udział 51 eksporterów z woj. podkarpackiego. Poniżej została przedstawiona struktura pod względem sektora działalności oraz poziomu zatrudnienia.

Rysunek 1. Struktura eksporterów pod względem sektora działalności oraz poziomu zatrudnienia

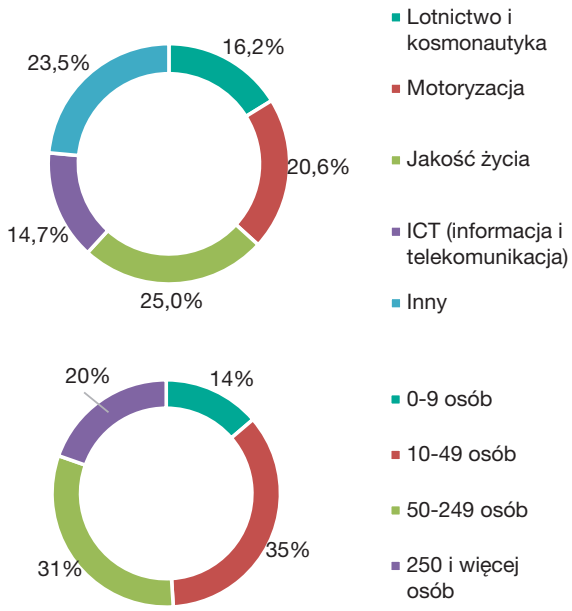

Źródło: badania CATI na próbie eksporterów (n=51)

W próbie dość równomiernie rozłożyły się firmy reprezentujące poszczególne inteligentne specjalizacje regionu. Należy jednocześnie podkreślić, iż szereg firm deklarowało wpisanie się w więcej niż jedną specjalizację. Przykładowo spółka Concise Software tworzy rozwiązania z obszaru ICT, które są wykorzystane m.in. w motoryzacji (systemy roz-

rywki pokładowej, systemy rezerwacji pojazdów) oraz w innych dziedzinach życia, także mających pewne elementy wspólne z jakością życia. Tym samym tego typu podmiot może wpisywać się w dwie lub więcej specjalizacji.

Tabela 1. Struktura próby uwzględniając przypisanie do inteligentnych specjalizacji oraz w podziale na kategorie zatrudnienia

Zatrudnienie	Lotnictwo i kosmonautyka	Motoryzacja	Jakość życia	ICT	Inny	Ogółem
0-9 osób	0	1	2	2	3	8
10-49 osób	5	5	3	5	7	25
50-249 osób	3	5	9	1	5	23
250 i więcej osób	3	3	3	2	1	12
Ogółem	11	14	17	10	16	68

Źródło: badania CATI na próbie eksporterów (n=51)

Pewną trudność stanowiło określenie faktycznej liczby pracujących wśród badanych podmiotów. Część respondentów funkcjonuje w ramach grup powiązanych osobowo i kapitałowo, gdzie zatrudnienie na Podkarpaciu stanowi tylko część zatrudnienia w danej grupie obejmującej inne regiony w kraju czy też kraju. Z tego względu w badaniu uwzględniono faktyczne zatrudnienie na terenie woj. podkarpackiego.

Na kolejnym wykresie przedstawiono lokalizację badanych eksporterów.

Rysunek 2. Lokalizacja badanych eksporterów (poziom powiatów)

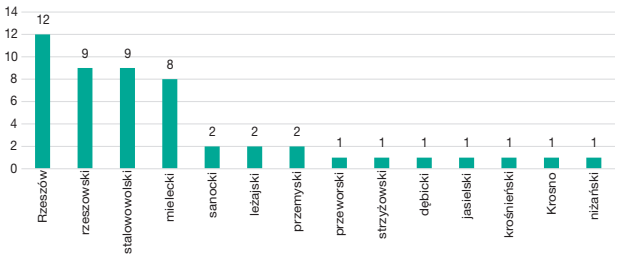

Źródło: badania CATI na próbie eksporterów (n=51)

Największa grupa badanych eksporterów jest zlokalizowana na terenie 4 powiatów: M. Rzeszów, rzeszowskiego, stalowowolskiego oraz mieleckiego. Struktura pod tym względem bardzo dobrze ilustruje znaczenie poszczególnych powiatów pod względem generowanego strumienia eksportu.

Należy jednocześnie podkreślić, iż przy tak niewielkiej próbie błąd maksymalny szacunku wynosi 14% przy poziomie ufności 0,95. Przykładowo: jeżeli oszacowana na podstawie ankiet wartość wskaźnika wyniesie 50%, można założyć, iż z prawdopodobieństwem 95% rzeczywista wartość dla całej populacji eksporterów będzie się mieściła w przedziale 36–64%. Należy zatem traktować wyniki badań CATI jako pewne uzupełnienie materiału, a nie podstawowe źródło wnioskowania. Wyniki badania CATI były konsultowane i weryfikowane w trakcie pogłębionych wywiadów indywidualnych oraz panelu ekspertów.

Inwestorzy

W badaniu ankietowym CATI wzięło udział 10 inwestorów zagranicznych, którzy ulokowali swój kapitał na terenie Podkarpacia.

Rysunek 3. Struktura inwestorów pod względem podstawowego sektora działalności oraz poziomu zatrudnienia

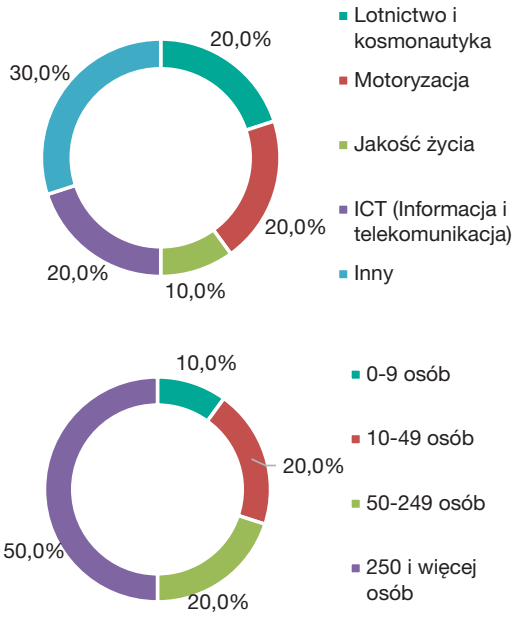

Źródło: badania CATI na próbie inwestorów (n=10)

W badaniu wzięło udział 10 inwestorów, którzy jako podstawowy obszar działalności wskazali następujące inteligentne specjalizacje Podkarpacia:

- lotnictwo i kosmonautyka (3 podmioty),
- motoryzacja (2 podmioty),
- ICT (2 podmioty),
- jakość życia (1 podmiot).

Trzech inwestorów działało poza sektorami inteligentnych specjalizacji regionu. Przy czym należy zaznaczyć, że niektórzy z nich wpisywali się w więcej niż jedną inteligentną specjalizację regionu (np. firma informatyczna tworząca rozwiązania dla sektora motoryzacji). Pod względem zatrudnienia, reprezentowanych było 5 dużych inwestorów, zatrudniających 250 i więcej osób, dwóch zatrudniających odpowiednio 50–245 osób oraz 10–49 osób,

a także jeden deklarujący zatrudnienie na poziomie 0–9 osób.

Biorąc pod uwagę typ zrealizowanej inwestycji badaniu poddano:

- 4 inwestorów greenfield (w jednym przypadku wiązało się to dodatkowo z modelem joint venture),
- 5 inwestorów brownfield (w trzech przypadkach wiązało się to dodatkowo z modelem joint venture, dodatkowo jeden z inwestorów wszedł początkowo do istniejącego obiektu, aby następnie zrealizować inwestycję typu greenfield),
- 1 inwestor w modelu joint venture.

Należy zaznaczyć, iż niektórzy inwestorzy deklarowali więcej niż jeden typ inwestycji. W przypadku badania inwestorów błąd maksymalny szacunku przy tak niewielkiej próbie wyniósł ponad 30%. W związku z tym wyniki badań na inwestorach należy traktować w kategoriach informacyjnych, a nie jako źródło szacowania wartości wskaźników dla całej populacji inwestorów. Biorąc pod uwagę fakt realizacji wywiadów przez członków zespołu projektowego, to umożliwiły one pozyskanie danych wykraczających poza ramy samego kwestionariusza ankiety.

Pogłębione wywiady indywidualne/telefoniczne (IDI/TDI)

Technika indywidualnego/telefonicznego wywiadu pogłębionego stanowi jedną z podstawowych metod badań jakościowych. Celem badania IDI/TDI jest pogłębienie tematyki badawczej, przez co technika ta znajduje zastosowanie jako uzupełnienie innych metod badawczych (w szczególności metod ilościowych). Dysponujący listą pytań badacz ma w trakcie rozmowy możliwość dopasowania przebiegu rozmowy do wiedzy i kompetencji respondenta. Standaryzacja poruszanych zagadnień, a w szczególności celu rozmowy pozwala na uzyskanie informacji istotnych z punktu widzenia celów badania. Charakter rozmowy i duża swoboda w komunikacji ułatwiają zaś pogłębianie poruszanych zagadnień i wyjaśnianie badanych zjawisk. Prowadzona rozmowa ma na celu uzyskanie informacji od respondenta przy wykorzystaniu jako narzędzia kwestionariusza, czyli ustrukturyzowanego planu zadawanych pytań[2].

Pogłębione wywiady telefoniczne przeprowadzono na grupach respondentów z instytucji takich jak (wymóg wpisany w SOPZ): Ministerstwo Rozwoju, Polska Agencja Inwestycji i Handlu, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Polski Instytut Ekonomiczny, Korporacja Ubezpieczeń Kredytów Eksportowych S.A., Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego/COIE, Rzeszowska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A./COI, Bank Gospodarstwa Krajowego (2 wywiady z osobami z różnych działów).

Listę uczestników wywiadów uzupełniono o przedstawicieli: organizacji pracodawców (Lewiatan), Izby Przemysłowo-Handlowej w Rzeszowie, koordynatora jednego z wiodących klastrów na Podkarpaciu, który jednocześnie wspiera branżowo sektor obróbki metali (Klaster Spawalniczy KLASTAL), Agencję Rozwoju Pomorza (realizującą projekt Pomorski Broker Eksportowy), dwie organizacje wspierające internacjonalizację przedsiębiorstw (German Poland Bridge z woj. podkarpackiego oraz druga spoza regionu) oraz firmę spedycyjno-transportową.

Łącznie przeprowadzono 16 wywiadów. Każdy z wywiadów był realizowany przez eksperta merytorycznego, aby zapewnić wysoką jakość zgromadzonego materiału.

Analiza SWOT

Jedną z metod zastosowanych w realizacji badań było opracowanie tzw. analizy SWOT. Jest to kompleksowa metoda służąca zarówno badaniu otoczenia jak i analizy wnętrza. Nazwa SWOT jest akronimem słów: Strengths – mocne strony podmiotu, Weakness – słabe strony podmiotu, Opportunities – szanse w otoczeniu, Threats – zagrożenia w otoczeniu.

Analiza SWOT dotyczyła oceny uwarunkowań sytuacji dla handlu zagranicznego. Analiza ta została uszczegółowiona poprzez rozdzielenie jej na następujące przekroje (osobne poziomy analizy):

1. Uwarunkowania rozwoju handlu zagranicznego o charakterze ponadregionalnym (np. trendy globalne, polityka krajowa, bariery taryfowe i pozataryfowe).
2. Uwarunkowania regionalne handlu zagranicznego (np. infrastruktura, potencjał otoczenia instytucjonalnego, polityka regionalna).
3. Charakterystyka przedsiębiorstw.

Analiza SWOT została przeprowadzona zgodnie z klasycznym podejściem, tj. w formie tabelarycznej z wyszczególnieniem mocnych, słabych stron oraz szans i zagrożeń.

Panel ekspertów

Panel ekspertów jest to dobrana z danej zbiorowości próba, w tym przypadku ekspertów, podlegająca badaniu realizowanemu jednorazowo lub w pewnych odstępach czasu.

Panel ekspertów realizowany był zgodnie z przyjętym wcześniej scenariuszem.

W panelu ekspertów udział wzięli przedstawiciele następujących instytucji:

[2] Z. Kędzior (red.), Badania rynku. Metody i zastosowania, PWE, Warszawa 2005

- Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego (COIE, Departament Wspierania Przedsiębiorczości, Departament Rozwoju Regionalnego)
- Ministerstwo Rozwoju, Departament Handlu i Współpracy Międzynarodowej
- Bank Gospodarstwa Krajowego
- Oddział Agencji Rozwoju Przemysłu S.A. w Mielcu
- Oddział Agencji Rozwoju Przemysłu S.A. w Tarnobrzegu
- Katedra Przedsiębiorczości, Zarządzania i Ekoinnowacyjności Politechniki Rzeszowskiej
- Katedra Zarządzania Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie
- Przedstawiciele wykonawcy

Panel został podzielony na dwie części. Pierwsza z nich dotyczyła instrumentów wsparcia eksportu, druga natomiast zagadnienia atrakcyjności inwestycyjnej Podkarpacia.

Analiza studium przypadku

Analiza studium przypadków (ang. *case study*) to metoda, w której badacz dąży do wszechstronnego opisu pewnej zbiorowości lub jednostki z uwzględnieniem bogatego zestawu zmiennych, gdzie interesują go zarówno wartości zmiennych, jak i zależności między nimi. Istotą badania case study jest połączenie danych ze źródeł pierwotnych i wtórnych, ilościowych i jakościowych.

Studium przypadków zostało zrealizowane w następujących obszarach:

1. Studium przypadku 2 przedsiębiorstw – eksporterów z woj. podkarpackiego, które uzyskały wsparcie dotacyjne, poprzez które istotnie zwiększyło działalność eksportową.
2. Studium przypadku 2 przedsiębiorstw z większościowym kapitałem zagranicznym – inwestorów, które zrealizowały inwestycje na terenie województwa podkarpackiego.
3. Studium przypadku 2 działań wspierających działalność eksportową realizowanych na poziomie regionalnym, które można uznać za dobre praktyki (rekomendowane do wdrożenia w nowej perspektywie finansowej).

Benchmarking

Benchmarking (nazywany także analizą porównawczą) to technika badawcza rozumiana jako rozpoznawanie rodzaju elementów tworzących daną całość na podstawie ich cech oraz ocena zgodnie z przyjętym wzorcem. Porównania wybranych cech, stanowiące kluczowy element analizy porównawczej, polegają na stwierdzeniu istnienia albo braku takich samych cech jakościowych, bądź też polegają na zestawieniu ilościowym porównywanych cech ilościowych.

W przypadku niniejszego badania analizie benchmarkingowej zostały poddane wybrane wskaźniki ilościowe odnoszące się do:

1. Wskaźników dotyczących importu, eksportu, wymiany handlowej województwa podkarpackiego na tle pozostałych województw w Polsce.
2. Wskaźników dotyczących partycypacji podkarpackich przedsiębiorstw w ponadregionalnych / krajowych instrumentach wsparcia eksportu.
3. Zrelatywizowanych wskaźników importu, eksportu, wymiany handlowej (w przeliczeniu do liczby mieszkańców czy też liczby przedsiębiorstw zarejestrowanych w rejestrze REGON).

Autorska adaptacja macierzy BCG

Do analizy eksportu wykorzystana została autorska adaptacja macierzy BCG umożliwiająca w sposób obiektywnie weryfikowalny oraz bazujący na przetworzeniu danych statystycznych klasyfikację zarówno grup produktowych, jak też rynków docelowych eksportu pod kątem ich znaczenia i dalszego potencjału rozwoju.

Oryginalnie macierz BCG opracowana przez Boston Consulting Group w 1969 r. stanowi narzędzie graficzne, prezentujące możliwości rozwoju przedsiębiorstwa, które może zostać zaadaptowane do analizy możliwości rozwoju eksportu wybranych grup produktów w powiązaniu z rynkami docelowymi. W jego konstrukcji uwzględnia się: wartość ogółem eksportu, średnią roczną zmianę eksportu (w %) w danym okresie czasu oraz udział eksportu w całkowitym eksporcie krajowym.

Autorskie podejście do wykorzystania macierzy BCG polega na zmianie oznaczeń osi oraz dodaniu trzeciej zmiennej, wizualizowanej na wykresie. Zmienia się również interpretacja poszczególnych ćwiartek macierzy.

Analiza Kluczowych Czynników Sukcesu dla działalności na rynkach zagranicznych

Analiza Kluczowych Czynników Sukcesu (KCS) (ang. *Key Success Factors*) jest jedną z metod badania potencjału strategicznego. Opiera się na założeniu, że spośród wielu czynników, które obejmuje analiza kondycji przedsiębiorstw, jest tylko kilka, czy najwyżej kilkanaście decydujących o pozycji konkurencyjnej przedsiębiorstw, ich sukcesie i porażce.

W przypadku niniejszego badania analiza Kluczowych Czynników Sukcesu koncentrowała się na czynnikach wpływających na rozwój handlu zagranicznego przedsiębiorstw. Pozwoliła ona zidentyfikować grupę czynników, których właściwa stymulacja/wsparcie w obrębie obecnych/planowanych instrumentów powinna przełożyć się na uzyskanie największych efektów (kryterium skuteczności i efektywności w teorii ewaluacji).

5. Charakterystyka handlu zagranicznego w województwie podkarpackim

5.1. Podstawowe dane dotyczące wymiany handlowej w województwie podkarpackim

Charakterystykę handlu zagranicznego rozpoczęto od analizy danych statystycznych pozyskanych głównie z Centrum Analitycznego Administracji Celnej. Obejmują one ujęcie wartościowe oraz procentowe przy dynamice zmian. Z uwagi na obszerność analizy, została ona podzielona na szereg podrozdziałów:

- ujęcie eksportu geograficzne (rynki importu i eksportu, dynamika, wskaźnik koncentracji),
- ujęcie produktowe (towarowe i branżowe, dynamika, wskaźnik koncentracji),
- analizę porównawczą woj. podkarpackiego na tle innych regionów i kraju,
- wpływ pandemii COVID-19 na eksport woj. podkarpackiego (w okresie styczeń – czerwiec 2020 r.),
- handel dla strefy przygranicznej z Ukrainą i Słowacją,
- szczegółową charakterystykę eksporterów (rynki eksportu, produkty, lokalizacja),
- międzynarodową współpracę gospodarczą przedsiębiorstw,
- aktywność międzynarodowa podkarpackich uczelni.

W niniejszym rozdziale przedstawiono trzy podstawowe dane statystyczne dotyczące wymiany handlowej województwa podkarpackiego, tj. wartość eksportu, importu i saldo. Dane przedstawiono w okresie 2013–2020 r. (okres styczeń-czerwiec), a jednostką miary były mld zł.

Rysunek 4. Wartość eksportu dla woj. podkarpackiego okresie 2013–2020 r. (w mld zł)

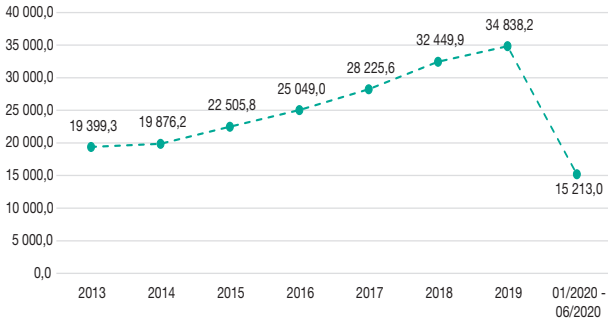

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Biorąc pod uwagę eksport z województwa podkarpackiego, można zauważyć praktycznie liniowy wzrost w latach 2013–2019. Eksport w tym okresie wzrósł z poziomu 19,4 mld zł do ponad 34,8 mld zł (tj. blisko 80% na przestrzeni 7 lat). Pierwsze półrocze 2020 r. może zwiastować załamanie tego trendu, co zostanie poddane bardziej szczegółowej analizie w dalszym rozdziale.

Rysunek 5. Wartość importu dla województwa podkarpackiego okresie 2013–2020 r. (w mld zł)

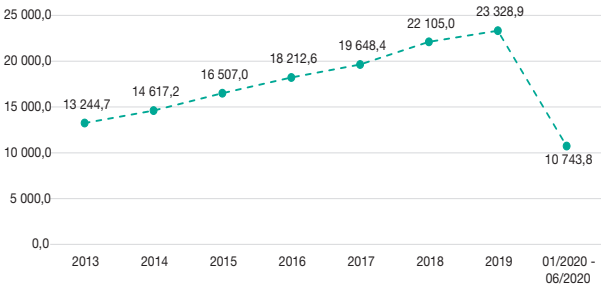

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Bardzo zbliżony trend rosnący o charakterze liniowym można zaobserwować dla importu w latach 2013–2019. Import wzrósł w tym okresie od 13,2 mld zł do 23,3 mld zł (wzrost o ok. 76%). Przy czym warto zauważyć, że wartości importu dla poszczególnych lat były znacznie niższe od wartości eksportu. Przekłada się to na znaczną nadwyżkę w saldzie handlu zagranicznego, co zostało zilustrowane na kolejnym wykresie.

Rysunek 6. Saldo handlu zagranicznego dla województwa podkarpackiego okresie 2013–2020 r. (w mld zł)

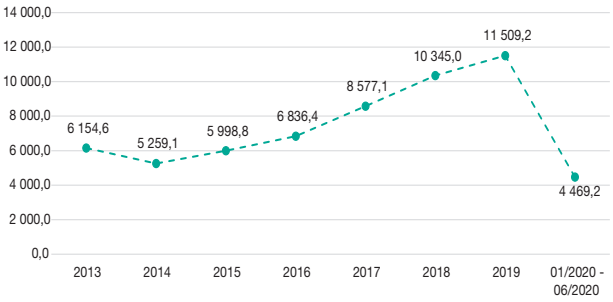

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Nadwyżka handlu zagranicznego podwoiła się, jeżeli wziąć pod uwagę okres 2014–2019 r. Przyjmuje się to za zdecydowanie korzystne zjawisko, które może oznaczać, że importowane są produkty nisko przetworzone (zwykle o niskiej wartości jednostkowej, czy też w przeliczeniu na jednostkę miary), a eksportowane produkty wysoko przetworzone. Nawet w trudnym okresie pandemii COVID-19, województwo podkarpackie było w stanie uzyskać nadwyżkę w handlu na poziomie bliskim 4,5 mld zł (w pierwszym półroczu 2020 r.).

Następnym elementem analizy było zróżnicowanie wewnątrzregionalne generowanych strumieni eksportu i importu.

Rysunek 7. Wartość eksportu i importu na poziomie powiatów województwa podkarpackiego w 2019 r. (w mln zł)

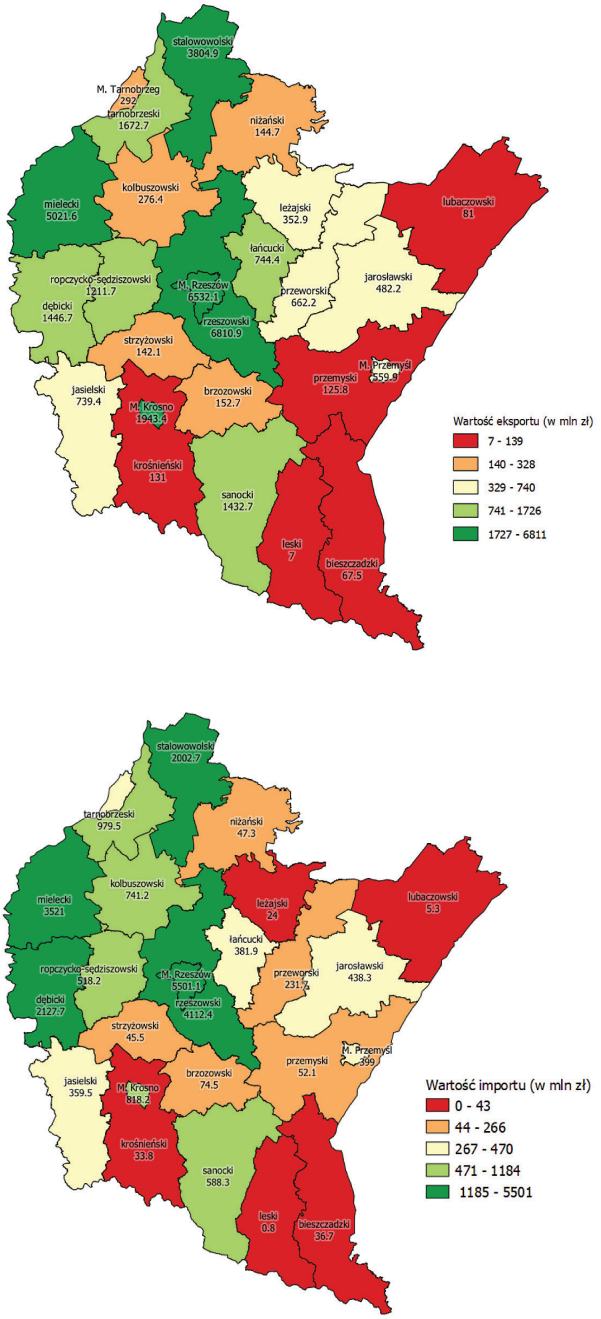

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Do powiatów wyróżniających się pod względem generowanej wartości eksportu, można zaliczyć M. Rzeszów wraz z powiatem rzeszowskim oraz powiaty mielecki i stalowowolski. Natomiast bardzo niskie wartości eksportu notowane są przez powiaty leżące wzdłuż granicy z Ukrainą oraz w powiecie krośnieńskim. Są to powiaty o relatywnie niskim udziale przemysłu, dodatkowo objęte ochroną przyrodniczą oraz ze znacznym udziałem terenów górzystych. W pasie przygranicznym wyróżnia się M. Krosno oraz powiat sanocki, gdzie zlokalizowanych jest szereg dużych zakładów produkcyjnych. Można prognozować dalszy dynamiczny rozwój eksportu w tych lokalizacjach, szczególnie w obrębie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Import na poziomie powiatów cechuje bardzo zbliżona struktura do eksportu. Ponownie największe obroty w wymianie handlowej generują powiaty M. Rzeszów, rzeszowski, stalowowolski oraz mielecki.

Rysunek 8. Saldo handlowe na poziomie powiatów województwa podkarpackiego w 2019 r. (w mln zł)

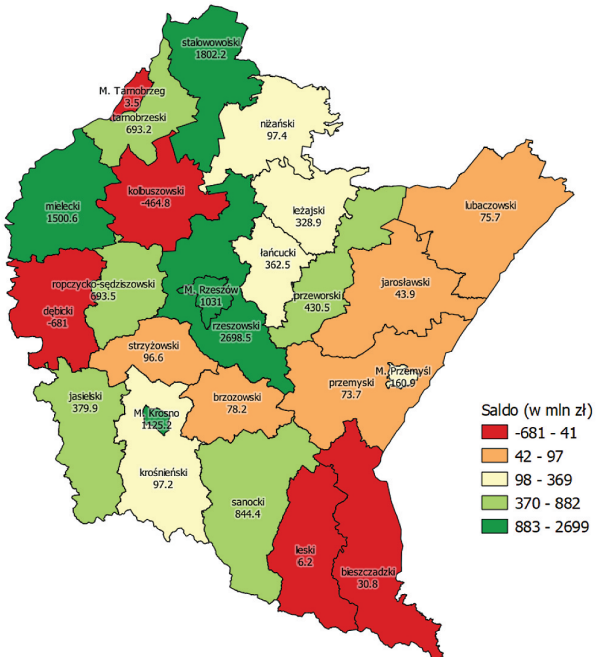

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Niemal wszystkie powiaty Podkarpacia w 2019 r. odnotowały nadwyżkę eksportu nad importem (dodatnie saldo handlowe). Wyjątkiem są powiaty dębicki oraz kolbuszowski, gdzie deficyt w handlu sięgnął kilkuset milionów zł.

5.2. Kierunki rozwoju handlu zagranicznego województwa podkarpackiego

Na potrzeby opracowania Raportu analizie poddano wymianę handlową biorąc pod uwagę wiodące kierunki importu i eksportu. Została ona przedstawiona za pomocą wartości bezwzględnych eksportu dla lat 2013–2019 oraz pierwszych 6 miesięcy 2020 r. Analizę uzupełniono o wskaźniki dynamiki oraz wskaźnik koncentracji Herfindahla-Hirschmanna dla rynków (tabela 2).

Tabela 2. Najważniejsze rynki eksportu dla województwa podkarpackiego w okresie 2013–2020 (w mln zł)

Kraj eksportu	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	01/2020 - 06/2020
Niemcy	4 603,4	5 108,4	5 624,9	6 313,5	7 206,1	8 319,0	8 436,9	3 607,3
Stany Zjednoczone Ameryki	3 870,5	2 582,8	3 143,9	3 693,4	4 737,8	5 266,6	5 993,8	2 598,0
Kanada	979,2	1 055,6	1 438,8	1 759,5	1 467,1	1 511,0	2 271,2	734,3
Francja	871,4	1 003,9	1 314,7	1 433,1	1 541,2	1 686,8	1 857,7	749,9
Wielka Brytania	1 046,6	1 081,2	1 211,5	1 311,2	1 468,1	1 509,2	1 619,5	564,7
Republika Czeska	552,4	704,5	678,7	779,3	987,6	1 245,8	1 255,9	528,2
Ukraina	978,3	761,4	640,6	808,9	1 021,4	1 193,6	1 245,4	710,5
Belgia	436,8	560,5	577,2	609,4	719,9	883,4	866,2	274,8
Niderlandy	316,1	353,1	427,3	490,6	592,4	727,3	810,0	368,5
Austria	348,1	325,9	324,6	402,9	436,6	517,3	805,6	304,4
Włochy	430,4	496,7	724,6	678,3	762,6	869,8	788,1	333,5
Słowacja	538,0	544,7	630,1	704,0	706,5	875,0	773,8	322,7
Węgry	341,7	319,0	442,6	541,9	642,2	710,8	744,9	328,5
Rosja	661,3	739,3	575,0	580,7	719,6	644,1	712,8	248,8
Hiszpania	521,2	502,9	515,5	353,1	353,4	469,3	644,1	277,9
Rumunia	277,3	301,1	319,3	383,4	390,1	464,7	623,8	293,5
Szwecja	281,2	312,8	348,5	402,5	410,8	437,4	395,8	200,7
Szwajcaria	164,4	221,6	187,4	245,5	276,2	360,0	374,5	178,1
Chiny	71,8	173,0	272,9	241,2	244,2	319,3	295,3	657,8
Litwa	112,4	123,9	140,8	143,6	181,0	219,1	233,0	125,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

W całym badanym okresie wiodącym krajem docelowym eksportu pozostają Niemcy. Wartość eksportu w 2019 r. była bliska 8,5 mld zł, a udział w całkowitym eksporcie do tego kraju województwa podkarpackiego stanowił 24,2% (co ilustruje wykres na kolejnej stronie). Na drugim miejscu również bez większych zmian pozostają Stany Zjednoczone Ameryki z eksportem w 2019 r. o wartości niemal 6 mld zł, z udziałem 17,2%. Kolejne rynki cechuje już znacznie niższa wartość eksportu. Na trzecim i czwartym miejscu znajdują się Kanada i Francja, dla których zanotowano bardzo duży wzrost eksportu w okresie 2013–2019 (ponad dwukrotny). Wynika to m.in. z dużej aktywności inwestorów z tych krajów działających w obszarze lotnictwa. Warto zwrócić uwagę na pozycję Ukrainy, jako kraju sąsiadującego z terenem Podkarpacia. Pomimo pewnych utrudnień w prowadzeniu handlu w latach 2014–2015, eksport do tego kraju systematycznie rośnie w kolejnych okresach rocznych. Co istotne eksport do najważniejszych 10 rynków docelowych stanowi ponad 72% wartości.

Rysunek 9. Udział eksportu do najważniejszych rynków docelowych dla województwa podkarpackiego w 2019 r.

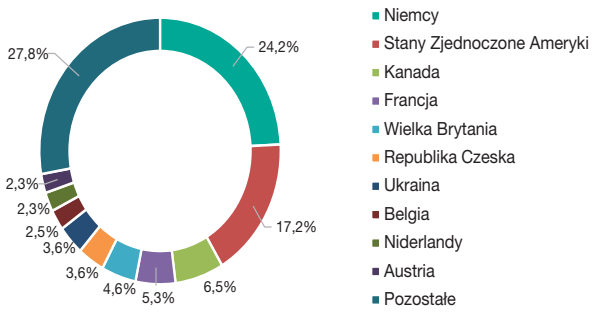

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Przechodząc do analizy importu pierwsze dwa miejsca zajmują Stany Zjednoczone Ameryki oraz Niemcy (sytuacja odwrotna jak w przypadku eksportu). Import z tych krajów na przestrzeni ostatnich 6 lat to wzrost o ponad 50%. Ilustruje to kolejna tabela (tabela 2).

Na dalszych pozycjach znajdują się dwa kraje pozaunijne, tj. Chiny i Rosja. Łącznie cztery pierwsze kraje odpowiadają za ponad 50% importu, co ilustruje poniżej zamieszczony wykres. Warto zwrócić uwagę na duży wzrost importu z Chin z poziomu 865 mln w 2013 r. do blisko 2,5 mld zł w 2019 r. Wynika to z dużej atrakcyjności cenowej produktów tego rynku oraz coraz większej dostępności środków transportu (m.in. transportu kolejowego). Należy również podkreślić, iż w trakcie badania firm pojawiły się podmioty, które reeksportowały produkty chińskie dalej na rynki wewnątrzwspólnotowe (często tworząc wartość dodaną, np. montażu komponentów do postaci gotowych wyrobów). Warto również zwrócić uwagę na dynamiczny wzrost importu z takich krajów jak: Republika Korei, Izrael, Turcja oraz w szczególności Litwa. W ostatnim przypadku wzrost wyniósł z poziomu 22 mln zł do blisko 260 mln zł. Łączny udział 10 najważniejszych krajów w imporcie województwa podkarpackiego wynosi ponad 66%.

Tabela 3. Najważniejsze rynki importu dla woj. podkarpackiego w okresie 2013–2020 r. (w mln zł)

Kraj importu	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	01/2020 - 06/2020
Stany Zjednoczone Ameryki	2 915,6	3 120,1	3 799,1	3 835,3	2 981,6	3 266,9	4 595,5	2 715,6
Niemcy	2 278,0	2 458,9	2 893,3	3 120,8	3 464,4	3 791,0	3 795,2	1 456,3
Chiny	865,2	1 234,1	1 598,5	1 706,6	1 844,9	2 272,3	2 438,2	1 234,8
Rosja	277,6	334,0	498,8	729,7	1 046,7	944,7	795,4	312,9
Włochy	528,9	572,9	513,9	567,4	644,6	748,4	735,5	293,7
Słowacja	552,5	540,0	545,2	480,3	537,2	638,6	620,7	258,7
Francja	451,9	631,9	676,6	784,5	816,2	652,1	586,8	263,4
Wielka Brytania	419,7	410,8	422,7	424,0	492,1	564,7	522,5	216,9
Belgia	288,8	257,1	234,7	389,3	506,3	574,0	478,1	135,0
Ukraina	262,8	242,3	277,8	279,9	398,2	571,5	462,8	258,4
Austria	266,3	370,8	332,4	350,4	475,8	455,1	432,0	192,7
Republika Czeska	367,5	434,1	323,9	291,8	361,0	493,6	421,8	180,6
Republika Korei	114,9	215,8	215,0	491,4	356,9	453,5	400,4	227,8
Izrael	67,7	66,1	128,6	260,0	329,3	359,1	388,8	118,4
Turcja	109,1	228,5	353,9	433,5	375,3	376,7	377,3	179,0
Niderlandy	278,0	279,0	279,5	259,1	279,1	341,7	348,2	165,6
Hiszpania	259,9	279,2	248,0	232,2	228,6	300,8	327,2	172,5
Norwegia	194,9	197,6	211,0	187,5	215,6	214,5	273,0	88,2
Litwa	22,0	32,1	53,3	122,5	224,7	243,3	259,4	73,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Rysunek 10. Udział importu z najważniejszych rynków dla województwa podkarpackiego w 2019 r.

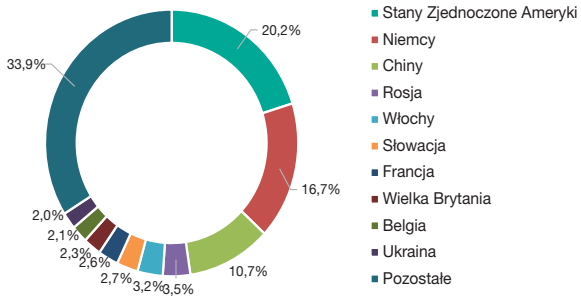

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Kolejne zestawienie ilustruje kraje z największą nadwyżką i deficytem w saldzie handlu zagranicznego dla województwa podkarpackiego.

Tabela 4. Kraje z największymi wartościami nadwyżki i deficytu w saldzie handlu zagranicznego dla województwa podkarpackiego w 2019 r. (w mln zł)

Kraje z nadwyżką w saldzie handlu zagranicznego	Wartość nadwyżki	Kraje z deficytem w saldzie handlu zagranicznego	Wartość deficytu
Niemcy	4 641,7	Chiny	-2 143,0
Kanada	2 091,6	Republika Korei	-351,0
Stany Zjednoczone Ameryki	1 398,3	Izrael	-342,1
Francja	1 270,9	Turcja	-249,5
Wielka Brytania	1 097,0	Islandia	-207,4
Republika Czeska	834,1	Indonezja	-166,7
Ukraina	782,5	Tajwan	-158,8
Węgry	522,9	Bułgaria	-119,9
Niderlandy	461,9	Wietnam	-106,4
Rumunia	427,0	Serbia	-103,0
Belgia	388,1	Zjedn.Emiraty Arabskie	-101,2
Austria	373,6	Singapur	-100,5
Hiszpania	316,9	Bahrajn	-82,8
Szwajcaria	289,2	Rosja	-82,6
Szwecja	197,3	Wybrzeże Kości Słoniowej	-71,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Należy zauważyć, że dla większości wiodących rynków dla eksportu, region utrzymuje bardzo dużą nadwyżkę eksportu nad importem. Tylko dla pierwszych 5 rynków łączna nadwyżka wynosi ponad 10 mld zł. Można to uznać za bardzo korzystne zjawisko szczególnie w sytuacji, gdy na te rynki trafiają znacznie przetworzone produkty (o czym mowa w dalszej części Raportu). Z kolei nie stanowi szczególnego zaskoczenia pozycja Chin, jako kraju z którym region odnotowuje największy deficyt handlowy. Jest to sytuacja, która powtarza się dla każdego innego regionu w kraju oraz innych krajów europejskich. Warto podkreślić, iż ujemne saldo handlowe dotyczy przede wszystkim krajów pozaunijnych (wyjątek stanowi Bułgaria). Szereg towarów importowanych z tych krajów nie jest konsumowana na miejscu, ale wprowadzana dalej na rynki wewnątrzwspólnotowe, co można uznać za korzystne zjawisko. Bułgarię z kolei można uznać za kraj bardziej konkurencyjny cenowo od Polski biorąc pod uwagę koszty produkcji, co może przyczyniać się do deficytu handlowego.

„Polskie przedsiębiorstwa powinny pogodzić się z tym, iż są w UE kraje które cechują niższe koszty produkcji, np. Bułgaria i Rumunia. Znane nam są przypadki firm szwajcarskich, które przenoszą swoje zakłady produkcyjne do tych właśnie krajów z uwagi na niskie koszty prowadzenia działalności gospodarczej, w tym wynagrodzeń".

Przedstawiciel firmy doradczej specjalizującej się we wsparciu internacjonalizacji przedsiębiorstw

Następnym elementem analizy była ocena dynamiki zmian w obrębie eksportu i importu. W tym celu do oceny wykorzystano wskaźnik średniej rocznej stopy zmian (CAGR). Stanowi on intuicyjną miarę dynamiki, która określa kilkuletni okresu czasu, o ile średnio rocznie zmieniał się dany wskaźnik. Wskaźnik obliczono dla lat 2013–2019. Wartość wskaźnika dla województwa podkarpackiego wyniosła 10,25%, co można uznać za bardzo wysoką wartość (średnia dla Polski to 7,80%). Poniżej zaprezentowano rynki, dla których wartość wskaźnika CAGR była najwyższa. Przy czym wykluczono te z nich, które były mało istotne z punktu widzenia kształtowania wymiany handlowej (rynki dla których w 2013 r. eksport nie przekraczał 15 mln zł).

Tabela 5. Kraje z największą dynamiką wzrostu wartości eksportu w okresie 2013–2019 (w mln zł)

Kraj	Eksport 2013	Eksport 2019	Średnia roczna stopa zmian (CAGR)
Singapur	15,0	106,3	38,54%
Japonia	33,3	178,5	32,29%
Meksyk	26,6	132,1	30,66%
Zjedn.Emiraty Arabskie	29,8	143,1	29,90%
Chile	21,0	100,1	29,77%
Chiny	71,8	295,3	26,58%
Indie	56,0	223,5	25,93%
Norwegia	81,8	213,2	17,31%
Niderlandy	316,1	810,0	16,98%
Kanada	979,2	2 271,2	15,05%
Austria	348,1	805,6	15,01%
Szwajcaria	164,4	374,5	14,70%
Republika Czeska	552,4	1 255,9	14,67%
Rumunia	277,3	623,8	14,47%
Kazachstan	51,6	115,8	14,42%
Estonia	60,8	134,0	14,07%
Węgry	341,7	744,9	13,87%
Francja	871,4	1 857,7	13,45%
Litwa	112,4	233,0	12,91%
Finlandia	96,5	198,6	12,77%
Belgia	436,8	866,2	12,09%
Turcja	67,8	127,8	11,14%
Niemcy	4 603,4	8 436,9	10,62%
Włochy	430,4	788,1	10,61%
Słowenia	68,3	107,0	7,77%
Brazylia	72,4	112,2	7,59%
Stany Zjednoczone Ameryki	3 870,5	5 993,8	7,56%
Wielka Brytania	1 046,6	1 619,5	7,55%
Słowacja	538,0	773,8	6,25%
Szwecja	281,2	395,8	5,86%
Dania	145,5	202,4	5,65%
Ukraina	978,3	1 245,4	4,10%
Hiszpania	521,2	644,1	3,59%
Rosja	661,3	712,8	1,26%
Bułgaria	105,1	111,1	0,93%
Białoruś	274,1	173,7	-7,32%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Praktycznie dla wszystkich krajów z zestawienia zanotowano wzrost wartości eksportu w badanym okresie. Wyjątkiem jest jedynie Białoruś. Wśród krajów z najwyższym poziomem średniej rocznej stopy zmian znajdują się przede wszystkim kraje pozaunijne. Może to wynikać z sytuacji, w której rynki unijne w dużej mierze są już nasycone, jeżeli chodzi o import różnej kategorii produktów. W opinii ekspertów jest to bardzo korzystne zjawisko, gdyż kraje pozaunijne często są niechętnie wybierane przez polskie przedsiębiorstwa z uwagi na większe utrudnienia w eksporcie (np. większą odległość geograficzną, bariery celne, odmienną kulturę prowadzenia negocjacji handlowych). Firmy w tym zakresie mogą korzystać, i często korzystają, ze wsparcia firm pośredniczących, które biorą na sie-

bie całą obsługę procesu logistycznego (organizację transportu, odprawę celną).

„Obserwujemy rosnące zainteresowanie polskich przedsiębiorstw rynkami pozaunijnymi, szczególnie tymi, które są położone w stosunkowo niedużej odległości i gdzie możliwy jest transport lądowy. Zauważamy, że klienci, którzy już wejdą na dany rynek, zwykle na nim pozostają na dłużej. Jest to korzystne dla nas, gdyż umożliwia zachowanie ciągłości obsługi, a klienta odciąża od zadań związanych z logistyką sprzedaży".

Przedstawiciel firmy spedycyjnej

W opinii niektórych rozmówców, wciąż niezagospodarowanym dostatecznie rynkiem wydaje się być Ukraina. Wzrost eksportu na ten rynek jest relatywnie nieduży (co częściowo z pewnością wynika z aneksji Krymu przez Rosję w 2014 r.). Niemniej jednak największą przeszkodą wydają się być bariery związane z przekraczaniem granicy oraz dużym ryzykiem opóźnień dostaw.

„Bardzo niewiele firm spedycyjnych i transportowych decyduje się na organizację dostaw na Ukrainę. My całkowicie z tego zrezygnowaliśmy. Wynika to z dużego ryzyka opóźnień w transporcie. Przykładowo transport drogą lądową do jakiejkolwiek części Europy Zachodniej nie trwa dłużej niż 2–3 dni. W przypadku Ukrainy może to być 2 dni a równie dobrze może to być tydzień".

Przedstawiciel firmy spedycyjnej

Wymiana handlowa z krajami unii europejskiej

Z analizy wcześniejszych zestawień można wywnioskować, iż w wymianie handlowej Podkarpacia istotne znaczenie odgrywają nie tylko kraje Unii Europejskiej. Do ważnych partnerów handlowych można zaliczyć m.in. Stany Zjednoczone Ameryki, Kanadę, Ukrainę, Chiny, czy też Wielką Brytanię (po wyjściu z Unii Europejskiej). Zostało to zilustrowane w kolejnej tabeli, która obejmuje eksport i import do krajów UE, udział w przypadku województwa podkarpackiego oraz dynamikę zmian w okresie 2013–2019 r. mierzoną wskaźnikiem średniej rocznej stopy zmian (CAGR).

Tabela 6. Wymiana handlowa województwa podkarpackiego z krajami Unii Europejskiej na tle krajów pozaunijnych

Kierunek wymiany / kategoria krajów	2013	2019	Udział	Dynamika 2013-2019 (CAGR)
Eksport	19 399,3	34 838,2		
UE	10 341,8	19 426,9	55,8%	11,1%
pozaunijny	9 057,5	15 411,2	44,2%	9,3%
Import	13 244,7	23 328,9		
UE	6 311,7	9 552,0	40,9%	7,1%
pozaunijny	6 933,0	13 776,9	59,1%	12,1%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Kraje Unii Europejskiej odpowiadają za blisko 56% wymiany handlowej (i to z uwzględnieniem sytuacji po wyjściu Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej). Również w przypadku tych krajów odnotowana jest znaczna dynamika wzrostów na poziomie 11,1% w skali roku. Niemniej jednak kraje pozaunijne odgrywać mogą coraz większe znaczenie w wymianie handlowej Podkarpacia. Wynika to z możliwości nasycenia krajów unijnych pewnymi grupami towarów oraz dynamicznie rosnącym eksportem do krajów pozaunijnych.

Wymiana handlowa z grupami krajów z ważniejszych obszarów geograficznych oraz porozumień polityczno-gospodarczych

Z punktu widzenia rozwoju eksportu wartościowa może być analiza grup krajów. Grupy mogą wynikać z koncentracji geograficznej (np. Kraje Bliskiego Wschodu), bądź też stanowić element powiązań o charakterze polityczno-gospodarczym. Analiza zagregowana do poziomu powiązań polityczno-gospodarczych może być wartościowa, gdyż najczęściej wśród członków danego powiązania mają miejsce zbliżone warunki wejścia na dany rynek. Poniższa tabela ilustruje, podobnie jak w przypadku krajów unijnych, udział eksportu / importu do danej grupy krajów oraz dynamikę w latach 2013–2019.

Tabela 7. Wymiana handlowa województwa podkarpackiego z grupami krajów (wg porozumień polityczno-gospodarczych bądź koncentracji geograficznej)

Organizacja światowa / region	Eksport		Import	
	Udział (2019)	Dynamika 2013-2019 (CAGR)	Udział (2019)	Dynamika 2013-2019 (CAGR)
Kraje Bliskiego Wschodu	1,2%	11,4%	3,4%	20,6%
ASEAN	0,6%	26,5%	2,9%	12,7%
APEC	29,2%	9,8%	40,3%	11,2%
OPEC	0,8%	11,2%	1,3%	15,7%
Wspólnota Niepodległych Państw	3,1%	0,5%	4,4%	15,6%
NAFTA	24,1%	9,5%	20,9%	7,9%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Analiza zestawienia wskazuje na kluczowe znaczenie krajów zrzeszonych w organizacjach APEC (Wspólnota Gospodarcza Azji i Pacyfiku) oraz NAFTA (Północnoamerykański Układ Wolnego Handlu). Po części wynika to z obecności w obydwu ugrupowaniach Stanów Zjednoczonych Ameryki oraz Kanady. Udział eksportu do tych grup wynosi odpowiednio 29,2% i 24,1% przy dynamice wzrostów wynoszącej ok. 10% w skali roku. Ponadto o znaczeniu APEC stanowi ponad 40% wartości importu (co jest związane z obecnością Chin w tym ugrupowaniu). Warto zauważyć dość niewielkie znaczenie Wspólnoty Niepodległych Państw z punktu widzenia kształtowania podkarpackiego eksportu. W tym przypadku udział wynosi zaledwie 3,1% przy bardzo niskiej dynamice wzrostu. Wynika to w dużej mierze z opuszczenia tego ugrupowania przez Ukrainę w 2018 r. Pomimo relatywnie niedużego udziału w eksporcie, dynamicznie wzrasta jego wartość w badanym okresie do krajów ASAN (Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej). Wzrost w tym przypadku wynosi ponad 26% w skali roku. Może to być istotna informacja biorąc pod uwagę organizację wsparcia dla rynków pozaunijnych.

Wymiana handlowa z uwzględnieniem klasyfikacji krajów wg indeksu HDI

W ramach zrealizowanego badania dla PARP przez zespół autorów[3], pojawiła się sugestia, aby analizy perspektywicznych rynków docelowych eksportu przeprowadzić również z uwzględnieniem wskaźnika rozwoju społecznego – HDI (ang. *Human Development Index*). Jest to syntetyczny miernik określający stopień rozwoju społeczno-ekonomicznego poszczególnych krajów[4]. W ramach indeksu utworzone są cztery grupy krajów o bardzo wysokim, wysokim, średnim i niskim poziomie indeksu. Pojawia się również piąta grupa krajów niesklasyfikowanych. Niemniej jednak w tym przypadku dotyczą one bardzo egzotycznych i nieistotnych rynków dla podkarpackiego eksportu (np. krajów – wysp pacyficznych). Według danych za 2019 r. liczebność krajów w poszczególnych kategoriach była następująca:

- bardzo wysoka wartość: 62 (w tym Polska)
- wysoka wartość: 54
- średnia wartość: 37
- niska wartość: 36

Zastosowane podejście okazało się wartościowe z punktu widzenia wskazywania perspektywicznych rynków docelowych dla poszczególnych grup produktów wpisujących się w Krajowe Inteligentne Specjalizacje. Z tego względu tego typu analizę włączono do niniejszego raportu.

Tabela 8. Wymiana handlowa województwa podkarpackiego z krajami zgrupowanymi wg kategorii indeksu HDI

Kierunek / grupa krajów wg kategorii HDI	2013	2019	Udział (2019)	Dynamika (CAGR)
Eksport	19 399,3	34 838,2		
Bardzo wysoki	17 916,6	32 034,1	92,0%	10,2%
Wysoki	1 370,1	2 310,6	6,6%	9,1%
Średni	87,5	383,1	1,1%	27,9%
Niski	16,8	38,5	0,1%	14,8%
Brak klasyfikacji	8,2	71,9	0,2%	43,6%
Import	13 244,7	23 328,9		
Bardzo wysoki	11 558,8	18 600,5	79,7%	8,3%
Wysoki	1 475,0	3 705,8	15,9%	16,6%
Średni	109,9	349,9	1,5%	21,3%
Niski	72,3	74,3	0,3%	0,5%
Brak klasyfikacji	28,7	598,4	2,6%	65,9%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Kraje o bardzo wysokim i wysokim poziomie indeksu HDI odgrywają wciąż kluczowe znaczenie dla podkarpackiego eksportu, generując ok. 98,6% jego wartości (92,0% dla krajów o bardzo wysokim indeksie). Natomiast dynamicznie rośnie eksport do krajów o średniej wartości indeksu (z 87,5 mln zł w 2013 r. do ponad 383 mln zł w 2019 r.). Średnia roczna stopa wzrostu wyniosła blisko 28%. Do krajów z tej grupy krajów należą m.in. Indie, Nepal, Wietnam, Pakistan, Maroko (kolejność od

[3] Ocena internacjonalizacji krajowych przedsiębiorstw z obszaru specjalizacji KIS. Badanie dla Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2018/2019.

[4] Więcej szczegółów na temat indeksu na stronie: http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi. [Dostęp: 25.09.2020 r.]

najważniejszych pod względem wartości eksportu). Poza Nepalem i Maroko, są to kraje o dużej liczbie ludności, stanowiące znaczny rynek do zagospodarowania, dlatego warto uwzględnić te rynki rozważając ekspansję na rynki pozaunijne.

Wskaźnik koncentracji eksportu dla rynków (wskaźnik Herfindahla-Hirschmanna)

Znajomość poziomu koncentracji eksportu może być wartościowym uzupełnieniem analiz wartości i dynamiki wymiany handlowej. Na potrzeby niniejszej analizy wykorzystano znormalizowany wskaźnik Herfindahla-Hirschmanna. Określa on, w jakim stopniu eksport z danego regionu (np. województwa, kraju lub grupy krajów) jest skoncentrowany na niewielkiej grupie rynków lub też zdywersyfikowany[5].Wskaźnik oblicza się wg następującego wzoru:

$$H = \frac{\sqrt{\sum_{i=1}^{n}\left(\frac{x_i}{X}\right)^2} - \sqrt{\frac{1}{n}}}{1 - \sqrt{\frac{1}{n}}}$$

gdzie:
H – wskaźnik koncentracji dla danego regionu
x_i – eksport z danego regionu do kraju i
X – całkowity eksport z danego regionu do wszystkich krajów
n – liczba krajów do których prowadzony jest eksport z danego regionu

Wskaźnik może przyjmować wartości od 0 (wysoka dywersyfikacja eksportu) do 1 (całkowita koncentracja eksportu). Wartość bliska 1 mogłaby oznaczać, iż eksport danego regionu trafia praktycznie do jednego tylko kraju. Zatem z punktu widzenia bezpieczeństwa dostaw i odporności na sytuację geopolityczną, korzystna może być wysoka dywersyfikacja eksportu (niska wartość wskaźnika).

Wartość wskaźnika obliczono dla wszystkich województw w Polsce dla 2013 i 2019 r.

Rysunek 11. Indeks koncentracji eksportu dla rynków (wskaźnik Herfindahla-Hirschmanna) dla 2013 i 2019 r.

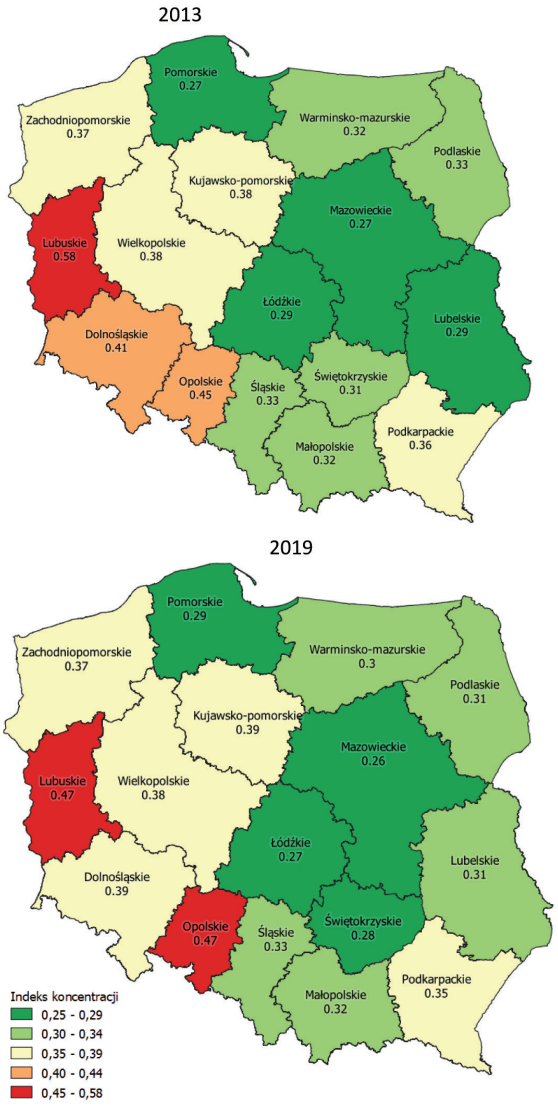

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Pod względem rynków, wskaźnik koncentracji województwa podkarpackiego kształtował się na poziomie 0,36 i 0,35 w latach 2013 i 2019. Wskaźnik dla Polski na obydwu okresach wyniósł 0,32. Można zatem stwierdzić, że województwo podkarpackie cechuje minimalnie mniejsza dywersyfikacja eksportu niż cały kraj. Wpływ na to ma bliskość geograficzna z Ukrainą oraz dominujący kierunek eksportu do Niemiec. Najkorzystniej pod tym względem wypadają województwa mazowieckie oraz łódzkie (z uwagi na centralną lokalizację w kraju) oraz pomorskie (w tym przypadku decydować może rozwój eksportu drogą morską do różnych krajów oraz brak przejścia granicznego lądowego). Wysoką koncentrację geograficzną eksportu notują województwa lubuskie i opolskie z uwagi na bardzo duże znaczenie eksportu skierowanego do Niemiec.

[5] Export market concentration index, UNCTADSTAT, 2019.

5.3. Najważniejsze produkty eksportowe i importowe województwa podkarpackiego

Najważniejsze produkty eksportowe – ujęcie towarowe

Analizując najważniejsze produkty eksportowe w ujęciu towarowym, wykorzystano klasyfikację CN na poziomie działów (2 cyfry klasyfikacji), a następnie uszczegółowiono analizę na poziomie 4 cyfr klasyfikacji. Ze względu na obszerność zbioru na poziomie 6 cyfr klasyfikacji, został on umieszczony w załączniku.

Tabela 9. Najważniejsze produkty eksportowe w województwie podkarpackim wg klasyfikacji CN (poziom działów) w okresie 2013–2020 r. (w mln zł)

Kategoria produktu	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	01/2020 - 06/2020
reaktory jądrowe, kotły, maszyny i urządzenia mechaniczne, ich części	5 546,2	6 361,4	7 994,9	8 952,7	10 091,9	11 629,8	13 432,9	5 908,2
pojazdy nieszynowe oraz ich części i akcesoria	2 397,7	2 400,3	2 741,5	3 109,2	3 832,5	4 168,1	4 120,8	1 567,5
statki powietrzne, statki kosmiczne i ich części	2 296,9	1 024,9	978,2	1 100,0	1 381,3	1 964,3	1 871,8	633,9
tworzywa sztuczne i artykuły z nich	972,6	990,7	1 176,7	1 311,1	1 562,9	1 740,5	1 790,9	823,7
maszyny i urządzenia elektryczne oraz ich części, rejestratory i odtwarzacze dźwięku, rejestratory i	552,2	804,4	1 114,3	1 197,1	1 190,9	1 203,1	1 449,5	596,3
meble, pościel, materace, stelaże pod materace, poduszki i podobne artykuły wypychane, lampy i opraw	769,1	900,5	1 005,0	1 067,2	1 124,5	1 319,6	1 337,3	601,1
artykuły z żeliwa lub stali	659,8	873,9	1 019,1	1 014,4	1 080,5	1 305,8	1 207,0	560,8
kauczuk i artykuły z kauczuku	890,3	888,6	918,1	1 002,5	1 069,3	1 099,0	1 073,3	424,4
drewno i artykuły z drewna, węgiel drzewny	622,2	715,3	773,4	881,3	1 045,3	1 156,1	1 049,6	471,0
aluminium i artykuły z aluminium	415,0	481,7	546,8	602,1	577,0	624,7	691,2	329,9
różne przetwory spożywcze	186,2	208,1	221,8	276,4	399,3	476,9	560,4	339,1
produkty farmaceutyczne	296,0	490,0	442,1	450,9	513,0	424,3	545,0	232,1
żeliwo i stal	139,9	136,3	139,9	169,5	248,4	603,4	507,5	237,3
szkło i wyroby ze szkła	306,0	310,1	362,1	364,8	349,4	363,2	467,4	212,2
cyna i artykuły z cyny	214,5	234,3	193,6	274,0	360,1	343,4	403,2	174,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Zdecydowanie najważniejszą grupą eksportowanych towarów są zgodnie z nazwą działu reaktory jądrowe, kotły, maszyny i urządzenia mechaniczne oraz części do nich. Należy jednak podkreślić, że z Podkarpacia nie są eksportowane reaktory jądrowe, a eksport kotłów odgrywa niewielkie znaczenie. W tej kategorii dominuje eksport takich produktów, jak części silników turboodrzutowych i turbośmigłowych, części turbin gazowych oraz same turbiny gazowe, części pomp powietrznych, sprężarek i wentylatorów oraz mechanizmy i przekładnie zębate. Eksport tej grupy produktów ma udział na poziomie bliskim 39%. Na dalszych miejscach są pojazdy nieszynowe i części (udział 10,3%). Pozostałych 8 pozycji posiada udział na poziomie 2–4 % w całkowitym eksporcie. Odzwierciedlają one pewne obszary specjalizacji regionu:

- przemysł motoryzacyjny i lotniczy, w które częściowo wpisują się maszyny i urządzenia mechaniczne i elektryczne, artykuły z tworzyw sztucznych czy też artykuły z aluminium,
- wieloletnie tradycje regionu w obróbce metali,
- produkcję opartą na pozyskaniu i przetworzeniu drewna.

Rysunek 12. Udział poszczególnych grup towarowych w całkowitym eksporcie w 2019 r.[6]

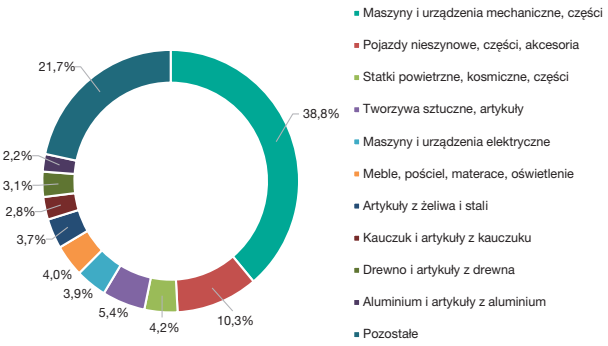

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Kolejne zestawienie prezentuje produkty o największej dynamice wzrostu eksportu w latach

[6] Poszczególne nazwy kategorii towarów stanowią uproszczenie nazewnictwa działów klasyfikacji CN z wcześniejszej tabeli. Uproszczenia dokonano celem zwiększenia czytelności wykresu.

2013–2019 r. liczone wskaźnikiem średniej rocznej stopy zmian (CAGR). Aby uniknąć zestawiania produktów relatywnie nieistotnych w eksporcie, do zestawienia wybrano jedynie te, dla których roczny eksport w 2019 r. przekroczył wartość 20 mln zł.

Tabela 10. Produkty eksportowe w województwe podkarpackim wg klasyfikacji CN (poziom działów) o największej dynamice wzrostów w okresie 2013–2020 r. (w mln zł)

Kategoria produktu	2013	2019	Średnia roczna stopa zmian (CAGR)
tytoń i przemysłowe namiastki tytoniu	0,0	25,5	211,86%
chemikalia organiczne	7,4	49,4	37,32%
przyrządy i aparatura, optyczne, fotograficzne, kinematograficzne, pomiarowe, kontrolne, precyzyjne,	33,8	197,7	34,24%
artykuły przemysłowe różne	7,1	38,3	32,47%
żeliwo i stal	139,9	507,5	23,95%
nasiona i owoce oleiste, ziarna, nasiona i owoce różne, rośliny przemysłowe lub lecznicze, słoma i p	7,7	27,5	23,57%
narzędzia, przybory, noże, łyżki, widelce i pozostałe sztućce z metali nieszlachetnych, ich części z	10,4	36,0	22,98%
nawozy	22,3	76,1	22,70%
artykuły z kamienia, gipsu, cementu, azbestu, miki lub podobnych materiałów	26,0	86,9	22,27%
miedź i artykuły z miedzi	77,8	246,7	21,21%
różne przetwory spożywcze	186,2	560,4	20,16%
mięso i podroby jadalne	97,9	294,2	20,13%
maszyny i urządzenia elektryczne oraz ich części, rejestratory i odtwarzacze dźwięku, rejestratory i	552,2	1 449,5	17,45%
mydło, organiczne środki powierzchniowo czynne, preparaty piorące, preparaty smarowe, woski syntetyc	125,4	322,3	17,03%
reaktory jądrowe, kotły, maszyny i urządzenia mechaniczne, ich części	5 546,2	13 432,9	15,89%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Bardzo wysoki wskaźnik dynamiki wzrostu eksportu można odnotować dla wyrobów tytoniowych, przy czym punktem wyjścia jest 2013 r., kiedy to eksport był bliski 0. Na terenie Podkarpacia zarejestrowanych jest kilka podmiotów, które posiadają wpisaną produkcję tytoniu i wyrobów tytoniowych oraz handel tymi wyrobami jako obszary działalności (np. 4K+ NOWAK w Dębicy, BFT Sp. z o.o. Sp. k. w Zawadzie, KINGDOM OF SHISHA SP. Z O.O. w Rzeszowie). Trudno jednak założyć, aby tego typu produkty bez mocno zakorzenionych tradycji, czy też dużych zakładów produkcyjnych mogły odegrać znaczną rolę w eksporcie. Natomiast z pewnością należy odnotować bardzo wysoką dynamikę wzrostu takich produktów, jak chemikalia organiczne, przyrządy i aparatura. Przy średniej stopie wzrostu na poziomie 20-30%, eksport ulega praktycznie podwojeniu co 3 lata. Warto zwrócić uwagę również na rosnące znaczenie żywności oraz wyrobów spożywczych w eksporcie. Średnie roczne wzrosty eksportu przetworów spożywczych, mięsa oraz podrobów jadalnych przekraczały 20%. Produkty tej kategorii wpisują się w inteligentną specjalizacją regionu – jakość życia.

Przechodząc do bardziej szczegółowego zestawienia (na poziomie 4 cyfr PKD), można zauważyć, że pierwszych 6 pozycji, następnie 8 oraz 13 są ściśle związane z inteligentnymi specjalizacjami regionu tj. lotnictwem i kosmonautyką oraz motoryzacją. Stanowi to niejako potwierdzenie o słuszności wyboru motoryzacji, jako nowej specjalizacji Podkarpacia (proces wyłonienia przeprowadzony w 2015 r.). Interesujące pozycje cechujące się dość dużym wzrostem eksportu obejmują meble (w tym meble do siedzenia) oraz leki. Natomiast jednym z wydawałoby się dość niszowych produktów eksportowych są lody (kojarzone raczej z bieżącą produkcją i konsumpcją). Tymczasem w latach 2013–2019 eksport lodów wzrósł kilkukrotnie z poziomu 52,8 mln zł do blisko 371 mln zł. Jest to w dużej mierze zasługa Zakładu Produkcyjnego Przedsiębiorstwa Produkcji Lodów „KORAL" sp.j. zlokalizowanego w Rzeszowie oraz spółki FRONERI POLSKA Sp. z o.o. z siedzibą w Mielcu. Ta druga z nich łączy działalność Nestlé i R&R prowadzoną na rynku lodów. Firma dynamicznie rozwija się na rynku polskim osiągając przychody ze sprzedaży przekraczające 600 mln zł w 2019 r. (z czego ponad 300 mln zł stanowił eksport). Jeszcze bardziej spektakularny wzrost dotyczył maszyn do automatycznego przetwarzania danych. W tym przypadku eksport można powiązać z działalnością wiodących firm informatycznych na Podkarpaciu. Firmy te tworzą najczęściej kompleksowe rozwiązania łączące oprogramowanie oraz sprzęt komputerowy. O ile samo oprogramowanie nie jest ujęte w zestawieniach towarowych eksportu, tak towarzyszący sprzęt komputerowy figuruje na liście produktów.

Tabela 11. Najważniejsze produkty eksportowe w województwie podkarpackim wg klasyfikacji CN (poziom 4 cyfr) w okresie 2013–2020 r. (w mln zł)

Kategoria produktu	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	01/2020 - 06/2020
Silniki turboodrzutowe, turbośmigłowe oraz inne turbiny gazowe	2 657,9	3 305,1	4 301,2	4 998,2	5 507,3	5 948,2	7 145,1	3 492,9
Części i akcesoria do pojazdów samochodowych objętych pozycjami od 8701 do 8705	1 755,8	1 855,3	2 113,7	2 444,2	3 067,3	3 261,2	3 148,3	1 102,1
Pompy powietrzne lub próżniowe, sprężarki i wentylatory powietrza lub innych gazów, okapy wentylacyjne lub recyrkulacyjne z wentylatorem, nawet z filtrami	864,1	797,8	765,8	691,2	1 117,8	1 673,8	2 149,6	832,2
Części nadające się do stosowania wyłącznie lub głównie do silników objętych pozycją 8407 lub 8408	898,9	957,4	1 204,2	1 303,9	1 306,9	1 399,7	1 261,8	465,9
Części towarów objętych pozycją 8801 lub 8802	1 743,4	749,0	937,5	1 067,3	1 074,7	1 106,5	1 215,0	400,4
Wały napęd. i korby, obudowy łożysk i łożyska ślizg., mech. i przekł. zębate, skrzynie przekł. i pozost. ukł. zmieniające prędkość, koła zamach., sprzęgła itp.	268,7	380,7	506,7	621,7	707,7	810,5	1 033,8	330,8
Meble inne niż w pozycjach 9401 i 9402 i ich części	416,3w	506,6	554,4	585,4	637,7	796,4	789,7	352,5
Statki powietrzne z napędem (np. śmigłowce, samoloty), statki kosmiczne (włączając sztuczne satelity) oraz stacje orbitalne i pojazdy nośne statków kosmicznych	553,5	275,9	40,6	32,7	306,6	857,6	656,8	233,5
Leki (z wyłącz. wyr. z poz. 3002, 3005 l. 3006) złożone z prod. zmieszanych l. nie, do celów profilaktycznych l. terapeut. , w opak. l. do sprzed. detalicznej	291,8	482,4	434,4	444,2	504,5	415,9	530,8	223,7
Artykuły z aluminium, oprócz wymienionych w pozycjach od 7601 do 76152000	370,5	416,0	462,7	522,6	477,3	488,0	528,5	260,0
Artykuły z gumy innej niż ebonit, gdzie indziej niewymienione	296,5	319,8	361,5	407,6	449,9	466,5	485,8	192,7
Meble do siedzenia (bez objętych pozycją 9402), nawet przekształcalne w miejsca do spania, oraz ich części	252,0	294,0	341,9	376,1	389,9	438,2	465,0	202,8
Samochody i pozost. pojazdy siln. przeznaczone do przewozu osób (inne niż obj. poz. 8702), włącznie z samochodami osobowo-towarowymi i wyścigowymi	186,8	172,9	251,8	295,8	342,3	388,1	401,3	174,3
Lody śmietankowe i pozostałe lody jadalne, nawet zawierające kakao	52,8	53,3	48,7	95,8	181,7	267,8	370,9	251,4
Przewody, rury, węże, z gumy innej niż ebonit, nawet z wyposażeniem (np. złącza, kolanka, kołnierze)	229,8	249,1	270,4	306,1	327,0	335,2	351,4	126,5
Maszyny do automat. przetw. danych, urządz. do nich, czytniki magnet. l. opt., masz. do zapis. zakod. danych na nośn., masz. do przetw. tych danych, ginw.	16,0	16,5	101,4	226,4	273,1	354,0	328,5	120,6
Płyty, arkusze, folie, taśmy i pasy, z tworzyw sztucznych inne niż objęte poz.3920	190,2	207,3	211,3	225,6	233,2	254,5	297,9	150,7
Artykuły z żeliwa lub stali, gdzie indziej niewymienione	199,6	240,2	254,2	221,2	239,5	293,1	297,5	135,3
Sztaby, pręty, kształtowniki i druty, z cyny	214,5	234,3	191,8	267,0	312,5	269,4	295,2	96,0
Konstrukcje (b. poz. 9406) i części konstr. z żeliwa l. stali, płyty, pręty, kątowniki, kształtowniki, profile, rury itp., stos. w konstr. z żeliwa l. stali	116,1	176,4	177,1	150,5	153,6	225,2	294,6	126,7
Świece, cienkie świece i podobne	117,0	119,5	140,2	162,4	206,2	260,0	285,4	115,8
Zespoły prądotwórcze oraz przetwornice jednotwornikowe	3,0	33,9	177,4	211,9	231,4	224,1	280,3	107,8
Poliacetale, pozostałe polietery i żywice epoksydowe, w formach podst., poliwęglany, żywice alkidowe, poliestry allilowe, pozostałe poliestry, w formach podst.	169,4	168,4	279,5	223,9	284,2	284,1	263,6	110,2
Przyczepy i naczepy, pozostałe pojazdy bez napędu mechanicznego, ich części	226,7	190,8	185,2	161,7	193,5	256,9	256,2	137,2

Urządzenia mech. do rozrzucania, rozpraszania lub rozpylania cieczy lub proszków, gaśnice, pistolety natryskowe, maszyny wytwarzające strumień pary lub piasku	189,6	201,4	221,0	229,5	233,4	252,4	255,6	110,2
Wyroby stolarskie i ciesielskie dla budownictwa, z drewna, włącznie z drewnianymi płytami komórkowymi, połączonymi płytami parkietowymi, dachówkami i gontami	114,6	134,6	157,7	203,7	250,6	267,0	251,7	112,3
Mięso i podroby jadalne, z drobiu objętego pozycja 0105, świeże, schłodzone lub zamrożone	45,4	83,3	154,7	237,7	196,6	307,7	241,2	69,8
Akumulatory elektryczne, włącznie z separatorami, nawet prostokątnymi	91,3	97,4	137,4	163,8	223,5	218,1	234,2	78,3
Soki owocowe (włączając moszcz winogronowy), warzywne niesfermentowane, niezawierające dodatku alkoholu, nawet z dodatkiem cukru lub innej substancji słodzącej	236,3	235,3	220,9	306,9	203,9	237,5	228,7	94,7
Pap., tekt., wata celul. i wstęgi z włók. celul., powl., impreg., pokryte, barw. pow., dekorowane l. z nadrukiem, w zwojach lub ark., bez poz. 4803, 4809, 4810	289,8	263,1	205,3	214,9	212,8	232,3	209,4	88,5
Artykuły z tworzyw sztucznych oraz materiałów objętych poz. od 3901 do 3914, gdzie indziej niewymienione	87,5	122,0	139,0	192,5	194,3	212,5	207,3	98,0
Wkręty, śruby, nakrętki, wkręty do podkładów, haki gwintowane, nity, zawleczki, podkładki (również sprężyste) itp. z żeliwa lub stali	73,2	189,5	269,8	319,0	332,9	392,1	199,2	83,0
Spycharki czołowe, spycharki skośne, równiarki, niwelatory, zgarniarki, koparki, czerparki, ładowarki, podbijarki mechaniczne i walce drogowe, samobieżne	8,6	54,6	131,2	127,6	147,6	249,3	195,5	60,6
Części lokomotyw szynowych lub taboru kolejowego	270,2	168,1	156,5	173,8	181,8	193,7	187,8	101,2
Płyta wiórowa itp.(płyta o wiórach zorientowanych OSB) i płyta płatkowa, z drewna lub innych materiałów zdrewniałych, nawet aglomerowane organ. substancjami	37,1	16,9	17,4	72,2	149,9	238,3	185,2	84,8
Wyroby ze szkła, w rodzaju stos. do celów stołowych, kuchennych, toaletowych, biurowych, dekoracji wnętrz l. podobnych celów (inne niż te z poz. 7010 lub 7018)	169,5	174,1	199,2	195,6	190,0	197,1	183,9	66,1
Artykuły budowlane z tworzyw sztucznych, gdzie indziej niewymienione ani niewłączone	84,7	93,8	94,3	101,1	125,5	147,1	182,7	72,2
Cysterny, beczki, bębny, puszki, skrzynki, itp. (nie do sprężonego, skroplonego gazu), z żeliwa l stali, poj. < 300 l, nawet izol., b. urządz. mech. i termicz.	90,9	100,7	110,1	111,6	113,8	133,8	172,0	86,0
Żywice aminowe, żywice fenolowe i poliuretany, w formach podstawowych	137,0	145,9	113,1	117,4	151,4	157,9	163,8	71,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Macierz BCG dla perspektywicznych grup produktów

Opis zastosowanych metod badawczych przedstawia w skrócie sposób opracowania macierzy BCG. W załączniku z kolei przedstawiono tabelę z danymi, które stanowią wkład do wygenerowania macierzy. Narzędzie to stanowi wartościowe uzupełnienie analiz z wykorzystaniem prostych zestawień tabelarycznych i wykresów. Umożliwia wizualizację trzech wybranych wskaźników na układzie współrzędnych. Dzięki temu możliwa jest wizualna analiza w zakresie np. perspektywicznych grup produktów dla eksportu. Aby można było uznać daną grupę produktów za perspektywiczną w kontekście danego regionu, powinno ją cechować:

- znaczna dynamika wzrostu w przyjętym okresie (w tym przypadku pomiar wskaźnikiem średniej rocznej stopy zmian CAGR dla okresu 2013-2019),
- znaczny udział w eksporcie krajowym – wówczas w mniejszym stopniu te produkty są podatne na konkurencję z innych regionów kraju,
- posiadać odpowiednią masę krytyczną mierzoną dotychczasową wartością eksportu.

Dla każdej grupy produktów określonej zgodnie z klasyfikacją CN na poziomie 4 cyfr zostały wyznaczone powyższe wskaźniki oraz utworzone rankingi. Następnie przyjmując identyczne wagi dla każdego wskaźnika, została opracowana macierz BCG, która zawiera wizualizację 20 produktów o najlep-

szej pozycji biorąc pod uwagę łączny ranking. Oś pozioma obejmuje wskaźnik CAGR, oś pionowa udział w eksporcie krajowym, natomiast wielkość okręgów oznacza wartość eksportu w 2019 r.

Grupy produktów na wykresie:

1. Cyna nieobrobiona plastycznie
2. Gazy ziemne i pozostałe węglowodory gazowe
3. Zespoły prądotwórcze oraz przetwornice jednotwornikowe
4. Części i akcesoria różnych typów broni
5. Maszyny do montażu żarówek i pozostałych lamp elektrycznych, elektronowych lub fotograficznych lamp błyskowych, maszyny do obróbki szkła na gorąco
6. Lody śmietankowe i pozostałe lody jadalne
7. Popiół i pozostałości (inne niż z produkcji żeliwa lub stali), zawierające arsen, metale lub ich związki
8. Odpady i złom metali szlachetnych, inne odpady zawierające metale szlachetne
9. Stal stopowa, półprodukty z pozostałej stali stopowej
10. Wyroby z asfaltu lub podobnego materiału
11. Ołów nieobrobiony plastycznie
12. Włókna optyczne i ich wiązki, kable światłowodowe, soczewki, pryzmaty, zwierciadła
13. Wały napędowe i korby; obudowy łożysk i łożyska; przekładnie zębate; skrzynie przekładniowe; koła zamachowe; sprzęgła itp.
14. Spycharki czołowe, spycharki skośne, równiarki, niwelatory, zgarniarki, koparki, czerparki, ładowarki, podbijarki mechaniczne i walce drogowe, samobieżne
15. Turbiny hydrauliczne, koła wodne oraz ich regulatory
16. Osłony szklane (włącznie z bańkami i rurkami), otwarte, oraz ich części szklane, bez wyposażenia, do lamp elektrycznych, elektronopromieniowych i podobnych
17. Artykuły odlewane z żeliwa lub stali, pozostałe
18. Daktyle, figi, ananasy, avokado, guawa, mango i smaczelina, świeże lub suszone
19. Pompy powietrzne lub próżniowe, sprężarki i wentylatory powietrza lub innych gazów; okapy wentylacyjne lub recyrkulacyjne z wentylatorem, nawet z filtrami
20. Tytan i artykuły z tytanu, włączając odpady i złom tytanu

Rysunek 13. Macierz BCG dla perspektywicznych pod względem rozwoju eksportu grup produktów w województwie podkarpackim (liczby w okręgach oznaczają grupy produktów opisane na kolejnej stronie

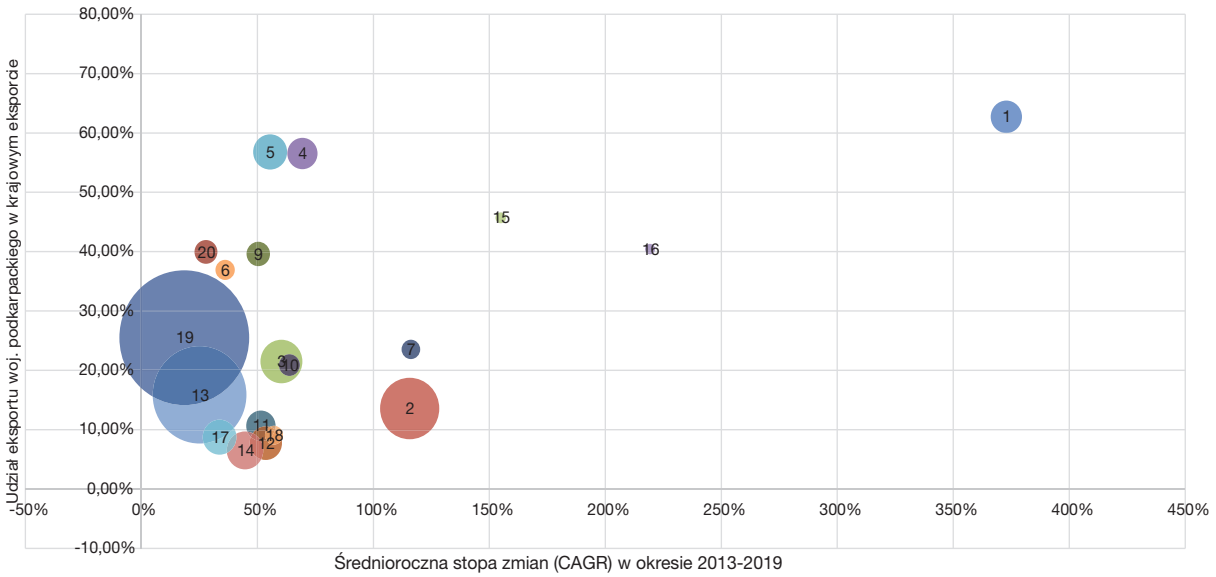

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Analizując utworzoną w ten sposób macierz BCG można dostrzec pewne hity eksportowe Podkarpacia. Są wśród nich zarówno produkty o już znaczącej pozycji w eksporcie regionu (m.in. pompy powietrzne, sprężarki, wentylatory – w tym przypadku chodzi o części dla przemysłu lotniczego oraz wały napędowe, łożyska, przekładnie, skrzynie przekładniowe, koła zamachowe i sprzęgła – części dla przemysłu motoryzacyjnego). Obydwie grupy produktów cechuje udział w eksporcie krajowym na poziomie 15–25% oraz średnioroczny wzrost na poziomie 15–20%. Oprócz tych produktów można wskazać inne produkty, które odgrywają kluczowe znacznie w krajowym eksporcie. Przykładem może

być cyna, w przypadku której eksport z województwa podkarpackiego stanowi ponad 60% krajowego eksportu. Warto zaznaczyć, iż niemal cały eksport z woj. podkarpackiego jest udziałem jednego zakładu produkcyjnego, zlokalizowanego w Tarnobrzeskiej Specjalnej Strefie Ekonomicznej (Fenix Metals Sp. z o.o.). Do tej grupy produktów można też zaliczyć części i akcesoria różnych typów broni oraz maszyny do montażu żarówek i pozostałych lamp elektrycznych/maszyny do obróbki szkła na gorąco. Również eksport lodów z Podkarpacia jest udziałem praktycznie jednego tylko zakładu produkcyjnego (Froneri Polska Sp. z o.o.). Stanowi to przykład, iż dobrze ulokowana inwestycja o odpowiednio dużej skali, wykorzystująca efektywnie potencjał regionu (kadrowy, infrastrukturalny, okołobiznesowy) może przyczynić się do znacznego rozwoju eksportu.

Wskaźnik koncentracji eksportu dla produktów (wskaźnik Herfindahla-Hirschmanna)

Analogicznie jak dla rynków docelowych eksportu, wskaźnik koncentracji eksportu może zostać obliczony dla grup produktowych. W sposób analogiczny wykorzystano znormalizowany wskaźnik Herfindahla-Hirschmanna, który w tym przypadku określać będzie, w jakim stopniu eksport z danego regionu (np. województwa, kraju lub grupy krajów) jest skoncentrowany na niewielkiej grupie produktów lub też zdywersyfikowany[7]. Zmodyfikowany wzór do obliczenia wskaźnika będzie następujący:

$$H = \frac{\sqrt{\sum_{i=1}^{n}\left(\frac{x_i}{X}\right)^2} - \sqrt{\frac{1}{n}}}{1 - \sqrt{\frac{1}{n}}}$$

gdzie:
H – wskaźnik koncentracji dla danego regionu
x_i – eksport produktu i z danego regionu
X – całkowity eksport wszystkich produktów z danego regionu
n – liczba produktów dla których prowadzony jest eksport z danego regionu

Wskaźnik może przyjmować wartości od 0 (wysoka dywersyfikacja eksportu) do 1 (całkowita koncentracja eksportu). Przykładowo niektóre kraje Zatoki Perskiej cechuje bardzo wysoki poziom wskaźnika z uwagi na dominującą rolę ropy naftowej i jej pochodnych w eksporcie. Podobnie jak w przypadku wskaźnika koncentracji dla rynków, korzystna może być niska wartość wskaźnika.

Wartość wskaźnika obliczono dla wszystkich województw w Polsce dla 2013 i 2019 r. na poziomie działów klasyfikacji CN.

Rysunek 14. Indeks koncentracji eksportu dla produktów na poziomie działów klasyfikacji CN (wskaźnik Herfindahla-Hirschmanna) dla 2013 i 2019 r.

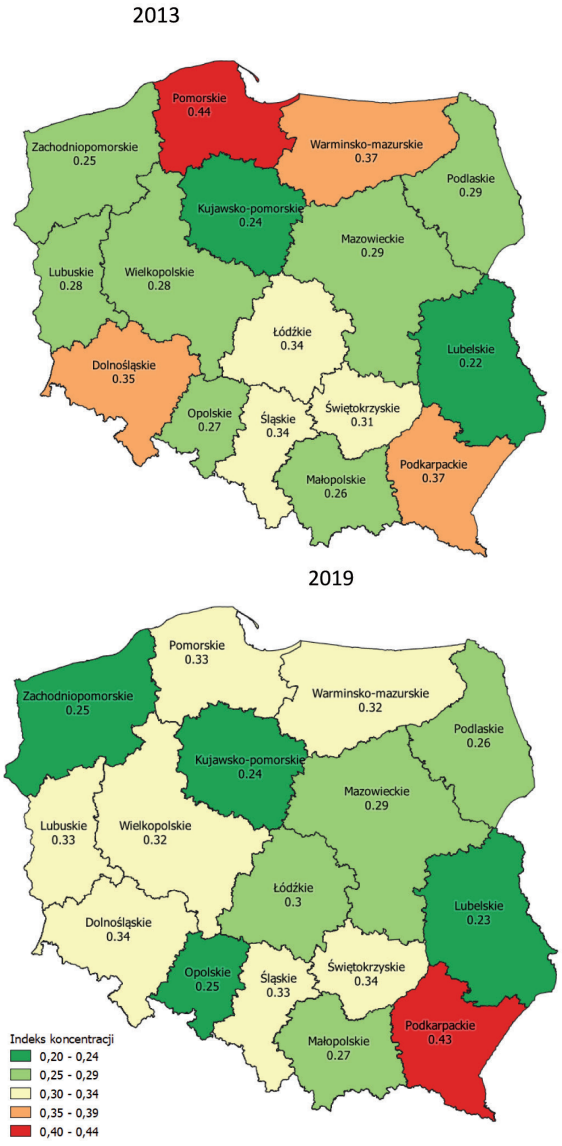

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Pod względem produktów wskaźnik koncentracji eksportu dla województwa podkarpackiego kształtował się na poziomie 0,37 i 0,43 w latach 2013 i 2019 r. Oznacza to, że strumień eksportu w badanym okresie podlegał koncentracji na stosunkowo niewielkiej grupie produktów. Można zauważyć, że procesy zachodzące na Podkarpaciu były przeciwne do większości województw, gdzie eksport podlegał dywersyfikacji. W przypadku Podkarpacia można to powiązać z rosnącą rolą eksportu w obrębie produktów lotniczych i motoryzacyjnych. Z jednej strony specjalizacja wokół określonych grup produktów może być korzystna (szczególnie, że są to wysoko przetworzone produkty, o dużym zaawansowaniu technologicznym). Z drugiej strony zaburzenia po-

[7] Export market concentration index, UNCTADSTAT, 2019.

pytu na te produkty mogą dotkliwie odbijać się na eksporcie z danego regionu. Przykładowo obecnie większość firm lotniczych z regionu notuje spadki zamówień z uwagi na pandemię koronawirusa, a wcześniej na uziemienie samolotów Boeing 737 MAX.

Najważniejsze produkty importowe – ujęcie towarowe

Analogicznie jak dla eksportu, przeprowadzono analizę importu w ujęciu towarowym. W pierwszej kolejności na poziomie działów klasyfikacji CN, a następnie na poziomie 4 cyfr.

Tabela 12. Najważniejsze produkty importowe w województwie podkarpackim wg klasyfikacji CN (poziom działów) w okresie 2013–2020 r. (w mln zł)

Kategoria produktu	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	01/2020 - 06/2020
reaktory jądrowe, kotły, maszyny i urządzenia mechaniczne, ich części	4 055,3	4 561,3	5 759,3	6 026,3	5 746,3	6 273,7	7 653,3	3 883,6
aluminium i artykuły z aluminium	745,9	819,9	1 020,0	957,4	1 291,2	1 420,8	1 282,3	471,3
artykuły z żeliwa lub stali	646,0	719,8	780,2	785,5	961,4	1 132,6	1 182,3	514,5
maszyny i urządzenia elektryczne oraz ich części, rejestratory i odtwarzacze dźwięku, rejestratory i	416,3	684,9	1 021,8	939,9	977,4	1 076,2	1 112,5	579,1
tworzywa sztuczne i artykuły z nich	571,5	650,7	692,2	789,2	908,2	1 095,1	1 067,4	464,7
żeliwo i stal	634,4	676,6	642,8	713,5	873,7	1 240,6	1 006,1	477,6
kauczuk i artykuły z kauczuku	762,0	683,4	637,5	695,3	807,6	821,7	847,5	320,4
paliwa mineralne, oleje mineralne i produkty ich destylacji, substancje bitumiczne, woski mineralne	193,5	183,7	204,3	586,6	1 024,7	987,5	835,6	246,9
statki powietrzne, statki kosmiczne i ich części	440,2	418,2	380,5	633,6	447,2	692,1	832,6	241,2
pojazdy nieszynowe oraz ich części i akcesoria	423,8	429,1	507,7	587,1	651,7	705,0	743,8	283,2
drewno i artykuły z drewna, węgiel drzewny	359,8	425,5	394,4	456,5	581,8	484,1	425,6	201,8
miedź i artykuły z miedzi	198,3	195,3	236,4	220,5	321,9	414,5	405,2	185,4
chemikalia organiczne	488,8	529,5	325,5	298,3	431,0	485,9	378,3	161,3
nikiel i artykuły z niklu	214,3	192,7	184,1	186,8	183,3	204,8	308,2	139,1
meble, pościel, materace, stelaże pod materace, poduszki i podobne artykuły wypychane, lampy i oprawy	121,6	149,2	163,3	200,2	232,0	274,6	305,0	153,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

W strukturze importu można zauważyć dominację jednej kategorii produktów, która obejmuje reaktory jądrowe, kotły, maszyny i urządzenia mechaniczne oraz ich części. Podobnie jak przy eksporcie, wymiana handlowa w tym przypadku nie obejmuje reaktorów jądrowych. Przeważa import części silników turboodrzutowych i turbośmigłowych, części turbin gazowych oraz samych turbin jak i części pomp powietrznych lub próżniowych, sprężarek i wentylatorów. Import tych produktów o wartości przekraczającej 7,6 mld zł stanowi niemal 1/3 całkowitego importu regionu, przy czym w większości przypadków import dotyczy przemysłu lotniczego, gdzie pewne komponenty silników lotniczych są importowane, poddawane dalszemu montażowi, a następnie eksportowane. Pierwszych dziesięć pozycji na liście importowanych produktów odpowiada za ponad 70% całkowitego importu regionu. Warto jednak podkreślić, że poza wspomnianymi maszynami i urządzeniami mechanicznymi i elektrycznymi oraz statkami powietrznymi, pozostałe kategorie stanowią raczej nisko lub średnio przetworzone produkty. Jest to z pewnością korzystna sytuacja z punktu widzenia tworzenia wartości dodanej na terenie województwa.

Rysunek 15. Udział poszczególnych grup towarowych w całkowitym imporcie w 2019 r.[8]

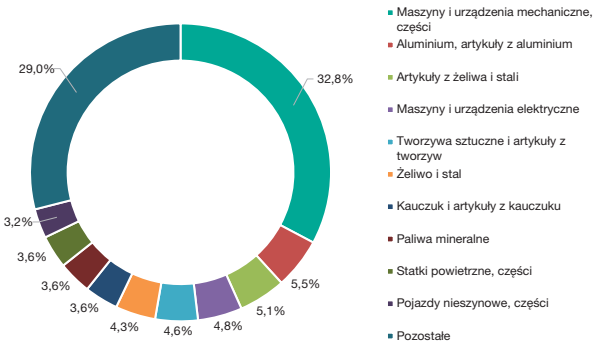

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Analogicznie jak w przypadku eksportu zestawiono importowane produkty według największej dynamiki wzrostu w latach 2013–2020 r. Aby uniknąć w zestawieniu produktów o mniejszym znaczeniu wybrano jedynie te, które osiągnęły min. 20 mln zł importu w 2019 r.

Tabela 13. Produkty importowane przez województwo podkarpackie wg klasyfikacji CN (poziom działów) o największej dynamice wzrostów w okresie 2013–2020 r. (w mln zł)

Kategoria produktu	2013	2019	Średnia roczna stopa zmian (CAGR)
rudy metali, żużel i popiół	2,2	61,5	74,78%
przetwory ze zbóż, mąki, skrobi lub mleka, pieczywa cukiernicze	1,5	24,9	60,12%
kakao i przetwory z kakao	3,6	43,4	51,72%
broń i amunicja, ich części i akcesoria	15,2	183,1	51,49%
zwierzęta żywe	3,6	23,5	36,60%
szelak, gumy, żywice oraz pozostałe soki i ekstrakty roślinne	3,2	20,5	36,42%
paliwa mineralne, oleje mineralne i produkty ich destylacji, substancje bitumiczne, woski mineralne	193,5	835,6	27,61%
olejki eteryczne i rezinoidy, preparaty perfumeryjne, kosmetyczne lub toaletowe	16,7	65,8	25,70%
cukry i wyroby cukiernicze	9,6	36,0	24,62%
materiały roślinne do wyplatania, produkty pochodzenia roślinnego, gdzie indziej niewymienione ani n	22,5	83,7	24,46%
produkty pochodzenia zwierzęcego, gdzie indziej niewymienione ani niewłączone	11,8	43,9	24,43%
ołów i artykuły z ołowiu	45,4	155,5	22,78%
zabawki, gry i artykuły sportowe, ich części i akcesoria	8,7	25,8	19,82%
warzywa oraz niektóre korzenie i bulwy, jadalne	34,5	98,8	19,19%
obuwie, getry i podobne, części tych artykułów	93,5	258,1	18,45%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Biorąc pod uwagę uporządkowanie importowanych produktów pod względem średniej rocznej stopy zmian, otrzymujemy zestawienie z bardzo dużym zróżnicowaniem kategorii produktów. Są to zarówno surowce (rudy metali, gumy, żywice, paliwa mineralne, ołów), jak również żywność i wyroby spożywcze (przetwory ze zbóż, mąki, kakao, cukry, wyroby cukiernicze, warzywa), czy też zwierzęta. Średnia roczna dynamika wzrostu na poziomie od kilkunastu do kilkudziesięciu procent sprawia, że wartość tej grupy importowanych produktów zwiększyła się od 2013 r. kilkukrotnie.

Przechodząc na bardziej szczegółowy poziom klasyfikacji, tj. 4 cyfr klasyfikacji CN uzyskujemy lepszy obraz sytuacji, co do produktów będących przedmiotem importu. Na pierwszych 9. z 10. pozycji pojawiają się produkty, które są ściśle bądź częściowo powiązane z sektorem lotnictwa i motoryzacji. W dużej mierze stanowią one nakłady dla dużych firm z tych sektorów. Warto zwrócić uwagę na znaczny udział produktów o charakterze surowcowym lub też na niskim poziomie przetworzenia (np. aluminium, gazy ziemnie, artykuły z niklu, kauczuk syntetyczny i naturalny).

[8] Poszczególne nazwy kategorii towarów stanowią uproszczenie nazewnictwa działów klasyfikacji CN z wcześniejszej tabeli. Uproszczenia dokonano celem zwiększenia czytelności wykresu.

Tabela 14. Najważniejsze produkty importowe w województwie podkarpackim wg klasyfikacji CN (poziom 4 cyfr) w okresie 2013–2020 r. (w mln zł)

Kategoria produktu	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	01/2020 - 06/2020
Silniki turboodrzutowe, turbośmigłowe oraz inne turbiny gazowe	2 587,1	2 805,0	3 713,7	3 755,7	3 204,7	3 234,0	4 333,8	2 592,4
Aluminium nieobrobione plastycznie	562,2	602,1	773,5	705,6	937,2	986,8	894,5	298,5
Części nadające się do stosowania wyłącznie lub głównie do silników objętych pozycją 8407 lub 8408	319,5	410,6	492,1	599,1	590,9	583,7	613,5	230,9
Pompy powietrzne lub próżniowe, sprężarki i wentylatory powietrza lub innych gazów, okapy wentylacyjne lub recyrkulacyjne z wentylatorem, nawet z filtrami	133,5	158,1	253,1	285,3	399,6	444,4	612,4	241,5
Gazy ziemne i pozostałe węglowodory gazowe	5,7	13,1	105,7	444,8	735,7	619,1	533,6	163,5
Części towarów objętych pozycją 8801 lub 8802	310,0	310,1	260,7	282,3	299,5	345,0	478,0	241,1
Wały napęd. i korby, obudowy łożysk i łożyska ślizg., mech. i przekł. zębate, skrzynie przekł. i pozost. ukł. zmieniające prędkość, koła zamach., sprzęgła itp.	107,5	127,3	153,5	204,2	206,8	254,1	407,4	212,3
Wyroby walcowane płaskie ż żeliwa lub stali niestopowej, o szerokości 600 mm lub większej, platerowane, powleczone lub pokryte	289,0	300,2	260,1	323,6	330,4	449,2	386,2	184,5
Statki powietrzne z napędem (np. śmigłowce, samoloty), statki kosmiczne (włączając sztuczne satelity) oraz stacje orbitalne i pojazdy nośne statków kosmicznych	126,9	107,7	119,8	350,7	147,7	347,1	354,3	0,1
Części i akcesoria do pojazdów samochodowych objętych pozycjami od 8701 do 8705	136,8	145,2	214,2	317,8	330,4	323,1	330,9	124,4
Leki (z wyłącz. wyr. z poz. 3002, 3005 l. 3006) złożone z prod. zmieszanych l. nie, do celów profilaktycznych l. terapeut. , w opak. l. do sprzed. detalicznej	132,1	280,9	244,5	208,9	264,2	284,8	285,1	208,9
Wkręty, śruby, nakrętki, wkręty do podkładów, haki gwintowane, nity, zawleczki, podkładki (również sprężyste) itp. z żeliwa lub stali	126,2	145,7	177,5	198,9	208,1	229,1	247,0	97,9
Kauczuk syntet. i faktysa z olejów, w formach podst. lub w płytach, ark. lub taśmach, mieszaniny dowolnego prod. z poz. 4001 z dowolnym prod. objętym tą poz.,	217,6	176,5	148,4	143,7	137,9	203,2	236,2	77,9
Artykuły z niklu oprócz wymienionych w pozycjach od 7501 do 75072000	160,2	144,1	135,8	119,8	125,0	143,2	215,4	90,3
Kauczuk naturalny, balata, gutaperka, guayle, chicle i podobne żywice naturalne, w formach podstawowych lub płytach, arkuszach lub taśmach	259,5	176,3	144,5	154,1	213,4	194,0	208,6	80,2
Rury, przewody rurowe i profile drążone, bez szwu, z żeliwa lub stali	186,2	186,3	164,2	139,7	195,8	216,1	207,8	84,2
Żywice aminowe, żywice fenolowe i poliuretany, w formach podstawowych	89,1	109,7	112,2	141,3	192,2	231,1	206,9	72,7
Sztaby, pręty i kształtowniki, z miedzi	135,9	127,9	142,9	137,8	183,7	217,0	205,1	100,2
Blachy grube, cienkie oraz taśma, o grubości przekraczającej 0,2 mm, z aluminium	68,4	71,6	87,8	109,0	200,3	235,8	202,6	85,5
Płyta wiórowa itp.(płyta o wiórach zorientowanych OSB) i płyta płatkowa, z drewna lub innych materiałów zdrewniałych, nawet aglomerowane organ. substancjami	128,3	147,2	118,8	200,3	326,1	265,9	192,3	87,4
Mieszanki kauczukowe (gumowe), niewulkanizowane, w formach podstawowych lub w płytach, arkuszach lub taśmach	64,5	89,8	104,1	111,2	112,2	179,1	180,1	59,1
Odpady cyny i złom	145,5	135,1	106,7	165,8	187,8	185,3	177,9	47,4

Obuwie o podeszwach zewnętrznych z gumy, tworzyw sztucznych, skóry wyprawionej lub skóry wtórnej i cholewkach za skóry wyprawionej	83,9	104,8	118,6	113,7	125,8	127,9	172,3	42,3
Artykuły z żeliwa lub stali, gdzie indziej niewymienione	85,7	89,8	100,2	123,3	138,1	157,2	171,2	85,7
Artykuły odlewane z żeliwa lub stali, pozostałe	23,3	35,8	53,3	49,3	82,2	159,1	167,9	51,6
Części i akces. do maszyn obj. poz. od 8456 do 8465, włącz. głowice gwinciarskie masz., podzielnice, uchwyty do narzędzi wszelkich typów do obróbki ręcznej	26,8	39,7	32,3	52,8	47,9	86,1	159,9	17,0
Meble do siedzenia (bez objętych pozycją 9402), nawet przekształcalne w miejsca do spania, oraz ich części	62,7	80,4	90,4	107,4	124,3	137,8	158,7	77,0
Krany, kurki, zawory i podobna armatura do rur, płaszczy kotłów, zbiorników, kadzi lub podobnych, włączając zawory redukcyjne i sterowane termostatycznie	155,8	167,6	196,8	172,1	154,6	136,7	158,2	70,2
Części i akcesoria pojazdów objętych pozycjami od 8711 do 8713	72,8	95,5	99,6	108,8	119,7	110,5	153,6	46,8
Elektroniczne układy scalone	12,8	15,6	49,4	155,8	172,2	189,5	151,8	92,4
Części i akcesoria artykułów objętych pozycjami od 9301 do 9304	6,3	0,2	36,2	279,3	91,1	211,2	149,4	94,6
Maszyny do montażu żarówek i pozostałych lamp elektr., elektronowych lub fotogr. lamp błyskowych, w obudowach szklanych, masz. do wyr. lub obr. na gorąco szkła	5,1	4,5	2,5	6,6	14,0	26,0	141,3	10,7
Mięso ze świń świeże, schłodzone lub zamrożone	88,9	68,4	86,6	107,8	100,1	137,1	128,0	39,3
Maszyny i urządzenia mechaniczne do wykonywania funkcji specjalnych, niewymienione ani niewłączone gdzie indziej w dziale 84	58,9	61,9	92,6	153,5	159,5	442,0	125,4	40,3
Opony pneumatyczne, nowe, gumowe	99,1	139,5	148,9	176,2	223,6	149,5	123,4	55,4
Aparatura elektryczna do przełączania i zabezpieczania obwodów elektrycznych lub do wykonywania połączeń elektrycznych w obwodach elektr., do napięć <= 1000 V	33,4	46,2	70,7	90,2	102,6	114,8	118,7	52,7
Ołów nieobrobiony plastycznie	11,0	7,0	34,2	41,6	109,0	119,5	114,6	46,3
Węgiel, brykiety, brykietki i podobne paliwa stałe wytwarzane z węgla	11,4	35,5	32,5	20,7	114,8	130,5	109,0	23,0
Odpady miedzi i złom	0,2	0,3	2,6	3,3	31,1	67,4	107,1	41,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

5.4. Handel zagraniczny w województwie podkarpackim na tle innych województw i Polski

W tym rozdziale porównane zostały wyniki w handlu zagranicznym województwa podkarpackiego na tle kraju. W pierwszej kolejności zestawiono wartość eksportu w podziale na województwa w latach 2013–2020.

Tabela 15. Wartość eksportu w podziale na województwa w okresie 2013–2020 r. (w mld zł)

Województwo	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	01/2020 - 06/2020
Dolnośląskie	69 396,9	70 246,2	71 569,9	70 416,1	72 193,2	77 975,6	88 860,0	41 031,8
Kujawsko-pomorskie	18 911,0	19 634,9	21 350,0	22 739,4	24 363,6	27 174,4	27 650,7	13 159,9
Lubelskie	9 352,4	10 888,7	11 684,0	12 017,3	12 792,6	14 050,8	14 695,8	7 092,8
Lubuskie	16 436,9	19 099,1	22 981,9	24 076,0	25 761,5	27 204,5	27 816,8	12 042,0
Łódzkie	24 516,9	26 090,1	26 141,0	28 089,1	30 355,7	32 524,5	35 044,6	15 860,2
Małopolskie	31 392,7	32 534,5	35 206,5	38 388,8	40 831,4	43 032,1	44 585,7	19 744,0
Mazowieckie	101 227,1	102 034,4	102 124,3	104 732,7	111 490,9	115 501,4	123 642,4	57 966,3
Opolskie	9 555,1	10 153,2	11 035,0	12 457,0	13 910,6	15 081,2	15 327,5	6 958,9
Podkarpackie	19 399,3	19 876,2	22 505,8	25 049,0	28 225,6	32 449,9	34 838,2	15 213,0
Podlaskie	7 382,6	7 603,7	7 366,8	7 878,8	8 689,4	9 476,5	10 354,0	5 178,6
Pomorskie	46 201,3	51 822,9	52 826,0	47 616,6	43 884,4	49 566,2	50 931,4	26 884,5
Śląskie	87 274,2	88 982,9	96 400,7	103 778,2	112 806,0	116 674,8	120 295,0	47 861,4
Świętokrzyskie	8 115,3	8 524,7	8 678,0	9 219,1	10 289,1	11 422,6	11 763,4	5 561,9
Warminsko-mazurskie	11 620,8	12 275,3	12 674,0	14 541,4	15 730,8	16 227,5	16 680,1	7 773,1
Wielkopolskie	61 691,1	64 936,6	73 859,2	82 115,1	92 586,2	95 753,6	100 893,4	44 821,9
Zachodniopomorskie	15 151,8	16 880,6	19 506,0	20 068,7	23 513,2	25 576,9	26 616,9	11 798,8
Województwo nieznane[9]	103 066,5	122 050,8	141 407,7	162 212,0	198 102,5	222 832,0	255 652,4	126 596,9
Polska	640 691,8	683 634,8	737 316,8	785 395,4	865 526,9	932 524,8	1 005 648,3	465 546,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Eksport z województwa podkarpackiego w 2019 r. wyniósł blisko 35 mld zł. Tylko trzy województwa przekroczyły barierę 100 mld zł w tym okresie (mazowieckie, śląskie oraz wielkopolskie). Województwo podkarpackie w tym zestawieniu plasuje się na 8. miejscu, minimalnie ustępując woj. łódzkiemu. Jeżeli pominąć eksport, który nie można przypisać jednoznacznie do jednego regionu („województwo nieznane"), wówczas eksport z woj. podkarpackiego stanowi 4,65% całkowitego eksportu. Warto zwrócić uwagę, iż w 2013 r. województwo podkarpackie również plasowało się na 8. pozycji, ale wówczas udział w krajowym eksporcie wynosił 3,61%. Zatem Podkarpacie w sposób ciągły zwiększa swój udział w krajowym eksporcie, co można uznać za korzystne zjawisko. Słabiej pod tym względem prezentuje się pierwsze półrocze 2020 r. W tym przypadku udział w eksporcie krajowym zmalał do poziomu 3,27%. Może to wynikać z dużej koncentracji przemysłu lotniczego na Podkarpaciu oraz dotkliwych spadków zamówień ze strony dużych producentów samolotów. Na przestrzeni ostatnich lat coraz większy udział ma eksport, który trudno jednoznacznie przypisać do jednego województwa (tzw. województwo nieznane w klasyfikacji). Wynika to z coraz większego udziału w eksporcie międzynarodowych firm, które na terenie Polski posiadają jedynie swoje przedstawicielstwa. Wykres na kolejnej stronie ilustruje udział poszczególnych województw w krajowym eksporcie, w sytuacji gdy pominięta jest kategoria „województwo nieznane".

[9] Ze względu na fakt, że w statystykach handlowych nie zawsze możliwe jest zaklasyfikowanie strumieni handlu do konkretnego województwa – obok 16 województw pojawia się kategoria „województwo nieznane". Jest to kategoria, która ma coraz większy udział w ogólnej wartości wymiany handlowej. Wynika ona z sytuacji, w której w statystyce handlu zagranicznego istnieje grupa podmiotów nie posiadających siedziby na terenie Polski, a wyłącznie przedstawicielstwa podatkowe. Ponieważ te podmioty rozliczają się w jednym tylko urzędzie skarbowym, nie ma możliwości przypisania generowanych obrotów handlowych do określonego województwa. Istnieją podejścia polegające na rozdzieleniu tego strumienia na województwa, niemniej jednak obarczone są one dość dużym błędem. Traktuje o tym publikacja pn. Handel zagraniczny w województwach (NTS 2), Centrum Badań i Edukacji Statystycznej GUS, Warszawa 2015. Gdyby jednak podjąć taką próbę dla woj. podkarpackiego, wartość eksportu mogłaby być o kilka mld zł wyższa dla 2019 r.

Rysunek 16. Udział poszczególnych województw w krajowym eksporcie w 2019 r.

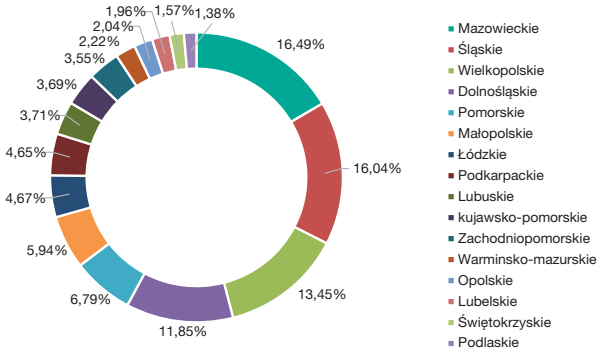

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Pod względem udziału w krajowym eksporcie, województwo podkarpackie można zaliczyć do grupy o średnim udziale, obok takich regionów jak kujawsko-pomorskie, lubuski (minimalnie mniejszy udział), łódzkie (zbliżony udział) oraz małopolskie (nieznacznie wyższy udział). Wiodącą rolę w krajowym eksporcie odgrywają woj. mazowieckie (na co wpływa również lokalizacja siedzib wielu spółek) oraz woj. śląskie utożsamiane z przetwórstwem przemysłowym.

Znaczne poprawienie udziału w krajowym eksporcie jest efektem bardzo dużej dynamiki wzrostu wartości eksportu w badanym okresie.

Rysunek 17. Średnia roczna stopa zmian (CAGR) wartości eksportu w podziale na województwa w okresie 2013–2019 r.

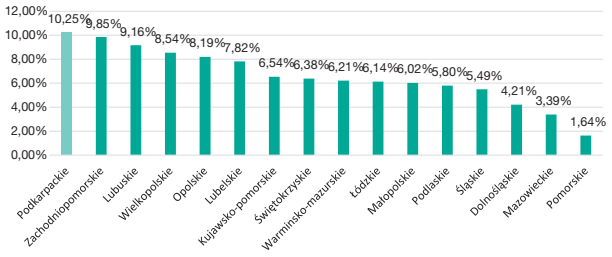

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

W woj. podkarpackim w okresie 2013–2019 r. zanotowano największą dynamikę wzrostu wartości eksportu mierzoną poprzez wskaźnik średniej rocznej stopy zmian. Średnio co roku wartość eksportu rosła o ponad 10% w badanym okresie. Wartość wskaźnika dla Polski w tym samym okresie wyniosła 7,80%.

Tabela 16. Wartość importu w podziale na województwa w okresie 2013–2020 r. (w mld zł)

Województwo	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	01/2020 - 06/2020
Dolnośląskie	50 913,9	54 062,1	56 770,3	58 994,6	62 434,6	68 021,0	78 523,9	38 158,7
Kujawsko-pomorskie	15 163,1	16 309,2	16 928,9	16 978,4	19 465,7	22 119,7	21 789,2	9 749,1
Lubelskie	6 084,1	7 121,3	7 219,9	7 123,8	8 517,1	9 490,4	9 477,8	4 573,5
Lubuskie	10 379,5	12 694,8	13 263,9	13 027,7	14 705,9	15 972,3	15 879,5	6 300,1
Łódzkie	29 619,7	30 997,7	31 063,1	31 708,1	35 858,9	40 440,9	40 136,1	20 432,2
Małopolskie	32 646,0	33 563,9	34 842,4	38 238,5	42 140,3	46 026,9	45 320,9	19 958,8
Mazowieckie	192 320,6	198 646,7	196 916,3	206 186,5	229 530,6	256 222,1	264 444,8	110 997,5
Opolskie	8 541,1	9 539,2	10 202,7	11 251,9	12 925,7	14 343,8	13 883,4	5 746,1
Podkarpackie	13 244,7	14 617,2	16 507,0	18 212,6	19 648,4	22 105,0	23 328,9	10 743,8
Podlaskie	5 667,6	5 170,2	4 646,9	5 352,1	5 845,0	6 603,6	6 803,1	3 183,7
Pomorskie	56 778,8	60 523,2	57 254,5	47 476,6	50 158,5	59 791,1	60 626,0	24 311,6
Śląskie	59 802,4	66 125,0	70 025,5	78 382,6	84 267,1	86 618,4	91 729,5	36 841,7
Świętokrzyskie	4 672,5	4 688,5	4 860,4	4 669,6	5 257,7	6 182,2	6 351,5	2 761,2
Warminsko-mazurskie	7 426,9	7 433,4	7 386,2	7 630,6	8 434,5	8 888,9	8 656,0	3 843,0
Wielkopolskie	58 171,3	64 034,1	70 513,3	78 113,9	89 089,0	94 564,4	99 169,1	42 858,9
Zachodniopomorskie	13 355,6	13 382,1	17 023,1	14 210,7	18 562,9	19 923,0	19 942,8	9 055,9
Województwo nieznane	81 369,6	91 633,3	107 548,4	118 085,2	143 335,0	162 920,2	181 243,0	85 575,2
Polska	646 157,5	690 542,1	722 972,6	755 643,5	850 177,1	940 233,9	987 305,6	435 091,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Województwo podkarpackie pod względem wartości importu na poziomie 23,3 mld zł w 2019 r. plasuje się na 8. miejscu w kraju. Wartość importu wzrosła w okresie 2013–2019 r. o ponad 75% (w stosunku do ok. 50% w skali kraju). Warto zauważyć, że import z Podkarpacia stanowi mniej niż 10% wartości importu z woj. mazowieckiego, czy też ok. 30% importu z innych regionów takich woj. jak wielkopolskie i śląskie. W pierwszych 6 miesiącach 2020 r. dla woj. podkarpackiego import przekroczył 10,7 mln zł, co stanowiło ok. 46% importu za cały 2019 r. Można zatem wnioskować, że pandemia COVID-19 wpłynęła tylko w niewielkim stopniu na wartość importu.

Rysunek 18. Udział poszczególnych województw w krajowym imporcie w 2019 r.

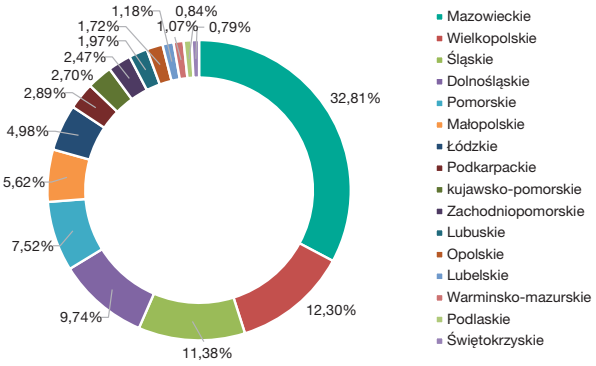

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Rysunek 19. Średnia roczna stopa zmian (CAGR) wartości importu w podziale na województwa w okresie 2013–2019 r.

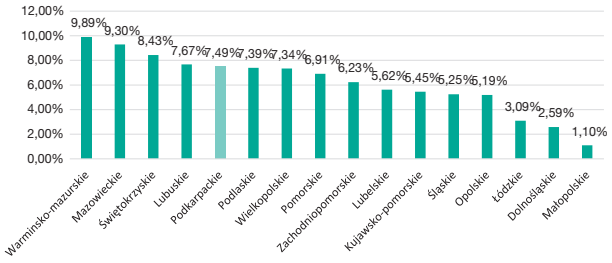

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Udział województwa podkarpackiego w krajowym imporcie jest stosunkowo niewielki. Na koniec 2019 r. wyniósł ok. 2,9%. Stawia to region na zbliżonej pozycji, co województwa kujawsko-pomorskie i zachodniopomorskie. Blisko 1/3 krajowego importu jest rejestrowana na terenie województwa mazowieckiego. Jedna z przyczyn jest analogiczna jak w przypadku eksportu. Na tym terenie występuje silna koncentracja central spółek, co sprawia że strumień importu jest przypisany do tego regionu (nawet jeżeli jest realizowany przez oddziały spółki w innych województwach). Ponadto w woj. mazowieckim można mówić o dużym rynku zbytu na różne produkty konsumpcyjne i przemysłowe.

Kolejne zestawienie ilustruje dynamikę wzrostu importu z wykorzystaniem średniej rocznej stopy zmian.

Import dla woj. podkarpackiego również cechował się znaczną dynamiką wzrostu. Średnio rocznie wartość importu wzrastała o ok. 7,5% w okresie 2013–2020 r., co było bliskie średniej wartości wskaźnika dla Polski.

Ostatnie zestawienie w tej części ilustruje bilans handlowy w podziale na województwa. Podkarpacie pod tym względem od lat utrzymuje bardzo korzystną wartość salda handlowego. Nadwyżka eksportu nad importem zwiększyła się od 6,1 mld zł w 2013 r. do 11,5 mld zł w 2019 r. Plasuje to woj. podkarpackie na trzeciej pozycji w kraju, tuż za woj. lubuskim. Sytuacja pod tym względem nie pogorszyła się istotnie w okresie pandemii. Na koniec 2020 r. można spodziewać się niższych wartości eksportu, niemniej jednak nadwyżka powinna przekroczyć 10 mld zł.

Tabela 17. Bilans handlowy w podziale na województwa w okresie 2013–2020 r. (w mld zł)

Województwo	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	01/2020 - 06/2020
Dolnośląskie	18 482,9	16 184,1	14 799,6	11 421,4	9 758,6	9 954,6	10 336,2	2 873,1
Kujawsko-pomorskie	3 747,9	3 325,8	4 421,1	5 761,0	4 897,9	5 054,7	5 861,4	3 410,8
Lubelskie	3 268,2	3 767,4	4 464,2	4 893,5	4 275,5	4 560,4	5 218,0	2 519,3
Lubuskie	6 057,4	6 404,2	9 718,0	11 048,4	11 055,6	11 232,2	11 937,3	5 741,9
Łódzkie	-5 102,7	-4 907,6	-4 922,1	-3 619,0	-5 503,2	-7 916,3	-5 091,5	-4 572,0
Małopolskie	-1 253,3	-1 029,4	364,2	150,2	-1 308,9	-2 994,8	-735,2	-214,9
Mazowieckie	-91 093,6	-96 612,4	-94 792,0	-101 453,8	-118 039,6	-140 720,7	-140 802,4	-53 031,2
Opolskie	1 014,1	614,0	832,3	1 205,1	984,9	737,5	1 444,1	1 212,8
Podkarpackie	6 154,6	5 259,1	5 998,8	6 836,4	8 577,1	10 345,0	11 509,2	4 469,2
Podlaskie	1 715,0	2 433,4	2 720,0	2 526,6	2 844,5	2 873,0	3 550,9	1 994,9
Pomorskie	-10 577,4	-8 700,3	-4 428,6	139,9	-6 274,1	-10 225,0	-9 694,6	2 573,0
Śląskie	27 471,8	22 857,9	26 375,2	25 395,6	28 538,9	30 056,5	28 565,5	11 019,7
Świętokrzyskie	3 442,8	3 836,2	3 817,6	4 549,5	5 031,4	5 240,4	5 412,0	2 800,7
Warminsko-mazurskie	4 193,9	4 841,9	5 287,8	6 910,8	7 296,3	7 338,6	8 024,1	3 930,1
Wielkopolskie	3 519,7	902,4	3 346,0	4 001,2	3 497,2	1 189,2	1 724,3	1 963,0
Zachodniopomorskie	1 796,1	3 498,5	2 482,9	5 858,0	4 950,4	5 653,9	6 674,2	2 742,9
Województwo nieznane	21 696,9	30 417,5	33 859,2	44 126,9	54 767,4	59 911,8	74 409,3	41 021,7
Polska	-5 465,7	-6 907,3	14 344,2	29 751,9	15 349,8	-7 709,1	18 342,7	30 455,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

5.5. Możliwe reperkusje związane z epidemią koronawirusa COVID-19 dla handlu zagranicznego, w tym przygranicznej wymiany handlowej, przyciągania inwestorów oraz międzynarodowej współpracy gospodarczej przedsiębiorstw

W I i II kwartale 2020 r. zmiany w dynamice światowego handlu zagranicznego wynikały głównie z rozwoju epidemii koronawirusa. Efektem było ograniczenie aktywności gospodarczej wielu krajów i wprowadzenie restrykcji, które wpłynęły negatywnie na światową wymianę handlową. Szczególnie zauważalny był spadek popytu na niektóre dobra konsumpcyjne (na czym ucierpiał w największym stopniu sektor usług) oraz postępujące utrudnienia w przewozie towarów (szczególnie w ruchu pomiędzy granicami krajów). Dostępne są statystyki o załamaniu indeksów popytu wewnętrznego m.in. w przypadku Chin, czy też spadku liczby odprawianych kontenerów[10] . Pojawiły się zaburzenia w funkcjonowaniu globalnych łańcuchów dostaw, wpływając na osłabienie dynamiki wymiany handlowej nawet w państwach, które nie zostały w tamtym okresie jeszcze w pełni dotknięte epidemią. Kryzys uwypuklił słabość obecnego handlu światowego, a mianowicie zbyt dużej zależności poszczególnych przedsiębiorców od dostaw z jednego źródła, szczególnie z Chin. Biorąc pod uwagę integrację globalnych łańcuchów wartości, których wiele rozpoczyna się w Chinach (np. w sektorze motoryzacji, czy też produkcji sprzętu komputerowego i urządzeń elektronicznych) sytuacja wywierała i wywiera istotny wpływ na handel zagraniczny. Potwierdzają to wypowiedzi respondentów wywiadów.

> Łańcuchy kooperacyjne całkowicie się zerwały. Nie tylko to, że firmy nie produkują okresowo, ale one upadły.(…) Coraz więcej firm, nie patrząc na koszty, próbuje uruchamiać produkcję w Polsce, żeby ratować swoją sytuację na rynku. Firmy mają przecież podpisane kontrakty na odbiory produktów finalnych (…). Pogorszyło to jakość produkcji. Zakłady próbując ratować się stosują od innych dostawców podzespoły, które są niesprawdzone.
>
> *Instytucja otoczenia biznesu / koordynator klastra*

Dodatkowym problemem zasygnalizowanym przez jednego z inwestorów na terenie Podkarpacia były trudności w poruszaniu się po terenie kraju oraz niechęć do spotkań osobistych. Było to szczególnie dotkliwe w sytuacji producentów wyrobów wysoko przetworzonych, stosujących zaawansowane maszyny, urządzenia i linie produkcyjne. Brak możliwości przyjazdu serwisantów utrudniał płynność prowadzenia operacji.

W wyniku turbulencji w łańcuchach dostaw wolumen światowego handlu towarami zmniejszył się w I kwartale br. o 3% r/r (dane WTO). Epidemia koronawirusa przyczyniła się do pojawienia się recesji w m.in. Stanach Zjednoczonych oraz strefie euro. Doprowadziła także do szeregu korekt w dół szacunków wzrostu światowego PKB na bieżący rok. Podstawowym elementem przeciwdziałania skutkom epidemii stało się wprowadzanie pakietów stymulujących gospodarki. Aktywną politykę walutową prowadziły także banki centralne.

Koniunktura gospodarcza Polski w I kwartale br. kształtowała się relatywnie korzystnie. Według danych GUS produkt krajowy brutto niewyrównany sezonowo w I kwartale 2020 r. wzrósł o 2% w porównaniu do analogicznego okresu 2019 r. (w cenach stałych). Głównym motorem wzrostu gospodarczego Polski pozostał popyt krajowy, który zwiększył się w ujęciu rocznym o 1,7%. Pozytywnie na jego dynamikę wpłynęło spożycie publiczne, które wzrosło o 4,3% wobec wzrostu spożycia gospodarstw domowych o 1,2%. Zgodnie z oczekiwaniami w I kwartale br. odnotowano wyhamowanie dynamiki inwestycji (do 0,9%). Pomimo załamania w globalnym handlu, popyt zagraniczny wykazał się w I kwartale br. dodatnim wkładem we wzrost PKB (+0,4 pkt. %). O ile jednak skala wpływu salda była słabsza niż w ostatnich dwóch kwartałach, to jednak wskazuje ona nadal na utrzymanie się relatywnie wysokiej odporności polskiego eksportu na zawirowania na globalnych rynkach.

W tym miejscu warto przyjrzeć kształtowaniu się statystyk dotyczących wpływu pandemii COVID-19 na eksport w skali globalnej, krajowej oraz regionalnej.

Analizując wpływ pandemii COVID-19 na międzynarodowy handel nie jest możliwe porównanie globalnej wartości wymiany handlowej dla wybranego okresu w 2020 r. do 2019 r., czy też wcześniejszych lat. Wynika to z sytuacji, w której za poszczególne miesiące 2020 r. znacznie mniejsza liczba krajów złożyła deklaracje do światowego systemu gromadzenia danych statystycznych nt. wymiany handlowej UN Comtrade. Przykład liczby krajów z ujętą informacją w bazie w podziale na lata i miesiące jest następująca (stan na 09.09.2020 r.).

[10] M.in. Global trade impact of the coronavirus (COVID-19) epidemic, UNCTAD, marzec 2020, Good barometer signals further weakening of trade in first quarter of 2020, WTO, luty 2020.

Tabela 18. Liczba krajów z dostępną informacją nt. eksportu w podziale na lata

Miesiąc	2018	2019	2020
Styczeń	120	104	71
Luty	118	103	70
Marzec	116	100	63
Kwiecień	113	94	56
Maj	112	92	48
Czerwiec	113	92	27
Lipiec	112	92	8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Efekt pandemii można analizować w podziale na poszczególne miesiące 2020 r. tylko dla wybranej grupy krajów, które za dany miesiąc opublikowały wyniki handlu zagranicznego. W przypadku maja jest to przykładowo 48 krajów, a czerwca 27. Warto podkreślić, iż w grupie krajów z dostępnymi danymi za czerwiec jest Polska. Poniżej dokonano analizy zmian wartości eksportu w poszczególnych miesiącach dla krajów, które złożyły deklarację za miesiące styczeń-maj 2020 r. oraz miały duże znaczenie w światowym handlu (wartość na poziomie min. 10 mld USD).

Tabela 19. Wartość eksportu za okres styczeń-maj w latach 2019–2020 (w mld USD)

Kraj	2019	2020	Zmiana 2019 do 2020
Stany Zjednoczone	685,22	581,64	-15,12%
Niemcy	635,48	529,98	-16,60%
Japonia	286,56	253,68	-11,47%
Hong Kong	215,57	203,89	-5,42%
Wielka Brytania	199,35	163,18	-18,14%
Belgia	190,98	156,78	-17,91%
Kanada	183,80	151,41	-17,62%
Meksyk	189,31	150,14	-20,69%
Szwajcaria	127,16	128,04	0,69%
Indie	141,16	104,35	-26,08%
Polska	106,99	94,68	-11,51%
Irlandia	72,36	73,37	1,39%
Czechy	84,05	68,74	-18,21%
Szwecja	69,56	61,47	-11,63%
Dania	45,64	42,40	-7,08%
Norwegia	46,70	35,18	-24,69%
Republika Południowej Afryki	35,76	29,65	-17,09%
Rumunia	33,19	26,08	-21,41%
Finlandia	31,41	25,05	-20,24%
Portugalia	28,92	22,99	-20,51%
Ukraina	12,28	19,53	59,01%
Nowa Zelandia	17,71	16,22	-8,41%
Egipt	13,34	10,87	-18,47%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Należy w tym miejscu zwrócić uwagę, iż zdecydowana większość krajów zanotowała spadek wartości eksportu za pierwsze 5 miesięcy w 2020 r. w stosunku do 2019 r. W skali wszystkich krajów poddanych analizie, spadek wyniósł 14,50%. Polska na tym tle prezentuje się relatywnie dobrze, notując mniejsze spadki niż większość krajów UE (m.in. Niemcy, Wielka Brytania, Belgia, Czechy, Rumunia, Finlandia, Portugalia). W opinii Polskiego Instytutu Ekonomicznego przyczyną może być m.in. elastyczna reakcja polskich przedsiębiorców do zmiany rynków docelowych eksportu, czy też samego przedmiotu eksportu. Wydaje się również, że polskie przedsiębiorstwa trochę lepiej radziły sobie ze zmianą asortymentu produkcji, tak aby wpisywał się w globalny popyt. Niemniej jednak pewnym wzorem do naśladowania może być Szwajcaria i Irlandia, które we wspomnianym okresie były w stanie zwiększyć wartość eksportu. Na pozór zaskakująca sytuacja dotyczyła również Ukrainy, gdzie zanotowano wzrost wartości eksportu o blisko 60%, ale w tym przypadku jest to niejako wyrównanie wartości eksportu do 2018 r. po bardzo słabym 2019 r.

W kolejnym zestawieniu zaprezentowano zmiany wartości eksportu dla wybranych krajów w podziale na miesiące.

Tabela 20. Wartość eksportu za okres styczeń-maj w latach 2018–2020 dla krajów z poprzedniego zestawienia tabelarycznego w podziale na miesiące (w mld USD)

Miesiąc	2019	2020	Zmiana 2019 do 2020
Styczeń	676,16	661,46	-2,17%
Luty	663,82	657,15	-1,00%
Marzec	748,94	680,12	-9,19%
Kwiecień	695,88	499,30	-28,25%
Maj	719,55	498,27	-30,75%
Ogółem	3 504,35	2 996,31	-14,50%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Analizując powyższe zestawienie można zauważyć brak większych zmian wartości eksportu w styczniu i lutym 2020 r. W tym okresie jeszcze nie stosowano restrykcyjnych metod walki z pandemią w postaci np. zamykania granic. Największy spadek odnotowano w kwietniu i maju 2020 r., który wyniósł ok. 30% w stosunku do wartości z poprzedniego roku. Analiza kilku krajów, dla których są dostępne dane za czerwiec i lipiec pozwala zauważyć nieznaczną poprawę sytuacji. Było to zbieżne z odmrażaniem gospodarek w skali Europy oraz Świata.

W przypadku województwa podkarpackiego, wpływ pandemii jest widoczny, jeżeli porówna się pierwsze 6 miesięcy w latach 2019 i 2020 r. Wyniki przedstawiono ogółem oraz dla najważniejszych krajów docelowych eksportu.

Tabela 21. Wartość eksportu z województwa podkarpackiego za okres styczeń-czerwiec w latach 2019–2020 r. (w mln zł)

Kraj	2019	2020	Zmiana 2020 do 2019
Niemcy	4371,6	3607,3	-764,3
Stany Zjednoczone Ameryki	2849,9	2598,0	-251,9
Kanada	1189,5	734,3	-455,2
Francja	946,1	749,9	-196,2
Wielka Brytania	854,7	564,7	-290,0
Republika Czeska	661,5	528,2	-133,3
Ukraina	588,4	710,5	122,1
Belgia	471,7	274,8	-196,9
Niderlandy	415,3	368,5	-46,7
Austria	408,4	304,4	-104,0
Włochy	423,2	333,5	-89,7
Słowacja	375,5	322,7	-52,8
Węgry	380,9	328,5	-52,4

Kraj	2019	2020	Zmiana 2020 do 2019
Rosja	342,2	248,8	-93,4
Hiszpania	317,5	277,9	-39,7
Rumunia	293,6	293,5	-0,1
Szwecja	211,3	200,7	-10,6
Szwajcaria	204,8	178,1	-26,7
Chiny	117,0	657,8	540,8
Litwa	105,0	125,6	20,6
Indie	163,6	111,7	-52,0
Norwegia	80,2	73,8	-6,4
Dania	106,2	99,9	-6,3
Finlandia	102,2	98,6	-3,6
Japonia	80,1	139,6	59,5
Białoruś	83,8	73,6	-10,2
Ogółem	17453,1	15213,0	-2240,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Spadek eksportu w stosunku do pierwszego półrocza 2019 roku wyniósł ponad 2,2 mld zł. Największe spadki dotyczyły Niemiec oraz Kanady. Jako bardzo interesujące zjawisko można uznać wzrost wartości eksportu do niektórych krajów pozaunijnych. Dotyczy to w szczególności Chin (o ponad 0,5 mld zł większa wartość eksportu), Ukrainy (122 mln zł) oraz Japonii (59,5 mln zł). O próbę wyjaśnienia tego zjawiska zostali poproszeni przedstawiciele Polskiego Instytutu Ekonomicznego oraz Ministerstwa Rozwoju. Wzrost eksportu na rynki pozaunijne można tłumaczyć dość dużą elastycznością polskich przedsiębiorstw. Eksport Podkarpacia w dużej mierze jest realizowany do krajów UE i odbywa się drogami lądowymi. W przypadku znacznego ograniczenia transportu drogowego na terenie krajów UE w okresie luty - kwiecień, dość szybko polscy i podkarpaccy przedsiębiorcy znaleźli alternatywę w postaci eksportu różnymi drogami (w tym kolejową, morską i lotniczą) do krajów pozaunijnych (w tym do Chin).

Kolejne zestawienie ilustruje zmiany wartości eksportu ogółem i do najważniejszych krajów docelowych w podziale na poszczególne miesiące.

Tabela 22. Zmiana wartości eksportu z woj. podkarpackiego za okres styczeń-czerwiec pomiędzy 2019 a 2020 r.

Kraj	Styczeń	Luty	Marzec	Kwiecień	Maj	Czerwiec
Niemcy	-4,88%	-4,33%	-5,68%	-45,89%	-33,06%	-10,06%
Stany Zjednoczone Ameryki	24,35%	-0,83%	1,47%	-9,43%	-28,65%	-33,90%
Kanada	19,66%	21,13%	-66,48%	-52,50%	-54,27%	-40,89%
Francja	-5,63%	-8,50%	-20,44%	-36,01%	-41,14%	-12,40%
Wielka Brytania	-12,24%	-3,42%	-32,43%	-62,99%	-58,19%	-39,95%
Republika Czeska	-2,36%	-1,75%	-12,37%	-55,23%	-31,70%	-11,01%
Ukraina	50,12%	27,20%	-19,54%	-8,70%	21,28%	88,42%
Belgia	-30,82%	-11,08%	-39,66%	-65,02%	-56,80%	-47,44%
Niderlandy	19,97%	-13,85%	-6,92%	-16,67%	-28,81%	-17,80%
Austria	6,95%	-2,92%	-26,92%	-64,42%	-47,78%	0,49%
Włochy	-3,15%	-11,66%	-23,66%	-53,86%	-22,88%	-3,83%
Słowacja	-0,35%	0,65%	-5,18%	-43,26%	-21,62%	-13,59%
Węgry	15,81%	35,59%	-15,35%	-59,17%	-38,45%	-11,23%
Rosja	-44,75%	-23,69%	-1,36%	-44,47%	22,74%	-50,22%
Hiszpania	15,84%	48,89%	-27,54%	-72,34%	-53,60%	9,86%
Rumunia	24,63%	49,25%	0,19%	-49,17%	-15,26%	2,67%
Szwecja	11,08%	-4,19%	7,22%	-27,47%	-15,61%	0,80%
Szwajcaria	13,08%	-23,01%	-30,06%	-26,04%	-22,75%	17,32%
Chiny	-12,64%	106,68%	427,89%	722,47%	850,98%	911,71%
Litwa	4,31%	52,01%	16,91%	-2,99%	10,11%	41,73%
Indie	331,37%	-69,55%	-83,22%	-83,62%	-91,54%	-85,85%
Norwegia	5,96%	0,26%	-25,10%	-2,22%	-18,30%	-2,04%
Dania	-2,67%	-3,08%	-2,02%	2,68%	-2,33%	-25,63%
Finlandia	8,95%	3,76%	13,65%	-32,21%	-17,18%	7,56%
Japonia	193,13%	94,81%	7,41%	83,24%	297,65%	80,54%
Białoruś	-7,75%	1,34%	-5,80%	-11,13%	-28,25%	-17,92%
Ogółem	5,85%	2,53%	-15,15%	-31,75%	-27,56%	-8,21%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Jeszcze w styczniu i lutym zanotowano wzrost wartości eksportu w 2020 r. w stosunku do 2019 r. Najbardziej dotkliwe skutki pandemii objęły okres marzec-maj. Warto zauważyć, iż w czerwcu negatywne skutki dla rozwoju eksportu były znacznie bardziej łagodne.

W skali kraju w I kwartale 2020 roku lista pięciu najważniejszych rynków eksportowych nieznacznie zmieniła się w porównaniu do tej sprzed roku. Tradycyjnie pierwsze miejsce zajęły Niemcy, z kolei na drugie przesunęły się Czechy, kosztem Wielkiej Brytanii, o czym zadecydował spadek sprzedaży na ten rynek. Podobnie jak przed rokiem czwartym najważniejszym rynkiem eksportowym była Francja, a listę zamknęły Niderlandy[11].

W ramach badań CATI na eksporterach zostało zadane pytanie o prognozowane przychody z działalności w 2020 r. w stosunku do 2019 r. Poniżej zestawiono odpowiedzi z uwzględnieniem inteligentnych specjalizacji.

Tabela 23. Przychody z działalności na koniec 2020 r. w stosunku do 2019 r.

	Lotnictwo i kosmonauktyka	Motoryzacja	Jakość życia	ICT	Inny
Znacznie wyższe	0,0%	8,3%	16,7%	0,0%	13,3%
Trochę wyższe	0,0%	0,0%	25,0%	33,3%	13,3%
Ten sam poziom	30,0%	25,0%	16,7%	33,3%	20,0%
Trochę niższe	30,0%	41,7%	25,0%	22,2%	33,3%
Dużo niższe	40,0%	25,0%	16,7%	11,1%	20,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie CATI (n=51)

Spośród respondentów, którzy udzielili odpowiedzi na tak zadane pytanie, najbardziej dotkliwe skutki pandemii COVID dotyczą lotnictwa i kosmonautyki, szczególnie że nałożyła się ona na wcześniejsze problemy związane z uziemienie samolotów Boeing 737 MAX.

„Produkujemy części zarówno dla Boeinga, jak też Airbusa. Jeszcze w 2017 i 2018 roku mieliśmy nadwyżkę zleceń przekraczającą nasze możliwości produkcyjne. Uziemienie samolotu Boeing 737 MAX w 2019 r. zredukowało znacznie liczbę zleceń, ale nie było to jeszcze szczególnie dotkliwe. Natomiast pandemia skutkująca bardzo dużym zmniejszeniem ruchu lotniczego, wstrzymaniem lub spowolnieniem produkcji sprawiła, iż zamówienia spadły o 40–60%".

Przedstawiciel firmy produkującej części lotnicze[12]

Również przedstawiciele sektora motoryzacji spodziewają się trochę lub dużo niższych przychodów. Pandemia wydaje się nie mieć większego wpływu na podmioty eksportujące produkty w obszarze jakości życia[13] oraz ICT. Większość badanych podmiotów zakłada brak zmian lub też wyższy poziom przychodów w 2020 r.

Dla firm, których sytuacja finansowa uległa pogorszeniu przez pandemię koronawirusa Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej wraz z Polską Agencją Rozwoju Przedsiębiorczości uruchomiły nowy instrument dot. wsparcia kapitału obrotowego. Jest to instrument, który będzie wdrażany zarówno na poziomie krajowym (z Programu Polski Wschodniej i z Programu Inteligentny Rozwój), jak i regionalnym (poprzez regionalne Programy Operacyjne zarządzane przez marszałków województw). W tym ostatnim przypadku przygotowano wsparcie także dla mikroprzedsiębiorstw. Do średnich firm z 5 województw Polski Wschodniej z Programu Operacyjnego Polski Wschodniej trafi 500 mln zł, a kolejne 2 mln trafi do średnich firm z pozostałych 11 województw.

5.6. Charakterystyka handlu przygranicznego i jego znaczenie

Przyjmuje się, że strefa przygraniczna obejmuje miasta na prawach powiatu i powiaty, których siedziba władz zlokalizowana jest w odległości do 50 km od granicy Polski z krajami sąsiadującymi lub od linii brzegowej Morza Bałtyckiego[14]. W województwie podkarpackim w tak zdefiniowanej strefie znajduje się 13 powiatów (w tym Krosno i Przemyśl), z czego 4 położone są jednocześnie na obszarze przygranicznym z Ukrainą i ze Słowacją. Jednocześnie, co istotne z punktu rozwoju handlu zagranicznego, w województwie podkarpackim zlokalizowane się dwa rodzaje obszarów przygranicznych: te zlokalizowane przy zewnętrznej granicy Unii Europejskiej oraz te, zlokalizowane przy wewnętrznej granicy Unii Europejskiej. Województwo podkarpackie od wschodu na odcinku

[11] https://www.gov.pl/web/rozwoj/analizy-z-obszaru-handlu-zagranicznego [Dostęp: 25.09.2020 r.]

[12] Firma jest inwestorem zagranicznym działającym na terenie Podkarpacia. Produkcja obejmuje elementy silników dla samolotów pasażerskich i jest niemal w całości przeznaczona na eksport.

[13] W obszarze jakości życia z pewnością nastąpił spadek przychodów przedsiębiorstw związanych z turystyką (np. hoteli, gastronomii). Natomiast badanie dotyczyło eksporterów, zatem ta grupa nie była reprezentowana w badaniu. W tym przypadku zestawienie badanych eksporterów ze specjalizacji jakość życia obejmowało m.in. producentów żywności.

[14] https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/podmioty-gospodarcze-wyniki-finansowe/zmiany-strukturalne-grup-podmiotow/zmiany-strukturalne-grup-podmiotow-gospodarki-narodowej-na-obszarach-przygranicznych-na-terenie-polski-w-latach-2017-2018,2,7.html. [Dostęp: 25.09.2020 r.]

236 km graniczy z Ukrainą, zaś na południu na odcinku 134 km ze Słowacją.

Obszary przygraniczne uznawane są za strefy charakteryzujące się niekorzystnymi zjawiskami w sferze społeczno-demograficznej i gospodarczej, co wynika z peryferyjnego położenia w stosunku do terenów o wysokiej atrakcyjności gospodarczej województwa, słabej dostępności komunikacyjnej (w tym w szczególności obszaru Bieszczad oraz powiatu lubaczowskiego) oraz oddalenia od większych ośrodków miejskich, pełniących rolę biegunów wzrostu[15]. Jako tereny oddalone od głównych centrów rozwoju charakteryzują się one generalnie niższym poziomem rozwoju społeczno-ekonomicznego. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 wymienia obszary transgraniczne w gronie 5 kategorii obszarów wymagających wsparcia.

Z drugiej strony w literaturze przedmiotu wskazuje się, że przygraniczne położenie:

- może być źródłem korzyści gospodarczych, przede wszystkim poprzez rozwój i obsługę handlu zagranicznego (Christaller, Lösch, za: Anderson, O'Dowd 1999),
- może stać się potencjalnym czynnikiem rozwoju i źródłem przewagi konkurencyjnej (Dołzbłasz 2015, Reitel 2006, Sohn 2013),
- może skutkować ukształtowaniem się zjawiska komplementarności systemów gospodarczych położonych po obydwu stronach granicy, generującego wzrost powiązań o charakterze gospodarczym i pozagospodarczym, które z kolei – o ile będą odpowiednio zarządzane – mogą okazać się czynnikiem sprzyjającym rozwojowi (Laine 2012).

W województwie podkarpackim na granicy polsko-ukraińskiej zlokalizowanych jest 9 przejść granicznych (4 drogowe, 3 kolejowe oraz 2 lotnicze), tj.:

- przejścia drogowe (Budomierz-Hruszew, Korczowa-Krakowiec, Krościenko-Chyrów, Medyka-Szeginie),
- przejścia kolejowe (Krościenko-Smolnica, Przemyśl-Mościska, Werchrata-Rawa Ruska),
- przejścia lotnicze (Rzeszów-Jasionka, Mielec)[16].

Ponadto w trakcie realizacji jest nowe przejście graniczne, drogowe Malhowice-Niżankowice. Planowane zakończenie prac ma nastąpić w 2020 r. Do przejścia będzie prowadzić modernizowana Droga Wojewódzka nr 885.

Z kolei granica polsko-słowacka od 21 grudnia 2007 r. jest wewnętrzną granicą strefy Schengen. W myśl art. 2 układu z Schengen na granicach tych nie prowadzi się kontroli paszportowej ani celnej, a ich przekraczanie jest dozwolone w każdym miejscu i o każdym czasie, tym samym nie ma na nich przejść granicznych.

Według stanu na koniec grudnia 2019 roku w rejestrze REGON wpisanych było 1,5 mln podmiotów gospodarki narodowej zlokalizowanych na obszarach przygranicznych na terenie Polski, co stanowiło 33,4% ogólnej liczby podmiotów w kraju (4,5 mln). Zdecydowana większość podmiotów strefy przygranicznej na koniec 2019 roku należała do sektora prywatnego (95,7% wobec 95,9% w kraju). W ogólnej liczbie podmiotów zlokalizowanych w strefie przygranicznej w 2019 roku, największy udział stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą – 72,3% (w kraju 71,3%).

Poniżej przedstawiono wybrane dane statystyczne dotyczące rozwoju handlu zagranicznego z Ukrainą i Słowacją.

W pierwszej kolejności poddano analizie wartość obrotów handlowych uzyskiwanych przez województwo podkarpackie z krajami przygranicznymi, tj. Słowacją i Ukrainą.

Tabela 24. Import i eksport z krajami przygranicznymi (w mln zł)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	01/2020 - 06/2020
Słowacja	29 424,2	29 784,2	31 680,1	33 786,2	36 509,1	40 615,7	43 459,6	18 976,5
Eksport	16 669,1	17 074,1	18 670,8	18 965,3	21 432,1	23 798,9	25 912,4	11 138,7
Import	12 755,1	12 710,1	13 009,3	14 821,0	15 077,0	16 816,8	17 547,2	7 837,9
Saldo	3 914,0	4 363,9	5 661,6	4 144,3	6 355,0	6 982,0	8 365,2	3 300,8
Ukraina	24 998,9	20 230,8	18 831,7	23 007,4	27 325,2	29 808,8	33 074,4	15 451,8
Eksport	18 019,8	13 137,0	12 446,3	15 059,3	18 184,9	18 950,8	21 381,0	10 193,9
Import	6 979,1	7 093,8	6 385,3	7 948,1	9 140,2	10 857,9	11 693,4	5 257,9
Saldo	11 040,7	6 043,2	6 061,0	7 111,2	9 044,7	8 092,9	9 687,6	4 936,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

[15] https://bip.podkarpackie.pl/attachments/article/2159OFWP_PBPP_082015.pdf. [Dostęp: 25.09.2020 r.]

[16] https://www.strazgraniczna.pl/pl/mapa-przejsc-i-obiektow. [Dostęp: 25.09.2020 r.]

Zarówno w przypadku Słowacji, jak również Ukrainy można zaobserwować wzrost wartości eksportu w badanym okresie. Przy czym dynamika eksportu na Ukrainę została zachwiana w 2014 – 2015 roku w związku z falą manifestacji i protestów oraz napiętą sytuacją polityczną. Dopiero w 2016 r. handel z Ukrainą zaczął się odradzać. Zarówno w przypadku Słowacji, jak również Ukrainy notuje się dodatnie saldo w handlu zagranicznym.

O ile Słowacja nie przedstawia szczególnych barier dla rozwoju eksportu, tak w przypadku Ukrainy można mówić o szeregu utrudnień. Za najważniejsze przyczyny, zdaniem przedstawiciela jednej z rzeszowskich firm spedycyjnych, można uznać przede wszystkim sytuację graniczną. Transport towarów na Ukrainę drogą lądową obarczony jest bardzo dużym ryzykiem w zakresie terminów odpraw. O ile średni okres transportu towarów na terenie Unii Europejskiej to 2–3 dni, tak w przypadku Ukrainy może to być nawet tydzień. Także warunki do transportu na terenie Ukrainy mogą być obarczone różnymi ryzykami (przestępczość, korupcja, bariery językowe w kontaktach z administracją, stan infrastruktury drogowej). Z tego względu bardzo wiele firm transportowych i spedycyjnych rezygnuje całkowicie z obsługi Ukrainy jako kraju dla eksportu. Trudnią się tym głównie wyspecjalizowane podmioty, które posiadają odpowiednią sieć współpracy na Ukrainie, przy czym generuje to znacznie wyższe koszty obsługi transportu z punktu widzenia eksportera.

Analiza barier w handlu z Ukrainą była również przedmiotem badania CATI na eksporterach. Poniżej przedstawiono zestawienie odpowiedzi kilkunastu firm, które zdecydowały się udzielić odpowiedzi na to pytanie.

Rysunek 20. Najważniejsze bariery wskazane przez przedsiębiorstwa eksportujące na Ukrainę

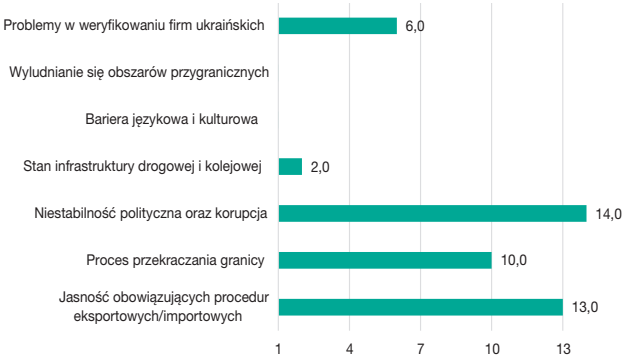

Źródło: badania CATI na próbie eksporterów (n=51).

Za najważniejsze bariery uznano niestabilność polityczną i korupcję (14 odpowiedzi) oraz brak klarowności obowiązujących procedur eksportowych i importowych (13 odpowiedzi).

Znaczenie eksportu na Ukrainę i Słowację

W trakcie badania podjęto próbę oceny znaczenia eksportu na Ukrainę oraz Słowację dla poszczególnych województw. Dla każdego regionu wyliczono wskaźniki udziału eksportu danego województwa na Ukrainę / Słowację w całości eksportu województwa.

Tabela 25. Udział eksportu na Ukrainę w całości eksportu danego województwa

Województwo	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	01/2020 - 06/2020
Dolnośląskie	1,16%	1,05%	1,00%	1,26%	1,53%	1,34%	1,42%	1,10%
Kujawsko-pomorskie	2,99%	2,06%	1,41%	1,66%	2,05%	1,54%	1,45%	1,67%
Lubelskie	7,65%	4,31%	3,16%	3,75%	5,05%	5,19%	6,07%	6,56%
Lubuskie	5,74%	4,14%	3,17%	3,22%	3,41%	3,38%	3,32%	3,01%
Łódzkie	4,36%	2,58%	2,20%	2,54%	2,68%	2,90%	2,80%	2,61%
Małopolskie	3,17%	2,35%	2,25%	2,38%	2,65%	2,59%	2,93%	3,23%
Mazowieckie	4,40%	2,93%	3,06%	2,99%	2,83%	2,83%	2,96%	3,40%
Opolskie	1,95%	1,32%	1,26%	1,63%	2,50%	1,42%	1,38%	1,35%
Podkarpackie	5,04%	3,83%	2,85%	3,23%	3,62%	3,68%	3,57%	4,67%
Podlaskie	2,12%	1,67%	1,88%	2,28%	2,29%	2,40%	2,81%	3,15%
Pomorskie	1,10%	0,76%	0,61%	0,90%	1,45%	1,47%	1,69%	1,52%
Śląskie	1,54%	1,35%	1,18%	1,20%	1,23%	0,96%	1,03%	1,02%
Świętokrzyskie	4,10%	2,41%	1,99%	2,17%	2,47%	2,34%	2,73%	2,81%
Warminsko-mazurskie	1,00%	0,56%	0,62%	1,13%	1,21%	1,05%	1,23%	1,32%
Wielkopolskie	2,04%	1,43%	1,01%	1,09%	1,15%	1,31%	1,43%	1,53%
Województwo nieznane	3,30%	1,95%	1,69%	2,22%	2,41%	2,32%	2,32%	2,19%
Zachodniopomorskie	1,31%	0,62%	0,40%	0,50%	0,60%	0,61%	0,74%	0,76%
Polska ogółem	2,81%	1,92%	1,69%	1,92%	2,10%	2,03%	2,13%	2,19%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej.

Analizując wyniki można zauważyć, że polskie regiony są stosunkowo niezależne od handlu z Ukrainą. Najwyższy udział eksportu na Ukrainę w stosunku do całego eksportu w 2019 r. odnotowało woj. lubelskie (6,07%). Na drugim miejscu plasuje się województwo podkarpackie, co jest z pewnością wynikiem przygranicznego położenia oraz licznych przejść granicznych drogowych i kolejowych z Ukrainą. W przypadku woj. podkarpackiego zanotowano dość wyraźny wzrost udziału eksportu na Ukrainę w pierwszych 6 miesiącach 2020 r. (do poziomu 4,67%).

Tabela 26. Udział importu z Ukrainy w całości importu danego województwa

Województwo	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	01/2020 - 06/2020
Dolnośląskie	0,10%	0,15%	0,15%	0,14%	0,16%	0,16%	0,23%	0,33%
Kujawsko-pomorskie	3,20%	2,66%	2,31%	2,50%	2,40%	2,53%	2,26%	1,75%
Lubelskie	2,69%	2,47%	3,48%	4,85%	3,90%	4,68%	5,69%	8,38%
Lubuskie	0,79%	2,22%	1,56%	1,20%	1,07%	1,07%	0,98%	0,99%
Łódzkie	0,38%	0,43%	0,54%	0,65%	0,67%	0,71%	0,73%	0,65%
Małopolskie	1,35%	1,51%	1,14%	1,23%	1,21%	0,95%	1,05%	1,17%
Mazowieckie	0,76%	0,43%	0,49%	0,62%	0,68%	0,73%	0,85%	0,90%
Opolskie	1,69%	1,82%	1,26%	1,26%	1,77%	3,16%	2,65%	2,46%
Podkarpackie	1,98%	1,66%	1,68%	1,54%	2,03%	2,59%	1,98%	2,41%
Podlaskie	1,46%	1,87%	2,04%	1,06%	0,70%	0,84%	0,76%	0,67%
Pomorskie	0,62%	0,48%	0,41%	0,72%	0,49%	0,45%	0,58%	0,32%
Śląskie	3,63%	3,89%	2,88%	2,81%	3,08%	3,45%	3,51%	3,66%
Świętokrzyskie	2,70%	2,76%	3,89%	5,89%	6,86%	6,15%	6,30%	7,27%
Warminsko-mazurskie	2,91%	3,23%	2,75%	2,69%	2,53%	1,99%	1,95%	1,66%
Wielkopolskie	0,53%	0,59%	0,55%	0,64%	0,79%	0,84%	0,85%	0,92%
Województwo nieznane	0,44%	0,39%	0,26%	0,73%	0,58%	0,70%	0,73%	0,69%
Zachodniopomorskie	1,12%	1,12%	0,65%	0,90%	0,87%	0,76%	0,59%	0,64%
Polska ogółem	1,08%	1,03%	0,88%	1,05%	1,08%	1,15%	1,18%	1,21%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Regionem najbardziej uzależnionym od importu towarów z Ukrainy jest woj. lubelskie i świętokrzyskie (udział na poziomie odpowiednio 5,69% i 6,30%). Podkarpacie pod tym względem plasuje się na relatywnie niskiej pozycji (udział 1,98%), nawet za takimi regionami jak woj. kujawsko-pomorskie, opolskie czy też śląskie. Wynika to w dużej mierze ze struktury towarowej eksportu Ukrainy, która pokrywa się z produkcją na Podkarpaciu lub też nie generuje aż tak dużego zapotrzebowania na rynku (w eksporcie Ukrainy dominują oleje roślinne 8,1%, półfabrykaty z żelaza – 7,8%, kukurydza – 6,9%, pszenica – 6,1% czy też rudy żelaza 5,6%).

Pod kątem analogicznych wskaźników warto poddać analizie zróżnicowanie wewnątrzregionalne. W pierwszej kolejności na poziomie powiatów ustalono udział eksportu na Ukrainę w całkowitym eksporcie danego powiatu.

Rysunek 21. Udział eksportu na Ukrainę w całkowitym eksporcie danego powiatu (2019 r.)

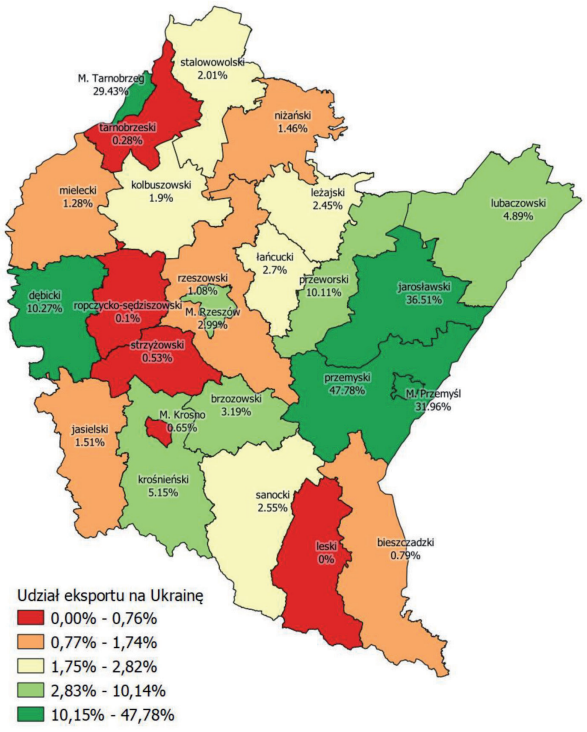

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Nie jest zaskoczeniem, iż największe znaczenie eksportu na Ukrainę dotyczy powiatów zlokalizowanych w sąsiedztwie granicy, na terenie których znajdują się ważne przejścia graniczne. Dotyczy to powiatów przemyskiego (udział eksportu na Ukrainę w całkowitym eksporcie 47,78%), jarosławskiego (36,51%) oraz M. Przemyśl (31,96%). Powiaty przeworski oraz lubaczowski również odnotowują ponadprzeciętny w skali regionu udział eksportu na Ukrainę. Interesująca sytuacja dotyczy natomiast M. Tarnobrzeg oraz powiatu dębickiego. Przedsiębiorcy z tych lokalizacji również znaczną część eksportu kierują na rynek ukraiński (w przypadku M. Tarnobrzeg jest to blisko 30%). Na terenie M. Tarnobrzeg zlokalizowane są Zakłady Chemiczne „Siarkopol" TARNOBRZEG Sp. z o.o, która eksportuje na teren Ukrainy nawozy mineralne. Z tego terenu eksportowana jest również siarka i pochodne siarki. Są to dominujące grupy produktów eksportowane z tej lokalizacji na Ukrainę. Z kolei z powiatu dębickiego na Ukrainę trafiają przede wszystkim wyroby walcowane z żeliwa lub stali (m.in. DESTAL Sp. z o.o.), żywice (m.in. Plastbud) oraz odzież. Szczegółowe zestawienie najważniejszych produktów eksportowanych z danego powiatu, w tym na rynek Ukraiński i Słowacki można znaleźć w załączniku 9.4.

Udział eksportu na Słowację w całkowitym eksporcie danego powiatu cechuje się mniejszym zróżnicowaniem.

Rysunek 22. Udział eksportu na Słowację w całkowitym eksporcie danego powiatu (2019 r.)

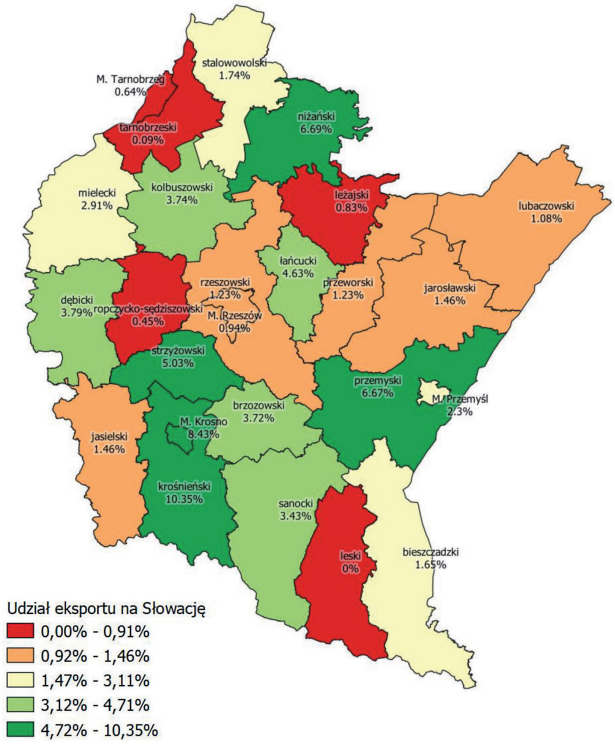

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

W tym przypadku nie ma powiatów, które byłyby bardzo silnie zdominowane przez eksport na teren Słowacji. Nawet w przypadku przygranicznego powiatu krośnieńskiego, na terenie którego znajduje się najważniejsze przejście drogowe ze Słowacją (Barwinek), udział eksportu na Słowację tylko nieznacznie przekracza 10%. Znaczny udział eksportu na Słowację jest jeszcze udziałem powiatów M. Krosno, niżańskiego (dominuje eksport wyrobów stolarskich i ciesielskich), przemyskiego (pojazdy silnikowe) i strzyżowskiego (wyroby cukiernicze, drewno, meble).

Znaczenie importu z Ukrainy i Słowacji

Analogicznie przeanalizowano sytuację dla eksportu i importu poszczególnych województw w kraju ze Słowacją. W tym przypadku znacznie dłuższa granica oraz liczba przejść sprawiają, że więcej województw notuje wysokie obroty ze Słowacją.

Tabela 27. Udział eksportu na Słowację w całości eksportu danego województwa

Województwo	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	01/2020 - 06/2020
Dolnośląskie	2,15%	2,03%	2,24%	2,34%	2,41%	2,70%	2,74%	2,54%
Kujawsko-pomorskie	1,71%	1,66%	1,80%	1,86%	2,22%	1,78%	1,69%	1,58%
Lubelskie	4,15%	3,76%	4,69%	3,95%	3,17%	3,58%	4,19%	3,26%
Lubuskie	1,24%	1,27%	1,22%	1,11%	1,27%	1,89%	2,05%	1,89%
Łódzkie	3,09%	3,21%	3,08%	3,23%	2,91%	2,99%	2,96%	2,52%
Małopolskie	6,84%	6,45%	5,68%	5,12%	4,84%	5,17%	4,97%	5,04%
Mazowieckie	2,14%	2,29%	2,34%	2,45%	2,33%	2,21%	2,21%	2,11%
Opolskie	3,36%	3,41%	3,79%	3,89%	2,68%	2,44%	2,41%	2,32%
Podkarpackie	2,77%	2,74%	2,80%	2,81%	2,50%	2,70%	2,22%	2,12%
Podlaskie	2,58%	2,15%	1,66%	1,37%	1,45%	1,58%	1,68%	1,42%
Pomorskie	0,81%	0,77%	0,94%	1,14%	1,53%	1,44%	1,50%	1,24%
Śląskie	4,46%	4,42%	4,55%	4,36%	4,65%	5,10%	5,16%	5,76%
Świętokrzyskie	4,28%	4,24%	3,74%	3,68%	4,14%	4,08%	4,02%	4,17%
Warminsko-mazurskie	1,98%	1,97%	1,74%	1,46%	1,89%	1,84%	2,43%	2,82%
Wielkopolskie	1,53%	1,49%	1,63%	1,60%	1,55%	1,63%	1,53%	1,43%
Województwo nieznane	2,19%	1,90%	1,91%	1,42%	1,73%	1,64%	1,89%	1,53%
Zachodniopomorskie	0,68%	0,74%	0,82%	0,95%	1,16%	1,56%	1,12%	1,11%
Polska ogółem	2,60%	2,50%	2,53%	2,41%	2,48%	2,55%	2,58%	2,39%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Dotyczy to m.in. woj. śląskiego, małopolskiego, świętokrzyskiego czy też lubelskiego. Woj. podkarpackie jest dość niezależne od eksportu na Słowację (udział na poziomie 2,22%). W przypadku tego kraju, eksporterzy uczestniczący w badaniu CATI nie wskazali na występowanie szczególnych barier dla rozwoju eksportu, a jeżeli już, to wskazywane były ewentualne braki w kompetencjach urzędników administracji publicznej.

Przechodząc do analizy importu ze Słowacji należy stwierdzić, że nie odgrywa on aż tak istotnej roli z punktu widzenia woj. podkarpackiego. Co więcej znaczenie importu ze Słowacji do Podkarpacia systematycznie spada z poziomu 4,17% w 2013 r. do 2,66% w 2019 r.

Tabela 28. Udział importu ze Słowacji w całości importu danego województwa

Województwo	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	01/2020 - 06/2020
Dolnośląskie	1,23%	1,21%	1,06%	0,94%	0,92%	0,91%	0,90%	1,09%
Kujawsko-pomorskie	1,23%	1,33%	1,31%	1,88%	2,26%	1,60%	1,34%	1,42%
Lubelskie	2,84%	2,90%	3,38%	3,18%	3,06%	2,46%	2,65%	1,97%
Lubuskie	1,14%	1,63%	1,80%	1,51%	1,61%	1,65%	1,08%	1,12%
Łódzkie	1,13%	1,11%	0,82%	0,94%	0,94%	0,89%	0,79%	0,93%
Małopolskie	7,42%	5,97%	6,52%	4,83%	4,67%	4,57%	4,05%	4,29%
Mazowieckie	2,04%	1,89%	1,82%	1,70%	1,75%	1,77%	1,66%	1,59%
Opolskie	2,90%	2,82%	2,48%	2,37%	2,93%	3,01%	2,67%	2,27%
Podkarpackie	4,17%	3,69%	3,30%	2,64%	2,73%	2,89%	2,66%	2,41%
Podlaskie	0,83%	0,89%	0,78%	0,59%	0,69%	0,81%	0,70%	1,29%
Pomorskie	0,81%	0,55%	0,34%	0,37%	0,49%	0,47%	0,33%	0,43%
Śląskie	3,03%	2,93%	3,01%	3,48%	3,74%	3,61%	3,35%	2,91%
Świętokrzyskie	1,77%	1,98%	1,17%	1,88%	1,24%	2,28%	2,21%	2,83%
Warminsko-mazurskie	0,61%	1,08%	1,38%	1,64%	2,16%	1,84%	1,19%	1,03%
Wielkopolskie	1,16%	1,12%	1,06%	1,33%	1,08%	1,17%	1,06%	1,14%
Województwo nieznane	1,15%	1,29%	1,32%	2,36%	1,03%	1,30%	1,98%	2,26%
Zachodniopomorskie	0,88%	1,03%	0,76%	1,10%	1,10%	1,49%	1,89%	1,82%
Polska ogółem	1,97%	1,84%	1,80%	1,96%	1,77%	1,79%	1,78%	1,80%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Handel przygraniczny w przypadku województwa podkarpackiego w dużej mierze dotyczy handlu z Ukrainą. Mniejsze znaczenie odgrywa w przypadku Słowacji (głównie z uwagi na mniejszą liczbę przejść granicznych oraz mniejsze różnice cen produktów). Liczne opracowania pokazują, że odległość między regionami ma wpływ na intensywność handlu między nimi, ale bardzo istotna jest w tym przypadku redukcja barier granicznych, zwłaszcza w kontekście handlu z Ukrainą, co mogłoby wywołać korzystne dla regionu procesy gospodarcze. Z punktu widzenia przyszłości obszaru przygranicznego kluczowa rola przypada infrastrukturze transportowej. W pierwszej kolejności należy nadal rozbudowywać połączenia drogowe i kolejowe między dużymi miastami, jak również połączenia między tymi miastami i sąsiadującymi regionami. Przykładem może być sukces funkcjonowania połączenia kolejowego na trasie Przemyśl – Lwów – Kijów, na której to trasie już w 2019 r liczba pasażerów przekroczyła 1 mln. Wdrażanie i utrzymywanie połączeń między Polską i Ukrainą to jeden z elementów istotnie wpływających na gospodarczy rozwój regionu, który sprzyja rozwojowi turystyki. Polsko-ukraiński obszar przygraniczny jest atrakcyjny zarówno dla turystyki miejskiej, turystyki górskiej, jak również dla turystyki „sanatoryjnej". Pomocne byłoby opracowanie wspólnej koncepcji rozwoju dla obszarów charakteryzujących się podobnymi warunkami fizyczno-geograficznymi w celu lepszego ich promowania i tworzenia łańcucha usług.

Siłą napędową procesów integracyjnych pomiędzy regionami po jednej i po drugiej stronie polsko-słowackiej granicy są przede wszystkim: współpraca ponadgraniczna, handel towarowousługowy oraz transgraniczna mobilność czynników produkcji, w tym transgraniczne dojazdy do pracy.

Podobnie jak przy eksporcie, poddano analizie udział importu z Ukrainy i Słowacji w całości importu na poziomie poszczególnych powiatów.

Pod kątem analogicznych wskaźników warto poddać analizie zróżnicowanie wewnątrzregionalne. W pierwszej kolejności na poziomie powiatów ustalono udział eksportu na Ukrainę w całkowitym eksporcie danego powiatu.

Rysunek 23. Udział importu z Ukrainy w całkowitym imporcie danego powiatu (2019 r.)

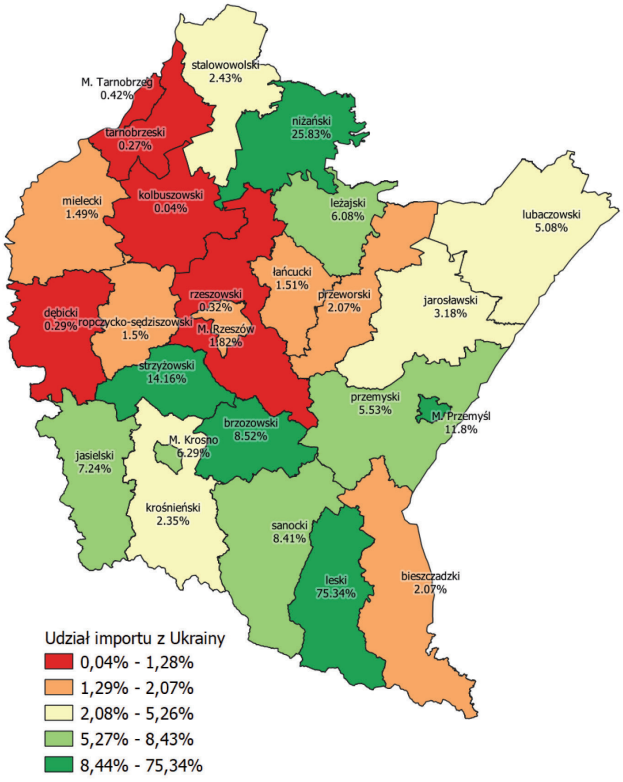

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Znaczny udział importu z terenu Ukrainy jest udziałem m.in. powiatów z południa regionu, w szczególności powiatu leskiego, strzyżowskiego, brzozowskiego, sanockiego czy też jasielskiego. Niemal ¾ importu powiatu leskiego stanowią wyroby z Ukrainy. Praktycznie jedynym wyrobem importowanym przez przedsiębiorstwa tego powiatu jest węgiel drzewny. Może to być związane z zanikającym już przemysłem wypału węgla drzewnego. Zgodnie z raportem Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Rzeszowie z 2015 r.[17] w powiecie leskim w tym okresie funkcjonowało najwięcej punktów wypału.

Warto zwrócić uwagę również na duży udział importu z Ukrainy w przypadku powiatu niżańskiego oraz M. Przemyśl. W przypadku tego pierwszego, w imporcie dominuje import wyrobów stolarskich i ciesielskich oraz materiałów do wyplatania. Może to oznaczać, iż lokalne zasoby wikliny są niewystarczające do rozwoju sektora produkcji wyrobów gotowych z tego surowca.

[17] Raport z realizacji wojewódzkiego cyklu kontrolnego pt. „Sprawdzenie przestrzegania wymagań ochrony środowiska przez podmioty eksploatujące instalacje do wypału węgla drzewnego", Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Rzeszowie, Rzeszów 2015.

Kolejna mapa ilustruje udział eksportu ze Słowacji w całkowitym eksporcie poszczególnych powiatów.

Rysunek 24. Udział importu ze Słowacji w całkowitym imporcie danego powiatu (2019 r.)

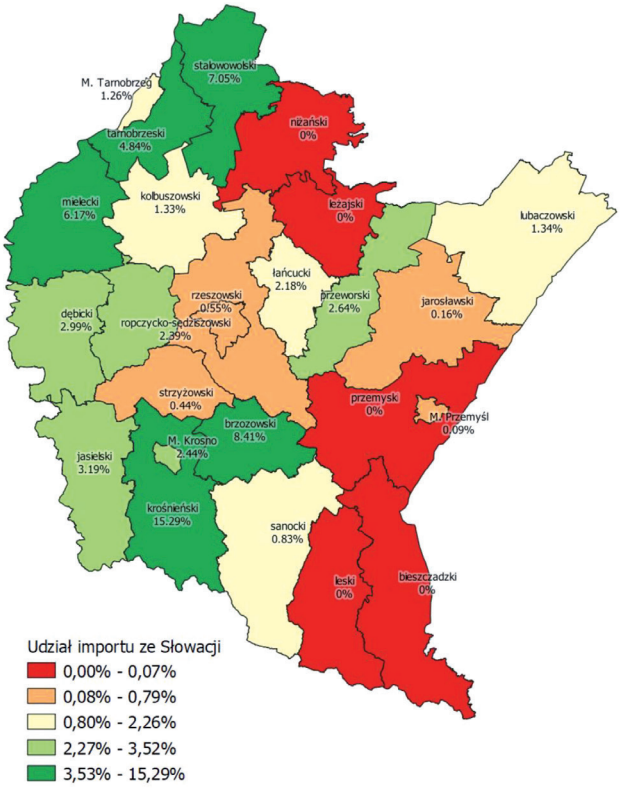

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Największy udział importu ze Słowacji w całkowitym imporcie zanotowały powiaty zlokalizowane w pasie przygranicznym, tj. krośnieński oraz brzozowski, a następnie powiaty zlokalizowane w północno-zachodniej części województwa (stalowowolski, mielecki, tarnobrzeski). W przypadku powiatu krośnieńskiego importowane jest przede wszystkim mięso ze świń oraz z bydła, podroby jadalne oraz tłuszcz. Udział tych produktów praktycznie zdominował import powiatu, co wynika z obecności zakładów przetwórstwa mięsnego w tym oraz sąsiednich powiatach, a także hurtowni mięsnych. Z kolei importerzy w powiecie brzozowskim sprowadzają przede wszystkim artykuły chemiczne (polimery propylenu) oraz akcesoria meblowe (m.in. oprawy, okucia, uchwyty).

Marginalne znaczenie importu ze Słowacji dotyczy powiatów graniczących z Ukrainą oraz powiatu leżajskiego i niżańskiego.

Struktura towarowa handlu przygranicznego

Analizę struktury towarowej handlu przygranicznego przeprowadzono na w oparciu o kody klasyfikacji CN na poziomie klas (4 cyfry).

Tabela 29. Struktura towarowa eksportu na Ukrainę w 2019 r. (w mln zł)

Klasa CN	Wartość eksportu (2019 r)
Wyroby walcowane płaskie ż żeliwa lub stali niestopowej, o szerokości 600 mm lub większej, platerowane, powleczone lub pokryte:	64,0
Nawozy mineralne lub chemiczne zawierające dwa lub trzy z pierwiastków: azot, fosfor, potas; towary działu 31 w postaciach, lub w opakowaniach o m. =< 10 kg:	58,9
Leki (z wyłącz. wyr. z poz. 3002, 3005 l. 3006) złożone z prod. zmieszanych l. nie, do celów profilaktycznych l. terapeut. , w opak. l. do sprzed. detalicznej:	42,2
Samochody i pozost. pojazdy siln. przeznaczone do przewozu osób (inne niż obj. poz. 8702), włącznie z samochodami osobowo-towarowymi i wyścigowymi:	40,0
Żywice aminowe, żywice fenolowe i poliuretany, w formach podstawowych:	31,3
Ciągniki (inne niż ciągniki objęte pozycją 8709):	25,9
Owoce cytrusowe, świeże lub suszone:	25,3
Odzież używana i inne artykuły używane	24,7
Obuwie o podeszwach zewnętrznych z gumy, tworzyw sztucznych, skóry wyprawionej lub skóry wtórnej i cholewkach za skóry wyprawionej:	24,0
Artykuły budowlane z tworzyw sztucznych, gdzie indziej niewymienione ani niewłączone	23,6
Akumulatory elektryczne, włącznie z separatorami, nawet prostokątnymi:	23,3
Pap., tekt., wata celul. i wstęgi z włók. celul., powl., impreg., pokryte, barw. pow., dekorowane l. z nadrukiem, w zwojach lub ark., bez poz. 4803, 4809, 4810:	22,8
Części i akcesoria do pojazdów samochodowych objętych pozycjami od 8701 do 8705:	21,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Do najważniejszych grup towarowych w eksporcie na Ukrainę można zaliczyć wyroby przemysłu metalowego (wyroby walcowane z żeliwa lub stali), motoryzacyjnego (samochody, ciągniki, akumulatory, części i akcesoria do pojazdów) oraz chemicznego (nawozy, leki, żywice, artykuły z tworzyw sztucznych). Ponadto eksportowane jest również obuwie i odzież oraz owoce cytrusowe (w tym przypadku mowa raczej o reeksporcie).

W przypadku eksportu na Słowację najważniejszą pozycję stanowią części i akcesoria do pojazdów, co może być związane z inteligentną specjalizacją województwa podkarpackiego w tym obszarze oraz obecnością zakładów montujących pojazdy na rynku docelowym.

Tabela 30. Struktura towarowa eksportu na Słowację w 2019 r. (w mln zł)

Klasa CN	Wartość eksportu (2019 r)
Części i akcesoria do pojazdów samochodowych objętych pozycjami od 8701 do 8705:	95,5
Węgiel; brykiety, brykietki i podobne paliwa stałe wytwarzane z węgla:	56,1
Meble inne niż w pozycjach 9401 i 9402 i ich części:	36,1
Artykuły budowlane z tworzyw sztucznych, gdzie indziej niewymienione ani niewłączone	34,1
Artykuły z tworzyw sztucznych oraz materiałów objętych poz. od 3901 do 3914, gdzie indziej niewymienione:	34,0
Wyroby stolarskie i ciesielskie dla budownictwa, z drewna, włącznie z drewnianymi płytami komórkowymi, połączonymi płytami parkietowymi, dachówkami i gontami:	29,2
Odpady miedzi i złom:	26,1
Płyty chodnikowe, kafle lub płytki ścienne, ceramiczne; kostki mozaikowe i podobne, nawet na podłożu, ceramiczne ceramika wykończeniowa:	24,3
Maszyny do automat. przetw. danych, urządz. do nich; czytniki magnet. l. opt., masz. do zapis. zakod. danych na nośn., masz. do przetw. tych danych, ginw.	20,2
Mięso i podroby jadalne, z drobiu objętego pozycja 0105, świeże, schłodzone lub zamrożone	18,3
Przewody, rury, węże, z gumy innej niż ebonit, nawet z wyposażeniem (np. złącza, kolanka, kołnierze):	18,2
Artykuły z gumy innej niż ebonit, gdzie indziej niewymienione:	14,9
Wkręty, śruby, nakrętki, wkręty do podkładów, haki gwintowane, nity, zawleczki, podkładki (również sprężyste) itp. z żeliwa lub stali	12,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

W eksporcie na Słowację istotną rolę odgrywają ponadto węgiel, meble oraz artykuły znajdujące zastosowanie w budownictwie (m.in. artykuły budowlane z tworzyw sztucznych, wyroby stolarskie i ciesielskie, płyty chodnikowe, płytki, przewody, rury, węże wraz z wyposażeniem czy też artykuły metalowe).

Przechodząc do analizy importu, w przypadku Ukrainy dominują nisko przetworzone wyroby.

Tabela 31. Struktura towarowa importu z Ukrainy w 2019 r. (w mln zł)

Klasa CN	Wartość eksportu (2019 r)
Produkty pochodzenia roślinnego, gdzie indziej niewymienione ani niewłączone:	76,3
Pozostałe gliny (z wyjątkiem iłów porowatych objętych pozycją 6806), andaluzyt, cyjanit i sylimanit, nawet kalcynowane; mullit; ziemie szamotowe i dynasowe:	55,1
Meble inne niż w pozycjach 9401 i 9402 i ich części:	26,1
Wyroby walcowane płaskie z żeliwa lub stali niestopowej, o szerokości 600 mm lub większej, walcowane na zimno, nieplaterowane, niepowlekane lub niepokryte:	26,0
Arkusze na forniry, sklejkę l. podobne drew. warstwowe i in., przetarte wzdłuż, skrawane, nawet strug., szlifow., łączone na dług. l. styk., o grub. <= 6 mm:	24,9
Rury, przewody rurowe i profile drążone, bez szwu, z żeliwa lub stali:	23,9
Drewno przetarte lub strugane wzdłużnie, skrawane warstwami lub obwodowo, nawet strugane, szlifowane lub łączone stykowo, o grubości > 6 mm	20,3
Jelita, pęcherze i żołądki zwierząt (z wyjątkiem rybich), całe i w kawałkach, świeże, schłodzone, zamrożone, solone, w solance, suszone lub wędzone	9,0
Płyta wiórowa itp.(płyta o wiórach zorientowanych OSB) i płyta płatkowa, z drewna lub innych materiałów zdrewniałych, nawet aglomerowane organ. substancjami:	8,6
Wyroby stolarskie i ciesielskie dla budownictwa, z drewna, włącznie z drewnianymi płytami komórkowymi, połączonymi płytami parkietowymi, dachówkami i gontami:	8,6
Skrzynie, pudła, klatki, bębny itp. opak. z drewna; bębny do kabli z drewna; palety i inne platformy załadun., z drewna; nadstawki do palet płaskich, z drewna:	8,4
Artykuły z żeliwa lub stali, gdzie indziej niewymienione:	8,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Na pierwszym miejscu można wskazać produkty pochodzenia roślinnego (76,3 mln zł). Charakter ostatecznego wyrobu mają również meble (26,1 mln zł). Natomiast na pozostałych pozycjach znajdują się głównie towary znajdujące zastosowanie w dalszych procesach produkcyjnych (m.in. gliny, wyroby walcowane, arkusze na forniry, sklejkę, rury, drewno, płyty wiórowe).

W przypadku importu ze Słowacji, najważniejszą rolę w imporcie odgrywają również wyroby znajdujące zastosowanie w dalszych procesach produkcyjnych.

Tabela 32. Struktura towarowa importu ze Słowacji w 2019 r. (w mln zł)

Klasa CN	Wartość eksportu (2019 r)
Rury, przewody rurowe i profile drążone, bez szwu, z żeliwa lub stali:	129,8
Żywice aminowe, żywice fenolowe i poliuretany, w formach podstawowych:	96,5
Wyroby walcowane płaskie z żeliwa lub stali niestopowej, o szerokości 600 mm lub większej, platerowane, powleczone lub pokryte:	90,0
Płyta wiórowa itp.(płyta o wiórach zorientowanych OSB) i płyta płatkowa, z drewna lub innych materiałów zdrewniałych, nawet aglomerowane organ. substancjami:	35,0
Drób domowy żywy-ptactwo z gatunku Gallus Domesticus, kaczki, gęsi, indyki i perliczki:	23,4
Bomby, granaty, torpedy, miny, pociski i podob. uzbrojenie oraz ich części; naboje i inna amunicja, włączając przybitki do nabojów śrutowych i kulowych:	20,7
Drut z żeliwa lub ze stali niestopowej:	17,5
Lonty prochowe; lonty detonujące; spłonki nabojowe lub detonujące; zapalniki, detonatory elektryczne:	16,9
Wyroby walcowane płaskie ż żeliwa lub stali niestopowej, o szerokości mniejszej niż 600 mm, nieplaterowane, niepowleczone ani niepokryte:	14,8
Polimery propylenu lub innych alkenów, w formach podstawowych:	14,8
Drewno surowe, nawet pozbawione kory lub bieli albo zgrubnie obrobione:	13,9
Aldehydy, nawet z inną tlenową grupą funkcyjną; cykliczne polimery aldehydów; paraformaldehyd:	10,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Można do nich zaliczyć m.in. rury, żywice, wyroby walcowane, płyty wiórowe, druty, drewno surowe oraz substancje chemiczne. Pewne znaczenie w imporcie odgrywa drób domowy. Interesującą pozycją w imporcie są elementy uzbrojenia, w tym m.in. amunicja oraz zapalniki. Trudno prześledzić dokładny przepływ tych towarów, ale z analiz importu pod względem towarowym można wywnioskować iż materiały te trafiają do powiatu tarnobrzeskiego. Zatem ich wykorzystanie może dotyczyć wydobycia siarki z pomocą materiałów wybuchowych.

Struktura branżowa handlu przygranicznego

Analizę struktury branżowej handlu przygranicznego przeprowadzono na poziomie działów PKD.

Tabela 33. Struktura branżowa eksportu na Ukrainę w 2019 r. (w mln zł)

Dział PKD	Wartość eksportu (2019 r)
handel hurtowy, z wyłączeniem handlu pojazdami samochodowymi	504,9
handel hurtowy i detaliczny pojazdami samochodowymi; naprawa pojazdów samochodowych	160,5
produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych	133,9
produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych	80,1
handel detaliczny, z wyłączeniem handlu detalicznego pojazdami samochodowymi	62,9
produkcja maszyn i urządzeń, gdzie indziej niesklasyfikowana	58,3
działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	39,5
magazynowanie i działalność usługowa wspomagająca transport	38,7
transport lądowy oraz transport rurociągowy	31,1
produkcja wyrobów z drewna oraz korka, z wyłączeniem mebli; produkcja wyrobów ze słomy i materiałów używanych do wyplatania	24,2
produkcja artykułów spożywczych	18,7
produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep, z wyłączeniem motocykli	15,3
produkcja odzieży	14,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Sytuację co do struktury branżowej zniekształca obecność znaczniej liczby pośredników w handlu. Firma, która posiada główną formę działalności zarejestrowaną jako handel hurtowy bądź detaliczny, rejestruje całość eksportu i importu pod tym kodem, niezależnie od tego, co jest faktycznie przedmiotem wymiany. Rola pośredników w handlu z Ukrainą jest tym bardziej znacząca z uwagi na trudności w przekraczaniu granicy oraz fakt, iż jest to kraj pozaunijny, co wiąże się z koniecznością dokonywania odpraw celnych. Z zestawienia można odczytać, iż istotną rolę w eksporcie odgrywają pojazdy samochodowe (w dużej mierze dotyczyć to może eksportu pojazdów używanych), wyroby przemysłu chemicznego oraz maszyny i urządzenia. Na dalszych miejscach pojawiają się meble, artykuły spożywcze i odzież (wartości na poziomie 15–25 mln zł).

W przypadku eksportu na Słowację aktywność firm pośredniczących w handlu jest znacznie mniej istotna. Co prawda występują one na dwóch pierwszych pozycjach, niemniej jednak przypisany strumień eksportu do nich nie jest aż tak znacząco wyższy od grup produktowych.

Tabela 34. Struktura branżowa eksportu na Słowację w 2019 r. (w mln zł)

Dział PKD	Wartość eksportu (2019 r)
handel hurtowy, z wyłączeniem handlu pojazdami samochodowymi	176,2
handel detaliczny, z wyłączeniem handlu detalicznego pojazdami samochodowymi	136,2
produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych	102,8
produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep, z wyłączeniem motocykli	94,4
produkcja wyrobów z drewna oraz korka, z wyłączeniem mebli; produkcja wyrobów ze słomy i materiałów używanych do wyplatania	37,7
produkcja komputerów, wyrobów elektronicznych i optycznych	31,6
produkcja artykułów spożywczych	29,8
działalność związana ze zbieraniem, przetwarzaniem i unieszkodliwianiem odpadów; odzysk surowców	25,3
produkcja mebli	22,9
produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych	22,8
produkcja metalowych wyrobów gotowych, z wyłączeniem maszyn i urządzeń	20,3
produkcja metali	18,0
handel hurtowy i detaliczny pojazdami samochodowymi; naprawa pojazdów samochodowych	16,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

W eksporcie na Słowację istotną rolę odgrywają produkty przemysłu chemicznego (102,8 mln zł), pojazdy samochodowe (94,4 mln zł), a na dalszych pozycjach wyroby z drewna, komputery, artykuły spożywcze, czy też meble. Pod tym względem eksport na Słowację cechuje dość duża różnorodność towarowa.

Przechodząc do analizy importu, ponownie można zauważyć, iż bardzo duże znaczenie odgrywają pośrednicy w handlu hurtowym i detalicznym (łącznie odpowiadają za import na poziomie blisko 320 mln zł).

Tabela 35. Struktura branżowa importu z Ukrainy w 2019 r. (w mln zł)

Dział PKD	Wartość eksportu (2019 r)
handel hurtowy, z wyłączeniem handlu pojazdami samochodowymi	306,6
produkcja wyrobów z drewna oraz korka, z wyłączeniem mebli; produkcja wyrobów ze słomy i materiałów używanych do wyplatania	47,5
produkcja metali	26,6
produkcja mebli	10,8
handel detaliczny, z wyłączeniem handlu detalicznego pojazdami samochodowymi	10,8
działalność firm centralnych (head offices); doradztwo związane z zarządzaniem	9,9
produkcja artykułów spożywczych	9,0
produkcja metalowych wyrobów gotowych, z wyłączeniem maszyn i urządzeń	8,3
produkcja wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych	5,5
produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych	5,2
produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych	4,8
produkcja papieru i wyrobów z papieru	4,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Z Ukrainy importują produkty przedsiębiorstwa produkcyjne działające w takich branżach, jak m.in. produkcja wyrobów z drewna, produkcja metali i artykułów metalowych oraz produkcja wyrobów chemicznych. Można założyć, że z Ukrainy importowane są relatywnie nisko przetworzone produkty (np. surowce), stanowiące nakład dla procesów produkcyjnych mających miejsce na Podkarpaciu.

W Przypadku importu ze Słowacji rola firm pośredniczących w handlu jest znacznie mniejsza. Podobnie jak w przypadku Ukrainy duże znaczenie odgrywają wyroby z drewna (129 mln zł) w imporcie regionu.

Tabela 36. Struktura branżowa importu ze Słowacji w 2019 r. (w mln zł)

Dział PKD	Wartość eksportu (2019 r)
handel hurtowy, z wyłączeniem handlu pojazdami samochodowymi	171,2
produkcja wyrobów z drewna oraz korka, z wyłączeniem mebli; produkcja wyrobów ze słomy i materiałów używanych do wyplatania	129,0
produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep, z wyłączeniem motocykli	89,2
produkcja metalowych wyrobów gotowych, z wyłączeniem maszyn i urządzeń	88,1
działalność firm centralnych (head offices); doradztwo związane z zarządzaniem	34,0
produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych	29,5
produkcja artykułów spożywczych	29,2
produkcja metali	12,3
produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych	8,9
produkcja mebli	7,9
produkcja wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych	7,3
handel detaliczny, z wyłączeniem handlu detalicznego pojazdami samochodowymi	6,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Produkty ze Słowacji importują przede wszystkim firmy produkcyjne w takich branżach jak: produkcja pojazdów, metalowych wyrobów gotowych, wyrobów chemicznych, artykułów spożywczych, metali oraz mebli.

5.7. Charakterystyka eksporterów z województwa podkarpackiego

Liczba eksporterów

Analizując obecność eksporterów na terenie województwa podkarpackiego w pierwszej kolejności warto poddać analizie ich całkowitą liczbę. Należy w tym miejscu pamiętać, iż zestawienie uwzględnia:

- podmioty, które dokonały zgłoszeń celnych w ramach systemu EXTRASTAT przy wymianie handlowej z krajami spoza UE (w tym przypadku niezależnie od kwoty obrotów),
- podmioty, które są objęte obowiązkiem sprawozdawczym w systemie INTRASTAT dla obrotów z krajami UE (przykładowo od 2020 r. obowiązują progi dla przywozu na poziomie 4 mln zł, a dla wywozu 2 mln zł).

Poniżej przedstawiono liczbę eksporterów spełniających powyższe kryteria dla okresu 2013–2019 r. oraz w podziale na powiaty.

Tabela 37. Liczba eksporterów z województwa podkarpackiego w okresie 2013–2019 r. w podziale na powiaty

Powiat	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Dynamika zmian 2013-2019 (CAGR)
bieszczadzki	11	7	9	10	11	12	12	1,46%
brzozowski	23	33	24	27	33	30	30	4,53%
dębicki	152	158	159	164	158	166	169	1,78%
jarosławski	81	95	94	113	133	130	125	7,50%
jasielski	64	62	59	64	69	83	86	5,05%
kolbuszowski	48	39	44	43	42	52	50	0,68%
krośnieński	53	59	55	46	50	49	55	0,62%
leski	12	9	6	12	6	7	8	-6,53%
leżajski	39	33	25	28	35	32	33	-2,75%
lubaczowski	20	13	15	14	15	25	21	0,82%
łańcucki	61	67	53	55	68	67	72	2,80%
M. Krosno	66	56	63	70	71	66	69	0,74%
M. Przemyśl	113	122	121	124	157	171	180	8,07%
M. Rzeszów	267	253	283	296	358	344	364	5,30%
M. Tarnobrzeg	36	33	29	31	35	34	37	0,46%
mielecki	190	183	194	188	218	220	218	2,32%
niżański	42	42	39	40	41	44	47	1,89%
przemyski	52	57	56	68	78	72	66	4,05%
przeworski	51	44	51	47	55	51	63	3,58%
ropczycko-sędziszowski	62	46	56	74	77	71	63	0,27%
rzeszowski	163	148	145	164	181	198	208	4,15%
sanocki	65	63	59	58	72	70	79	3,30%
stalowowolski	135	127	128	127	138	145	140	0,61%
strzyżowski	25	16	21	20	23	20	27	1,29%
tarnobrzeski	37	33	33	28	36	42	49	4,79%
Ogółem	1868	1798	1821	1911	2160	2201	2271	3,31%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Największa liczba eksporterów zlokalizowana jest na terenie M. Rzeszowa (364 podmioty), następnie powiatu mieleckiego (218) oraz powiatu rzeszowskiego (208). Łączna liczba eksporterów widniejących we wspomnianych systemach sprawozdawczości wyniosła 2271 podmiotów na koniec 2019 r. Średnio w ciągu roku liczba eksporterów wzrastała o ok. 3,31%. W największym stopniu wzrost liczby eksporterów miał miejsce na terenie powiatów M. Przemyśla, jarosławskiego, M. Rzeszowa oraz jasielskiego. W przypadku Przemyśla wzrostów można upatrywać w przygranicznym terenie i terenach inwestycyjnych Podstrefy Specjalnej Strefy Ekonomicznej EURO-PARK WISŁOSAN. W przypadku Jarosławia również istotnie mogła się przyczynić obecność Obszaru Przemysłowego Jarosław jako terenów inwestycyjnych Specjalnej Strefy Ekonomicznej EURO-PARK MIELEC.

Poniższa mapa ilustruje rozmieszczenie geograficzne eksporterów.

Rysunek 25. Liczba eksporterów z województwa podkarpackiego w 2019 r. w podziale na powiaty

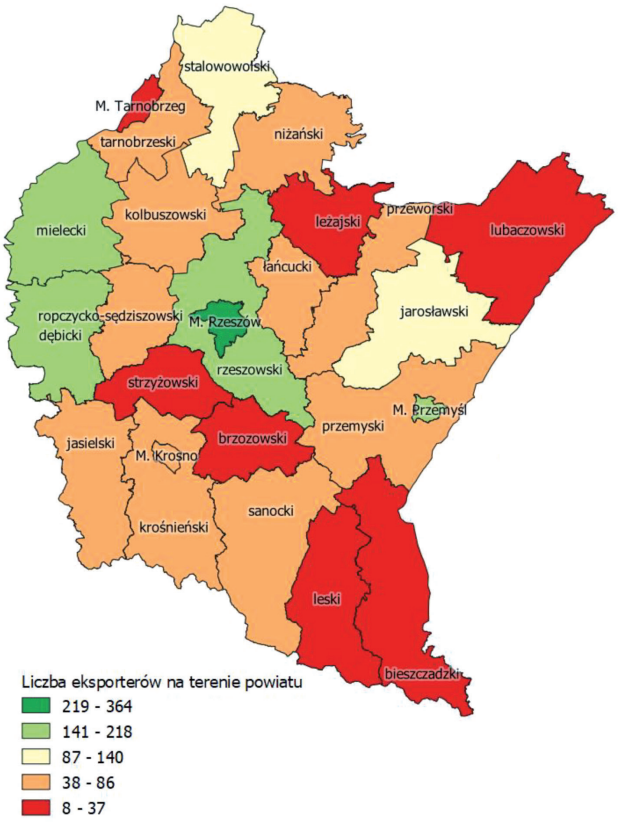

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

W tym przypadku dominująca pozycja M. Rzeszów i powiatu rzeszowskiego wynika z wiodącej roli gospodarczej tych jednostek w regionie, największych zasobów rynku pracy oraz strategicznego położenia na przecięciu szlaków komunikacyjnych wschód-zachód i północ-południe. Przemyśl jest drugim największym miastem Podkarpacia, ponadto położony jest w przygranicznym terenie. Wpływa to korzystnie na działalność eksporterów. Warto zwrócić uwagę również na dużą liczbę eksporterów zlokalizowaną na terenie powiatów dębickiego oraz mieleckiego. Na terenie tych powiatów utworzone zostały tereny inwestycyjne w ramach SSE EURO-PARK MIELEC. Ponadto tereny te są dobrze skomunikowane z autostradą A4. Zdecydowanie najmniejsza liczba zarejestrowanych eksporterów funkcjonuje na terenie powiatów leskiego i bieszczadzkiego, co wynika w dużej mierze z peryferyjnego charakteru tego regionu, relatywnie niskiej dostępności komunikacyjnej oraz niskiej koncentracji zakładów przemysłowych.

Analizując liczbę eksporterów, warto odnieść ją jeszcze do łącznej liczby podmiotów zarejestrowanych w rejestrze REGON.

Rysunek 26. Udział eksporterów wśród zarejestrowanych podmiotów w rejestrze REGON w 2019 r. w podziale na powiaty

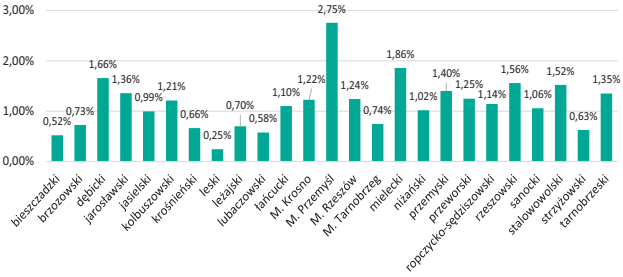

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej oraz BDL

Zdecydowanie największy udział eksporterów wśród wszystkich zarejestrowanych podmiotów dotyczy M. Przemyśla (2,75% w 2019 r. przy średniej dla województwa 1,25%). Biorąc pod uwagę to kryterium, wyróżnić można jeszcze powiaty mielecki (1,86%), dębicki (1,66%) oraz rzeszowski (1,56%). Warto zwrócić uwagę, że słabiej w tym zestawieniu wypada M. Rzeszów, co jest efektem bardzo dużej liczby podmiotów usługowych, które w większości przypadków działają tylko lokalnie (np. niemal cały sektor związany z turystyką).

Pochodzenie kapitału eksporterów

Na terenie Podkarpacia funkcjonuje znaczna grupa inwestorów zagranicznych, którzy w dużej mierze wytwarzane produkty eksportują za granicę. Można w tym przypadku mówić o zagranicznym źródle pochodzenia kapitału. Izba Celna daje możliwość klasyfikacji eksporterów wg źródła pochodzenia kapitału:

- krajowy – przeważający kapitał krajowy,
- nieokreślony – brak informacji w bazach statystycznych,

- zagraniczny – przeważający kapitał zagraniczny.

Kolejne zestawienie ilustruje źródło pochodzenia kapitału wśród eksporterów dla 2019 r.

Rysunek 27. Źródło pochodzenia kapitału eksporterów w 2019 r. w podziale na powiaty

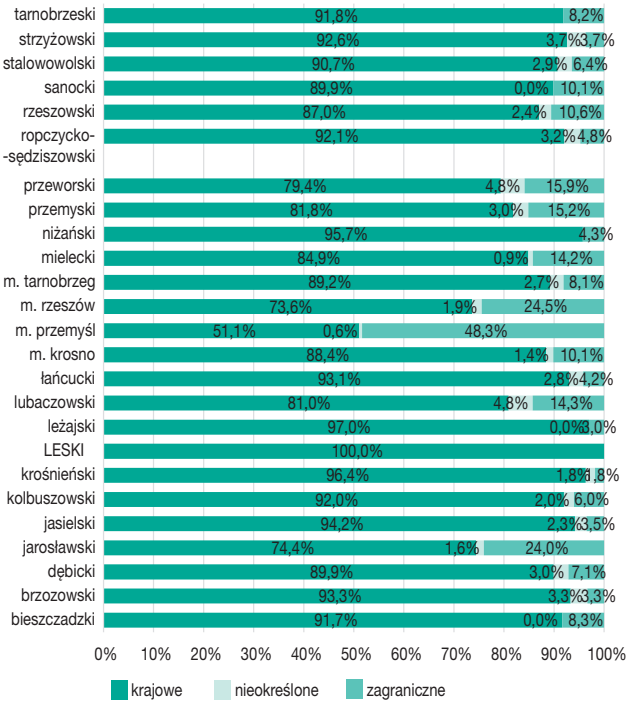

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

W skali województwa spośród 2271 eksporterów, 344 podmioty posiadały źródło kapitału zagranicznego (15,1%). Zdecydowanie największy udział eksporterów z kapitałem zagranicznym dotyczy M. Przemyśl (48,3%). W dużej mierze przyczynia się do tego zakładanie drobnych przedsiębiorstw handlowych przez osoby z Ukrainy. W przypadku eksportu do krajów spoza UE wystarczy niewielkiej wartości transakcja ujęta w deklaracjach celnych, aby dany podmiot został uznany za eksportera. Jeżeli został on założony przez obcokrajowca, automatycznie uznaje się, że kapitał jest pochodzenia zagranicznego. Do innych powiatów z wyraźnym udziałem takiego kapitału można zaliczyć jarosławski oraz M. Rzeszów. W przedstawionych powiatach zanotowano również największą dynamikę wzrostu liczby podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego. W przypadku M. Rzeszowa, liczba eksporterów z udziałem kapitału zagranicznego wzrosła w okresie 2013–2019 z poziomu 33 do 89 podmiotów. Dla M. Przemyśl było to odpowiednio 27 podmiotów w 2013 r. oraz 87 podmiotów w 2019 r. Z kolei dla powiatu jarosławskiego liczba eksporterów wzrosła z 9 do 30.

Ujęcie towarowe

Następnie analizie poddano zróżnicowanie eksportu biorąc pod uwagę strukturę towarową i branżową eksporterów. W pierwszym przypadku wykorzystano nomenklaturę scaloną CN (ang. *combined nomenclature*), w drugim przypadku kody klasyfikacji PKD. W obydwu przypadkach wykorzystano najnowsze wersje tych klasyfikacji.

W przypadku ujęcia towarowego wykorzystano klasyfikację CN na poziomie 2 cyfr (działy). Poniższa tabela zawiera liczbę eksporterów dla tych działów, w przypadku których ich łączna liczba przekracza 100 jednostek w skali regionu. Warto nadmienić, iż przedmiotem wymiany handlowej dużych eksporterów jest cała gama towarów wpisujących się w różne kody klasyfikacji. Z tego względu w poniższym i dalszych zestawieniach, pojedynczy eksporter może być wielokrotnie ujmowany przy różnych kategoriach towarów.

Tabela 38. Liczba eksporterów przypisana do poszczególnych kategorii towarów w 2019 r.

Kod	Nazwa zgodnie z klasyfikacją CN	Liczba eksporterów
87	pojazdy nieszynowe oraz ich części i akcesoria	815
84	reaktory jądrowe, kotły, maszyny i urządzenia mechaniczne, ich części	565
39	tworzywa sztuczne i artykuły z nich	490
73	wyroby z żeliwa lub stali	437
85	maszyny i urządzenia elektryczne oraz ich części, rejestratory i odtwarzacze dźwięku, rejestratory i odtwarzacze obrazu i dźwięku oraz ich części i akcesoria	320
44	drewno i artykuły z drewna, węgiel drzewny	298
94	meble, pościel, materace, stelaże pod materace, poduszki itp., lampy i oprawy oświetleniowe, reklamy świetlne znaki informacyjne itp., budynki prefabrykowane	256
90	przyrządy i aparatura, optyczne, fotograficzne, kinematograficzne, pomiarowe, kontrolne, precyzyjne, medyczne lub chirurgiczne, ich części i akcesoria	193
76	aluminium i artykuły z aluminium	193
40	kauczuk i artykuły z kauczuku	191
48	papier i tektura, artykuły z masy papierniczej, papieru lub tektury	182
83	artykuły różne z metali nieszlachetnych	173
70	szkło i wyroby ze szkła	158
82	narzędzia, przybory, noże, łyżki, widelce i pozostałe sztućce z metali nieszlachetnych, ich części z metali nieszlachetnych	142
63	pozostałe gotowe artykuły włókiennicze, zestawy, odzież używana i używane artykuły włókiennicze, szmaty	134
34	mydło, preparaty: piorące, smarowe, woski syntetyczne, preparowane, do czyszczenia, szorowania, świece itp., pasty modelarskie, woski, preparaty dentystyczne	130

32	ekstrakty garbników lub środków barwiących i ich pochodne , garbniki i pochodne, barwniki, pigmenty, farby i lakiery, kit i inne masy uszczelniające, atramenty	127
49	książki, gazety, obrazki i pozostałe wyroby przemysłu poligraficznego, drukowane, manuskrypty, maszynopisy i plany	121
68	artykuły z kamienia, gipsu, cementu, azbestu, miki lub podobnych materiałów	106
96	artykuły przemysłowe różne	104
72	żeliwo i stal	103
61	artykuły odzieżowe i dodatki odzieżowe, dziane	101

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Analizując zestawienie, warto zwrócić uwagę na trzy główne grupy produktów, w obrębie których możliwe jest tworzenie łańcuchów wartości:

1. Przemysł motoryzacyjny i lotniczy – pojazdy, akcesoria, części, także częściowo maszyny i urządzenia mechaniczne oraz elektryczne, artykuły z tworzyw sztucznych, aparatura optyczna, pomiarowa, kontrolna, precyzyjna, wyroby ze szkła.
2. Przemysł metalowy – wyroby z żeliwa i stali, aluminium, metali nieszlachetnych.
3. Przemysł drzewny i papierniczy, meblarstwo – m.in. drewno, papier, tektura, wyroby przemysłu poligraficznego, częściowo meble oparte na surowcach drzewnych.

Inne grupy eksporterów tworzą mniej skoncentrowane i powiązane ze sobą sieci (np. wyroby ze szkła o charakterze dekoracyjnym, środki czystości, artykuły włókiennicze i odzieżowe). Niemniej jednak każda z tych grup wciąż pozostaje istotna z punktu widzenia rozwoju gospodarczego Podkarpacia chociażby z uwagi na dużą liczbę eksporterów.

Na kolejnej stronie zaprezentowano zestawienie z poprzedniej tabeli dodatkowo w podziale na powiaty.

Tabela 39. Liczba eksporterów przypisana do poszczególnych kategorii towarów w podziale na powiaty w 2019 r.

Dział klasyfikacji CN	M. Rzeszów	Mielecki	M. Przemyśl	rzeszowski	Dębicki	Stalowowolski	Jarosławski	Sanocki	M. Krosno	Łańcucki	Przemyski	Jasielski	Kolbuszowski	Krośnieński	Ropczycko-sędziszowski	Przeworski	M. Tarnobrzeg	Niżański	Tarnobrzeski	Brzozowski	Leżajskski	Strzyżowski	Lubaczowski	Bieszczadzki	leski	Ogółem
pojazdy nieszynowe oraz ich części i akcesoria	109	70	84	82	83	60	55	27	7	21	20	22	15	13	29	27	10	9	25	13	11	6	8	6	3	815
reaktory jądrowe, kotły, maszyny i urządzenia mechaniczne, ich części	97	77	53	46	41	42	35	20	19	18	11	16	12	6	14	12	9	2	10	6	8	5	6			565
tworzywa sztuczne i artykuły z nich	92	65	41	48	33	18	28	16	21	15	11	17	12	10	8	10	8	9	5	4	8	6	3	2		490
wyroby z żeliwa lub stali	63	65	35	32	31	34	26	13	12	16	8	16	14	9	9	11	9	7	9	3	6	5	4			437
maszyny i urządzenia elektryczne oraz ich części, rejestratory i odtwarzacze dźwięku, rejestratory i odtwarzacze obrazu i dźwięku oraz ich części i akcesoria	70	41	37	29	17	20	14	12	11	11	9	6	6	10	4	5	3	2	5	2	1	1	4			320
drewno i artykuły z drewna, węgiel drzewny	32	32	10	23	17	16	16	23	14	13	7	11	13	10	11	9	3	16	2	6	4	4	2	2	2	298
meble, pościel, materace, stelaże pod materace, poduszki itp., lampy i oprawy oświetleniowe, reklamy świetlne znaki informacyjne itp., budynki prefabrykowane	35	33	14	26	14	10	14	15	23	9	8	10	8	4	7	3	2	5		6	3	4	2	1		256
przyrządy i aparatura, optyczne, fotograficzne, kinematograficzne, pomiarowe, kontrolne, precyzyjne, medyczne lub chirurgiczne, ich części i akcesoria	45	25	23	23	7	16	5	5	5	6	3	4	4	5	5	2	3	1	3		2	1				193
aluminium i artykuły z aluminium	30	30	15	24	11	11	9	6	5	7	1	7	11	2	4	6	2	1	4		2	1	2	2		193
kauczuk i artykuły z kauczuku	28	36	17	19	14	13	10	11	5	3	5	4	5	5	3	5	2	2	1	1			1		1	191
papier i tektura, artykuły z masy papierniczej, papieru lub tektury	30	28	16	24	9	8	5	11	9	7	4	5	3	5	1	2	4	3	2	1	1	3		1		182
artykuły różne z metali nieszlachetnych	34	21	16	14	14	11	5	9	8	10	2	5	3	5	4	1		3	1	1	2	2	1	1		173
szkło i wyroby ze szkła	21	16	10	13	12	11	9	6	12	3	3	5	4	13	4	3	4	3			1	4	1			158
narzędzia, przybory, noże, łyżki, widelce i pozostałe sztućce z metali nieszlachetnych, ich części z metali nieszlachetnych	34	23	17	17	6	5	7	2	3	2	5	3	5	1	2	1	4			1		1	2	1		142
pozostałe gotowe artykuły włókiennicze, zestawy, odzież używana i używane artykuły włókiennicze, szmaty	29	10	11	10	9	9	8	7	6	3	5	1	2	4	3	3	4	3	2	2		1		1	1	134
mydło, preparaty: piorące, smarowe, woski syntetyczne, preparowane, do czyszczenia, szorowania, świece itp., pasty modelarskie, woski, preparaty dentystyczne	25	13	18	12	9	3	6	5	5	5	9	5	3	3	1		1		1	1	2	1		2		130
ekstrakty garbników lub środków barwiących i ich pochodne , garbniki i pochodne, barwniki, pigmenty, farby i lakiery, kit i inne masy uszczelniające, atramenty	17	11	12	19	16	3	3	3	9	4	3	5	3	2	3	1	5	1	3		3	1				127
książki, gazety, obrazki i pozostałe wyroby przemysłu poligraficznego, drukowane, manuskrypty, maszynopisy i plany	13	23	9	14	11	10	7	5	6	4	1	7	2		1	1	1	2		1	2				1	121
artykuły z kamienia, gipsu, cementu, azbestu, miki lub podobnych materiałów	14	13	12	13	4	14	4	4	1	3	2	2	3	3	3	1	2	2	2	2			2			106
artykuły przemysłowe różne	29	13	15	9	4	3	2	2	4	6	7	2	2	3							1	1		1		104
żeliwo i stal	16	16	5	10	12	11	8	4	3	2	1	2	4	1	1			3	2				1	1		103
artykuły odzieżowe i dodatki odzieżowe, dziane	36	10	15	2	6	4	1	1	3	4	6	2	4	2			3	1							1	101

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Warto zwrócić uwagę, iż szereg powiatów cechuje bardzo zbliżony profil eksporterów. Szczególnie dla M. Rzeszów, M. Przemyśl oraz powiatów mieleckiego, rzeszowskiego, stalowowolskiego, dębickiego, jarosławskiego – najliczniejsze grupy eksporterów występują w obrębie takich grup towarowych jak: części i akcesoria do pojazdów nieszynowych, maszyny i urządzenia mechaniczne i elektryczne, wyroby z żeliwa lub stali oraz tworzywa sztuczne i artykuły z nich. Ponadto oprócz powyższych grup towarowych, można doszukać się pewnych specjalizacji eksportowych na poziomie poszczególnych powiatów, przykładowo:

- powiaty niżański, sanocki, brzozowski, bieszczadzki, leski, a także w mniejszym stopniu dębicki, jarosławski, kolbuszowski – koncentracja grup eksporterów wokół drewna i artykułów z drewna,
- powiat krośnieński i M. Krosno – szkło i wyroby ze szkła,
- powiat przemyski, M. Rzeszów – odzież i obuwie,
- M. Krosno, powiat brzozowski – meble, pościel, materace, poduszki, itp.,
- powiat niżański – wyroby koszykarskie oraz wyroby z wikliny.

Bardziej szczegółowe zestawienie specjalizacji dla poszczególnych powiatów zamieszczono w załączniku obejmującym zestawienia danych statystycznych.

Powyższe spostrzeżenia nie są szczególnym zaskoczeniem, biorąc pod uwagę przyjęte inteligentne specjalizacje Podkarpacia (szczególnie motoryzacja oraz lotnictwo i kosmonautyka). Interesujące wnioski może dostarczyć natomiast zestawienie grup towarowych, w obrębie których najbardziej dynamicznie wzrastała liczba eksporterów. Zestawienie uporządkowano pod względem grup towarowych z największą dynamiką wzrostu liczby eksporterów biorąc pod uwagę wskaźnik średniej rocznej stopy zmian (CAGR). Z zestawienia wykluczono jedynie te grupy towarów, które są mało liczne pod względem liczby eksporterów (mniej niż 10 dla 2013 i 2019 r.).

Tabela 40. Zmiana liczby eksporterów w obrębie wybranych kategorii towarów w okresie 2013–2019 r.

Kod	Nazwa zgodnie z klasyfikacją CN	Liczba eksporterów (2013)	Liczba eksporterów (2019)	Dynamika (CAGR)
29	chemikalia organiczne	13	29	14,31%
71	perły natur. lub hodow., kamienie szlach. lub półszlach., metale szlach., metale platerowane metalem szlachetnym i artykuły z nich, sztuczna biżuteria, monety	15	30	12,25%
61	artykuły odzieżowe i dodatki odzieżowe, dziane	51	101	12,06%
17	cukry i wyroby cukiernicze	18	35	11,72%
30	produkty farmaceutyczne	12	23	11,45%
21	różne przetwory spożywcze	22	42	11,38%
22	napoje bezalkoholowe, alkoholowe i ocet	10	18	10,29%
62	artykuły odzieżowe i dodatki odzieżowe, niedziane	55	96	9,73%
54	włókna ciągłe chemiczne, pasek i tym podobne z materiałów włókienniczych chemicznych	16	27	9,11%
59	tekstylia impregnowane, powleczone, pokryte lub laminowane, artykuły włókiennicze w rodzaju nadajacych się do użytku przemysłowego	35	57	8,47%
42	art. ze skóry wyprawionej, wyroby siodlarskie i rymarskie, artykuły podróżne, torebki itp. pojemniki, art. z jelit zwierzęcych (innych niż z jelit jedwabników)	61	98	8,22%
34	mydło, preparaty: piorące, smarowe, woski syntetyczne, preparowane, do czyszczenia, szorowania, świece itp., pasty modelarskie, woski, preparaty dentystyczne	81	130	8,20%
28	chemikalia nieorganiczne, organiczne lub nieorganiczne związki metali szlachetnych, metali ziem rzadkich, pierwiastków promieniotwórczych lub izotopów	20	32	8,15%
65	nakrycia głowy i ich części	32	51	8,08%
63	pozostałe gotowe artykuły włókiennicze, zestawy, odzież używana i używane artykuły włókiennicze, szmaty	89	134	7,06%
18	kakao i przetwory z kakao	18	27	6,99%
88	statki powietrzne, statki kosmiczne i ich części	22	33	6,99%
56	wata, filc i włókniny, przędze specjalne, szpagat, powrozy, linki i liny, oraz artykuły z nich	40	60	6,99%
33	olejki eteryczne i rezinoidy, preparaty perfumeryjne, kosmetyczne lub toaletowe	45	67	6,86%
09	kawa, herbata, mate (herbata paragwajska) i przyprawy	21	31	6,71%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Dla 7 grup towarów wartość wskaźnika dynamiki CAGR przekroczyła 10%. Oznacza to, że w badanym okresie liczba eksporterów dla tych grup praktycznie podwoiła się. Znacznie wzrosła liczba firm eksportujących chemikalia organiczne. Warto podkreślić, iż są to towary posiadające duże znaczenie praktyczne zarówno w przemyśle i rolnictwie (np. do produkcji tworzyw sztucznych, włókien syntetycznych, paliwa, środki ochrony roślin) oraz życiu codziennym (m.in. środki powierzchniowo czynne, farmaceutyki, farby i lakiery). Rosnąca liczba eksporterów w tym obszarze jest tym samym bardzo korzystna i wpisuje się w globalne trendy związane z dynamicznie rosnącym zapotrzebowaniem na produkty chemii organicznej (prognozowany wskaźnik dynamiki CAGR globalnego zapotrzebowania na środki chemii organicznej przekraczający 5% do 2023[18]). Wśród grup towarowych z dynamicznie rosnącą liczbą eksporterów szereg z nich wpisuje się w jakość życia, jako jedną z inteligentnych specjalizacji regionu. Są to m.in. produkty farmaceutyczne, przetworzy spożywcze, wyroby cukiernicze, napoje, olejki eteryczne oraz środki czystości. Znacznie wzrosła także liczba eksporterów związanych z produkcją odzieży i obuwia oraz surowców do ich produkcji (włókna, tekstylia, artykuły włókiennicze, artykuły ze skóry).

Ujęcie branżowe

Następnie analizie poddano zróżnicowanie eksportu biorąc pod uwagę strukturę branżową eksporterów wg klasyfikacji PKD. W tym przypadku do danego eksportera przypisany jest tylko jeden kod PKD wskazany jako podstawowy. Generuje to pewne ograniczenia związane z analizą branż. Wynika to z sytuacji, w której dana firma może prowadzić szeroką działalność obejmującą różne kody PKD. Przedmiot eksportu niekoniecznie może zatem wpisywać się w podstawowy kod działalności wskazany w CEIDG lub KRS.

W przypadku ujęcia branżowego wykorzystano klasyfikację PKD na poziomie 2 cyfr (działy). Poniższa tabela zawiera liczbę eksporterów dla tych działów, w przypadku których ich łączna liczba przekracza 100 jednostek w skali regionu.

Tabela 41. Liczba eksporterów przypisana do poszczególnych kategorii towarów w 2019 r.

Dział PKD	Nazwa zgodnie z klasyfikacją PKD	Liczba eksporterów
46	handel hurtowy, z wyłączeniem handlu pojazdami samochodowymi	494
49	transport lądowy oraz transport rurociągowy	274
45	handel hurtowy i detaliczny pojazdami samochodowymi, naprawa pojazdów samochodowych	268
47	handel detaliczny, z wyłączeniem handlu detalicznego pojazdami samochodowymi	157
25	produkcja metalowych wyrobów gotowych, z wyłączeniem maszyn i urządzeń	155
22	produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych	91
16	produkcja wyrobów z drewna oraz korka, z wyłączeniem mebli, produkcja wyrobów ze słomy i materiałów używanych do wyplatania	90
28	produkcja maszyn i urządzeń, gdzie indziej niesklasyfikowana	56
23	produkcja wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych	55
43	roboty budowlane specjalistyczne	41
31	produkcja mebli	39
10	produkcja artykułów spożywczych	37
20	produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych	31
41	roboty budowlane związane ze wznoszeniem budynków	29
32	pozostała produkcja wyrobów	27
30	produkcja pozostałego sprzętu transportowego	27
77	wynajem i dzierżawa	22
14	produkcja odzieży	22
29	produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep, z wyłączeniem motocykli	21
24	produkcja metali	21
33	naprawa, konserwacja i instalowanie maszyn i urządzeń	20
27	produkcja urządzeń elektrycznych	20

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

W przypadku ujęcia branżowego wśród eksporterów dominują firmy, które jako podstawową działalność wskazały handel hurtowy i detaliczny oraz sport. Można to wyjaśnić w dwojaki sposób:

- Część tych podmiotów jest jednocześnie producentem, ale jako podstawowy kod działalności wskazało handel hurtowy (np. Bausch Health Polska Sp. z o.o., Metall-Express Sp. z o.o.).
- Znaczna część producentów eksportuje swoje wyroby z pomocą pośredników, często wyspecja-

[18] Ajvazi N., Organic Chemistry – Market Nalysis, Journal of Organic & Inorganic Chemistry, 2020.

lizowanych pod względem określonych produktów (np. Vita-Fruit Sp. o.o., Meatpol Sp. z o.o.).

Trudno jednoznacznie ocenić, czy działalność pośredników jest korzystna i stanowi optymalny model prowadzenia działalności eksportowej. Wielu producentów akceptuje taką sytuację tłumacząc to brakiem doświadczenia, czy też zasobów do aktywności na rynkach międzynarodowych.

„Jesteśmy liderem w Polsce. Dysponujemy atrakcyjnym cenowo i jakościowo produktem. Szacujemy, że ok. 70% naszej produkcji trafia na rynki zagraniczne. Natomiast samodzielnie fakturujemy za granicę ok. 15–20% sprzedaży. Większość sprzedaży na rynki zagraniczne obsługiwana jest przez pośredników, którzy posiadają swoje pojazdy, doświadczenie i kontakty. Mamy świadomość, iż dzielimy się w ten sposób znaczną częścią potencjalnej marży. Niemniej jednak wolimy skupić się na bieżącej produkcji".

Przedstawiciel średniej wielkości firma wytwarzającej elementy dekoracyjne wnętrz

Spośród firm, które wpisują się w sektor przetwórstwa przemysłowego można zauważyć dość duże zróżnicowanie branżowe. Pojawiają się branże związane z motoryzacją i lotnictwem, jak w przypadku ujęcia towarowego (po części produkcja wyrobów metalowych, z gumy i tworzyw sztucznych, maszyn i urządzeń, sprzętu transportowego, czy też pojazdów, przyczep i naczep). Z drugiej strony pojawiają się nowe branże, istotne dla eksportu, m.in.: produkcja wyrobów z materiałów używanych do wyplatania – w tym przypadku mamy do czynienia z dużą liczbą eksporterów, którzy nie generują jednak znaczących wartości eksportu,

- produkcja mebli,
- artykuły spożywcze,
- produkcja odzieży.

Warto zwrócić również uwagę na znaczną liczbę przedsiębiorstw budowlanych. W tym przypadku firmy te eksportują zarówno usługi, jak też najczęściej połączony z tym transport materiałów budowlanych i wykończeniowych.

„Nasz projekt obejmował projekt wnętrza obiektu, jak również jego realizację. Pomimo dużej odległości od miejsca realizacji inwestycji (Afryka), znaczną część materiałów wysłaliśmy z Polski. Było to w sumie kilkanaście kontenerów".

Przedstawiciel małej firmy zajmującej się specjalistycznym projektowaniem

Inne grupy eksporterów tworzą mniej skoncentrowane grupy i powiązane ze sobą grupy (np. wyroby ze szkła o charakterze dekoracyjnym, środki czystości, artykuły włókiennicze i odzieżowe). Niemniej jednak każda z tych grup wciąż pozostaje istotna z punktu widzenia rozwoju gospodarczego Podkarpacia, chociażby z uwagi na dużą liczbę eksporterów.

Poniżej zaprezentowano zestawienie z poprzedniej tabeli dodatkowo w podziale na powiaty. Aby lepiej pokazać branżowe zróżnicowanie powiatów, z zestawienia usunięto eksporterów dla których podstawowym obszarem działalności był handel oraz transport.

Tabela 42. Liczba eksporterów przypisana do poszczególnych kategorii towarów w podziale na powiaty w 2019 r. (z zestawienia usunięto handel i transport)

Dział PKD	M. Rzeszów	mielecki	rzeszowski	dębicki	stalowowolski	jasielski	M. Krosno	krośnieński	Sanocki	M. Przemyśl	jarosławski	przeworski	ropczycko-sędziszowski	łańcucki	kolbuszowski	niżański	tarnobrzeski	leżajski	przemyski	M. Tarnobrzeg	strzyżowski	brzozowski	bieszczadzki	lubaczowski	leski	Ogółem
produkcja metalowych wyrobów gotowych, z wyłączeniem maszyn i urządzeń	9	38	19	11	14	7	5	8	6	2	3	3	4	6	5		6	3	1	2	2	1				155
produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych	6	18	7	9	2	6	3	2	8	2	3	9	3	2	3	1		2		1		2	1		1	91
produkcja wyrobów z drewna oraz korka, z wyłączeniem mebli, produkcja wyrobów ze słomy i materiałów używanych do wyplatania	4	7	2	2	6	5	2		9	2	6	6	9	1	2	16		1	2			5	2		1	90
produkcja maszyn i urządzeń, gdzie indziej niesklasyfikowana	3	7	7	9	4	4	4	3		1	1	3	3	1	1	1	1	1			1			1		56
produkcja wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych	1	2	7	4	3	4	10	9	2		2		1		2	3		1		2	1	1				55
roboty budowlane specjalistyczne	11	5	4	4	1	1			1	1		2		1	1		1	4	1		2			1		41
produkcja mebli	4	3	10		1	2	3	2	3			1	2	2	2			1			2			1		39
produkcja artykułów spożywczych	4	4	1	3	1	4				1	3	4	3	1	2	1		1	1		1	1		1		37
produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych	2		6	8		1	1	1	1	3	2					1	1	2		2						31
roboty budowlane związane ze wznoszeniem budynków	8	1	2	2						5	1			2	1		1		1	1	1		1	2		29
produkcja pozostałego sprzętu transportowego	5	6	3	1			2	2	1		1	2	3				1									27
pozostała produkcja wyrobów	2	1	3	1	1	3	4	3	3				1	1	1		2						1			27
wynajem i dzierżawa	7	1	2	4	1						2	1	1	1	1									1		22
produkcja odzieży	10	2		1	1	1	2			1		1		1	1	1										22
produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep, z wyłączeniem motocykli	1	8	4	4	1				1				1	1												21
produkcja metali	3	1	1		6		1		1	2	3						2		1							21
produkcja urządzeń elektrycznych	3	5	1	1				1		2				2			2		3							20
naprawa, konserwacja i instalowanie maszyn i urządzeń	2	1	4		2			1			3		1	1	1			1		3						20
działalność związana ze zbieraniem, przetwarzaniem i unieszkodliwianiem odpadów, odzysk surowców	1	3	2	1	1			1		2	1	1			1	1	2				1					18
magazynowanie i działalność usługowa wspomagająca transport	4	1	1	1				1		6		1		1					2							18
reklama, badanie rynku i opinii publicznej	10	3			1									1						1	1					17
poligrafia i reprodukcja zapisanych nośników informacji	3	1	5	2	1	1	2			1									1							17
produkcja komputerów, wyrobów elektronicznych i optycznych	3	5	1			1	2	1	1			1			1											16
działalność firm centralnych (head offices), doradztwo związane z zarządzaniem	7	2	2											1	1						1	1				15

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Biorąc pod uwagę zróżnicowanie branżowe dostrzec można szereg interesujących prawidłowości. Najwięcej eksporterów działa w obszarze produkcji metalowych wyrobów gotowych. Największą koncentrację tych podmiotów można zaobserwować w powiatach mieleckim, rzeszowskim, stalowowolskim i dębickim. W powiecie mieleckim występuje również największa koncentracja eksporterów wytwarzających wyroby z gumy i tworzyw sztucznych. Powiat niżański cechuje duża koncentracja producentów wyrobów z materiałów używanych do wyplatania. Związane jest to z ponad 100-letnimi tradycjami produkcji wyrobów wiklinowych i podobnych w Rudniku nad Sanem oraz okolicach. M. Krosno i powiat krośnieński posiadają silną koncentrację przemysłu związanego z produkcją wyrobów z mineralnych surowców niemetalicznych, co w tym przypadku oznacza wyroby ze szkła. M. Rzeszów stanowi siedzibę firm usługowych, które świadczą usługi i eksportują towary za granicę w takich branżach jak: budownictwo, reklama i badanie rynku oraz działalność firm centralnych. Na mapie na kolejnej stronie przedstawiono w sposób syntetyczny specjalności eksportowe poszczególnych powiatów.

Natomiast bardziej szczegółowe zestawienie specjalizacji dla poszczególnych powiatów zamieszczono w załączniku obejmującym zestawienia danych statystycznych.

Rysunek 28. Branżowe specjalizacje dla eksportu na poziomie powiatów w 2019 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej. Źródło piktogramów – Flaticon

Dodatkowe interesujące wnioski może dostarczyć zestawienie branż, w obrębie których najbardziej dynamicznie wzrastała liczba eksporterów. Zestawienie uporządkowano pod względem branż na poziomie działów klasyfikacji PKD z największą dynamiką wzrostu liczby eksporterów biorąc pod uwagę wskaźnik średniej rocznej stopy zmian (CAGR). Z zestawienia wykluczono jedynie te branże, które są mało liczne pod względem liczby eksporterów (mniej niż 10 dla 2013 i 2019 r.).

Tabela 43. Zmiana liczby eksporterów w obrębie wybranych branż w okresie 2013–2019 r.

Kod	Nazwa zgodnie z klasyfikacją CN	Liczba eksporterów (2013)	Liczba eksporterów (2019)	Dynamika (CAGR)
49	transport lądowy oraz transport rurociągowy	172	274	8,07%
30	produkcja pozostałego sprzętu transportowego	17	27	8,02%
73	reklama, badanie rynku i opinii publicznej	11	17	7,52%
41	roboty budowlane związane ze wznoszeniem budynków	19	29	7,30%
70	działalność firm centralnych (head offices), doradztwo związane z zarządzaniem	10	15	6,99%
38	działalność związana ze zbieraniem, przetwarzaniem i unieszkodliwianiem odpadów, odzysk surowców	13	18	5,57%
32	pozostała produkcja wyrobów	20	27	5,13%
46	handel hurtowy, z wyłączeniem handlu pojazdami samochodowymi	375	494	4,70%
47	handel detaliczny, z wyłączeniem handlu detalicznego pojazdami samochodowymi	124	157	4,01%
27	produkcja urządzeń elektrycznych	16	20	3,79%
33	naprawa, konserwacja i instalowanie maszyn i urządzeń	16	20	3,79%
24	produkcja metali	17	21	3,58%
29	produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep, z wyłączeniem motocykli	17	21	3,58%
13	produkcja wyrobów tekstylnych	11	13	2,82%
17	produkcja papieru i wyrobów z papieru	11	13	2,82%
42	roboty związane z budową obiektów inżynierii lądowej i wodnej	11	13	2,82%
25	produkcja metalowych wyrobów gotowych, z wyłączeniem maszyn i urządzeń	134	155	2,46%
26	produkcja komputerów, wyrobów elektronicznych i optycznych	14	16	2,25%
45	handel hurtowy i detaliczny pojazdami samochodowymi, naprawa pojazdów samochodowych	236	268	2,14%
22	produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych	81	91	1,96%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Warto zauważyć, iż dla 5 branż wartość wskaźnika dynamiki CAGR przekroczyła 5%. Największy wzrost dotyczył liczby eksporterów, dla których podstawowym kodem działalności wpisanym do dokumentów rejestrowych był transport lądowy. Znaczne wzrosty pod względem zarówno liczb bezwzględnych, jak też dynamiki dotyczył obszaru handlu hurtowego i detalicznego, co związane było m.in. z rosnącym znaczeniem pośredników w handlu. Wzrost objął również branże usługowe, wśród których można wskazać m.in. reklamę, badania rynku, budownictwo, działalność firm centralnych i doradztwo. Przy czym w przypadku tych grup podmiotów, nie są one szczególnie liczne.

Charakterystykę eksporterów opartą o dane statystyczne, uzupełniono w dalszej części wynikami badań ankietowych CATI na próbie 51 eksporterów. W pierwszej kolejności warto przyjrzeć się formom prowadzenia działalności eksportowej.

Rysunek 29. Formy prowadzenia działań na arenie międzynarodowej badanych przedsiębiorstw

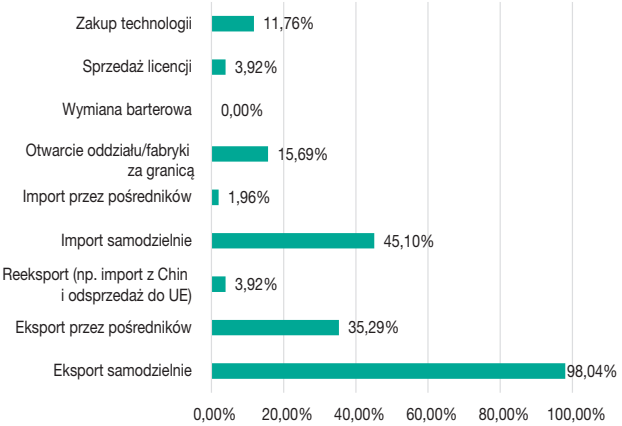

Źródło: badania CATI na próbie eksporterów (n=51)

Zdecydowana większość badanych podmiotów eksportuje samodzielnie swoje produkty, dodatkowo ponad 1/3 z nich z pomocą pośredników. Blisko połowa z nich również importuje samodzielnie produkty. Ponad 15% z tych przedsiębiorstw otwarło swoje przedstawicielstwo, oddział czy też fabrykę za granicą. Przy czym pewną trudność w analizie sprawia tutaj, czy oddział był założony bezpośrednio przez firmę ulokowaną na terenie Podkarpacia,

czy też może w ramach międzynarodowej grupy kapitałowej. Część z badanych przedsiębiorstw zadeklarowało zakup technologii. Najczęściej przy próbie uszczegółowienia kwestii okazywało się, że przedmiotem zakupu były nowoczesne maszyny i urządzenia (m.in. w obszarze technologii produkcyjnych, robotyzacji, urządzeń pomiarowych, optycznych i technologii wyświetlania obrazu LED). Do wskazywanych krajów zakupu technologii można zaliczyć Chiny, Francję, Niemcy, Japonię i Koreę Południową.

Dla większości ok. 55% badanych przedsiębiorstw przychody z eksportu mają charakter uzupełniający (nie przekraczają 50% całkowitych przychodów).

Rysunek 30. Udział przychodów z eksportu w całkowitych przychodach badanych przedsiębiorstw

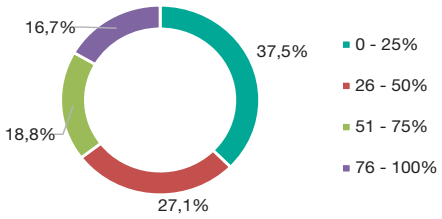

Źródło: badania CATI na próbie eksporterów (n=51)

Badane podmioty zostały poproszone o wskazanie rynków zagranicznych na które eksportują swoje produkty oraz nowe rynki, na które chcieliby dokonać ekspansji.

Rysunek 31. Najważniejsze kierunki eksportu badanych podmiotów (liczba wskazań danego kraju jako rynku docelowego eksportu)

Źródło: badania CATI na próbie eksporterów (n=51)

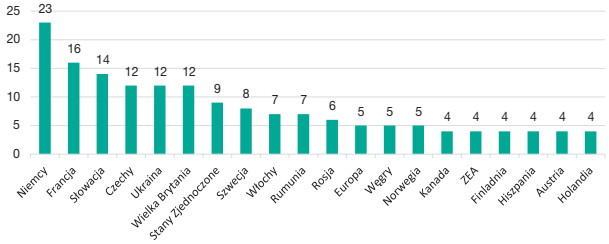

Analiza dotychczasowych rynków nie przynosi szczególnego zaskoczenia. Na pierwszym miejscu są Niemcy (blisko połowa respondentów eksportuje do tego kraju), dalej na wysokich pozycjach m.in. Francja, Słowacja, Czechy, Ukraina, Wielka Brytania oraz Stany Zjednoczone. Są to więc kraje, z którymi woj. podkarpackie uzyskuje wysokie wartości eksportu. Spośród badanych przedsiębiorstw 94% planuje dalszy rozwój eksportu. Pozostali nie byli w stanie jednoznacznie odpowiedzieć na to pytanie. Niektórzy z rozmówców tłumaczyli to aktualną sytuacją epidemiologiczną, która stanowi istotne ryzyko dla podejmowania decyzji o rozwoju eksportu.

Rysunek 32. Kierunki, na które badane podmioty chciałyby rozpocząć eksport

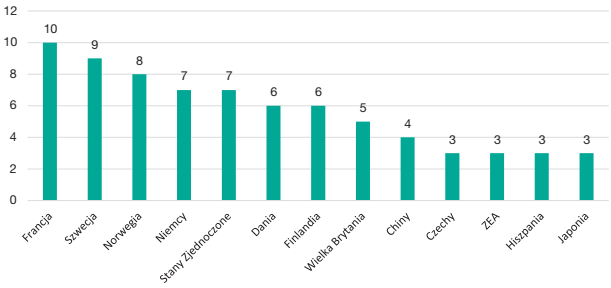

Źródło: badania CATI na próbie eksporterów (n=51)

Do najczęściej wskazywanych nowych rynków docelowych eksportu można zaliczyć Francję, Szwecję, Norwegię, Niemcy oraz Stany Zjednoczone. Są to rynki dość dobrze spenetrowane przez podkarpackie przedsiębiorstwa. Przy czym pewne zniekształcenie może dotyczyć Stanów Zjednoczonych. Z tym rynkiem uzyskiwane są bardzo wysokie wartości eksportu, ale dotychczas są one udziałem głównie największych przedsiębiorstw z branży lotniczej. Biorąc pod uwagę preferencje respondentów zadeklarowane w badaniach CATI, warto nadać temu rynkowi pewien priorytet projektując instrumenty wsparcia dla mniejszych podmiotów. Podobniej również rynki skandynawskie powinny zostać uwzględnione przy organizacji wsparcia eksportu. Z tymi rynkami utożsamiane są dość wysokie marże możliwe do uzyskania w przypadku produktów spełniających wysokie standardy jakości, co może determinować ich wybór jako oczekiwany kierunek eksportu.

Firmy aktualnie dość dobrze wykorzystują swoje moce produkcyjne. W przypadku największych firm odpowiedź może nie być do końca precyzyjna. Te podmioty dysponują najczęściej możliwością wdrożenia pracy zmianowej, co może istotnie zwiększyć moce produkcyjne.

Rysunek 33. Aktualne wykorzystanie mocy produkcyjnych

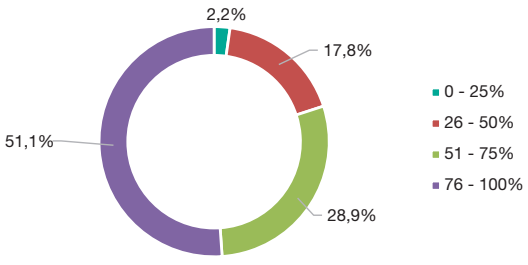

Źródło: badania CATI na próbie eksporterów (n=51)

Biorąc pod uwagę kryteria, jakimi kierują się podkarpaccy eksporterzy przy wyborze rynków, największe znaczenie ma faktyczne zapotrzebowanie na dany produkt, czy też usługę (35,7% wskazań). Na równi istotne są również znajomość rynku, kontakty z lokalnymi partnerami oraz wielkość rynku (po ok. 15–16% wskazań). Bliskość geograficzna obecnie traci na znaczeniu wraz z rozwojem różnych form transportu drogowego, kolejowego, morskiego i lotniczego.

Rysunek 34. Czynniki determinujące wybór rynków dla eksportów wśród badanych przedsiębiorstw

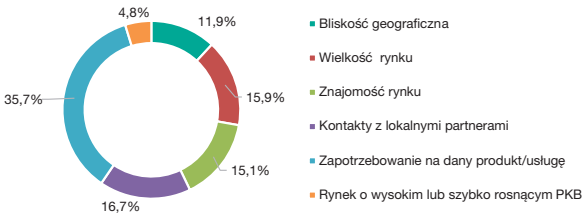

Źródło: badania CATI na próbie eksporterów (n=51)

Eksporterzy nie dostrzegają szczególnie istotnych barier dla rozwoju eksportu

Rysunek 35. Bariery dla rozwoju eksportu wśród badanych przedsiębiorstw (1 – brak bariery, 5 – bardzo istotna bariera)

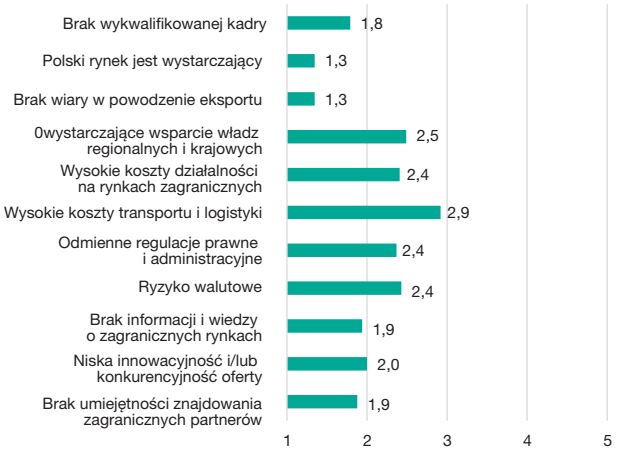

Źródło: badania CATI na próbie eksporterów (n=51)

Należy podkreślić, iż badania były prowadzone na eksporterach. Z tego względu ocena barier była dość niska. Większość z nich nie stanowiła istotnego utrudnienia dla prowadzenia działalności na międzynarodowych rynkach. Z tych wymienionych, najistotniejszą barierą były wysokie koszty transportu i logistyki. Na dalszych miejscach odmienne regulacje prawne i administracyjne, ryzyko walutowe oraz niewystarczające wsparcie władz regionalnych i krajowych.

Następnie poddano analizie wpływ prowadzonego eksportu na rozwój badanych przedsiębiorstw.

Rysunek 36. Wpływ eksportu na rozwój badanych przedsiębiorstw (1 – brak wpływu, 5 – bardzo duży wpływ)

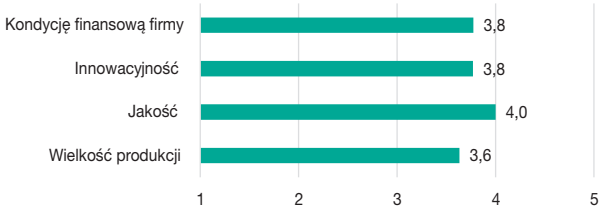

Źródło: badania CATI na próbie eksporterów (n=51)

Warto podkreślić, iż dla wszystkich ocenianych elementów eksport miał istotny wpływ. Dotyczy to w szczególności jakości produktów, ale niemal w równie dużym stopniu wpływa na innowacyjność firmy, wielkość produkcji i co za tym idzie ogólną kondycję finansową.

Lista największych eksporterów podkarpacia

W przeciwieństwie do poprzednich lat obecnie nie jest możliwe pozyskanie list największych eksporterów (nazwa, dane teleadresowe, ale bez samej wartości eksportu) z Centrum Analitycznego Administracji Celnej z uwagi na rozszerzenie zakresu tajemnicy statystycznej. Dane dotyczące eksporterów zostały utajnione z chwilą, gdy gromadzenie i przetwarzanie danych dotyczących obrotów handlowych zostało przekazane pod jurysdykcję Krajowej Administracji Skarbowej.

W związku z powyższym zastosowano procedurę umożliwiającą realizację tego obszaru badawczego, poprzez zastosowanie triangulacji różnych metod i źródeł w celu opracowania jak najbardziej rzetelnej listy eksporterów:

1. Punkt wyjścia stanowiła lista 200 największych eksporterów z raportu z 2014 r. Każdy podmiot został zweryfikowany pod kątem prowadzenia działalności gospodarczej (rejestry KRS/CEIDG) oraz aktualności danych (nazwa, miejsce prowadzenia działalności). Część podmiotów została usunięta z wcześniejszej listy. Do najczęstszych przyczyn można wskazać: wykreślenie z danego rejestru, połączenie podmiotów, przeniesienie siedziby do innego regionu lub też upadłość.
2. Zweryfikowano, czy pozostałe podmioty prowadzą działalność eksportową w oparciu o takie źródła danych, jak strona WWW, sprawozdania w KRS, informacje dla akcjonariuszy, prospekty emisyjne, doniesienia prasowe. W niektórych przypadkach informacje weryfikowano telefonicznie.
3. Uzupełniono listę o nowe podmioty, odgrywające istotne znaczenie dla rozwoju podkarpackiego eksportu. Przykładowo w raporcie w poprzedniej edycji raportu całkowicie pominięte zostały firmy usługowe, szczególnie z obszaru ICT. W tym przypadku uznano konieczność włączenia takich firm jak np. Asecco Poland SA, Softsystem Sp. z o.o.

czy też Ideo Sp. z o.o. do zestawienia. Ponadto włączono nowo powstałe podmioty, odgrywające istotne znaczenie dla rozwoju podkarpackiego eksportu (zupełnie nowe lub powstałe w wyniku przekształceń firm wykreślonych z rejestrów).

4. Opracowanie ostatecznej listy eksporterów.

Lista nie odzwierciedla dokładnej kolejności eksporterów pod względem wartości eksportu. Niemniej jednak zachowana zostanie staranność, aby lista zawierała ważnych z punktu widzenia regionu eksporterów (a nie okazjonalnych). Jako wartość dodana w stosunku do bazy eksporterów z raportu z 2014 r. zapewniono dodatkowy podział branżowy przedsiębiorstw (poziom sekcji PKD). Ostateczna lista 200 największych eksporterów została zamieszczona w postaci załącznika. Poniżej zostały zawarte najważniejsze wnioski wynikające z jej analizy.

Biorąc pod uwagę najważniejsze skupiska geograficzne największych eksporterów, wskazać należy: Rzeszów (38), Mielec (27), Stalową Wolę (22), Dębicę (21), Krosno (17) oraz Sanok. Zostało to zilustrowane na mapie w dalszej części raportu (Rysunek 34).

Rysunek 37. Koncentracja geograficzna największych eksporterów z województwa podkarpackiego[19]

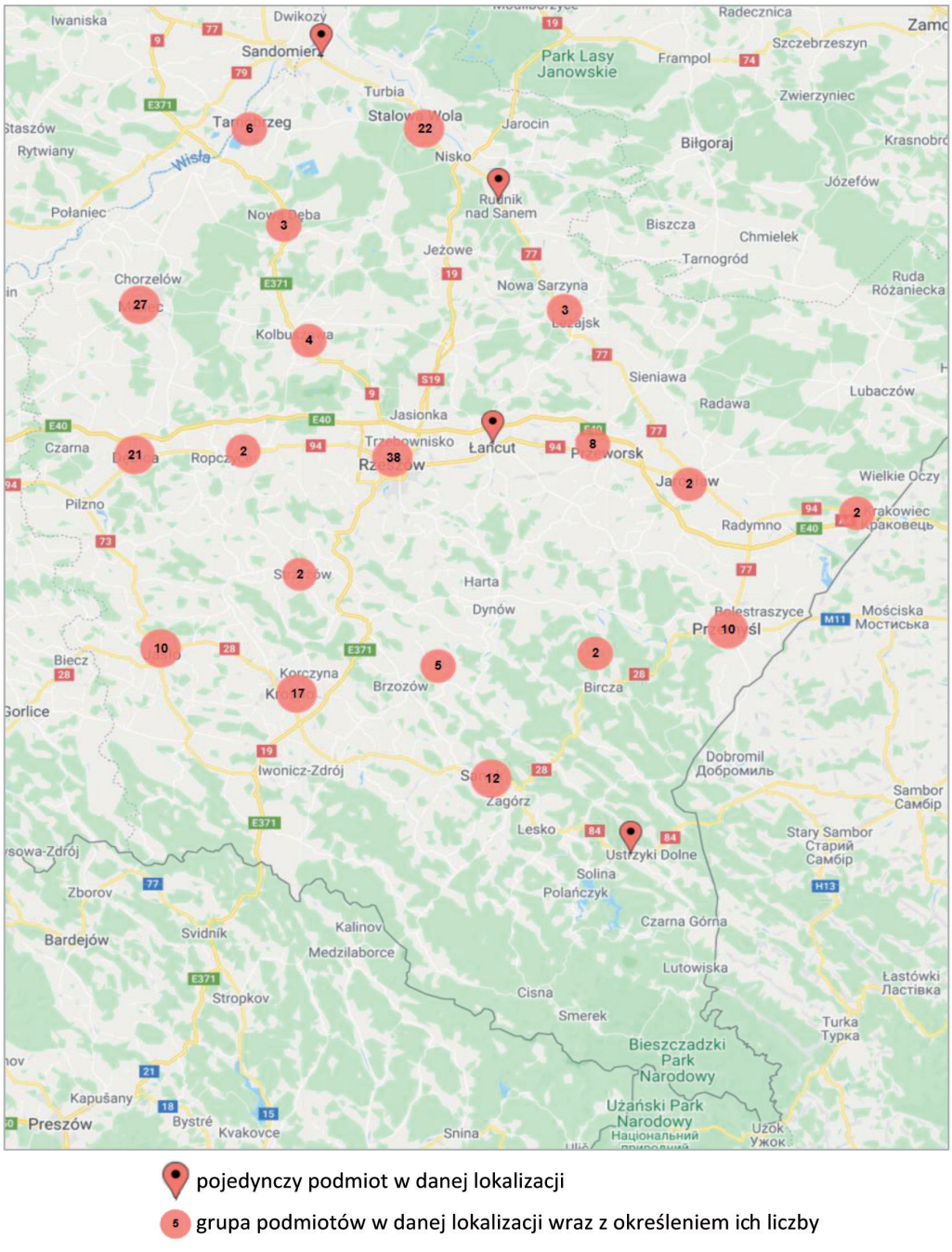

Źródło: opracowanie własne

[19] Okrąg oznacza większe skupisko eksporterów w danym regionie (liczba w okręgu).

Pod względem branżowym na poziomie pełnych kodów klasyfikacji PKD ma miejsce bardzo duże zróżnicowanie profili działalności. Na 200 podmiotów na liście, przypisanych zostało 118 różnych kodów klasyfikacji PKD (poziom podklas) jako podstawowego obszaru działalności.

Tabela 44. Najczęściej wskazywane obszary podstawowej działalności przez największych eksporterów z Podkarpacia (pełne kody klasyfikacji)

Kod PKD	Nazwa	Liczba eksporterów dla danej podklasy PKD
30.30.Z	Produkcja statków powietrznych, statków kosmicznych i podobnych maszyn	7
46.73.Z	Sprzedaż hurtowa drewna, materiałów budowlanych i wyposażenia sanitarnego	6
29.32.Z	Produkcja pozostałych części i akcesoriów do pojazdów silnikowych, z wyłączeniem motocykli	6
22.29.Z	Produkcja pozostałych wyrobów z tworzyw sztucznych	5
16.21.Z	Produkcja arkuszy fornirowych i płyt wykonanych na bazie drewna	5
22.19.Z	Produkcja pozostałych wyrobów z gumy	5
22.23.Z	Produkcja opakowań z tworzyw sztucznych	5
25.11.Z	Produkcja konstrukcji metalowych i ich części	5

Źródło: opracowanie własne

W tym zestawieniu pojawiają się przede wszystkim firmy związane z inteligentnymi specjalizacjami: lotnictwo i kosmonautyka oraz motoryzacja. Dodatkowo pojawiają się podmioty związane z produkcją towarów na bazie drewna oraz związaną z tym sprzedażą hurtową.

Agregując kody klasyfikacji PKD z poziomu podklas na poziom działów, w dalszym ciągu uzyskujemy dość duże zróżnicowanie eksporterów. Reprezentowanych jest 33 działów klasyfikacji PKD na 88 wszystkich (przy czym należy pamiętać, iż część działów klasyfikacji PKD nie jest związana z działalnością sektora przedsiębiorstw, w tym eksportem). Poniżej przedstawiono najczęściej występujące działy PKD wśród największych eksporterów Podkarpacia.

Tabela 45. Najczęściej wskazywane obszary podstawowej działalności przez największych eksporterów z Podkarpacia (wg działów klasyfikacji PKD)

Dział PKD	Nazwa	Liczba eksporterów dla danego działu PKD
46	Handel hurtowy, z wyłączeniem handlu pojazdami samochodowymi	28
25	Produkcja metalowych wyrobów gotowych, z wyłączeniem maszyn i urządzeń	21
22	Produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych	21
28	Produkcja maszyn i urządzeń, gdzie indziej nieklasyfikowana	16
30	Produkcja pozostałego sprzętu transportowego	11
16	Produkcja wyrobów z drewna	11

Źródło: opracowanie własne

Na kolejnej stronie zaprezentowano rozkład geograficzny tych podmiotów. Największe skupiska występują na terenie Rzeszowa, Mielca oraz Stalowej Woli. W każdej z tych lokalizacji ma miejsce dość duże zróżnicowanie co do branż.

Rysunek 38. Najczęściej wskazywane obszary podstawowej działalności przez największych eksporterów z Podkarpacia w ujęciu przestrzennym (wg działów klasyfikacji PKD)

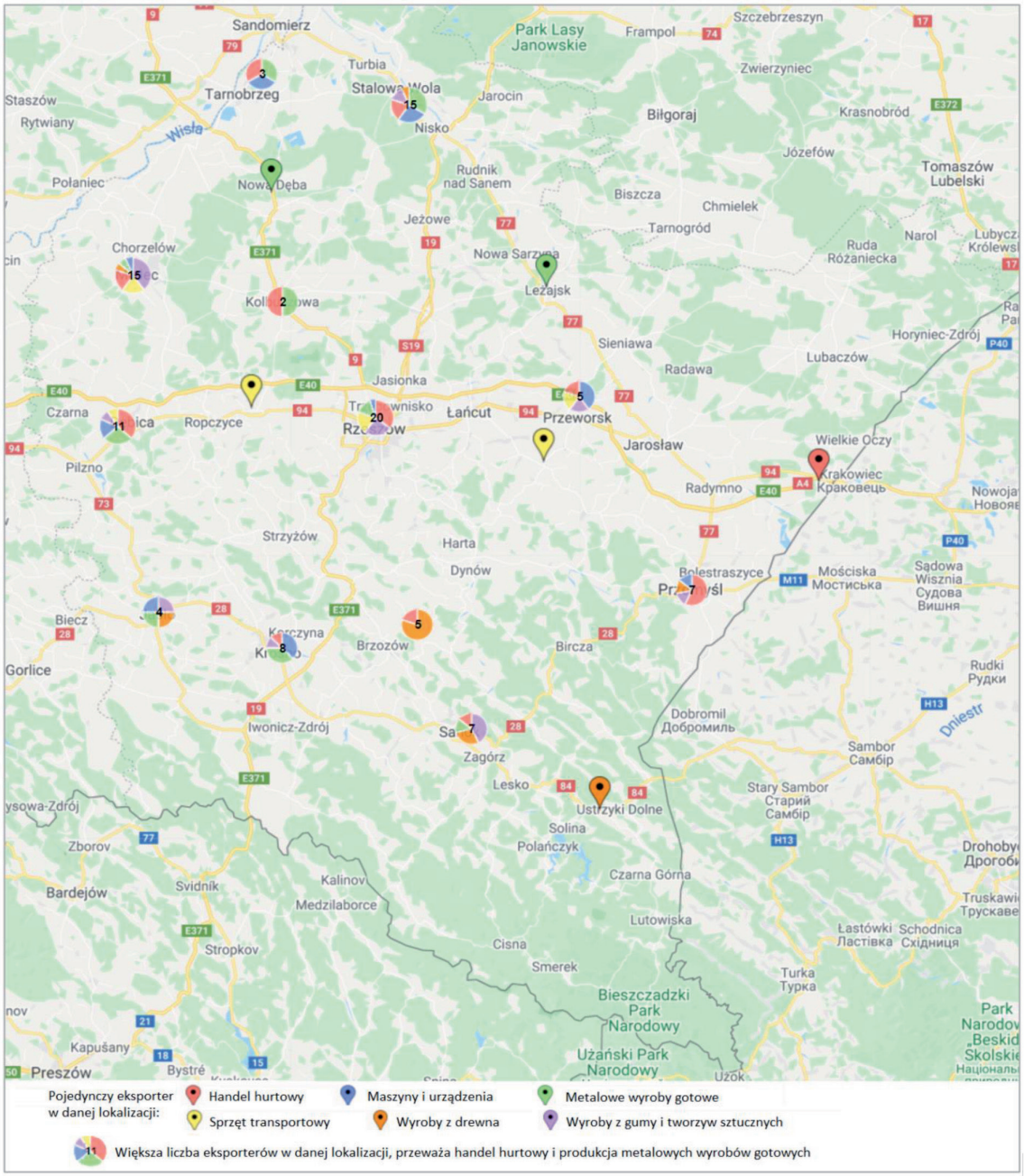

Źródło: opracowanie własne

5.8. Międzynarodowa współpraca gospodarcza przedsiębiorstw

Dla przedsiębiorstw chcących rozpocząć międzynarodową współpracę gospodarczą często pierwszym krokiem jest kontakt z lokalnym otoczeniem instytucjonalnym wspierającym internacjonalizację. Jakość tej współpracy i dopasowanie oferty do potrzeb przedsiębiorstw może być istotnym czynnikiem dla rozpoczęcia działań na rynkach międzynarodowych. Uczestnicy badań CATI zostali poproszeni o ocenę jakości współpracy z różnymi typami podmiotów istotnych z punktu widzenia rozwoju międzynarodowej współpracy.

Rysunek 39. Ocena współpracy badanych przedsiębiorstw z różnymi typami instytucji wspierających eksport (1 – bardzo niska ocena, 5 – bardzo wysoka ocena)

Źródło: badania CATI na próbie eksporterów (n=51)

Wskazane instytucje zostały dość korzystnie ocenione z punktu widzenia wspierania eksporterów. Szczególnie wysokie oceny dotyczą instytucji centralnych, firm spedycyjnych oraz agencji celnych. Nieznacznie słabiej (ale wciąż wysoko) oceniona została współpraca z pośrednikami, firmami doradczymi oraz instytucjami publicznymi w regionie.

Rysunek 40. Problemy występujące we współpracy z instytucjami wspierającymi eksport (1 – brak problemu, 5 – bardzo duży problem)

Źródło: badania CATI na próbie eksporterów (n=51)

Badani przedsiębiorcy raczej nie dostrzegają problemów z aktualną ofertą wskazanych wyżej podmiotów. Ewentualnie wskazują na brak oferty, co może jednak wynikać z braku wiedzy na temat ich dostępności.

Jedną z instytucji wspierających eksporterów jest Bank Gospodarstwa Krajowego. Wskazuje on na rolę działań informacyjnych i promocyjnych, jako istotny element zmniejszający barierę braku dostępu do informacji.

„Przedsiębiorstwa często nie posiadają podstawowej wiedzy w zakresie oferowanych przez nas instrumentów. Tymczasem mogą one być kluczowe dla ograniczenia ryzyka finansowego transakcji, nie tylko z krajami pozaunijnymi, na których się koncentrujemy, ale nawet z krajami UE takimi jak Niemcy. Z tego względu prowadzimy szerokie działania informacyjne, promocyjne i szkoleniowe, które jednak były mniej intensywne w tym roku z uwagi na pandemię i ograniczenie możliwości kontaktów".

Przedstawiciel Banku Gospodarstwa Krajowego

Przedsiębiorcy dość aktywnie korzystają z możliwości prezentacji swojej oferty / wizytówki firmy na różnych portalach agregujących tego typu oferty. Może świadczyć o tym dość duża liczba tego typu rejestracji w bazach polskich eksporterów (Portal Promocji Eksportu, Portal Polish Export, Portal Poland Export).

Kolejnym przejawem aktywności w zakresie rozwijania międzynarodowej współpracy gospodarczej jest udział w misjach gospodarczych oraz targach (zarówno jako uczestnik, jak też wystawca). Podkarpaccy przedsiębiorcy dość chętnie korzystają z tego typu form mogących skutkować nawiązaniem współpracy gospodarczej. Świadczy o tym dość duże zainteresowanie firm oferowanymi instrumentami wsparcia na poziomie krajowym (m.in. Internacjonalizacja MŚP oraz Go to brand opisane w dalszej części raportu). W opinii firmy doradczej wprowadzającej produkty na rynki niemieckojęzyczne, z jednej strony można zaobserwować dużą chęć podejmowaniem współpracy międzynarodowej. Z drugiej strony często przedsiębiorcy nie są przygotowani do takiej współpracy. Często nie posiadają wystarczających umiejętności językowych (chociaż w tym przypadku nie jest problemem asysta tłumacza) oraz znajomości zasad prowadzenia negocjacji handlowych. Nie dysponują wiedzą w zakresie tworzenia kontaktów handlowych. To są oczywiście bariery potencjalnie istotne dla rozwoju współpracy, które jednak mogą być łagodzone / eliminowane poprzez profesjonalne wsparcie doświadczonych podmiotów.

Ważnym przejawem aktywności przedsiębiorstw na arenie międzynarodowej jest uczestnictwo w obrębie międzynarodowych konsorcjów badawczych, w szczególności w ramach programu Horyzont 2020. Poniższe zestawienie ilustruje aktywność zarówno przedsiębiorstw, jak też instytucji otoczenia biznesu w projektach programu Horyzont 2020.

Szczegółowe zestawienie uczestników programu Horyzont 2020 z Podkarpacia zostało przedstawione w załączniku 9.5. Poniżej przedstawiono syntetycznie najważniejsze dane w tym zakresie.

Tabela 46. Zestawienie uczestników programu Horyzont 2020 z woj. podkarpackiego (IOB, przedsiębiorstwa)

Typ podmiotu	Liczba projektów	Dofinansowanie (tys. EUR)	Wartość projektów (tys. EUR)
IOB	11	188,2	190,0
Przedsiębiorstwo	35	7 657,2	10 548,6
Ogółem	46	7 845,4	10 738,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Krajowy Punkt Kontaktowy

Łącznie w danych udostępnionych przez Krajowy Punkt Kontaktowy można wskazać 25 podmiotów, które realizowały jeden lub więcej projekt dofinansowany z programu Horyzont 2020. Ogółem przedsiębiorstwa uczestniczyły w 35 projektach, natomiast instytucje otoczenia biznesu w 11 projektach. Warto podkreślić, iż w niektórych projektach brały udział dwa lub więcej podmiotów z Podkarpacia. Zdecydowanie wyższa była wartość projektów realizowanych przez przedsiębiorstwa (łącznie ponad 10,5 mln EUR).

W następnym zestawieniu przypisano projekty do poszczególnych specjalizacji.

Tabela 47. Zestawienie projektów programu Horyzont 2020 z woj. podkarpackiego z uwzględnieniem inteligentnych specjalizacji regionu (IOB, przedsiębiorstwa)

Inteligentne specjalizacja	Liczba projektów	Dofinansowanie (tys. EUR)	Wartość projektó w (tys. EUR)
Lotnictwo i kosmonautyka	16	4 076,5	5 674,6
Brak specjalizacji	16	2 223,1	3 043,7
Motoryzacja	4	689,4	944,7
Informacja i telekomunikacja	5	411,5	587,8
Jakość życia	5	444,9	487,8
Ogółem	46	7 845,4	10 738,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Krajowy Punkt Kontaktowy

Największą wartość uzyskały projekty, które wpisały się w specjalizację lotnictwo i kosmonautyka. Ich łączna wartość wyniosła blisko 5,7 mln EUR, a dofinansowanie ponad 4 mln EUR. Część projektów dotyczyła systemów zarządzania. Nie wskazano w nich wyraźnego odniesienia do np. ICT. Z tego względu trudno je przypisać do jakiejkolwiek specjalizacji. Tego typu projekty współpracy międzynarodowej przedsiębiorstw miały łączną wartość ponad 3 mln EUR oraz dofinansowanie na poziomie ponad 2,2 mln EUR. Bardzo zbliżona liczba projektów obejmowała obszary motoryzacji, informacji i telekomunikacji oraz jakości życia. Przy czym w przypadku motoryzacji ich wartość wyniosła blisko 1 mln EUR, w pozostałych było to odpowiednio 588 tys. EUR oraz 488 tys. EUR. Można zatem podsumować, iż inteligentne specjalizacje były dość mocno reprezentowane w realizowanych projektach współpracy w ramach programu Horyzont 2020. Jednocześnie warto podkreślić, iż szczególnie projekty w obszarze lotnictwa i kosmonautyki były wdrażane przez bardzo duże konsorcja. Łączna liczba uczestników tych projektów przekroczyła 1000 podmiotów. Uczestnictwo w tego typu projektach jest zatem doskonałą okazją do rozwoju międzynarodowej współpracy. W przypadku ICT, jakości życia i motoryzacji łączna liczba uczestników projektów była mniejsza, odpowiednio 40, 38 i 73 podmioty.

Tabela 48. Zestawienie uczestników programu Horyzont 2020 z woj. podkarpackiego pod względem wartości realizowanych projektów (IOB, przedsiębiorstwa)

nazwa podmiotu	Liczba projektów	Dofinansowanie (tys. EUR)	Wartość projektów (tys. EUR)
Dohmeyer Construction spółka z organiczoną odpowiedzialnością	1	1 760,6	2 515,1
Eurotech sp zoo	2	883,5	1 262,1
Szel-tech Szeliga Grzegorz	4	938,0	1 232,9
P.W. „Metrol" Dariusz Dąbkowski	4	829,5	1 077,6
Ultratech spółka z organiczoną odpowiedzialnością	2	698,6	998,0
Polskie Zakłady Lotnicze	2	613,5	876,5
Fibrain spółka z organiczoną odpowiedzialnością	1	308,7	441,0
Rectangle spółka z organiczoną odpowiedzialnością	1	261,2	373,1
Cervi Robotics	1	251,3	359,0
Nano Prime spółka z organiczoną odpowiedzialnością	2	288,0	288,0
Etc Soft sp. z o.o.	1	176,9	176,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Krajowy Punkt Kontaktowy

W przypadku projektów realizowanych w ramach programu Horyzont 2020 dominują firmy technologiczne. Warto zwrócić uwagę na wysoką wartość projektu realizowaną przez firmę Dohmeyer specjalizującą się w systemach chłodniczych. Na liście pojawiają się również firmy działające w obrębie przemysłu lotniczego (Polskie Zakłady Lotnicze, Eurotech, Ultratech, Cervi Robotics oraz poza tym zestawieniem MTU Aero Engines, Pratt&Whitney, „Dolina Lotnicza"). Biorąc pod uwagę znaczne liczby uczestników tego typu konsorcjów, realizacja projektów w ramach programu Horyzont 2020 może przyczynić się do nawiązania wartościowej współpracy gospodarczej oraz tworzenia międzynarodowych sieci wartości.

5.9. Włączanie się podkarpackich uczelni w międzynarodowe konsorcja badawcze (internacjonalizacja działalności uczelni)

Jednym z często pomijanych aspektów internacjonalizacji regionalnych gospodarek jest aktywność jednostek naukowych/uczelni na arenie międzynarodowej. Aktywność tego typu jest trudniejsza w pomiarze, gdyż nie są one objęte takimi statystykami, jak chociażby międzynarodowa wymiana towarowa. Tymczasem można mówić o internacjonalizacji uczelni w różnych kontekstach:

1. „Import" studentów – m.in. tworzenie kierunków studiów obcojęzycznych, rekrutacja studentów z zagranicy.
2. „Eksport" studentów i pracowników naukowych – m.in. w ramach programów wspólnotowych wymiany studentów, jak chociażby Erasmus czy też w ramach partnerstw z zagranicznymi jednostkami.
3. Eksport usług – realizacja zleceń badawczych, doradczych, usług laboratoryjnych, innych na rzecz zagranicznych podmiotów.
4. Udział jednostek w międzynarodowych konsorcjach badawczych – szczególnie w obrębie programu Horyzont 2020.

Aktywność podkarpackich uczelni stanowi zatem wartościowe uzupełnienie danych dotyczących handlu zagranicznego i BIZ, szczególnie jeśli uwzględni się fakt, że taka aktywność również przekłada się na poziom rozwoju gospodarczego danego państwa, czy też poziom życia w danym regionie. Ponadto może istotnie wpływać na aktywność przedsiębiorstw na arenie międzynarodowej. Wpływ może być następujący:

1. Studenci uczestniczący w wymianach studenckich oprócz językowych umiejętności, nabywają cennych doświadczeń w zakresie funkcjonowania w międzynarodowych środowiskach. Wynikające z tego kontakty oraz doświadczenia mogą przekładać się w przyszłości na otwartość i gotowość do podejmowania aktywności na międzynarodowych rynkach. Dotyczyć to może zarówno obsady stanowisk w firmach bądź też tworzenie własnych przedsiębiorstw.
2. W ramach projektów naukowych i badawczo-rozwojowych WSIE realizowanych w międzynarodowych konsorcjach gospodarczych tworzone są często nowe, innowacyjne rozwiązania na skalę światową (szczególnie w ramach programu Horyzont 2020). Partnerzy uczestniczący w tych konsorcjach mają możliwość późniejszej komercjalizacji wyników prac, np. poprzez tworzenie spółek odpryskowych lub też udzielanie licencji. Z uwagi na dużą innowacyjność tworzonych rozwiązań, mają one duży potencjał do sprzedaży i wdrażania na rynkach międzynarodowych.

W województwie podkarpackim funkcjonuje 18 szkół wyższych[20], z czego połowa to uczelnie publiczne. Największy odsetek szkół wyższych stanowią pozostałe szkoły wyższe, w tym państwowe wyższe szkoły zawodowe. W województwie podkarpackim najsilniejszym ośrodkiem akademickim jest Rzeszów, w którym siedzibę ma aż 6 uczelni[21].

W swojej ofercie studia anglojęzyczne posiadają takie uczelnie jak Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie, Politechnika Rzeszowska i Uniwersytet Rzeszowski. Obcokrajowcy w znacznym stopniu przyczyniają się do wzmocnienia sektora placówek prywatnych, zarówno w kontekście finansowym, jak i demograficznym. W 2018 r. odsetek studentów cudzoziemców studiujących na podkarpackich uczelniach wynosił 5,7%[22] i z każdym rokiem rośnie. Najliczniejsza grupa zagranicznych studentów pochodziła z Ukrainy.

[20] https://polon.nauka.gov.pl/opi/aa/rejestryszkolnictwo?execution=e2s1 [Dostęp: 25.09.2020 r.]

[21] Uniwersytet Rzeszowski, Politechnika Rzeszowska, WSPiA Rzeszowska Szkoła Wyższa, Wyższa Szkoła Inżynieryjno-Ekonomiczna, Wyższe Seminarium Duchowne.

[22] Bank Danych Lokalnych.

Tabela 49. Odsetek studentów cudzoziemców w województwie podkarpackim w latach 2013–2018 (%)

Rok	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Polska	2,3	3,1	4,0	4,8	5,5	6,3
Podkarpackie	3,2	4,3	5,1	5,4	5,5	5,7

Źródło: Bank danych lokalnych

Erasmus+ to program Unii Europejskiej wspierający rozwój edukacji i szkoleń oraz przedsięwzięć młodzieżowych i sportowych w latach 2014–2020. Instytucje włączające się w program Erasmus+ mogą realizować projekty służące m.in. podnoszeniu kwalifikacji zawodowych personelu, budowaniu potencjału, czy tworzeniu międzynarodowych partnerstw. Mają również możliwość organizowania wyjazdów studentów, wykładowców i nauczycieli, stażystów, wolontariuszy i innych zainteresowanych młodych ludzi, a także osób pracujących z młodzieżą i dorosłymi. Program został podzielony na sektory, do których należą:

- ERASMUS+ szkolnictwo wyższe (Higher Education, he)
- ERASMUS+ Edukacja Szkolna (School Education, SE)
- ERASMUS+ Kształcenie i Szkolenia Zawodowe (Vocational Education and Training, VET)
- ERASMUS+ Edukacja Dorosłych (Adult Education, AE)
- ERASMUS+ MŁODZIEŻ (Youth, Y)

Akcje Erasmus+ realizowane w poszczególnych sektorach różnią się szczegółami, ale generalne zasady są podobne: Akcja 1. to mobilności, a Akcja 2. – partnerstwa międzyinstytucjonalne. Akcja 3., w której wspierane są działania systemowe na poziomie krajowym, jest realizowana tylko w sektorze Młodzież.

Tabela 50. Liczba wniosków złożonych do polskiej NA i dofinansowanych przez nią projektów w poszczególnych sektorach w podziale na województwa w 2019 r.

Województwo	HE	SE	VET	AE	Y[23]
dolnośląskie	41/39	63/43(23)	88/30	16/11	99/39
kujawsko-pomorskie	20/20	72/41(23)	51/8	8/2	18/4
lubelskie	28/25	65/64(31)	55/16	17/9	89/26
lubuskie	4/4	13/11(6)	23/7	5/4	3/2
łódzkie	22/18	50/35(19)	78/27	13/6	102/23
malopolskie	51/45	97/59(38)	84/20	29/13	163/68
mazowieckie	92/86	134/79(47)	182/55	39/21	203/67
opolskie	10/10	23/14(7)	19/2	4/1	13/4
podkarpackie	17/17	62/50(28)	69/27	12/10	60/19
podlaskie	18/17	27/16(5)	51/17	11/4	46/21
pomorskie	28/28	86/64(28)	62/15	4/2	57/22
śląskie	40/38	191/124(56)	141/50	39/17	137/52
świetokrzyskie	11/11	24/15(8)	60/13	5/3	44/27
warmińsko-mazurskie	7/7	23/22(11)	45/11	7/4	23/6
wielkopolskie	40/35	94/84(38)	89/20	11/3	53/10
zachodniopomorskie	16/15	35/27(12)	40/9	9/4	23/12
Ogółem	445/415	059/748(380)	1137/327	229/114	1133/402

Źródło: Erasmus+, Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój, Europejski Korpus Solidarności – raport 2019[24]

Ważnym przejawem aktywności uczelni na arenie międzynarodowej jest aktywność w obrębie międzynarodowych konsorcjów badawczych, w szczególności w ramach programu Horyzont 2020. Poniższe zestawienie ilustruje aktywność zarówno przedsiębiorstw, jak też jednostek naukowych i instytucji otoczenia biznesu w projektach programu Horyzont 2020.

[23] HE - Higher Education, SE – School Education, VET – Vocational Education and Training, AE - Adult Education, Y – Youth.
[24] http://czytelnia.frse.org.pl/erasmus-program-operacyjny-wiedza-edukacja-rozwoj-europejski-korpus-solidarnosci-raport-2019/ [Dostęp: 25.09.2020 r.]

Tabela 51. Zestawienie uczestników programu Horyzont 2020 z woj. podkarpackiego (szkoły wyższe)

Tytuł projektu	Data rozpoczęcia	Data zakończenia	Liczba uczestników w projekcie	Rola w projekcie	Nazwa organizacji	Dofinansowanie uczestnika
Enhancing the innovation management capacity of SME's – new Enterprise Europe Network services for the SMEs in four regions of the Southern Poland	01.05.2014	31.12.2014	10	Członek konsorcjum	WYŻSZA SZKOŁA INFORMATYKI I ZARZĄDZANIA Z SIEDZIBĄ W RZESZOWIE	2 800,00 €
'Key account management' for the SME Instrument beneficiaries and 'Enhancing SME innovation management capacity' as new proinnovative services for SMEs in the regions of Southern Poland	01.01.2015	31.12.2016	9	Członek konsorcjum	WYŻSZA SZKOŁA INFORMATYKI I ZARZĄDZANIA Z SIEDZIBĄ W RZESZOWIE	31 500,00 €
'Key account management' for the SME Instrument beneficiaries and 'Enhancing SME innovation management capacity' as new proinnovative services for SMEs in the regions of Southern Poland	01.01.2017	31.12.2018	9	Członek konsorcjum	WYŻSZA SZKOŁA INFORMATYKI I ZARZĄDZANIA Z SIEDZIBĄ W RZESZOWIE	17 500,00 €
Controller Tools and Team Organisation for the Provision of Separation in Air Traffic Management	01.11.2016	31.12.2019	54	Członek konsorcjum	POLITECHNIKA RZESZOWSKA IM. IGNACEGO ŁUKASIEWICZA PRZ	0,00 €
Trajectory based Free Routing	01.11.2016	31.12.2019	29	Członek konsorcjum	POLITECHNIKA RZESZOWSKA IM. IGNACEGO ŁUKASIEWICZA PRZ	0,00 €
'Key account management' for the SME Instrument, FTI and FET-Open beneficiaries and 'Enhancing SME innovation management capacity' as proinnovative services for SMEs in the regions of Southern Poland	01.01.2019	31.12.2019	9	Członek konsorcjum	WYŻSZA SZKOŁA INFORMATYKI I ZARZĄDZANIA Z SIEDZIBĄ W RZESZOWIE	9 555,00 €
SYSTEMS ITD GAM 2020	01.01.2020	31.12.2021	59	Członek konsorcjum	POLITECHNIKA RZESZOWSKA IM. IGNACEGO ŁUKASIEWICZA	302 125,00 €
'Key account management' for the EIC Pilot beneficiaries and 'Enhancing SME innovation management capacity' as proinnovative services for SMEs in the regions of Southern Poland	01.01.2020	31.12.2021	9	Członek konsorcjum	WYŻSZA SZKOŁA INFORMATYKI I ZARZĄDZANIA Z SIEDZIBĄ W RZESZOWIE	20 260,00 €

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Krajowy Punkt Kontaktowy

Wśród szkół wyższych, uczestnikami tych projektów były dwie jednostki: Politechnika Rzeszowska im. Ignacego Łukasiewicza oraz Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie.

Politechnika Rzeszowska wzięła udział w czterech projektach o łącznej wartości 821,7 tys. EUR. Wszystkie projekty politechniki dotyczyły obszaru lotnictwa. W przypadku Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania, udział w projektach był znacznie mniejszy. Łącznie jednostka ta brała udział w 5 projektach o łącznej wartości 82,3 tys. EUR. Projekty dotyczyły wspierania innowacyjności sektora MŚP.

Biorąc pod uwagę znaczenie programu Horyzont 2020 udział podkarpackich uczelni jest na niskim poziomie. Znacznie lepiej pod tym względem radzą sobie przedsiębiorstwa, które uczestniczą w wysoce technologicznych projektach z obszaru lotnictwa, ICT, czy też robotyki. Z pewnością przygotowanie wysokiej jakości projektu do programów realizowanych na poziomie międzynarodowym wiąże się z dużą pracochłonnością oraz znacznym ryzykiem odrzucenia. Z drugiej strony uczelnie mogą skorzystać ze wsparcia finansowego na przygotowanie wniosku w ramach programu Granty na granty – promocja jakości III[25]. Ponadto, jeżeli jednostka naukowa utworzyła spółkę celową na potrzeby komercjalizacji prac B+R, czy też rozwijania działalności komercyjnej, zyskuje ona dostęp do poddziałania 2.3.6 Granty na Eurogranty z terminem składania wniosków do stycznia 2021 r.

[25] https://www.gov.pl/web/nauka/granty-na-granty-promocjaja-kosci-iii. [Dostęp: 25.09.2020 r.]

6. Czynniki wpływające na atrakcyjność inwestycyjną Podkarpacia oraz potencjał eksportowy

6.1. Atrakcyjność inwestycyjna pod kątem uwarunkowań społeczno-gospodarczych

W literaturze przedmiotu kwestia atrakcyjności inwestycyjnej rozumiana jest między innymi jako:

- „wartość użytkowa regionu jako miejsca lokalizacji firmy, na którą składają się różnorodne czynniki”[26] ,
- zespół „regionalnych walorów lokalizacyjnych, które mają wpływ na osiągnięcie celów inwestora” (np. koszty działalności, przychody ze sprzedaży, rentowność)[27] ,
- zdolność do „skłonienia inwestorów do wyboru regionu jako miejsca lokalizacji inwestycji”[28],
- zdolność skłonienia do inwestycji poprzez oferowanie kombinacji korzyści lokalizacji możliwych do osiągnięcia w trakcie prowadzenia działalności gospodarczej”[29],
- zdolność skłonienia inwestora do wyboru konkretnego regionu jako miejsca lokalizacji swojej inwestycji spośród grupy alternatywnych lokalizacji w wyniku zaoferowania mu lepszej kombinacji czynników maksymalizujących jego korzyść[30].

Za atrakcyjne inwestycyjnie uznaje się te lokalizacje, które charakteryzują się optymalną kombinacją czynników z punktu widzenia inwestora[31].

Z uwagi na odmienne postrzeganie istotności poszczególnych czynników lokalizacji przez inwestorów, ich wiedzę na temat regionów, branżę, w której działają lub planują rozpocząć działalność, uogólniona dla ogółu inwestorów atrakcyjność jest miarą dość przybliżoną, prezentującą zbiorczą (w wielu przypadkach uogólnioną dla różnych branż na podstawie identyfikacji uniwersalnych czynników) atrakcyjność pod względem lokalizowania inwestycji na danym obszarze. Decyzje lokalizacyjne inwestorów pozostają także pod wpływem zasobu czynników subiektywnych, trudno mierzalnych, wyrażających indywidualny system preferencji, częściowo uwarunkowany wiedzą posiadaną przez inwestora, w tym ukształtowanym wizerunkiem regionu[32].

Autorzy opracowań z tego obszaru analizują zbliżone zmienne, koncentrując się przede wszystkim na identyfikacji uniwersalnych czynników determinujących atrakcyjność inwestycyjną obszarów, co zostało przedstawione w zestawieniu determinant atrakcyjności inwestycyjnej.

Tabela 52. Determinanty (potencjalnej) atrakcyjności inwestycyjnej

Ujęcie Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową	Ujęcie Instytutu Przedsiębiorstwa Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie	Ujęcie BBSG[33]

• dostępność transportowa
• zasoby pracy
• chłonność rynku
• infrastruktura gospodarcza
• infrastruktura społeczna
• poziom rozwoju gospodarczego
• stan środowiska
• poziom bezpieczeństwa powszechnego
• aktywność województw wobec inwestorów
	• rynek zbytu
	• infrastruktura techniczna
	• infrastruktura społeczna
	• administracja
	oraz tylko dla poziomu NUTS 2:
	• innowacyjność
	• kapitał społeczny
	• mikroklimaty branżowe (przykładowe):
	  • walory przyrodnicze
	  • infrastruktura handlu
		• dostępność transportowa
		• infrastruktura
		• ludzie
		• finansowe zachęty inwestycyjne
		• poziom rozwoju gospodarczego
		• instytucjonalny system wsparcia inwestycji
		• jakość życia / kształtowanie korzystnych warunków życia

Źródło: opracowanie na podstawie: M. Nowicki (red.), Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2016, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2016 oraz H. Godlewska-Majkowska, Atrakcyjność inwestycyjna regionów 2014, [w:] H. Godlewska-Majkowska (red. nauk.), Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2014

[26] K. Chojnacka, Atrakcyjność inwestycyjna województw w świetle badań IBnGR, [w:] J. Kot (red. nauk.), Konkurencyjność i innowacyjność regionów w warunkach globalizacji i metropolizacji przestrzeni, Akademia Świętokrzyska, Kielce 2007

[27] H. Godlewska-Majkowska, Istota atrakcyjności inwestycyjnej regionów, [w:] H. Godlewska-Majkowska (red. nauk.), Atrakcyjność inwestycyjna polskich regionów. W poszukiwaniu nowych miar, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2008

[28] K. Gawlikowska-Hueckel, S. Umiński, Ocena konkurencyjności województw, Polska Regionów, nr 12, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2000

[29] M. Nowicki (red.), Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2010, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2010

[30] BBSG, Centrum Obsługi Inwestorów i Eksporterów Województwa Wielkopolskiego: Wielkopolska przyjazna inwestorom. Analiza w zakresie atrakcyjności inwestycyjnej województwa wielkopolskiego /Streszczenie/, Poznań, 14 grudnia 2012 r.

[31] R. Domański: Geografi a ekonomiczna. Ujęcie dynamiczne. PWN, Warszawa 2005.

[32] T. Kalinowski (red.), Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2006, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2006

[33] Ujęcie zaprezentowane w Raporcie opracowanym na zlecenie Centrum Obsługi Inwestorów i Eksporterów Województwa Wielkopolskiego pt.: Wielkopolska przyjazna inwestorom. Analiza w zakresie atrakcyjności inwestycyjnej województwa wielkopolskiego, Poznań, 14 grudnia 2012 r.

Ocenę potencjału inwestycyjnego przez wiele lat prowadziła Szkoła Główna Handlowa na zlecenie PAIH (ostatnia edycja w 2017 r.). W ostatnim raporcie jako najważniejsze obszary inwestycji na Podkarpaciu wskazano sektory: lotniczy, informatyczny, odlewniczy. Jednocześnie Podkarpacie zostało uznane za jeden z najsłabszych regionów pod względem atrakcyjności inwestycyjnej (słabsze były tylko województwa lubelskie, świętokrzyskie i podlaskie). Niska ocena dotyczyła każdej ze sfer, tj. gospodarki narodowej, przemysłu, handlu, zakwaterowania i gastronomii oraz działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej. Jeśli zaś spojrzeć na aktualne rankingi oceniające atrakcyjność inwestycyjną to wspomnieć można, że żadne z miast województwa podkarpackiego nie znalazło się w prestiżowym rankingu europejskich miast przyszłości 2020-2021 sporządzanym przez fDi Magazine z grupy Financial Times. Ranking ten obejmuje najlepsze miejsca do inwestowania[34].

Ogrom czynników wpływających na atrakcyjność inwestycyjną jednostek terytorialnych różnego szczebla uniemożliwia określenie w sposób pełny i satysfakcjonujący jej poziom. Niemniej jednak przedsiębiorstwa, które rozważają inwestycję w danym miejscu, potrzebują precyzyjnej wiedzy nt. panujących tam warunków, lokalnego rynku pracy, zasobów edukacyjnych, dostępności komunikacyjnej, czy działających firm i poziomu jakości życia. Poniżej podjęto próbę zaprezentowania najistotniejszych danych w tym obszarze dla województwa podkarpackiego.

Liczba osób zamieszkujących województwo podkarpackie w roku 2019 to 2127,2 tys. mieszkańców, co stanowiło niecałe 5,5% ludności Polski. Najbardziej zaludnione miasta województwa podkarpackiego to Rzeszów z 191 564 mieszkańcami, Przemyśl (61 251), Stalowa Wola (61 182) i Mielec (60 478). Charakterystyczne dla województwa jest skupienie ludności na części obszarów, w tym występowanie terenów o znacznie zmniejszonej koncentracji ludności. Za pozytywny wskaźnik należy uznać względną młodość demograficzną regionu – wyrażającą się: w niskiej medianie wieku oraz brakiem ujemnego przyrostu naturalnego w porównaniu do średniej w kraju.

W stosunku do pozostałych województw i regionów UE poziom rozwoju gospodarczego określany jest jako niski, co wynika m. in. z niskiej zamożności mieszkańców mierzonej PKB per capita. W rankingu międzywojewódzkim Podkarpacie ma najniższe przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto. W 2019 r. województwo cechowało się niską stopą bezrobocia (choć wyższą niż średnia dla Polski) i wzrostem wskaźnika zatrudnienia w wieku produkcyjnym. Jest to o tyle istotne, że ewentualny niedobór pracowników to jeden z najważniejszych czynników, który w perspektywie mógłby ograniczać wzrost gospodarczy. Dlatego za atut województwa podkarpackiego należy uznać przygraniczne położenie, co może ułatwić napływ imigrantów ekonomicznych. Według danych ZUS w województwie podkarpackim rośnie liczba cudzoziemców legalnie zatrudnionych i prowadzących działalność gospodarczą, z czego najliczniejszą grupę stanowią Ukraińcy. Liczba osób ubezpieczonych, które w zgłoszeniu do ubezpieczeń emerytalnego i rentowych mają podane obywatelstwo inne niż polskie, na koniec lutego 2019 r. wyniosła na Podkarpaciu 12 246[35]. W kontekście wysokości stopy bezrobocia rejestrowanego warto jeszcze zaznaczyć, że województwo podkarpackie charakteryzuje w tym obszarze znaczne przestrzenne zróżnicowanie. Najwięcej osób bez pracy jest w powiatach leskim, niżańskim, brzozowskim, bieszczadzkim, strzyżowskim, przemyskim i leżajskim. Przykładowe zawody deficytowe to programiści aplikacji, doradcy do spraw rynku nieruchomości, testerzy systemów teleinformatycznych, operatorzy CAD, specjaliści do spraw doskonalenia i rozwoju aplikacji, monterzy urządzeń energetyki odnawialnej, projektanci / architekci systemów teleinformatycznych, i kierowcy ciągnika siodłowego. Na podstawie analizy internetowych ofert pracy można stwierdzić, że pracodawcy częściej poszukiwali pracowników o wysokich kwalifikacjach tj. kadry kierowniczej i specjalistów. W województwie podkarpackim popyt na pracowników jest przestrzennie zróżnicowany. W jednych powiatach pośrednictwo pracy odnotowuje co miesiąc wysoką liczbę ofert, a w innych bardzo rzadko może pozyskać nawet kilka lub kilkanaście nowych miejsc pracy. Można to wyjaśnić zróżnicowaniem branż, w których funkcjonują pracodawcy na danym terenie.

[34] Ranking tworzony jest na podstawie zestawienia danych, dotyczących miast oraz regionów europejskich, ocenianych przez niezależnych ekspertów w siedmiu kategoriach: potencjał gospodarczy, zasoby ludzkie, efektywność kosztowa, jakość życia, warunki prowadzenia biznesu biznesu oraz strategia promocji w odniesieniu do bezpośrednich inwestycji zagranicznych.

[35] https://www.zus.pl/documents/10182/2322024/Cudzoziemcy+w+polskim+systemie+ubezpiecze%C5%84+spo%C5%82ecznych+2020.pdf/8a693717-9b66-3e70-737b-28fe827ea41e. [Dostęp: 25.09.2020 r.]

Tabela 53. Potencjał rynkowy i zasobów pracy (2019 r.)

	Polska	Województwo podkarpackie
Liczba ludności (tys.)	38 382,6	2 127,2
Powierzchnia [km^2]	312 679	17 846
PKB per capita w 2018 r. (zł)	51 776	36 088
Stopa bezrobocia rejestrowanego (%)	5,2	7,9
Przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw (os)	6 395 285	249 723
Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw (zł)	5 169,06	4 262,94

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Z punktu widzenia potencjalnych inwestorów istotną kwestią jest również potencjał edukacyjny rozumiany jako dostępność przyszłych pracowników. W tym kontekście ważne jest zarówno zaplecze w odniesieniu do edukacji branżowej/szkół średnich, jak i zaplecze w zakresie edukacji wyższej.

Na terenie województwa podkarpackiego znajduje się stosunkowo niewiele szkół średnich i branżowych. W przeliczeniu na liczbę ludności oraz liczbę uczniów i absolwentów, województwo podkarpackie plasuje się pod tym względem w okolicach średniej krajowej lub nieznacznie poniżej.

Współczesny rynek pracy, zwłaszcza w kontekście potrzeb rozwojowych sektorów inteligentnych specjalizacji regionów, stawia wysokie wymagania potencjalnym kandydatom. Niedoskonałości systemu edukacji w tym zakresie skutkują brakiem możliwości natychmiastowego podjęcia pracy przez osoby kończące popularne programy nauczania. Absolwenci szkół często nie mają dostatecznej wiedzy praktycznej i umiejętności do rozpoczęcia pracy na wybranym stanowisku. Z tego względu istotne znaczenie ma dostępność zróżnicowanych programów nauczania na poziomie średnim i branżowym oraz tworzenie nowych kierunków kształcenia pod potrzeby rynku pracy. W województwie podkarpackim przykładem działań podejmowanych w tym obszarze jest tworzenie klas patronackich np.: w rzeszowskich szkołach średnich o profilu technicznym funkcjonują klasy pod patronatem Mercedes-Benz i Volkswagen-Audi, Harley-Davidson oraz Wojskowej Akademii Technicznej w Zespole Szkół Samochodowych, klasa pod patronatem firmy BorgWarner w Zespole Szkół Elektronicznych, klasa pod patronatem Pratt&Whitney i LineTech oraz praktyki zawodowe realizowane w firmie Heli-One w Zespole Szkół Mechanicznych, klasa pod patronatem PKP PLK w Zespole Szkół Kształcenia Ustawicznego. Działania te pozwalają kształcić w powiązaniu z realiami techniki i potrzebami rynku pracy.

Tabela 54. Szkoły według typów (2018 r.)

Typ szkoły	Liczba obiektów		Liczba uczniów		Liczba absolwentów	
	Podkarpackie	Polska	Podkarpackie	Polska	Podkarpackie	Polska
Szkoły ogólnokształcące	179	3 534	33 239	601 720	11 360	192 632
Szkoły średnie zawodowe	115	2 001	35 511	518 462	7 903	112 030
Szkoły policealne	96	1 981	10 351	218 580	4 132	65 414
Szkoły branżowe I stopnia	68	1 212	5 055	92 865	bd	bd

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

W 18 szkołach wyższych uczy się niemalże 47 tys. studentów. Biorąc pod uwagę liczbę studentów największymi szkołami wyższymi w województwie podkarpackim są: Uniwersytet Rzeszowski kształcący 35,4% ogółu studentów oraz Politechnika Rzeszowska – 28,0%. Mury uczelni w 2018 r. opuściło łącznie 14,8 tys. absolwentów (4,5% w skali Polski) (tab. 55). W porównaniu z rokiem poprzednim, liczba absolwentów zmalała o 10,9%. Spośród ogólnej liczby absolwentów przeważającą grupę stanowiły osoby, które ukończyły studia zawodowe pierwszego stopnia (58,0% ogółu absolwentów z roku akademickiego 2017/18), absolwenci studiów drugiego stopnia (39,5%). Absolwenci studiów magisterskich jednolitych stanowili 2,5%.

W roku akademickim 2018/2019 uczelnie wyższe, mające siedzibę w województwie podkarpackim, oferowały naukę w ramach 11 grup kierunków studiów. Najwięcej osób studiowało na kierunkach z grupy „technika, przemysł, budownictwo" (22,6%), następnie z grupy „biznes, administracja i prawo" (22,4%) oraz „zdrowie i opieka społeczna"

(12,3%). Najmniej studentów było na kierunkach z grupy „indywidualne studia międzyobszarowe" (0,1%), „rolnictwo" (1,4%) oraz „nauki przyrodnicze, matematyka i statystyka" (2,3%). Absolwenci najczęściej kończyli studia na kierunkach studiów w grupach: „biznes, administracja i prawo" (23,4%), „technika, przemysł, budownictwo" (23,1%) oraz „zdrowie i opieka społeczna" (12,3%)[36].

Tabela 55. Szkolnictwo wyższe w województwie podkarpackim (2019 r.)

Jednostka terytorialna	Szkoły wyższe ogółem	Studenci ogółem	Studenci kobiety	Studenci mężczyźni	Absolwenci ogółem	Absolwenci kobiety	Absolwenci mężczyźni
Polska	392	1 228 667	712 313	516 354	327 360	207 650	119 710
Podkarpackie	18	46 912	26 253	20 659	14 817	9 180	5 637

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Jednym z czynników, jakie biorą pod uwagę inwestorzy rozważający wybór lokalizacji swojego biznesu w danym regionie, jest panujący w nim poziom konkurencji. Liczba podmiotów gospodarki narodowej w województwie podkarpackim wg stanu na 31 XII 2019 r. lokuje tak jak w 2018 r., na jednej z najniższych wartości (tj. 11. miejsce na 16 województw, licząc od najwyższej wartości dla województwa mazowieckiego).

W stosunku do ilości ludności regionu, po przeliczeniu podmiotów przypadających na 1 000 osób pozycja Podkarpacia okazuje się najniższa w kraju tj. 85 podmiotów przypada na 1 000 osób – przy średniej dla Polski 117. Jeśli chodzi o strukturę występujących w regionie podmiotów gospodarczych to, podobnie jak w innych województwach, dominują mikroprzedsiębiorstwa. Łącznie stanowią one 96,1 % wszystkich podmiotów. Zdecydowana większość podmiotów należy do sektora prywatnego.

Liczba spółek handlowych z kapitałem zagranicznym wzrosła z 560 w 2000 r. do 2172 w 2019 r., czyli prawie 4-krotnie. Najwięcej podmiotów gospodarki narodowej prowadziło działalność w zakresie sekcji handel, naprawa pojazdów samochodowych – 41,5 tys. (22,9% ogółu), następnie budownictwo – 26,5 tys. (14,6%), przetwórstwo przemysłowe – 17,2 tys. (9,5%) oraz działalność profesjonalna, naukowa i techniczna – 16,2 tys. (8,9%). Największa koncentracja podmiotów gospodarki narodowej występowała na terenie Rzeszowa, gdzie w końcu 2019 r. na 1 km^2 przypadały 244 podmioty (w 2018 r. – 240), Przemyśla – 142 (140) i Krosna – 128 (126). Natomiast najniższym wskaźnikiem cechowały się, podobnie jak w 2018 r., powiaty bieszczadzki i lubaczowski – odpowiednio 2 i 3 podmioty na 1 km kwadratowy[37].

Tabela 56. Liczba podmiotów gospodarczych (2019 r.)

	Polska	Województwo podkarpackie
Liczba podmiotów w rejestrze regon (w tys., 2019 r.)	4 509,9	181,1
Liczba podmiotów gospodarczych przypadająca na 1000 ludności	117	85

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Z punktu widzenia inwestorów istotne są funkcjonujące w województwie finansowe zachęty inwestycyjne. Województwo podkarpackie to jedno z czterech województw, w których poziom intensywności pomocy i czas obowiązywania decyzji o wsparciu[38] jest najwyższy. Wchodząc do Polskiej Strefy Inwestycji w woj. podkarpackim firmy mają możliwość zwolnienia z podatku dochodowego do określonego poziomu poniesionych wydatków na inwestycję. W przypadku dużych przedsiębiorstw jest to 50%, średnich – 60%, a mikro i małych przedsiębiorstw 70%. Według opublikowanego w połowie 2019 roku raportu Grant Thornton w województwie podkarpackim znajduje się dziesięć miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze. Są to: Dębica, Jarosław, Jasło, Krosno, Mielec, Nisko, Przemyśl, Przeworsk, Sanok, Stalowa Wola, Tarnobrzeg, co zwiększa atrakcyjność regionu ze względu na obniżony poziom kosztów kwalifikowanych koniecznych do znalezienia się w Polskiej Strefie Inwestycji.

Na części terenów województwa podkarpackiego inwestorzy mogą liczyć na zwolnienie od podatku od nieruchomości w ramach regionalnej pomocy inwestycyjnej na wspieranie inwestycji początko-

[36] Urząd Statystyczny w Rzeszowie: Szkolnictwo wyższe w województwie podkarpackim w roku akademickim 2018/2019, Informacje sygnalne, 2019.

[37] Urząd Statystyczny w Rzeszowie: Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON w województwie podkarpackim. Stan na koniec 2019 r., Informacje sygnalne, 2019.

[38] Decyzja wydawana na wniosek przedsiębiorcy określająca okres jej obowiązywania (10, 12 lub 15 lat), przedmiot działalności gospodarczej prowadzonej w ramach nowej inwestycji oraz warunki, do spełnienia których zobowiązany jest przedsiębiorca.

wej na podstawie uchwały rady miasta. Tak jest np. w Jaśle. Z kolei jedną z form pomocy dla inwestorów stosowaną np. przez Miasto Rzeszów, jest zwolnienie z podatku od nieruchomości i środków transportowych dla nowych inwestycji przez okres 5 lat[39].

Podkarpacie może być postrzegane jako korzystne miejsce do prowadzenia działalności gospodarczej i inwestycyjnej również dzięki funkcjonowaniu jednostek naukowo-badawczych. Pod względem liczby pracujących w sektorze B+R województwo podkarpackie zajmuje 8. miejsce w kraju.

Tabela 57. Zatrudnienie w B+R (2018 r.)

Kryterium	Województwo podkarpackie	Polska
Pracujący w B+R (EPC[40])	5 702,7	131 360,5
- w sektorze przedsiębiorstw	3 813,5	75 563,5
- w sektorze szkolnictwa wyższego	1 852,1	52 050,3
Nakłady wewnętrzne na B+R (w mln zł)	916,6	25 647,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Za umiarkowanie wysokie należy uznać nakłady wewnętrzne na działalność B+R, czyli zarówno nakłady bieżące, jak i nakłady **inwestycyjne** na środki trwałe związane z działalnością B+R. Przy czym na przełomie lat 2013–2018 dynamika wzrostu nakładów wewnętrznych na B+R była niższa niż średnia w kraju.

Podkreślić natomiast należy, że w województwie podkarpackim udział nakładów w dziedzinie nauk inżynieryjnych i technicznych w nakładach ogółem wynosi 80,04% i jest najwyższy w kraju (średnia dla Polski to 53,59%), co można uzasadnić silną pozycją przedsiębiorstw z branży lotniczej, motoryzacyjnej i elektromaszynowej.

Z działalnością B+R jest związana działalność innowacyjna, rozumiana jako całokształt działań naukowych, technicznych, organizacyjnych, finansowych i komercyjnych, które prowadzą lub mają w zamierzeniu prowadzić do wdrażania innowacji. W Tabela 55. przedstawiono nakłady na działalność innowacyjną, w podziale na lata. Przedstawione dane mogą się nieznacznie różnić od rzeczywistych wartości (tzw. błąd oszacowania), ponieważ zostały uzyskane w wyniku badania na próbie reprezentatywnej przedsiębiorstw o liczbie pracujących od 10 do 49 osób (na przedsiębiorstwach liczących powyżej 49 osób przeprowadzono badania pełne)[41].

Tabela 58. Nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach przemysłowych (w tys. zł)

Jednostka terytorialna	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Polska	20 958 946	24 621 577	31 094 064	28 304 719	28 023 497	23 388 659
Podkarpackie	1 149 499	1 881 874	1 709 705	1 547 630	1 427 633	1 925 481

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

W tym obszarze widoczne jest duże zróżnicowanie. W przypadku woj. podkarpackiego w okresie 2016–2017 nakłady na innowacje zmniejszyły się, by znacznie wzrosnąć w 2018 r. W analizowanym okresie podobnie sytuacja na poziomie kraju była wprost przeciwna (zmniejszenie się nakładów w 2018 r.). W przypadku województwa podkarpackiego w nakładach na działalność innowacyjną dominowały nakłady inwestycyjne na środki trwałe oraz wartości niematerialne i prawne: 1 141 618 tys. zł, a także na działalność badawczo-rozwojową – 612 196 tys. zł[42].

Czynnikami atrakcyjności inwestycyjnej są także poziom rozwoju infrastruktury społecznej, warunki oraz poziom jakości życia. Sferą istotną dla oceny warunków życia w regionie są m.in. czynniki przedstawione w kolejnej tabeli. Wyniki cyklicznego Badania spójności społecznej realizowane przez GUS wskazują, iż w 2018 r. w porównaniu z 2015 r. co do zasady nastąpiła poprawa sytuacji materialnej gospodarstw domowych, w tym spadek ubóstwa. W woj. podkarpackim nadal jednak notuje się znacznie wyższy od średniej krajowej odsetek ubogich gospodarstw domowych.

Jeśli wziąć pod uwagę liczbę przestępstw stwierdzonych przez Policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych województwo podkarpackie może uchodzić za najbezpieczniejsze w Polsce. Wskaźnik przestępczości jest najniższy w powiecie kolbuszowskim i rzeszowskim. Najmniej przestępstw w odniesieniu do liczby mieszkańców policja stwierdziła w powiatach województwa podkarpackiego. Obok powiatu kolbuszowskiego są to powiaty: rzeszowski (31 przestępstw

[39] Uchwała Rady Miasta Rzeszowa Nr III/53/2018 z dnia 18 grudnia 2018 r. w sprawie zwolnień z podatku od nieruchomości oraz podatku od środków transportowych, stanowiących regionalną pomoc inwestycyjną.

[40] Ekwiwalent pełnego czasu pracy.

[41] Bank Danych Lokalnych.

[42] Bank Danych Lokalnych.

na 10 tys. mieszkańców), strzyżowski (34), krośnieński (36), przemyski oraz brzozowski (po 40).

Tabela 59. Wybrane wskaźniki warunków życia w województwie podkarpackim (w nawiasie pozycja na tle kraju) (2019 r.)

Wskaźnik	Woj. podkarpackie
Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę (zł)	1 471,49 (16)
Przeciętne miesięczne wydatki ogółem na 1 osobę (zł)	1 015,69 (15)
Wskaźnik zagrożenia ubóstwem wg ustawowej granicy ubóstwa (%)	12,9 (12)
Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w wieku 3 – 6 lat (%)[43]	87,7 (9)
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	11,2 (11)
Przestępstwa stwierdzone przez Policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych	12,24 (1)

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

W kategorii jakości życia, szereg wskaźników jest powiązany z dochodami gospodarstw domowych. Pod tym względem Podkarpacie zajmuje jedne z ostatnich miejsc w kraju. Trochę korzystniej kształtuje się odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach i przedszkolach (odpowiednio 11 i 9 miejsce w kraju). Region można uznać za zdecydowanie najbezpieczniejszy w kraju pod względem stwierdzonych przestępstw przez Policję.

Przychylne nastawienie urzędników i jakość obsługi również uznaje się za istotną formę wsparcia dla inwestorów. Analizę jakości obsługi inwestora w województwie podkarpackim przeprowadzono w oparciu o badania wykonane w pierwszej połowie 2019 r., w ramach projektu „Gmina na 5", przez Studenckie Koło Naukowe Przedsiębiorczości i Analiz Regionalnych (SKN PAR), działające przy Instytucie Przedsiębiorstwa Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie. W edycji 2018/19 przebadano 634 gminy, a 652 jednostek (wraz z dzielnicami Warszawy), w tym 36 z Podkarpacia. Były to gminy klasy A oraz B wg rankingu PAI tworzonego przez Instytut Przedsiębiorstwa Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie. Badanie przeprowadzono w sposób analogiczny i porównywalny z edycjami z wcześniejszych lat. W pierwszym etapie badano użyteczność oficjalnych witryn internetowych dla użytkowników (w głównej mierze potencjalnych przedsiębiorców oraz inwestorów), a w drugim oceniano kontakt i odpowiedzi gmin na zapytania mailowe – w językach polskim i angielskim, z wykorzystaniem metody tajemniczego klienta (mystery shopping[44]). Jest to o tyle istotne kryterium, że w dobie popularyzacji Internetu i globalizacji coraz trudniej jest uczestniczyć w rozwoju biznesowym danego rejonu bez znajomości języka angielskiego. Najwyższy rezultat, uwzględniając wszystkie kategorie, zdobyło miasto Gdynia. W czołówce zaś znalazły się: Człuchów, Poniatowa, Czerwonak oraz Gdańsk. W pierwszej dziesiątce najlepszych gmin nie ma ani jednej z badanych gmin województwa podkarpackiego. Przy czym wyróżnienie „Gmina na 5!" uzyskiwały jednostki o punktacji co najmniej 23 punktów, dzięki czemu otrzymały je w województwie podkarpackim Rzeszów i Tarnobrzeg. Niestety trzeba nadmienić, że ani jedno, ani drugie z wyróżnionych podkarpackich miast nie odpowiedziało na zapytanie mailowe w języku angielskim.

Podsumowując, na podstawie powyższych analiz, można stwierdzić, że atrakcyjność inwestycyjna województwa podkarpackiego w skali kraju nie jest szczególnie wysoka, ale w regionie zachodzi też szereg pozytywnych zjawisk społeczno-gospodarczych. Z punktu widzenia potencjalnych inwestorów szczególną zachętą do ulokowania kapitału w regionie mogą mieć niskie koszty pracy. Aspektami, które można uznać za atuty Podkarpacia w kontekście przyciągania inwestorów są także funkcjonujące zachęty finansowe i wysoki poziom bezpieczeństwa. Poprawy wymaga jakość obsługi inwestora, na co być może pozytywny wpływ wywrze realizowany przez województwo podkarpackie projekt pn. „Wysokie standardy obsługi inwestora w samorządach województwa podkarpackiego".

6.2. Stan infrastruktury sprzyjającej przyciąganiu inwestorów zagranicznych oraz rozwojowi eksportu

6.2.1. Infrastruktura drogowa

Dobrze rozwinięta i nowoczesna sieć autostrad, dróg ekspresowych oraz dróg szybkiego ruchu jest warunkiem właściwego funkcjonowania krajów rozwiniętych gospodarczo[45] . Dlatego kluczowym czynnikiem wpływającym na możliwości rozwoju handlu zagranicznego, ale i przyciągania inwestycji jest infrastruktura. Dostępność transportowa regionu jest bowiem jednym z czynników intensyfikujących rozwój.

[43] Dane za 2018 r.

[44] Mystery shopping jest jedną z najlepszych metod badania poziomu obsługi, ponieważ nie bada opinii czy deklaracji na temat hipotetycznych sytuacji, tylko relacjonuje przebieg prawdziwych doświadczeń klientów w wybranych punktach sprzedaży. W odróżnieniu od badań satysfakcji klienta, koncentrujących się na subiektywnych ocenach i odczuciach, jest to w pełni obiektywna metoda oceny procesu obsługi klienta.

[45] https://www.gddkia.gov.pl/userfiles/articles/k/konsultacje-spoleczne-prognozy-o_18875/TOM%20D%20-%20Projekt%20PBDK_Konsultacje.pdf [Dostęp: 25.09.2020 r.]

Województwo podkarpackie, podobnie jak reszta województw, nadal stoi przed wyzwaniem dokończenia budowy spójnej sieci autostrad i dróg ekspresowych, co pozwoliłoby na lepsze wykorzystanie potencjału gospodarczego regionu. Obecnie na Podkarpaciu krzyżują się szlaki Paneuropejskiego Korytarza Transportowego, łączącego Berlin, Drezno, Wrocław, Lwów i Kijów, tj. autostrada A4 oraz szlak Via Carpatia, którego głównym elementem jest droga ekspresowa S19. Autostrada A4 umożliwia szybki dojazd z Rzeszowa, czy też innych miejscowości województwa podkarpackiego, do stolic województw małopolskiego, śląskiego, opolskiego czy dolnośląskiego. Z kolei droga S19, na której trwają obecnie prace budowlane, biegnąca od granicy ze Słowacją w Barwinku aż do Białegostoku (Knyszyn) ma zapewniać jak najszybsze połączenie krajów bałtyckich z krajami wschodniej części UE oraz południem Europy. Jednocześnie ma przyczynić się do realizacji celów określonych w Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju, które dotyczą rozwoju gospodarczego regionów Polski Wschodniej, szczególnie połączenia najważniejszych ośrodków gospodarczych, tj. Białegostoku, Lublina i Rzeszowa. Budowa tego ciągu ma poprawić również powiązania komunikacyjne – na północy – z Białorusią (przejście graniczne w Kuźnicy Białostockiej) oraz na południu - ze Słowacją (przejście graniczne w Barwinku). Droga ta krzyżując się z autostradami A2 i A4 zmieni układ optymalnych tras transportu łączących wschód kraju z centralną częścią i zachodem. Zakłada się, że w 2022 r. Rzeszów zyska poprzez drogę ekspresową S19 szybkie połączenie z Lublinem, a dzięki budowie S17 – z Warszawą. Trasa przez Lublin zastąpi dotychczasowy szlak prowadzący przez Radom, Opatów i Kolbuszową, czyli DK9. Kierowcy obecnie korzystają już z kilku odcinków S19: zachodniej obwodnicy Lublina oraz odcinka od Sokołowa Małopolskiego do Rzeszowa. Natomiast około 130 km przyszłej S19, od Lublina do Sokołowa Małopolskiego, jest w trakcie realizacji.

W ramach rządowego Programu budowy 100 obwodnic na lata 2020-2030 na Podkarpaciu planowana jest realizacja ośmiu z nich. Będą to obwodnice Brzostka i Kołaczyc, Kolbuszowej, Jasła, Miejsca Piastowego, Nowej Dęby, Pilzna, Przemyśla i Sanoka (II etap)[46]. Na trzy z nich ogłoszono już przetargi, a pięć jest w trakcie przygotowywania.

W kolejnej tabeli przedstawiono obecny stan infrastruktury drogowej w Polsce południowo-wschodniej na tle kraju.

Tabela 60. Stan infrastruktury drogowej w województwach podkarpackim, lubelskim, świętokrzyskim i małopolskim w 2019 r. (w nawiasach podano miejsce województwa w kraju)

Wskaźnik	Województwo podkarpackie	Województwo lubelskie	Województwo świętokrzyskie	Województwo małopolskie	Polska
Drogi ekspresowe i autostrady:					
- na 1000 km^2	10,23 (8)	4,05 (16)	8,07 (13)	11,65 (6)	11,88
- na 10 tys. ludności	0,86 (10)	0,64 (15)	0,85 (11)	0,53 (16)	1,07
Drogi o twardej nawierzchni:					
- na 100 km^2	97,0 (9)	91,0 (10)	125,9 (3)	172,9 (2)	98,2
- na 10 tys. ludności	81,3 (11)	108,4 (3)	119,5 (1)	76,9 (12)	80,0
Drogi o twardej nawierzchni ulepszonej					
- na 100 km^2	92,1 (9)	86,8 (10)	113,3 (3)	157,4 (2)	91,2
- na 10 tys. ludności	77,2 (10)	103,4 (3)	107,5 (2)	70,1 (12)	74,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

[46] W sierpniu 2020 r. Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad ogłosiła przetarg na wykonanie koncepcji programowej drugiego etapu budowy obwodnicy Sanoka, w ciągu drogi krajowej nr 28.

Rysunek 41. Mapa sieci dróg krajowych i wojewódzkich w Polsce południowo-wschodniej

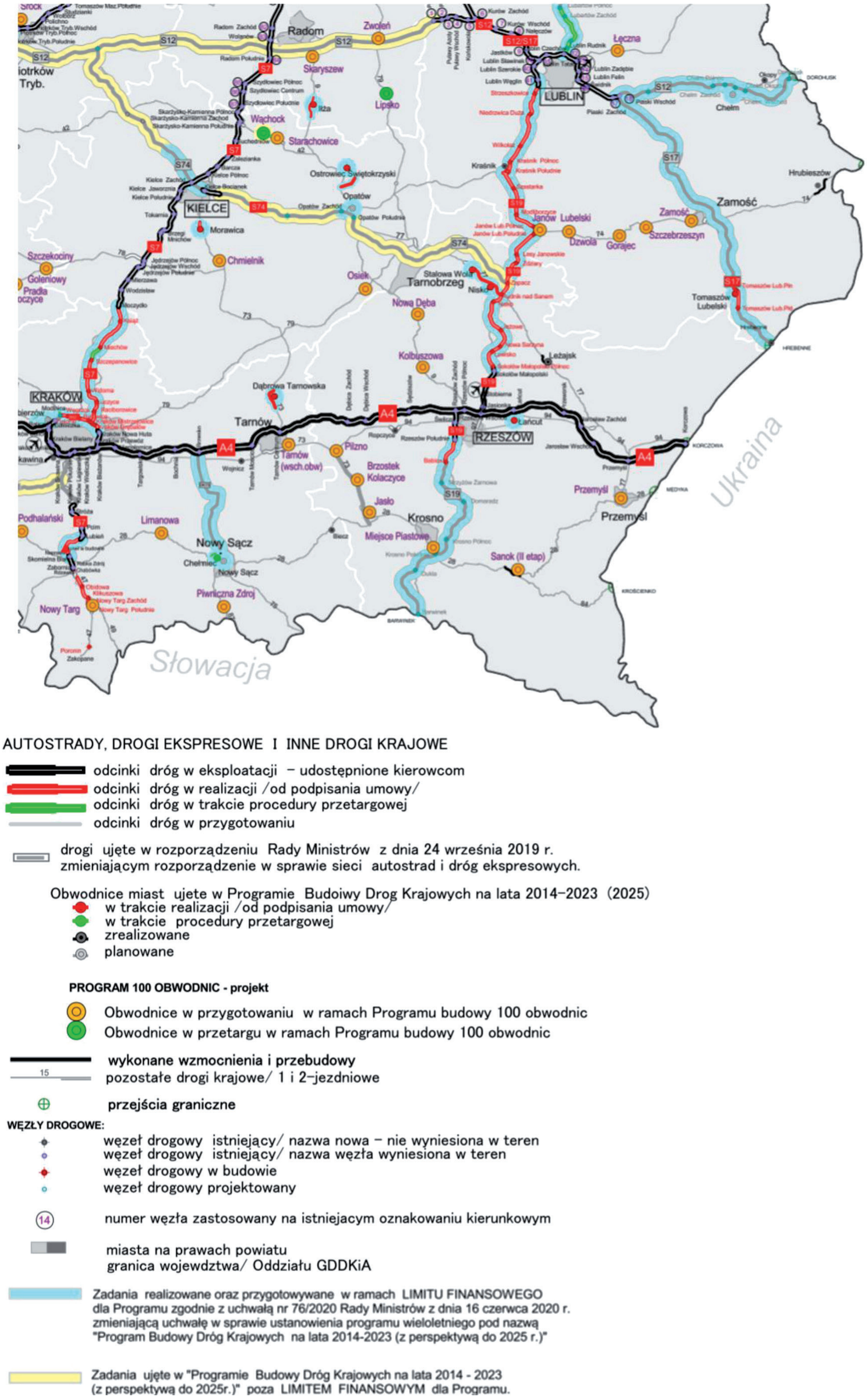

Źródło: Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad (stan na 14 sierpnia 2020)

Rysunek 42. Mapa stanu budowy dróg w województwie podkarpackim

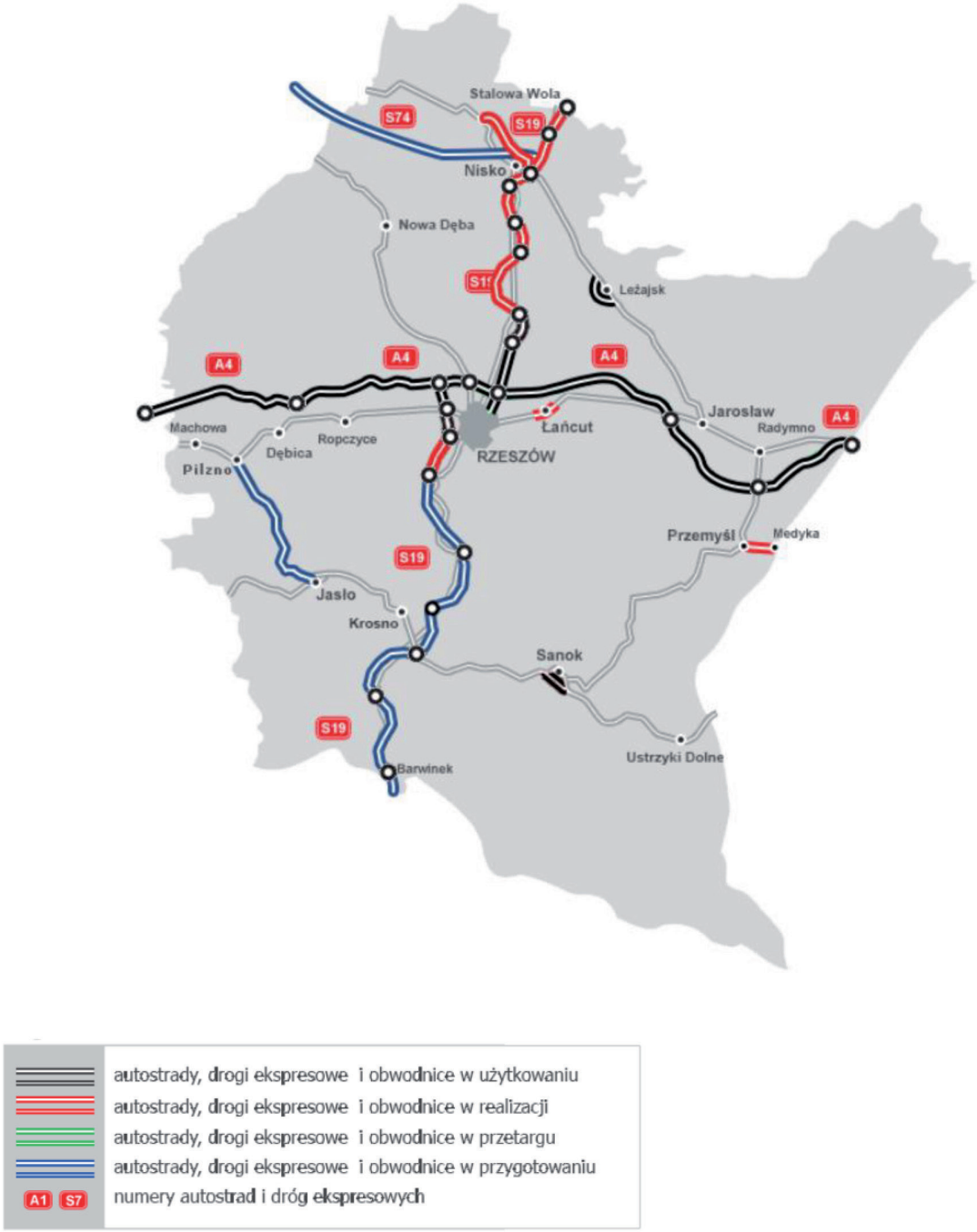

Źródło: https://www.gddkia.gov.pl/mapa-stanu-budowy-drog_podkarpackie [dostęp: 25.09.2020 r.]

Rozbudowująca się sieć drogowa przyczynia się do aktywizacji kolejnych obszarów położonych w jej otoczeniu, w szczególności jeśli chodzi o drogę S19 i autostradę A4, reaktywując niezagospodarowane tereny (tak się dzieje np. w okolicach Dębicy). Władze samorządowe na poziomie regionalnym i lokalnym dążą, podejmując szereg działań, do dalszego zwiększania dostępności komunikacyjnej drogowej regionu, m.in. poprzez realizację projektów wskazanych w Kontrakcie Terytorialnym dla województwa podkarpackiego, czy projektów o charakterze lokalnym (drogi gminne). Inwestorzy uczestniczący w badaniach, jak również uczestnicy wywiadów pogłębionych dość dobrze oceniają obecną dostępność komunikacyjną regionu. Przy czym dotyczy to zarówno skomunikowania Podkarpacia z innymi regionami w kraju i zagranicą, jak również skomunikowaniem wewnątrzregionalnym. Ten drugi aspekt jest szczególnie istotny z punktu widzenia dojazdu pracowników do zakładu pracy oraz wymiany towarowej pomiędzy współpracującymi podmiotami w ramach łańcuchów dostaw.

6.2.2. Kolej

Według danych GUS eksploatowane linie kolejowe województwa podkarpackiego na koniec 2019 roku wynosiły łącznie 978 km. Na 100 km^2 powierzchni województwa przypadało 5,5 km linii (dla porównania dla Polski jest to 6,2 km).

W województwie podkarpackim głównym węzłem kolejowym jest linia kolejowa E-30, będąca częścią III Paneuropejskiego Korytarza Transportowego (EKT III) biegnącego jako połączenie drogowe i kolejowe z Berlina, przez Wrocław, Kraków, Przemyśl, Lwów do Kijowa, na dystansie 1640 km. EKT III jest jednym z najważniejszych europejskich połączeń transportowych pomiędzy UE oraz państwami ościennymi na linii wschód – zachód. W ramach magistrali znajduje się węzeł przeładunkowy Medyka – Przemyśl – Żurawica. Swoją siedzibę ma tam PKP CARGO TERMINALE sp. z o. o., d. Centrum Logistyczne Medyka-Żurawica, największaw Polsce i jedna z największych w Europie spółek zarządzających terminalami lądowymi. Centrum posiada pełne zaplecze infrastrukturalne i techniczne, które pozwala na przeładunek, wyładunek i załadunek towarów w transporcie kolejowym i samochodowym, magazynowanie i składowanie, segregowanie, pakowanie i kruszenie towarów oraz komunikację przestawczą dla wagonów z towarami nie nadającymi się do przelewu lub przeładunku. Posiada nowoczesne terminale na styku normalnych (1435 mm) i szerokich (1520 mm) torów kolejowych, umożliwiające przeładunek i składowanie większości ładunków. Obsługuje wymianę handlową głównie pomiędzy krajami Unii Europejskiej a Ukrainą i Rosją.

Z uwagi na rosnące grono firm i spedytorów zainteresowanych transportem kontenerów z Azji do Europy trasą kolejową można prognozować rozwój transportu kolejowego. Dlatego istotne znaczenie ma również szerokotorowa linia nr 65, która wiedzie od Hrubieszowa do Sławkowa także przez Podkarpacie (od Huty Deregowskiej, przez Nowosielec koło Niska, ze stacją w Woli Baranowskiej koło Baranowa Sandomierskiego). Jest to najdalej wysunięta na zachód Europy trasa dla pociągów o rozstawie szyn 1520 mm, która umożliwia transport kolejowy bez przeładunku z i do Chin. Jest to jedna z tras tzw. Nowego Jedwabnego Szlaku.

Obecnie trwa rozbudowa i modernizacja części szlaków kolejowych, która pozwoli na przewożenie większej liczby osób i towarów z większą prędkością. Jest to o tyle istotne, że rewitalizacja linii kolejowych jest jednym z podstawowych elementów konkurencyjności regionu. Wpływa zarówno na większą mobilność społeczeństwa, atrakcyjność inwestycyjną, ale także umożliwia zdejmowanie rosnących potoków z dróg kołowych. W tym kontekście należy wspomnieć, że obecnie w województwie podkarpackim realizowany jest przez samorząd województwa wraz z PKP PLK S.A. wielki projekt infrastrukturalny, pn. „Budowa Podmiejskiej Kolei Aglomeracyjnej – PKA: Budowa i modernizacja linii kolejowych oraz infrastruktury przystankowej". Projekt uzyskał dofinansowanie z Centrum Unijnych Projektów Transportowych w ramach programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020. Całkowity koszt projektu to ponad 300 mln złotych (301 087 338,22 PLN). Kwota wydatków kwalifikowalnych to ponad 244 mln złotych. Dofinansowanie w projekcie sięga 85% i wyniesie ponad 208 mln złotych. W ramach projektu zbudowana zostanie m.in. linia kolejowa do Portu Lotniczego Rzeszów-Jasionka.

W kontekście stanu rozwoju infrastruktury kolejowej i jej wpływu na rozwoju handlu zagranicznego należy stwierdzić, że zauważalny jest spadek znaczenia kolei w transporcie towarowym i wyraźne osłabienie konkurencyjności transportu kolejowego w stosunku do samochodowego. Jest to efekt m.in. zmian, jakie zachodzą w strukturze polskiego eksportu, gdzie nastąpiło zmniejszenie udziału produktów masowych. Tendencja ta zauważalna jest tak w województwie podkarpackim, czego potwierdzeniem są wyniki badań CATI, jak i w całym kraju. W 2019 r. w Polsce ładunki przewożone koleją były 6,5-krotnie mniejsze w porównaniu z przewozami samochodowymi. Infrastruktura kolejowa mimo prowadzonych modernizacji w porównaniu z infrastrukturą drogową nadal wypada znacznie gorzej. W 2019 r. przewozy międzynarodowe stanowiły 23 proc. towarowych przewozów w Polsce, a więc prawie dwukrotnie mniej niż w pozostałych krajach Unii Europejskiej[47]. Jest to także jeden z najniższych w UE wskaźników internacjonalizacji przewozów kolejowych. Największą część międzynarodowych przewozów kolejowych stanowi import.

6.2.3. Lotniska

Na terenie województwa podkarpackiego funkcjonuje jedno lotnisko o statusie portu lotniczego, tj. Port Lotniczy Rzeszów-Jasionka. Jest to port o międzynarodowym regularnym ruchu pasażerskim i ma duże znaczenie dla dostępności regionu. Lotnisko w Rzeszowie w 2019 r. obsłużyło 770 888 pasażerów, co stanowiło 1,6 % wszystkich pasażerów w Polsce i uplasowało ten port odpowiednio na 7. miejscu w kraju. W siatce połączeń obowiązującej podczas prac nad niniejszym Raportem,

[47] https://www.obserwatorfinansowy.pl/bez-kategorii/rotator/spada-znaczenie-transportu-kolejowego-w-handlu-zagranicznym/ [Dostęp: 25.09.2020 r.]

z lotniska w Jasionce na trasach krajowych wykonywane są kilka razy dziennie loty do Warszawy, dwa razy w tygodniu do Szczecina oraz raz w tygodniu do Gdańska. Na rejsach międzynarodowych wykonywane są loty pięć razy w tygodniu do Londynu, trzy razy w tygodniu do Dublina, a dwa razy tygodniowo do Bristolu, Manchesteru i East Midlands. Realizowane są również połączenia sezonowe do Zadaru, Barcelony, Salonik, Burgas oraz Antalii. Przy czym należy podkreślić, że z uwagi na wybuch pandemii COVID-19 obecna siatka połączeń jest uboższa niż w latach poprzednich. Nadal oczekiwany jest m.in. powrót niemieckiego przewoźnika Lufthansa, który na chwilę obecną zapowiada, że późną jesienią uruchomione zostaną loty do Monachium[48].

Inne najbliższe porty lotnicze znajdują się w Krakowie (Balicach), Katowicach (Pyrzowice) oraz w Lublinie (Świdniku). Dzięki obecności autostrady A4 łączącej województwa podkarpackie, małopolskie i śląskie oraz dróg szybkiego ruchu możliwy jest szybki dostęp komunikacją samochodową do najbliżej zlokalizowanych lotnisk, co zostało zilustrowane w kolejnym zestawieniu tabelarycznym. Zwielokrotnia to możliwości podróży krajowych i międzynarodowych środkami transportu lotniczego, zarówno z wykorzystaniem linii tradycyjnych, jak też licznych linii typu „low-cost".

Tabela 61. Odległości i szacowany czas przejazdu samochodem do wybranych lotnisk z Rzeszowa (2020 r.)

Lokalizacja portu lotniczego	Odległość w km od centrum (najszybsza trasa)	Czas przejazdu w warunkach bez utrudnień drogowych
	Rzeszów	
Rzeszów - Jasionka	12,5 km	17 min
Katowice – Pyrzowice	271 km	2h 33 min
Kraków – Balice	179 km	1h 36 min
Lublin - Świdnik	192 km	2h 44 min
Lwów	171 km	2h 09 min
Warszawa Okęcie	314 km	3h 53 min
Warszawa - Modlin	353 km	4h 20 min
Koszyce	212 km	3h 20 min
Budapeszt	468 km	6h 09 min

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z systemu Google Maps[49]

Lotniska o znaczeniu lokalnym znajdują się w Mielcu, Krośnie i Turbi koło Stalowej Woli. Lotnisko w Mielcu dysponuje pasem o długości 2500m i szerokości 45m, co umożliwia lądowanie i start dużych samolotów transportowych takich jak Ił-76 czy też An-124. Z lotniska można wykonywać loty handlowe, zarówno krajowe jak i międzynarodowe. Istotnym ograniczeniem dla rozwoju międzynarodowych operacji cargo jest jednak decyzja Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 10 grudnia 2018 r. w sprawie ustalenia dodatkowych lotniczych przejść granicznych. Zgodnie z tym rozporządzeniem na lotnisku w Mielcu zostało ustanowione dodatkowe przejście graniczne, ale tylko dla ruchu osobowego. Władze lotniska podejmują starania, aby rozszerzyć możliwość dokonywania odpraw granicznych także dla ruchu towarowego[50]. Wówczas możliwa byłaby obsługa lotów cargo, co może być istotne z punktu widzenia koncentracji podmiotów w pobliskiej Specjalnej Strefie Ekonomicznej. Przykładowo kadłuby śmigłowców Black Hawk produkowane przez PZL Mielec są wywożone z lotniska w Jasionce, pomimo technicznych możliwości obsługi tego typu transportu, jakimi dysponuje lotnisko w Mielcu. Przy czym problemem w zakresie rozwoju operacji cargo jest także infrastruktura towarzysząca. Duże samoloty nie mają dedykowanego miejsca do postoju. W przypadku jednorazowych lądowań wymagana jest specjalna zgoda Prezesa Urzędu Lotnictwa Cywilnego, co skutkuje dodatkowo zamknięciem drugiej drogi startowej (służącej na ten czas jako droga kołowania i miejsce postojowe). Aby otworzyć lotnisko na ruch towarowy, realizowany przez samoloty o kodzie C,D lub nawet E, należałoby się liczyć ze znacznymi nakładami inwestycyjnymi, głównie w infrastrukturę towarzyszącą (droga kołowania, płyta postojowa CARGO).

Lotnisko w Krośnie nie ma charakteru dodatkowego przejścia granicznego, ani osobowego ani towarowego. Nie posiada również infrastruktury umożliwiającej prowadzenie dużych operacji cargo. Wymagałoby to realizacji dodatkowych inwestycji, m.in. wydłużenia pasa startowego, czy też instalacji systemów umożliwiających lądowanie w trudniejszych warunkach (GLS). Zatem na obecną chwilę operacje cargo mogą występować tylko w przypadku drobnych ładunków, przewożonych niewielkimi samolotami. Tego typu operacje nie są rejestrowane przez obsługę lotniska. Ostatnie z wymienionych lotnisk w Turbi ma charakter sportowy, na którym działają sekcje: balonowa, mikrolotowa, modelarska, samolotowa, spadochronowa i szybowcowa.

Uzupełnieniem jest transport lotniczy Cargo, w tym zakresie lotnisko w Jasionce również włącza się w rozwój handlu międzynarodowego.

[48] https://www.rzeszowairport.pl/pl/lotnisko/aktualnosci/104/na-lotnisku-w-jasionce-coraz-wiecej-pasazerow [Dostęp: 25.09.2020 r.]

[49] Czas dojazdu w systemie Google Maps jest liczony na żywo na bazie serii zmiennych, w tym natężenia ruchu, informacji o robotach drogowych, nawykach kierowcy.

[50] Informacje uzyskane bezpośrednio od przedstawiciela Lotnisko Mielec Sp. z o.o.

Tabela 62. Przeładunek ładunków w portach lotniczych (t)

Jednostka terytorialna	Ładunki			
	Załadunek		Wyładunek	
	2018	2019	2018	2019
KUJAWSKO-POMORSKIE	32,12	7,84	8,48	3,93
LUBELSKIE	0,1	0	1,28	0
ŁÓDZKIE	21992	0,37	2400	0
MAŁOPOLSKIE	512,6	638,82	591,08	557,14
MAZOWIECKIE	52278,66	55515,46	56055,69	58529,03
PODKARPACKIE	202	1035,91	136	310,24
POMORSKIE	6621,08	2354,92	10179,87	4532,19
ŚLĄSKIE	9088,04	9179	9445,54	9670
WIELKOPOLSKIE	1268,96	1268,09	1179,17	1139,14
ZACHODNIOPOMORSKIE	31,27	8,75	6,06	2,71

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Metoda liczenia przeładunku ładunków w portach lotniczych stosowana przez GUS sprawia, że wyniki są często różne od tych, które publikują poszczególne porty lotnicze. Niemniej jednak widać stosunkowo duże znaczenie portu lotniczego w Rzeszowie w zakresie operacji cargo (szczególnie w kontekście załadunku). Zdecydowanymi liderami w Polsce w tym względzie są: Lotnisko Chopina w Warszawie i Port lotniczy Gdańsk-Rębiechowo.

Warto w tym miejscu wspomnieć, że w 2017 r. otwarto na lotnisku w Jasionce terminal cargo. Hala o powierzchni 6,7 tys. m kw., z czego powierzchnia magazynowa stanowi 4,6 tys. m kw., powstała na 2-hektarowej działce i należy do grupy Waimea Holding. Inwestycja kosztowała ponad 30 milionów złotych. Najemcami powierzchni logistycznej są Port Lotniczy Rzeszów-Jasionka oraz firma TS Logistics z siedzibą w Rzeszowie, specjalizująca się w transporcie przesyłek spaletyzowanych. Zakres usług handlingowych (naziemnych), które są wykonywane na terenie terminalu, obejmuje pełną obsługę wszystkich rodzajów towarów, w tym przesyłek niebezpiecznych, przesyłek wartościowych, przesyłek łatwo się psujących oraz przesyłek o nietypowych gabarytach.

Port Lotniczy „Rzeszów-Jasionka", jako agent obsługi Cargo, oferuje kompleksową obsługę ładunków lotniczych.

- Kompleksowe przygotowanie towarów do transportu lotniczego oraz RFS
- Kontrola bezpieczeństwa ładunków lotniczych
- Składowanie towarów na magazynie
- Obsługa towarów specjalnych – DGR, AVI, PER, VAL[51], przesyłek zawierających „baterie" w rozumieniu przepisów IATA, itp.[52]

Transport lotniczy odgrywa kluczową rolę w łączeniu rynków lokalnych z rynkami światowymi. Obecność portu lotniczego i usług transportu lotniczego w województwie zdecydowanie poprawia dostępność regionu dla podróżnych biznesowych, wspiera transport towarów oraz napływ turystów. Jednocześnie, co ważne, Port Lotniczy Rzeszów-Jasionka ma bardzo duże możliwości rozwoju infrastrukturalnego.

6.2.4. Infrastruktura telekomunikacyjna

Analizując kluczową infrastrukturę dla wzmacniania handlu zagranicznego w województwie podkarpackim należy uwzględnić zmiany w infrastrukturze telekomunikacyjnej jako jeden z czynników sprzyjających rozwojowi handlu zagranicznego.

Internet ze względu na globalny zasięg jest narzędziem intensyfikacji handlu zagranicznego. Umożliwia on nie tylko zbieranie informacji o rynkach zagranicznych i promowanie produktów na stronach internetowych sporządzonych w języku zagranicznych nabywców, ale także dokonywanie bezpośredniego eksportu i importu za pomocą elektronicznych kanałów dystrybucji[53]. W województwie podkarpackim w 2019 r. 96,8% przedsiębiorstw posiadało szerokopasmowy dostęp do Internetu. W tym okresie średnia dla Polski wyniosła 96,3%.

[51] DGR- materiały niebezpieczne, AVI- żywe zwierzęta, PER - towary łatwo psujące się, VAL - przesyłki wartościowe

[52] Port posiada punkt odpraw fitosanitarnych.

[53] E. Gostowski, T. Michałowski: Rola Internetu w handlu międzynarodowym, Współczesna Gospodarka, Vol. 5 Issue 3 (2014) 11-25

Tabela 63. Odsetek przedsiębiorstw posiadających szerokopasmowy dostęp do Internetu w 2019 r.

Jednostka terytorialna	Odsetek przedsiębiorstw posiadających szerokopasmowy dostęp do Internetu (%)
POLSKA	96,3
DOLNOŚLĄSKIE	98,8
KUJAWSKO-POMORSKIE	96,9
LUBELSKIE	96,0
LUBUSKIE	96,1
ŁÓDZKIE	95,9
MAŁOPOLSKIE	96,6
MAZOWIECKIE	96,4
OPOLSKIE	94,2
PODKARPACKIE	96,8
PODLASKIE	97,4
POMORSKIE	96,0
ŚLĄSKIE	96,0
ŚWIĘTOKRZYSKIE	93,3
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	95,1
WIELKOPOLSKIE	95,0
ZACHODNIOPOMORSKIE	98,1

Źródło: Bank danych lokalnych

Dostęp szybkich łączy internetowych jest koniecznym elementem wprowadzania rozwiązań z zakresu m.in. elektromobilności, pojazdów autonomicznych jak również innych innowacji. Coraz szybsze przechodzenie od automatyzacji do robotyzacji oznacza coraz większe uzależnienie od sieci gigabitowej. Jest to jedna z kluczowych kwestii dla wszystkich miejsc stanowiących główną siłę napędową rozwoju społeczno-gospodarczego, takich jak szkoły, węzły transportowe i główne miejsca świadczenia usług publicznych, a także dla przedsiębiorstw prowadzących intensywną działalność w internecie[54]. Przedsiębiorstwa takie, intensywnie działające w Internecie, lokalizując swoje siedziby bądź centra przetwarzania danych kierować się będą możliwością dostępu do sieci gigabitowych.

Podsumowując powyższe analizy w zakresie stanu infrastruktury należy podkreślić, że jest ona jednym z kluczowych czynników wpływających na możliwości rozwoju handlu zagranicznego i przyciągania inwestycji. Na przestrzeni ostatnich lat dostępność komunikacyjna województwa podkarpackiego uległa znacznej poprawie, co potwierdzają zaprezentowane dane i opinie badanych ekspertów.

Na podstawie wyników badań CATI wśród czynników istotnych dla dalszego rozwoju eksportu można wskazać współpracę z firmami spedycyjnymi i przewoźnikami. Jest to szczególnie istotne, gdy firma nie posiada własnego działu odpowiedzialnego za logistykę dostaw oraz taboru. Firmy spedycyjne, jako łącznik pomiędzy przedsiębiorstwem a firmami transportowymi oraz agencjami celnymi, mogą istotnie ułatwić prowadzenie działań eksportowych.

„Wspieramy przedsiębiorstwa w całym procesie logistycznym. Dużym zainteresowaniem cieszą się usługi typu door-to-door, gdzie producent całkowicie przenosi odpowiedzialność za organizację dostaw, w tym ewentualne odprawy celne na spedytora".

Przedstawiciel małej firmy spedycyjnej

Przedsiębiorcy uczestniczący w badaniach CATI mieli również szansę ocenić różne czynniki związane z dostępnością komunikacyjną (w tym drogami i połączeniami kolejowymi) oraz współpracą z różnymi podmiotami. Poniżej przedstawiono postrzegane znaczenie tych czynników przez respondentów.

Rysunek 43. Ocena znaczenia czynników dla dalszego rozwoju eksportu badanych przedsiębiorstw (1 – czynnik zupełnie nieistotny, 5 – czynnik bardzo istotny)

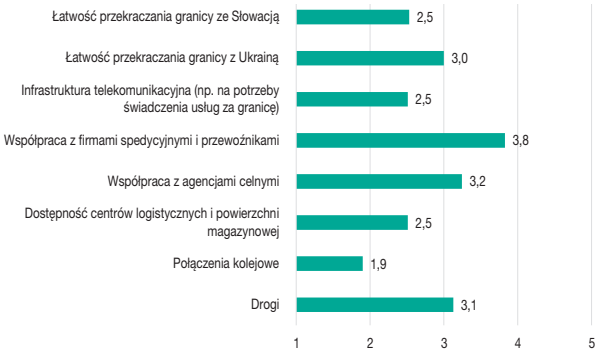

Źródło: badania CATI na próbie eksporterów (n=51)

Według przedstawiciela niedużej firmy spedycyjnej, w opinii przedsiębiorstw często panuje błędne przekonanie o dużych kosztach tego typu usług oraz minimalnych parametrach zlecenia (np. co do wartości czy też wolumeny). Takie parametry są często stosowane przez duże firmy transportowo-spedycyjne. Natomiast na rynku funkcjonuje szereg niedużych podmiotów, które posiadają interesującą ofertę w tym zakresie. W przeciwieństwie do dużych podmiotów, które obsługują najczęściej transporty pełnopojazdowe, małe firmy wykazują większą elastyczność (np. akceptując przesyłki drobnicowe) przy jednocześnie zachowanej konkurencyjności cenowej.

Wyniki badań ilościowych potwierdzają również to, o czym była mowa we wcześniejszych rozdziałach, czyli stosunkowo niewielkiego znaczenia kolei w transporcie towarowym.

[54] Narodowy Plan Szerokopasmowy

6.3. Otoczenie okołobiznesowe

W celu wspierania działalności eksportowej, jak i przyciągania inwestycji zagranicznych szereg działań podejmowanych jest przez funkcjonujące w województwie podkarpackim instytucje otoczenia biznesu (IOB). W literaturze przedmiotu wyróżnia się wśród nich trzy główne grupy instytucji (każda z nich obecna jest w województwie podkarpackim). Są to:

- Ośrodki przedsiębiorczości – celem ich działalności jest szeroko zakrojona promocja i inkubacja przedsiębiorczości, dostarczanie usług wsparcia do firm i aktywizacja rozwoju regionów. Wśród nich należy wskazać m.in. działające na terenie województwa klastry, których działalność z jednej strony może pozytywnie wpływać na wzrost eksportu (klastry skupiają przedsiębiorstwa w danej branży, które mogą dzielić się swoim doświadczeniem i współpracować przez co podnosić swoją konkurencyjność), jak i na zainteresowanie inwestorów zagranicznych działających w konkretnej branży. Najważniejsze zidentyfikowane ośrodki przedsiębiorczości funkcjonujące w województwie podkarpackim, które podejmują działania mające wpływ na rozwój handlu zagranicznego i/lub przyciąganie inwestorów to przede wszystkim:
  - Centrum Obsługi Inwestorów i Eksporterów
  - Rzeszowska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A. Centrum Obsługi Inwestora
  - Tarnobrzeska Specjalna Strefa Ekonomiczna EURO-PARK WISŁOSAN
  - Specjalna Strefa Ekonomiczna Euro – Park Mielec
  - Agencja Rozwoju Regionalnego MARR S.A.
  - Bieszczadzka Agencja Rozwoju Regionalnego S.A. w Ustrzykach Dolnych
  - Tarnobrzeska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A.
  - Business Centre Club w Rzeszowie
  - Regionalna Izba Gospodarcza w Stalowej Woli
  - Izba Przemysłowo-Handlowa w Rzeszowie
  - Izba Rzemieślnicza w Rzeszowie
  - Podkarpacka Izba Gospodarcza
  - Podkarpacka Izba Gospodarcza w Krośnie
  - Regionalna Izba Gospodarcza w Sanoku
  - Regionalna Izba Gospodarcza w Przemyślu
  - Podkarpacki Klub Biznesu
  - Stowarzyszenie Grupy Przedsiębiorców Przemysłu Lotniczego DOLINA LOTNICZA
  - Klaster Spawalniczy KLASTAL
  - Klaster IT Wschodni Klaster Informatyczny
  - Wschodni Sojusz Motoryzacyjny (East Automotive Alliance)
  - Klaster Przetwórstwa Tworzyw Sztucznych POLIGEN
  - Klaster Przemysłowo-Naukowy „Ziemia Sanocka”
  - Klaster Innowacyjnych Przedsiębiorstw w Branżach – Motoryzacyjnej i Energetycznej „INN-TECH”
  - Klastra Technologia w Medycynie TECHNO-MED
  - Stowarzyszenie Klaster Jakości Życia „Kraina Podkarpacie”
  - Stalowowolska Strefa Gospodarcza
  - Podkarpacki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Boguchwale
  - Leżajskie Stowarzyszenie Rozwoju
- Ośrodki innowacji, których celem działalności jest szeroko zakrojona promocja i inkubacja innowacyjnej przedsiębiorczości, transfer technologii i dostarczanie usług proinnowacyjnych, aktywizacja przedsiębiorczości akademickiej i współpracy nauki z biznesem, funkcjonujących w województwie podkarpackim, mających wpływ na rozwój handlu zagranicznego / przyciąganie inwestorów. Wśród najważniejszych wskazać należy:
  - Podkarpacki Park Naukowo-Technologiczny AEROPOLIS
  - Podkarpackie Centrum Innowacji
  - Centrum Transferu Technologii Politechniki Rzeszowskiej
  - Centrum Transferu Technologii Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie
  - Inkubator Samsung
  - Preinkubator Akademicki Podkarpackiego Parku Naukowo-Technologicznego
  - Akademickie Inkubatory Przedsiębiorczości – Rzeszów
  - Inkubator Technologiczny Sp. z o.o. w Stalowej Woli
  - Inkubator Nowych Technologii IN-Tech w Mielcu
  - Park Naukowo-Technologiczny Rzeszów-Dworzysko
  - Mielecki Park Przemysłowy
  - Przemyski Inkubator Przedsiębiorczości i Innowacji
- Instytucje finansowe, których celem jest ułatwienie dostępu do finansowania działalności, w tym działalności eksportowej oraz dostarczanie usług finansowych dostosowanych do specyfiki przedsięwzięć gospodarczych firm. Na Podkarpaciu są to przede wszystkim:
  - Lokalny Fundusz Poręczeń Kredytowych w Stalowej Woli Sp. z o.o
  - Podkarpacki Fundusz Rozwoju Sp. z o.o.
  - Fundusz Pożyczkowy Lubelskiej Fundacji Rozwoju (LFR) Oddział w Rzeszowie

– Podkarpacki Fundusz Poręczeń Kredytowych Sp. z o.o. w Rzeszowie
– Bank Gospodarstwa Krajowego. Region Podkarpacki
– Regionalnego Biura Sprzedaży KUKE w Krakowie

Najważniejsze instytucje funkcjonujące w województwie podkarpackim, których działalność opiera się stricte na rozwoju działalności eksportu i/lub przyciąganiu inwestorów to przede wszystkim:

Centrum Obsługi Inwestorów i Eksporterów, funkcjonujące w strukturach Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podkarpackiego (COIE)

COIE jest wojewódzką samorządową jednostką organizacyjną województwa podkarpackiego, funkcjonującą od 2011 r. Celem działalności COIE jest wzrost aktywności polskich firm na rynkach zagranicznych poprzez ułatwienie im dostępu do informacji niezbędnych do planowania i realizacji eksportu (w ramach tzw. usługi informacyjnej „pro-eksport") oraz zwiększenie poziomu inwestycji zagranicznych w Polsce, poprzez dostęp do informacji o warunkach podejmowania działalności gospodarczej (inwestowania) w Polsce (w ramach tzw. usługi informacyjnej „pro-biz"). Rolą ekspertów COIE jest świadczenie bezpłatnej usługi informacyjnej o rynkach zagranicznych, rządowo-samorządowych instrumentach wsparcia wymiany handlowej i warunków inwestowania za granicą oraz w zakresie podejmowania działalności gospodarczej w Polsce.

Usługa „pro-biz" obejmuje pozyskiwanie i udzielanie informacji m.in. o:
- danych statystycznych przedstawiających potencjał gospodarczy regionu i aktualną sytuację gospodarczą,
- kwestiach prawno-administracyjnych z zakresu prowadzenia działalności gospodarczej w Polsce,
- instrumentach wsparcia rozwoju przedsiębiorczości, zachętach inwestycyjnych oferowanych na poziomie regionu i kraju oraz o instytucjach właściwych dla poszczególnych instrumentów,
- dostępnych terenach inwestycyjnych,
- podmiotach gospodarczych z regionu poszukujących inwestora,
- potencjalnych poddostawcach wg sektorów.

Dodatkowo w ramach usługi pro-biz pracownicy COIE:
- inicjują kontakty pomiędzy przedsiębiorcami i podmiotami wspierającymi rozwój gospodarczy w regionie, właściwymi dla struktury potrzeb potencjalnego inwestora,
- promują ofertę inwestycyjną poszczególnych gmin i powiatów z regionu,
- prowadzą monitoring napływu inwestycji do regionu,
- współpracują z Zagranicznymi Biurami Handlowymi,
- organizują misje inwestycyjne z/do regionu[55].

Usługi informacyjne „pro-eksport" to przede wszystkim:
- pozyskiwanie i udzielanie informacji o potencjalnych partnerach gospodarczych (dane pozyskiwane z dostępnych baz),
- udzielanie informacji o źródłach i procedurach pozyskiwania środków na finansowanie działalności eksportowej i inwestycji za granicą, z funduszy unijnych oraz ze środków publicznych,
- pozyskiwanie i udzielanie informacji o ośrodkach wsparcia eksporterów i inwestorów, w kraju i zagranicą, takich jak: agencje rządowe, placówki zagraniczne, izby gospodarcze, itp.,
- organizowanie spotkań informacyjnych i seminariów poświęconych rynkom zagranicznym i zagadnieniom eksportowym,
- organizowanie przyjazdowych i wyjazdowych misji gospodarczych oraz pomoc w ich obsłudze,
- organizowanie spotkań handlowych dla przedsiębiorców polskich i zagranicznych,
- upowszechnianie wśród przedsiębiorców zapytań zagranicznych importerów poszukujących dostawców,
- informowanie o możliwości promocji oferty eksportowej (targi, misje),
- docieranie do firm, które rozważają ekspansje oraz poszukują dostawców w Polsce, w tym w województwie podkarpackim[56].

Na dzień 30 września 2020 r. w bazie danych ofert inwestycyjnych znajdujących się w Generatorze Ofert Inwestycyjnych PAIH, z której to bazy korzysta Centrum Obsługi Inwestora i Eksportera znajdowało się 82 oferty (w tym 65 ofert typu greenfield oraz 17 ofert typu brownfield).

Aktywność COIE mierzona liczbą obsługiwanych zapytań inwestorów w analizowanym okresie zaprezentowano w poniższej tabeli.

[55] https://podkarpackie.trade.gov.pl/pl/o-nas/zakresuslug/169579,wsparcie-dla-inwestorow.html [Dostęp: 25.09.2020 r.]

[56] Więcej informacji nt. usług i działań podejmowanych przez COIE można znaleźć na stronie: https://podkarpackie.trade.gov.pl

Tabela 64. Liczba zapytań inwestorów w latach 2014–2019

Rok	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Liczba zapytań	53	27	49	60	49	66	25

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez COIE

COIE na stronie TRADE.GOV.PL. w ramach możliwości, jakie daje edycja tej domeny, regularnie zamieszcza informacje, które otrzymuje od partnerów i które są istotne z punktu widzenia tak procesu inwestycyjnego, jak i internacjonalizacji działalności firm.

Centrum Obsługi Inwestora Rzeszowskiej Agencji Rozwoju Regionalnego S.A. (COI)

Jedna z wiodących instytucji specjalizujących się w obsłudze przedsiębiorstw. COI dysponuje specjalistyczną wiedzą z zakresu aktualnych ofert inwestycyjnych, a dzięki ścisłej współpracy z instytucjami samorządowymi i rządowymi oraz dobrej znajomości lokalnych realiów pracownicy Centrum udzielają szybkiej i fachowej pomocy przy podejmowaniu decyzji inwestycyjnych[57].

Podstawowy pakiet usług Centrum Obsługi Inwestora przy Rzeszowskiej Agencji Rozwoju Regionalnego obejmuje:

- prowadzenie bazy danych o terenach i obiektach inwestycyjnych,
- przygotowywanie kompleksowej informacji dla inwestorów – pomoc w wyborze właściwego miejsca na inwestycje,
- organizacja misji gospodarczych – aktywna promocja gospodarcza regionu,
- organizacja udziału w targach krajowych i międzynarodowych – pomoc w nawiązywaniu kontaktów,
- przygotowywanie indywidualnych prezentacji,
- monitorowanie stanu inwestycji w regionie – dostarczanie pełnej i aktualnej informacji o inwestycjach zewnętrznych na Podkarpaciu,
- doradztwo dla inwestorów – uczestnictwo w organizowaniu nowych firm i wspieranie rozwoju istniejących,
- dystrybucja materiałów promocyjnych[58].

Na dzień 17 września 2020 r. w bazie danych ofert inwestycyjnych Centrum Obsługi Inwestora województwa podkarpackiego znajdowało się 488 ofert (w tym 400 ofert typu greenfield oraz 88 ofert typu brownfield).

Baza ofert inwestycyjnych jest zaawansowanym narzędziem dającym możliwość wyszukiwania ich na podstawie takich kryteriów, jak:

- typ oferty,
- powiat,
- powierzchnia gruntów,
- budynki,
- oferta objęta specjalną strefą ekonomiczną,
- właściciel,
- przeznaczenie gruntów w lokalnych planach zagospodarowania,
- media,
- data publikacji.

Aktywność COI mierzona liczbą obsługiwanych zapytań inwestorów w analizowanym okresie zaprezentowano w poniższej tabeli.

Tabela 65. Liczba zapytań inwestorów w latach 2014–2019

Rok	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Liczba zapytań	37	54	71	55	46	66

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez COI

Najwięcej zapytań inwestorów przypadało na lata 2016 i 2019. Przy czym różnice nie są aż tak znaczące w porównaniu do innych lat, aby doszukiwać się w tym przypadku jakichś szczególnych przyczyn. Ewentualnie mniejszą liczbę zapytań w 2018 r. można tłumaczyć obawami inwestorów przed wystąpieniem globalnego kryzysu (był to rok, w którym większość indeksów z największych giełd światowych zanotowało istotny spadek)[59].

Niestety jeśli przyjrzeć się treściom zamieszczonym na stronie internetowej COI uwagę zwracają nieco zdezaktualizowane i wprowadzające w błąd informacje. Przykładowo można tam przeczytać m.in., że COI jest to miejsce pierwszego kontaktu dla zainteresowanych inwestowaniem na terenie województwa podkarpackiego. Z uwagi na zmianę regulacji prawnych odnośnie funkcjonowania SSE w Polsce, pierwszym kontaktem dla inwestorów w regionach stały się SSE.

[57] http://www.coi.rzeszow.pl/pl/o-nas/ [Dostęp: 21.09.2020 r.]

[58] Więcej informacji nt. oferty i działań COI na stronie: http://www.coi.rzeszow.pl/. [Dostęp: 25.09.2020 r.]

[59] Więcej informacji na stronie https://www.dw.com/en/2018-the-worst-year-for-stocks-since-financial-crisis/a-46915652. [Dostęp: 25.09.2020 r.]

Sieć Enterprise Europe Network (EEN) koordynowana przez Komisję Europejską i podległe jej organy

Od 2014 r. działalność sieci jest finansowana ze środków programu COSME (ang. *Competitiveness of Enterprises and Small and Medium-sized Enterprises*). W województwie podkarpackim zlokalizowane są trzy instytucje zrzeszone w ramach Enterprise Europe Network (w całym kraju jest ich 30, a na świecie ok. 600). Są to:

- Rzeszowska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A.
- Stowarzyszenie Grupy Przedsiębiorców Przemysłu Lotniczego – Dolina Lotnicza
- Stowarzyszenie Promocji Przedsiębiorczości w Rzeszowie

Ośrodki działają na zasadzie non-profit. Usługi świadczone przez EEN są bezpłatne dla przedsiębiorstw. Sieć oferuje małym i średnim przedsiębiorstwom kompleksowe usługi, które mają im pomóc w pełni rozwinąć ich potencjał i zdolności innowacyjne. Wśród nich jest:

- dostarczanie informacji na temat rynków zagranicznych i zagadnień prawnych, prowadzenia działalności gospodarczej za granicą,
- dostarczanie informacji na temat polityk i programów Unii Europejskiej,
- wsparcie w nawiązywaniu zagranicznej współpracy biznesowej i technologicznej,
- stymulowanie potencjału innowacyjnego przedsiębiorstw oraz transferu technologii i wiedzy,
- ułatwienie udziału w programach ramowych UE na rzecz badań i rozwoju.

W ramach działalności informacyjnej EEN dostarcza również publikacje, newslettery, organizuje wyjazdy polskich firm na imprezy kooperacyjne (targi i misje) współfinansowane przez Komisję Europejską mające na celu ożywienie współpracy pomiędzy regionami i krajami, organizuje szkolenia, seminaria i stoiska informacyjne, zapewnia promocję w mediach oraz konsultacje w ramach zapytań firm krajowych i ośrodków zagranicznych[60]. Dzięki działalności ośrodków EEN podkarpaccy przedsiębiorcy mieli możliwość uczestniczyć m.in. w webinarze pt. „Handel międzynarodowy w czasie koronakryzysu", czy „Zmiany w przepisach prawa transportowego wynikające z kryzysu COVID-19".

Punkty obsługi inwestora funkcjonujące w podkarpackich JST

Aby zachęcić inwestorów do podejmowania inwestycji na danym terenie władze samorządowe podejmują szereg różnych działań, w tym tworząc komórki lub oddzielne stanowiska pracy, których celem jest obsługa przedsiębiorców, w tym inwestorów. W Starostwie Powiatowym w Rzeszowie funkcjonuje odrębny Wydział Parku Naukowo-Technologicznego i Promocji zajmujący się obsługą inwestora oraz administrowaniem PNT Rzeszów-Dworzysko. Wśród wyróżniających się gmin województwa podkarpackiego, które podejmują działania w zakresie przyciągania inwestorów i aktywnie próbują działać na tym polu powołując komórki ds. obsługi inwestorów wskazać należy przede wszystkim Rzeszów, Krosno oraz Lubaczów.

Zgodnie ze Strategią pozyskiwania inwestorów dla miasta Rzeszowa działania zmierzające do pozyskiwania inwestorów nakierowane są przede wszystkim na inwestorów z branż priorytetowych (branża lotnicza, IT, elektromechaniczna, farmaceutyczna, chemiczna), sektora nowoczesnych usług dla biznesu, R&D oraz produkcji zaawansowanej technologicznie. W tym celu władze Rzeszowa organizują m.in. branżowe konferencje, fora i misje gospodarcze w Rzeszowie[61], zlecają opracowywanie gospodarczych folderów, raportów czy katalogów terenów inwestycyjnych Miasta Rzeszowa[62], produkcję i emisję filmów oraz spotów, promujących potencjał gospodarczy miasta, tak w ogólnopolskich programach informacyjnych, jak i w portalach internetowych. Władze samorządowe Rzeszowa realizując proinwestycyjną politykę miasta przedstawiają potencjalnym inwestorem ofertę dobrej jakości życia, dobrych szkół, przedszkoli i żłobków. Obecnie sprawami pozyskiwania inwestorów zajmuje się Wydziału Promocji i Współpracy Międzynarodowej, który oferuje inwestorom pomoc w zakresie:

- dostarczanie informacji i danych,
- indywidualnej obsługi kluczowych inwestycji, opieka „pilota inwestycyjnego",
- organizacji spotkań, pomocy w nawiązaniu kontaktów, organizacji wizyt inwestora w Rzeszowie,
- pomoc w wyborze lokalizacji/powierzchni biurowej,
- pomoc w rekrutacji pracowników poprzez współpracę z agencjami HR.

W celu sprostania wymogom inwestorów, na życzenie zainteresowanych przedsiębiorców przygotowywane są indywidualne opracowania dotyczące konkretnych lokalizacji w mieście. Tereny

[60] http://www.een.org.pl.

[61] Np. Polsko-Ukraińskie Forum Outsourcingu, konferencja biznesowa organizowana we współpracy z Brytyjsko-Polską Izbą Handlową oraz firmą PwC w Ratuszu, śniadania biznesowe organizowane wspólnie z Fundacją Pro Progressio, Polsko-Ukraińska konferencja biznesowa w Ratuszu, misja przyjazdowa do Rzeszowa holenderskich przedsiębiorców z rejonu Twente/Enschede, Polsko-Austriackie Forum Samorządowe

[62] Np.: Focus on Rzeszów (Pro Progressio), Rzeszowski Rynek Nieruchomości Komercyjnych (Colliers International), Rzeszów – Miasto Otwarte dla Biznesu, Katalogi Terenów Inwestycyjnych

inwestycyjne gminy opracowane są w jednolitej postaci tekstowej i kartograficznej i prezentowane w Katalogu Terenów Inwestycyjnych, umieszczonym na miejskiej stronie internetowej oraz w wersji drukowanej. Samorząd miasta Rzeszowa zawarł z Polską Agencją Informacji i Inwestycji Zagranicznych, obecnie Polską Agencją Informacji i Handlu porozumienie, którego celem jest przyciągnięcie do Rzeszowa nowych zagranicznych inwestorów, pomoc we wszechstronnej obsłudze przedsiębiorców zainteresowanych „biznesem" na terenie Rzeszowa oraz poprawa promocji gospodarczej stolicy regionu i ulepszenie obsługi potencjalnych inwestorów.

W przypadku Lubaczowa dzięki podejmowanym przez władze gminy działaniom z sukcesem pokonywana jest istotna bariera w zakresie przyciągania inwestycji, jaką jest niezbyt korzystne położenie ze względu na dostępność komunikacyjną. Lubaczów promuje się jako miejsce atrakcyjne m.in. dla firm z Ukrainy. Sprzyja temu polsko-ukraińskie przejście graniczne Budomierz – Hruszew, które jednak ze względu na ograniczony tonaż dla pojazdów, nie może służyć jako przejście dla dużych składów ciężarowych. Taką rolę mogą natomiast spełniać pobliskie przejścia w Korczowej i Hrebennem. Funkcjonujący Park Przemysłowy Lubaczów poza ulgami strefowymi oferuje zwolnienia od podatków lokalnych i niskie koszty usług komunalnych. Polityka gminy w zakresie cen wody i ścieków sprzyjać ma rozwojowi przemysłów wodochłonnych, w tym przemysłu spożywczego, energetycznego, chemicznego oraz drzewno-papierniczego. Miasto promuje swoją ofertę inwestycyjną i turystyczną na targach i konferencjach, np. podczas Forum Europa-Ukraina, w tym Targach Wschodnich, czy podczas Europejskiego Kongresu Gospodarczego. Z informacji zawartej na stronie internetowej wynika, że Miasto Lubaczów wspiera inwestora na każdym etapie procesu inwestycyjnego i pozyskiwania decyzji administracyjnych. Każdy inwestor otrzymuje swojego opiekuna (project menagera), który pełni funkcje łącznika pomiędzy Inwestorem a poszczególnymi referatami Urzędu. Miasto oferuje również pomoc w rozwiązywaniu problemów związanych z inwestycją oraz obejmuje opieką poinwestycyjną.

W Krośnie inwestorzy mogą liczyć na pomoc Wydziału Rozwoju Miasta i Obsługi Inwestorów, który:

- udziela kompleksowych informacji na temat oferty inwestycyjnej Krosna,
- organizuje wizyty potencjalnych inwestorów w Krośnie i spotkania z potencjalnymi partnerami, prezentuje tereny inwestycyjne,
- opracowuje analizy możliwości zaspokojenia potrzeb kadrowych inwestora we współpracy z powiatowymi urzędami pracy, uczelniami i szkołami zawodowymi, a także firmami HR,
- pomaga dobrać odpowiednią nieruchomość do konkretnych potrzeb i zamierzeń inwestora,
- organizuje spotkania informacyjne z przedstawicielami ARP,
- koordynuje proces inwestycyjny. Większość spraw związanych z procesem inwestycyjnym prowadzi Urząd Miasta Krosna (np. wydaje decyzje o lokalizacji zjazdu z drogi publicznej, decyzje środowiskowe, decyzje o pozwoleniu na budowę), monitoruje przebieg procesu inwestycyjnego tj. procedur, dba o szybki obieg dokumentów i sprawność postępowań,
- oferuje wsparcie poinwestycyjne,
- dostosowuje komunikację miejską do trybu pracy firmy,
- udziela ulg podatkowych[63].

W mieście Krosno funkcjonuje dedykowana inwestorom witryna internetowa: InvestinKrosno.pl, na której zamieszczane są treści niezbędne dla inwestorów.

Punkty obsługi inwestorów funkcjonują również w Dębicy, Mielcu, Tarnobrzegu czy Przemyślu.

Specjalne Strefy Ekonomiczne (SSE): Euro-Park Mielec i Euro-Park Wisłosan w Tarnobrzegu. Dodatkowo w Boguchwale i Krośnie podstrefy krakowskiej SSE.

Oferta inwestycyjna SSE to:

- GREENFIELD – tereny pod nową zabudowę, będące własnością ARP S.A. i gmin miejskich, w których zlokalizowana jest strefa.
- BROWNFIELD – hale produkcyjno-magazynowe o powierzchni od 500–15 000 m^3.
- BUILD-TO-SUIT – budowa obiektów wielkopowierzchniowych według potrzeb przedsiębiorcy.

Ponadto od września 2018 r. ARP S.A. jako zarządzający SSE EURO-PARK MIELEC realizuje na przypisanym obszarze rządowy program pn.: Polska Strefa Inwestycji, w ramach którego przedsiębiorcy mogą uzyskać zwolnienie z podatku dochodowego na podstawie wydanej decyzji o wsparciu.

Podstrefy zlokalizowane na terenie Podkarpacia to:

- Mielec
- Kolbuszowa
- Rzeszów
- Leżajsk
- Lubaczów
- Jarosław
- Sanok

[63] https://investinkrosno.pl/obsluga-inwestorow/.[dostęp 25.09.2020]

- Krosno
- Dębica
- Ropczyce

Największe firmy działające w Specjalnej Strefie Ekonomicznej EURO-PARK MIELEC to m.in. Kronospan Mielec Sp. z o.o., Kirchhoff Polska Sp. z o.o., Lear Corporation Poland Sp. z o.o., Polskie Zakłady Lotnicze Sp. z o.o., Firma Oponiarska Dębica S.A., Goodrich Aerospace Poland Sp., MTU Aero Engines Poland Sp., Bury Sp. z o.o.

Tabela 66. Zestawienie najważniejszych inwestorów zagranicznych realizujących inwestycje w latach 2013–2019

	Inwestor	Źródło pochodzenia kapitału	Data inwestycji	Typ inwestycji[64] (brownfield/greenfield)	Zainwestowany kapitał w mld zł	Liczba utworzonych miejsc pracy
1	MTU Aero Engines Polska sp. z o.o.	Niemcy	2013, 2016	greenfield	2,4	3696
2	BorgWarner Poland sp. z o.o.	Niemcy	2015, 2017	greenfield		
3	Kronoflooring sp. z o.o.	Cypr	2017	brownfield		
4	BorgWarner Rzeszów Sp. z o.o.	Wielka Brytania	2014	greenfield		
5	Pratt & Whitney Rzeszów S.A.	Luksemburg	2017	brownfield		
6	KIRCHHOFF POLSKA Sp. z o.o.	Niemcy	2014, 2018	greenfield		

Źródło: Dane udostępnione przez Zarządcę Strefy

Tabela 67. Liczba inwestorów z kapitałem zagranicznym w województwie podkarpackim w EURO-PARK MIELEC

Wskaźnik	Wartość
Liczba inwestorów z kapitałem zagranicznym posiadających ważne zezwolenie wg stanu na dzień 31.12.2019	44
Liczba ważnych zezwoleń inwestorów z kapitałem zagranicznym wg stanu na dzień 31.12.2019	71
Wartość faktycznie poniesionych nakładów przez inwestorów z kapitałem zagranicznym w Województwie Podkarpackim w mld zł od początku funkcjonowania strefy wg stanu na dzień 31.12.2019 (dotyczy przedsiębiorców posiadających ważne zezwolenie na dzień 31.12.2019)	5,4
Zatrudnienie w firmach z kapitałem zagranicznym wg stanu na dzień 31.12.2019 (dotyczy przedsiębiorców posiadających ważne zezwolenie na dzień 31.12.2019)	21 632

Źródło: Dane udostępnione przez Zarządcę Strefy

Tabela 68. Inwestorzy w EURO-PARK MIELEC na przestrzeni lat 2013–2019

Rok	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Suma
Liczba inwestorów z kapitałem zagranicznym	6	9	2	6	15	7	-	45
Deklarowany kapitał w mln zł	164,3	464,3	107,6	176,3	805,0	238,2	-	1 955,7
Deklarowane nowe miejsca pracy	153	218	61	125	628	128	-	1 313

Źródło: Dane udostępnione przez Zarządcę Strefy

[64] W kolumnie typ inwestycji odniesiono się do stanu faktycznego w momencie uzyskiwania przez danego inwestora pierwszego zezwolenia. Dla przykładu inwestycja spółki MTU Aero Engines jest typowym greenfieldem (pierwszez zezolenie otrzymała w 2008 r.). W latach 2013 i 2016 spółka dokonała reinwestycji. Wartość zainwestowanego kapitału obejmuje wszystkie nakłady poniesione przez tych przedsiębiorców od początku funkcjonowania w SSE EURO-PARK MIELEC. Liczbę utworzonych miejsc pracy podano wg stanu na dzień 31.12.2019.

W przypadku Specjalnej Strefy Ekonomicznej Euro-Park Wisłosan podstrefy zlokalizowane na terenie Podkarpacia to:

- Jasło
- Przemyśl
- Orły
- Nowa Dęba
- Stalowa Wola
- Tarnobrzeg

Firmy działające w Specjalnej Strefie Ekonomicznej Euro-Park Wisłosan to m.in. Superior Industries Production Poland Sp. z o. o. , Federal-Mogul Gorzyce S.A. – producent tłoków dla przemysłu samochodowego, Thoni Alutec Sp. z o.o. – producent odlewów aluminiowych., Nowy Styl Sp. z o.o. – produkcja mebli, Liugong Machinery (Poland) Sp. z o.o. – produkcja ładowarek i kopiarek, CELL-FAST Sp. z o.o. – producent wyrobów z tworzyw sztucznych m.in. węże ogrodowe, BALTIC WOOD S.A. – produkcja paneli podłogowych, Marma Polskie Folie Sp. z o.o. – przetwórstwo PCV, producent folii dla ogrodnictwa i budownictwa.

Tabela 69. Zestawienie najważniejszych inwestorów zagranicznych realizujących inwestycje w latach 2013–2019 w TSSE EURO-PARK WISŁOSAN

L.p.	Inwestor	Źródło pochodzenia kapitału	Data inwesty-cji	Typ inwestycji (brownfield/ grenfield)	Zainwe-stowany kapitał	Liczba utworzo-nych miejsc pracy
1	Superior Industries Production Poland Sp. z o. o. (dawniej Uniwheels Production Poland Sp. z o.o.)	USA/(Niem-cy)	2014	brownfield	616 mln zł	2722
2	Federal-Mogul Gorzyce Sp. z o.o.	Niemcy	2013	brownfield		
3	Thoni Alutec Sp. z o.o.	Niemcy	2017	brownfield		
4	Zakłady Farmaceutyczne Polpharma S.A.	Holandia	2014	brownfield		
5	ATI ZKM Forging Sp. z o.o.	USA	2014	brownfield		
6	BAGPAK POLSKA Sp. z o.o.	Luksemburg	2016	brownfield		
7	Fenix Metals Sp. z o.o.	Dania	2013	brownfield		
8	Hydromet Sp. z o.o.	Ukraina	2016	greenfield		
9	Phoenix Contact Wielkopolska Sp. z o.o.	Niemcy	2018	brownfield		
10	Schollglas Polska Sp. z o.o.	Niemcy	2015	greenfield		

Źródło: Dane udostępnione przez Zarządcę Strefy

Agencja Rozwoju Przemysłu S.A. udzieliła w 2019 r. w Tarnobrzeskiej Specjalnej Strefie Ekonomicznej EURO-PARK WISŁOSAN 22 zezwoleń na prowadzenie działalności gospodarczej. Firmy łącznie zainwestowały 616 mln zł i stworzyły 2722 miejsca pracy.

Podkarpacki Park Naukowo-Technologiczny AEROPOLIS

Pierwszy branżowy park w Polsce, utworzony w 2003 r. zespół wyodrębnionych nieruchomości wraz ze znajdującą się na nich infrastrukturą, stworzony w celu zapewnienia preferencyjnych warunków prowadzenia działalności gospodarczej, podzielonych na trzy strefy. Głównym celem jest przyciąganie inwestorów, wykorzystujących nowoczesne technologie, a w rezultacie tworzenie nowych miejsc pracy. Firmy działające w Parku mają możliwość uzyskania ulgi w podatkach i opłatach lokalnych, a także, dzięki włączeniu terenów Parku do Specjalnej Strefy Ekonomicznej „EURO PARK Mielec", uzyskania ulg w podatku dochodowym. AEROPOLIS zarządzany jest przez Rzeszowską Agencję Rozwoju Regionalnego S.A. Oferta Parku dedykowana jest firmom z branż: lotniczej, IT/ICT, jakości życia, elektromaszynowej, motoryzacyjnej, biotechnologicznej i chemicznej. Aktualnie w AEROPOLIS działa ponad 50 firm. W „Aeropolis" obecny jest m.in. kapitał niemiecki, brytyjski, amerykański, australijski, a także w bardzo dużym procencie polski. Podkarpacki Park Naukowo-Technologiczny jest przykładem i potwierdzeniem, jak w ostatnich latach na wiarygodności i znaczeniu zyskały tereny położone na wschodzie Polski. Do największych z nich należą MTU Aero Engines, BorgWarner, Goodrich Aerospace, Mc Braida, FIBRAIN, OPTeam, BSH (dawny Zelmer), META-ZEL, ML System. Poniesione przez przedsiębiorców nakłady inwestycyjne przekroczyły w 2019r. 3,2 miliardy złotych[65].

[65] https://aeropolis.com.pl/pl/aktualnosci/1200-w-podkarpackim-aeropolis-biznes-ma-sie-dobrze-portal-biznesistyl-pl [Dostęp: 26.09.2020 r.]

Strefy Aktywności Gospodarczej

Wydzielone i przygotowane do inwestycji obszary, odpowiadające zapotrzebowaniu potencjalnych inwestorów, tworzone najczęściej przez samorządy lokalne. W województwie podkarpackim za ok. 32 mln zł (dofinansowanie z UE to ok. 18 mln zł) przygotowano ponad 32 ha terenów inwestycyjnych pod działalność gospodarczą mikro, małych i średnich przedsiębiorstw. Najwięcej, ponad 15 ha, uzbroiła w Tajęcinie gmina Trzebownisko. Gmina Głogów Małopolski dysponuje niemal 11 ha w Rogoźnicy, zaś gmina Świlcza ponad 6 ha[66]. Tereny inwestycyjne posiadają także gminy takie jak np. Boguchwała, czy miasto Łańcut. W strefach wykonano uzbrojenie techniczne i komunikacyjne, w tym: sieci wodociągowe, sieci kanalizacji sanitarnej i deszczowej, pompownie ścieków oraz drogi wewnętrzne. Wszystkie działki objęte są miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego. Szerzej o tworzeniu stref aktywności gospodarczej w rozdz. 6.9.3 Raportu.

Centrum Wystawienniczo-Kongresowe w Jasionce

Obiekt biznesowy otwarty w 2016 r. zlokalizowany w Jasionce pod Rzeszowem, specjalizujący się w organizacji dużych imprez targowych, wystaw i konferencji. Misją obiektu jest wspieranie aktywności biznesowej i samorządowej, a także promocja głównych walorów Podkarpacia takich jak przemysł techniczny oraz nowe technologie. Obiekt oferuje m.in. ponad 16 tys. metrów kwadratowych powierzchni wystawienniczej, salę kongresową na 872 osoby, 2 duże sale konferencyjne i 10 małych.

Przez cztery lata działalności G2A Arena Centrum odwiedziło ponad 410 000 osób, w tym ok. 5 000 wystawców, zorganizowano ok. 470 wydarzeń, z czego ok. 340 miało formułę konferencyjno-kongresową, pozostałe ponad 130 to wystawy i targi[67]. Wśród najważniejszych wydarzeń o międzynarodowym charakterze można wskazać Forum Europa-Ukraina, Targi Wschodnie, Kongres 60 Milionów, Aerospace&Defense Meeting, Kongres 590, Europejskie Forum Rolnicze.

Bardzo istotnym obszarem zarówno dla firm planujących internacjonalizację, jak i dla nowych inwestorów oraz przedsiębiorstw, które rozwijają swoje działalności i struktury jest wsparcie administracji publicznej. Oferowane w województwie podkarpackim formy aktywnego wsparcia posiadanej oferty to oprócz opisanych powyżej, także takie działania jak np.:

- organizacja spotkań B2B,
- organizacja imprez promocyjnych,
- produkcja profesjonalnych spotów i wysokiej jakości materiałów reklamowych.

Obecnie trwają chociażby prace nad nową kampanią promocyjną Podkarpacia zamówioną przez samorząd województwa. Zamówienie obejmowało swym zakresem stworzenie koncepcji kampanii i późniejsze jej przeprowadzenie. Opracowane materiały promocyjne trafić mają do wszystkich mediów, m.in. radia i telewizji. Swoją treścią mają podkreślać inwestycyjną atrakcyjność Podkarpacia, a z drugiej strony przedstawiać walory np. przyrodnicze regionu.

Inne działania podejmowane przez województwo podkarpackie mogące przyczynić się do przyciągnięcia nowych inwestorów lub ułatwień w zakresie wchodzenia na rynki zagraniczne to:

- Realizacja projektu pn. „Wysokie standardy obsługi inwestora w samorządach województwa podkarpackiego".

W województwie podkarpackim na podstawie umowy o dofinansowanie zawartej pomiędzy Województwem Podkarpackim a Ministrem Spraw Wewnętrznych i Administracji realizowany jest przez Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w partnerstwie z Rzeszowską Agencją Rozwoju Regionalnego S.A. projekt pn. „Wysokie standardy obsługi inwestora w samorządach województwa podkarpackiego"[68]. Jego celem jest podniesienie jakości obsługi inwestora w jednostkach samorządu terytorialnego województwa podkarpackiego.

Zakłada się, że uczestnicy projektu zostaną objęci kompleksowym programem szkoleniowo-doradczym w zakresie obsługi inwestorów. W biorących w nim udział JST wdrożone i/lub zmodernizowane zostaną procedury obsługi inwestora i rozwiązania, które podniosą atrakcyjność inwestycyjną podkarpackich JST oraz usystematyzują rozwiązania w zakresie obsługi inwestorów. Równocześnie zostanie dokonana weryfikacja i aktualizacja informacji o posiadanych ofertach terenów inwestycyjnych będących w zasobach podkarpackich JST.

Projekt realizowany jest od 1 stycznia 2020 r. do 30 września 2022 r.

Zakres projektu to:

- szkolenia z zakresu standardów obsługi inwestorów,
- doradztwo indywidualne dla samorządów w zakresie:

[66] Teren położony w bezpośrednim sąsiedztwie drogi powiatowej numer 1386R oraz drogi powiatowej numer 1333R.

[67] https://g2aarena.pl/4-lata-g2a-arena-czyli-o-tym-jak-w-ciagu-czterech-lat-na-podkarpaciu-zmienil-sie-przemysl-spotkan/ [Dostęp: 20.09.2020 r.]

[68] Wartość projektu wynosi 1 792 372,10 zł w tym dofinansowanie w kwocie 1 613 134,89 zł.

  - opracowania i/lub aktualizacji ofert inwestycyjnych będących w zasobach JST wg standardów przyjętych w projekcie,
  - weryfikacja treści i/lub wskazanie koniecznych do aktualizacji informacji zamieszczonych na stronach internetowych JST,
  - pomoc w opracowaniu materiałów promujących posiadane przez JST oferty inwestycyjne, w tym możliwość wykonania zdjęć lotniczych terenów inwestycyjnych,
- wdrożenie i/lub zmodernizowanie w samorządzie standardów obsługi inwestora, czyli wymogów zawartych w podręczniku *„Standardy obsługi inwestora – podręcznik gminny”.*

Podsumowując należy stwierdzić, że w województwie podkarpackim podejmowanych jest szereg działań mających na celu zarówno wsparcie przedsiębiorstw w zakresie wchodzenia na rynki zagraniczne, jak i przyciągnięcie do regionu inwestorów, które jednak nie wyczerpują potrzeb przedsiębiorców. Największe nasycenie instytucjami otoczenia biznesu i innymi podmiotami działającymi w tym obszarze występuje w Rzeszowie.

Z jednej strony zauważalny jest trend zmierzający do mocnej centralizacji obsługi przedsiębiorców, w tym inwestorów (PAIH i ARP), a z drugiej na poziomie lokalnym występuje mnogość i różnorodność instytucji i podmiotów oferujących pomoc i podejmujących działania z tego zakresu. Zalecanym działaniem byłoby podjęcie kroków mających na celu lepszą koordynację aktywności w tym obszarze. Obecnie bazując na opinii badanych przedsiębiorstw, oraz uwzględniając stanowiska ekspertów uczestniczących w panelu zauważalny jest szum informacyjny, brak wystarczającej koordynacji i jasności przekazu, co do podziału kompetencji i oferowanego wsparcia. Zarówno przedsiębiorcy, jak i inwestorzy mogą być przez to zdezorientowani oraz mają problemy w zlokalizowaniu podmiotu pierwszego kontaktu. Przy czym raczej nie należy szukać rozwiązań, które tworzyłyby nowe struktury w zakresie obsługi inwestorów. Raczej należy wskazać jednostkę pierwszego kontaktu z inwestorem (w tym przypadku COIE) oraz stworzyć system współpracy wewnątrzregionalnej (obejmującej dodatkowo COI przy RARR, ARP SA z oddziałami w Mielcu i Tarnobrzegu zarządzające SSE czy też biura obsługi inwestorów w większych miastach).

Istotną rolę w zakresie przyciągania inwestorów mogą odgrywać projekty promocji gospodarczej. W tym przypadku Eksperci, z którymi przeprowadzane były wywiady indywidualne, jako dobrą praktykę i wskazówkę, jak może wyglądać dostarczanie kompleksowych informacji i jak mogą wyglądać strony promujące inwestowanie w danym regionie wskazywali np. Invest in Pomerania, czy Business in Małopolska. Przy czym w przypadku województwa podkarpackiego uwzględnić trzeba ograniczenia wynikające z obecnie użytkowanej domeny trade.gov.pl (struktura prezentowanych informacji narzucona przez PAIH). Zatem podobnie jak w przypadku wspomnianych inicjatyw, ewentualne stworzenie nowej witryny agregującej informacje nt. oferty inwestycyjnej mogłoby stać w sprzeczności z zamysłami utworzenia regionalnych subdomen w ramach portalu trade.gov.pl.

Centrum Business in Małopolska to zintegrowany system obsługi inwestorów (one – stop – shop), w ramach którego współpracują Małopolska Agencja Rozwoju Regionalnego SA, Województwo Małopolskie oraz Krakowski Park Technologiczny. Głównym zadaniem jest wspieranie inwestorów zarówno zagranicznych jak i krajowych zainteresowanych lokowaniem nowych inwestycji na terenie Małopolski oraz wspieranie eksportu i ekspansji zagranicznej małopolskich przedsiębiorstw. Na stronie internetowej Business in Małopolska można zaleźć zaprezentowane w przejrzysty sposób szereg przydatnych z punktu widzenia inwestora i eksportera informacji, których próżno szukać na witrynach internetowych podmiotów mających na celu wspierać inwestorów i eksporterów w województwie podkarpackim, w tym np. szerokie spektrum aktualizowanych na bieżąco informacji gospodarczych o poszczególnych rynkach zagranicznych.

Podobnie Invest in Pomerania, jako regionalna inicjatywa non profit pełni funkcję „jednego okienka”, udzielając wsparcia na każdym etapie procesu inwestycyjnego. Na stronie internetowej zaprezentowana jest w przejrzysty sposób oferta inwestycyjna i informacje nt. zachęt. Potencjalnym inwestorom dostarcza raporty o sytuacji gospodarczej regionu i o normach prawnych prowadzenia działalności w Polsce, informuje o zachętach inwestycyjnych, pomaga w nawiązywaniu kontaktu z władzami lokalnymi i potencjalnymi partnerami biznesowymi, organizuje wizyty w regionie, dostarcza ofert inwestycyjnych specjalnie opracowanych na potrzeby danego projektu, zapewnia kompleksową opiekę poinwestycyjną z usługą rzecznika inwestora. Inwestorzy mają dostęp m.in. do Help Desk czynnego 24h, a także udostępniana jest im tymczasowa powierzchnia biurowa na okres inkubacji inwestycji. Ponadto mogą skorzystać z promocji projektu inwestycyjnego pod kątem employer brandingowym, a także liczyć na szeroki zakres wsparcia poinwestycyjnego.

Na koniec warto jeszcze podkreślić, że istotne znaczenie w procesie pozyskiwania inwestorów mają działania podejmowane przez samorządy na poziomie gmin czy powiatów. Prowadząc działania proinwestycyjne otwierają się one na napływ

nowych firm. Z kolei brak aktywnych działań w tym zakresie przekłada się na fakt, że nie są one rozpatrywane jako miejsce do inwestowania, nawet jeśli istnieją tam korzystne warunki do prowadzenia danej działalności. Bez aktywności samorządów do gmin napływa niewielu nowych inwestorów, nawet jeżeli charakteryzują się one bardzo wysoką atrakcyjnością inwestycyjną.

6.4. Wsparcie procesu umiędzynarodowienia z funduszy unijnych

W ramach perspektywy finansowej na lata 2014–2020 przewidziano realizację szeregu działań finansowanych z funduszy unijnych, które powinny wzmocnić potencjał umiędzynarodowienia podkarpackich przedsiębiorstw. Poniżej zaprezentowano ich przegląd. W dalszej zaś części rozdziału poddano analizie wyniki badań CATI w zakresie faktycznego wykorzystania instrumentów wsparcia oraz deklarowanych potrzeb podkarpackich firm w tym zakresie.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014–2020

W poprzedniej perspektywie finansowej do instrumentów wsparcia eksportu na poziomie regionalnym należał Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2007–2013, Działanie 1.4 „Promocja gospodarcza i aktywizacja inwestycyjna regionu", schemat B – Projekty pozainwestycyjne. Obecnie obowiązujący Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014–2020 przewiduje szereg działań, które ukierunkowane są przede wszystkim na rozwój innowacyjności i konkurencyjności firm, ale także one mogą pośrednio wpływać na pobudzanie eksportu, jak np. **Działanie 1.3 Typ 5. Sieciowanie MŚP.** W ramach działania wsparcie udzielane jest na projekty polegające na sieciowaniu przedsiębiorstw poprzez powstawanie i rozwój inicjatyw przyczyniających się do wzmocnienia konkurencyjności MŚP aktywnie uczestniczących w sformalizowanych sieciach współpracy. Konkurencyjność firm uczestniczących w sieci współpracy, bazuje na budowaniu marki firm lub oferty wokół wspólnych produktów /usług. Przedsiębiorcy mają do dyspozycji:

- promocję oferty wspólnego produktu/usługi (np. poprzez zbudowanie portalu internetowego, udział w targach, organizacji działań promocyjnych),
- stworzenie wspólnego kanału dystrybucji produktu/usługi,
- podejmowanie innych działań związanych z dotychczasową działalnością biznesową przedsiębiorstw wchodzących w skład sieci współpracy przyczyniające się do wzmocnienia ich konkurencyjności.

Ponadto w ramach **Działania 1.3 Promowanie przedsiębiorczości** jednym z projektów jakie zostało dofinansowane jest projekt Województwa Podkarpackiego pn. Promocja Gospodarcza Województwa Podkarpackiego. Jego celem jest wzmocnienie rangi regionalnej gospodarki poprzez promocję gospodarczą województwa i stref aktywności gospodarczej w wymiarze krajowym i międzynarodowym. Cele szczegółowe obejmują:

- wzrost rozpoznawalności oraz poprawa wizerunku regionu pod względem gospodarczym,
- pobudzenie eksportu produktów oraz usług z terenu województwa podkarpackiego,
- promocję podkarpackich firm – małych i średnich przedsiębiorstw,
- wzrost inwestycji krajowych i zagranicznych w regionie,
- rozwój turystyki biznesowej.

W ramach projektu zaplanowano szereg działań, takich jak:

- Udział w targach, konferencjach, seminariach, warsztatach i innych wydarzeniach gospodarczych, w celu promocji regionu, stref aktywności gospodarczej i podkarpackich przedsiębiorców (MŚP) oraz w celu dotarcia z ofertą gospodarczą województwa / przedsiębiorstw do szerokiego grona potencjalnych inwestorów i partnerów handlowych. Dzięki realizacji projektu MŚP z Podkarpacia brały udział w targach największych i najbardziej prestiżowych na świecie (m.in. Vibrant Gujarat Indie, World Food India, Acrex India, FoodEx Japan, Szanghaj Expo, Summer Fancy Food w Nowym Jorku, Avalon Australian International Airshow, Tuluza Aerospace, Sewilla Aerospace, Paris Air Show, Ila Berlin Air Show, Forum Agentów w Rzymie, Forum Agentów w Mediolanie, ISM Targi Słodyczy w Kolonii, Mountain Business Summit we Francji, China ASEAN Expo, Salima Brno, Web Summit w Lizbonie, Aerospace Alley Tradeshow Fair w Hartford (USA).
- Organizacja misji gospodarczych oraz wizyt studyjnych, w celu prezentacji potencjału gospodarczego i eksportowego województwa, prezentacji terenów inwestycyjnych oraz umożliwienia bezpośrednich kontaktów przedstawicieli podkarpackich przedsiębiorców z potencjalnymi partnerami z zagranicy oraz inwestorami[69] . Misje były adresowane do kilkunastu krajów z wszystkich kontynentów (m.in. USA, Kanada, Japonia, Indie, Chiny, Australia, Maroko, Włochy, Hiszpania, Niemcy, Białoruś).

[69] https://mapadotacji.gov.pl/projekty/764188/ [Dostęp: 25.09.2020 r.]

- Organizacja wydarzeń o charakterze gospodarczym i promocyjno-informacyjnym, w tym m.in.: targów, forów, konferencji i seminariów, w celu promocji potencjału gospodarczego regionu, promocji stref aktywności gospodarczej oraz podkarpackich MŚP.
- Kampania informacyjna i marketingowa promująca potencjał gospodarczy województwa podkarpackiego, której celem jest zaprezentowanie województwa jako nowoczesnego, dynamicznie rozwijającego się regionu i atrakcyjnego miejsca dla inwestycji.

Jednym z działań realizowanych w ostatnim czasie w ramach projektu jest zlecenie opracowania szczegółowej, spójnej kreatywnie koncepcji wirtualnych targów oraz organizacji wirtualnych targów dla województwa podkarpackiego w październiku 2020 r. Celem wirtualnych targów będzie promocja potencjału podkarpackich przedsiębiorców działających w branżach związanych z inteligentnymi specjalizacjami województwa.

W chwili opracowywania Raportu w ramach realizowanego projektu ok. 65 firm skorzystało z promocji na rynkach zagranicznych (dodatkowo 66 firm korzystało ze wsparcia na rynku krajowym). Największym zainteresowaniem wśród podkarpackich firm cieszyły się targi lotnicze wśród firm zrzeszonych w Dolinie Lotniczej (np. ILA Berlin – kilkadziesiąt firm i ok. 60–70 przedstawicieli firm).

Dofinansowanie misji gospodarczych i udziału w targach nie ograniczało się tylko do inteligentnych specjalizacji województwa (lotnictwo, motoryzacja, IT, jakość życia) ale kierowane było także do pozostałych branż (targi wielobranżowe).

Działania promocyjne oraz imprezy targowe wybierane były na podstawie otrzymanych ofert od organizatorów oraz potrzeb przedsiębiorców, które przekazywane były przez podmioty zarządzające klastrami (Dolina Lotnicza, IT, Podkarpackie Smaki, Wschodni Sojusz Motoryzacyjny itp.)

Program Operacyjny Polska Wschodnia 2014–2020

Z kolei instrumentem wspierającym bezpośrednio m.in. województwo podkarpackie, jest Program Operacyjny Polska Wschodnia 2014–2020 w szczególności **Działanie 1.2 Internacjonalizacja MŚP**. Jego celem jest zwiększenie aktywności gospodarczej MŚP z makroregionu Polski Wschodniej na rynkach międzynarodowych poprzez sfinansowanie kosztów wprowadzenia na nowe rynki zagraniczne produktów lub usług. W ramach konkursu Internacjonalizacja MŚP można pozyskać dofinansowanie na:

- usługi doradcze, związane z opracowaniem i przygotowaniem do wdrożenia nowego modelu biznesowego,
- usługi związane bezpośrednio z wdrożeniem nowego modelu biznesowego, w tym m.in. koszty materiałów reklamowych, szkoleń, tłumaczeń, testów
- udział w międzynarodowych targach, wystawach lub misjach gospodarczych,
- nabycia środków trwałych z wyłączeniem nieruchomości lub wartości niematerialnych i prawnych w związku z przygotowaniem do internacjonalizacji działalności.

Adresatami działania są mikro-, małe lub średnie przedsiębiorstwa działające w województwach Polski Wschodniej posiadające co najmniej jeden produkt (wyrób lub usługę) o potencjale do internacjonalizacji na co najmniej jednym nowym rynku zagranicznym.

Na moment opracowania niniejszego raportu, w województwie dofinansowano 121 projektów.

Program Operacyjny Inteligentny Rozwój

Wsparcie internacjonalizacji przewidziane zostało w ramach Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój i realizowane jest w ramach celu tematycznego 3. (CT 3) za pośrednictwem Priorytetu Inwestycyjnego 3c (PI 3c), który w odniesieniu do tego typu przedsięwzięć realizuje cel szczegółowy 5. Zwiększony poziom umiędzynarodowienia działalności przedsiębiorstw. Mikro-, małe i średnie przedsiębiorstwa prowadzące działalność w branżach o wysokim potencjale konkurencyjnym i innowacyjnym mają możliwość pozyskania środków w ramach **Poddziałania 3.3.3 Wsparcie MŚP w promocji marek produktowych – Go to Brand** III Osi priorytetowej: Wsparcie innowacji w przedsiębiorstwach Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój 2014–2020. Dofinansowanie może zostać przeznaczone między innymi na:

- udział w targach, wystawach, misjach gospodarczych lub konferencjach zagranicznych i na dodatkowe działania promocyjne,
- sfinansowanie kosztów usługi doradczej, dotyczącej umiędzynarodowienia przedsiębiorcy.

Adresatami działania są mikro-, małe i średnie przedsiębiorstwa, których lokalizacja projektu znajduje się w województwie innym niż mazowieckie, pochodzące z branż o wysokim potencjale konkurencyjnym i innowacyjnym.

Na moment opracowania niniejszego raportu, w województwie podkarpackim dofinansowano 51 projektów.

Z kolei **Działanie 3.3 Wsparcie promocji oraz internacjonalizacji innowacyjnych przedsiębiorstw Poddziałanie 3.3.1 Polskie Mosty Technologiczne** wspomagać ma polskie MŚP w komercjalizacji wytworzonych przez siebie innowacyjnych produktów na wybranych rynkach. Jest on następcą

i czerpie z doświadczeń kończącego się w 2015 r. pilotażowego projektu Polski Most Krzemowy. Projekt obejmuje takie komponenty jak:

- usługi doradczo-szkoleniowe,
- komponent dotacyjny na zakup usług konsultingowych, marketingowych, prawnych oraz z zakresu ochrony praw własności przemysłowej na wybranym rynku, opracowanie i testowanie strategii sprzedaży świadczonych przez ekspertów na wybranym rynku.

Adresatami działania są mikro-, małe i średnie przedsiębiorstwa, posiadające potencjał do szybkiego wzrostu, zainteresowane sprzedażą swoich innowacyjnych produktów i usług na rynkach zagranicznych. Operatorem działania (beneficjentem) jest Polska Agencja Inwestycji i Handlu SA, która na realizację projektu dysponuje budżetem w wysokości 150,1 mln zł. Informacje nt. beneficjentów ostatecznych są rozproszone i przypisane do poszczególnych naborów i rynków. Przykładowo w 2019 r. wnioskodawcy mogli ubiegać się o wsparcie ekspansji na kilkanaście rynków zagranicznych. Warto zwrócić uwagę, że były to tylko i wyłącznie rynki pozaunijne. Największym zainteresowaniem cieszyły się Stany Zjednoczone, następnie Zjednoczone Emiraty Arabskie, Chin, Kanada, Singapur, Norwegia oraz Japonia[70]. W 2018 r. złożono do działania 254 wnioski, z których tylko 9 było z Podkarpacia. Sytuacja uległa znacznej poprawie w 2019 r. W tym okresie działanie cieszyło się znacznie większą popularnością. Na 620 złożonych wniosków, 50 z nich zostało przygotowane przez firmy z woj. podkarpackiego. Biorąc pod uwagę tematykę składanych wniosków, najwięcej z nich dotyczyło sektorów rolno-spożywczego i leśno-drzewnego, zdrowego społeczeństwa, inteligentnych sieci i technologii ICT oraz technologii kreacyjnych.

W ramach II osi priorytetowej PO IR **Działania 2.3 Proinnowacyjne usługi dla przedsiębiorstw realizowane jest Poddziałanie 2.3.3 Umiędzynarodowienie Krajowych Klastrów Kluczowych**. Celem działania jest wzrost internacjonalizacji przedsiębiorstw działających w ramach tychże klastrów. W ramach działania wspierane będą projekty obejmujące usługi:

- służące wprowadzaniu na rynki zagraniczne oferty/produktów klastra i/lub jego członków, ze szczególnym uwzględnieniem produktów zaawansowanych technologicznie,
- związane z aktywizacją członków klastra w obszarze internacjonalizacji, tworzeniem sieci kontaktów, wymianą wiedzy z partnerami zagranicznymi, współpracą międzynarodową, zwiększeniem widoczności klastra na rynkach międzynarodowych.

Beneficjentami działania są:

- przedsiębiorstwa (członkowie Krajowych Klastrów Kluczowych),
- koordynatorzy Krajowych Klastrów Kluczowych.

Na moment opracowania niniejszego raportu, żaden z Krajowych Klastrów Kluczowych, których koordynator ma siedzibę na Podkarpaciu nie realizował projektów w ramach tego działania.

Na koniec analizowania wybranych unijnych instrumentów wsparcia mających wpływ na proces umiędzynarodowienia warto zaprezentować wyniki badań CATI w zakresie faktycznego wykorzystania tychże instrumentów wsparcia oraz deklarowane potrzeby podkarpackich firm w tym zakresie. Wśród badanych firm blisko 51% podmiotów skorzystało z instrumentów wsparcia eksportu. Z uzyskanych dodatkowych wyjaśnień respondentów można wnioskować, że były to często instrumenty wsparcia eksportu oferowane na poziomie krajowym w ramach programów operacyjnych (PO PW 1.2 Internacjonalizacja MŚP, POIR 3.3.3 Go to Brand) oraz przez takie instytucje jak Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK) oraz Korporację Ubezpieczeń Kredytów Eksportowych (KUKE).

Rysunek 44. Faktyczne wykorzystanie instrumentów wsparcia oraz deklarowane potrzeby w tym zakresie

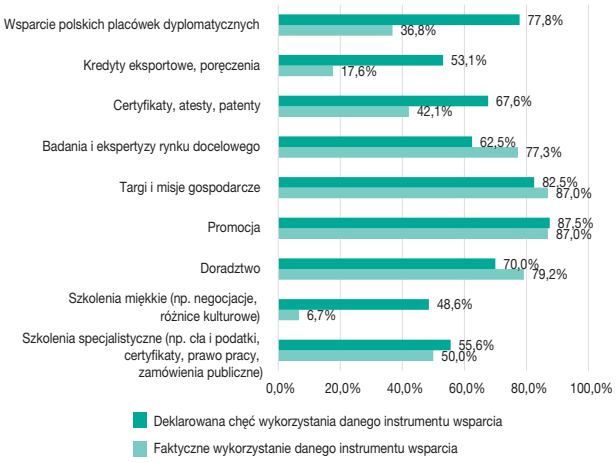

Źródło: badania CATI na próbie eksporterów (n=51)

Na wykresie przedstawiono dane dotyczące wykorzystania danego typu wsparcia przez przedsiębiorstwa, które uzyskały faktyczne wsparcie oraz deklarowaną chęć skorzystania w przyszłości z danego typu wsparcia. Warto zwrócić uwagę, że najczęściej realizowanym typem wsparcia były targi i misje gospodarcze oraz promocja (w 87% beneficjentów wsparcia), a następnie doradztwo

[70] Podsumowanie naborów wniosków w projekcie Polskie Mosty Technologiczne w 2019 roku, PAIH 2020.

(79,2%) oraz badania i ekspertyzy rynku docelowego (77,3%). Taka struktura wpisuje się idealnie w zakres wsparcia oferowany w ramach wspomnianych wcześniej działań Internacjonalizacja MŚP oraz Go to Brand. W opinii przedsiębiorców, udział w targach i misjach gospodarczych oraz promocja są najbardziej oczekiwanymi typami wsparcia (odpowiednio 82,5% i 87,5% wyraża chęć skorzystania z tego typu instrumentów). Potwierdzają to również wyniki badań jakościowych:

„Dalej powinny być realizowane projekty na częściowe finansowanie udziału w targach, czy wystawach zagranicznych. W naszym regionie trochę brakuje takiego instrumentu, jaki jest dostępny w innych województwach. Nie ma tak szeroko zakrojonych działań".

Przedstawiciel klastra

Motywy ekspansji za granicę są zróżnicowane i uzależnione od indywidualnej sytuacji danego podmiotu na rynku. Niemniej jednak podkarpackie firmy chcą wchodzić na rynki zagraniczne, robią to coraz śmielej i oczekują pomocy w tym zakresie.

„W przemyśle elektromaszynowym (zbrojeniowym, motoryzacyjnym, maszyn budowlanych) firmy żyją z eksportu. Koncepcja umacniania pozycji na rynkach europejskich jest już normalnym działaniem. Firmy szukają teraz rynków pozaunijnych, bo chcą mieć większą możliwość usamodzielniania się w swoich działaniach rozwojowych".

Przedstawiciel izby gospodarczej

Należy jednak wziąć pod uwagę praktyczne doświadczenia jednej z instytucji wspierających ekspansję na rynki zagraniczne:

„Przedsiębiorstwa bardzo chętnie deklarują gotowość udziału w targach. Niemniej jednak zauważamy, że często za środki pozyskane z dofinansowania tworzą efektowne stoiska targowe, ale na same targi wysyłane są osoby kompletnie nieprzygotowane do prowadzenia rozmów z potencjalnymi kontrahentami. Dotyczy to w szczególności początkujących eksporterów. Naszym zdaniem, w tym przypadku znacznie bardziej efektywnym typem wsparcia, jest organizacja misji gospodarczych, które zostaną odpowiednio wcześniej zaplanowane i zorganizowane. Efektywność misji poprawia udział osoby doświadczonej w prowadzeniu negocjacji handlowych na danym rynku, która może wspierać przedsiębiorcę w trakcie organizowanych spotkań".

Przedstawiciel firmy doradczej

Wyniki badań pokazują ponadto dość duże zainteresowanie przedsiębiorców szkoleniami miękkimi (48,6%), które nie znajdują pokrycia w dotychczas pozyskanym wsparciu (tylko 6,7% beneficjentów realizuje korzysta z tego typu wsparcia). Przedsiębiorcy mają również duże oczekiwania względem pomocy, jaką mogą uzyskać od polskich placówek dyplomatycznych. Warto nadmienić, iż wsparcie tych placówek (m.in. przez Zagraniczne Biura Handlowe) odbywa się w sposób ciągły i nie wprost powiązane z koniecznością uzyskania wcześniejszego wsparcia w obrębie poszczególnych programów operacyjnych.

Z przeprowadzonych badań jakościowych, tak z przeprowadzonych wywiadów IDI, jak i wniosków wypływających z panelu ekspertów wynika, że firmy oczekiwałyby również szerszego dostępu do informacji nt. przetargów i planowanych inwestycji. Ze względu na stosunkowo szczupłą obsadę ZBH, skala działalności nie jest taka jakiej oczekiwaliby przedsiębiorcy. Pożądana byłaby także pomoc w przygotowaniu ofert przetargowych.

„..postulowaliśmy, żeby ambasady udostępniały dla naszych przedstawicieli pomieszczenia do prowadzenia rozmów handlowych, żeby w większym stopniu angażowały się w pozyskiwanie informacji o planowanych inwestycjach, czy procedurach przetargowych".

Przedstawiciel izby gospodarczej

„Nasze maszyny trafiły nawet do armii amerykańskiej, która stacjonuje w Korei Południowej. Ogłosiła przetarg i wygraliśmy go. Jest to kwestia pewnej wiedzy, która jest nam potrzebna, żebyśmy mogli przygotować się do przetargów (...) nas interesują rynki światowe (...) potrzebujemy informacji o przetargach, pewnej wiedzy o polityce gospodarczej poszczególnych krajów (...) jeśli mamy wiedzę, że mają budować drogi to wiemy, że maszyny budowlane powinny znaleźć tam nabywców"

Przedstawiciel firmy z branży budowlanej

Jest to tym bardziej istotne, że zamówienia chociażby organizacji międzynarodowych[71], w których obecnie partycypacja polskich podmiotów jest marginalna, stanowią bardzo duży potencjał dla umiędzynarodowienia polskich przedsiębiorstw. Co istotne wspomniane instytucje stosują transparentne i przejrzyste procedury, często o mniejszym

[71] Takich jak np. ONZ, WHO, NATO, Czerwony Krzyż czy Bank Światowy.

poziomie skomplikowania niż polskie wynikające z Ustawy Prawo Zamówień Publicznych.

6.5. Studia przypadku działań wspierających działalność eksportową podejmowanych w innych regionach Polski

Dobór działań wspierających działalność eksportową został oparty na szczegółowej analizie dostępnych instrumentów wsparcia w ramach tego projektu oraz wcześniejszych badań[72]. W skali kraju można spotkać się z przynajmniej kilkoma inicjatywami, które można uznać za skuteczne oraz efektywne z punktu widzenia wspierania działalności eksportowej. W tym przypadku pominięto działania wdrażane na poziomie całego kraju, które dość powszechnie uznawane są za dobre praktyki (np. Go to Brand czy też Polskie Mosty Technologiczne). Wybór dwóch działań był podyktowany dodatkowo informacjami uzyskanymi ze strony przedstawicieli instytucji centralnych (m.in. PARP, Ministerstwo Rozwoju), w opinii których projekty Pomorski broker eksportowy oraz Łódzkie Go można uznać za jedne z najlepszych przedsięwzięć w skali kraju.

Pomorski broker eksportowy

Cel projektu: stworzenie kompleksowego systemu wsparcie aktywności eksportowej firm z regionu. Projektem realizowany w partnerstwie przez Agencję Rozwoju Pomorza – lidera projektu, Regionalną Izbę Gospodarczą Pomorza, Stowarzyszenie Wolna Przedsiębiorczość/O. terenowy Gdańsk, Inkubator STARTER, INVESTGDA i Pomorski Park Naukowo-Technologiczny. Każda z instytucji odpowiada za realizację konkretnych działań zaplanowanych w projekcie.

Finansowanie: Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020 (RPO WP) Działanie 2.3. Aktywność eksportowa

Zakres działań w ramach projektu: wsparcie finansowe i niefinansowe. Kompleksowe wsparcie skierowane zarówno do firm, które mają produkt, ale jeszcze nie są obecne na rynkach zagranicznych, jak i do tych którzy już prowadzą działalność eksportową.

Firmom które nie podejmowały działań eksportowych lub są początkującymi eksporterami oferowane jest:

- wsparcie Brokera Eksportowego w określeniu potencjału eksportowego firmy
- seminaria i konferencje
- dane o eksporcie
- spotkania z doświadczonymi eksporterami

Firmom, które chcą rozwijać dotychczasową działalność eksportową oferuje się:

- możliwość udziału w wyjazdach na wybrane międzynarodowe targi
- możliwość udziału w misjach gospodarczych i innych wydarzeniach gospodarczych powiązanych z eksportem
- dane o eksporcie, badania i analizy rynkowe

Trzecim komponentem są granty na udział w zagranicznych targach, wystawach, misjach i innych wydarzeniach gospodarczych, w ramach których oferowana jest:

- możliwość ubiegania się o środki finansowe na indywidualny udział firm w targach, misjach oraz innych wydarzeniach gospodarczych, promujących ofertę produktową i usługową przedsiębiorstw dysponujących potencjałem eksportowym
- możliwość ubiegania się przez IOB o dofinansowanie na zorganizowanie wspólnego wyjazdu na targi dla MSP

Zidentyfikowane dobre praktyki to przede wszystkim:

- Działania podejmowane przez brokerów eksportowych, których zadaniem jest dotarcie do firm, które nigdy nie eksportowały, a mają dobry produkt eksportowy. Broker posługując się wystandaryzowanym narzędziem (ankietą) jest w stanie na podstawie jej wyników zidentyfikować jakimi rynkami jest dana firma zainteresowana, jakie ma produkty, potrzeby i braki. Następnie na tej podstawie stara się dopasować i zaproponować odpowiednie wydarzenia i działania.
- Wśród czynników stymulujących wchodzenie na rynki jest usługa brokera zagranicznego, który pomaga nawiązywanie relacji biznesowych. Usługa skrojona na miarę. Firma zgłasza zapotrzebowanie na którym rynku chciałaby rozwinąć działalność i oferowane jest jej kompleksowe wsparcie. Firmy chcą przede wszystkim, by wyszukać im kontrahentów. Początkowo ARP zakładało, że będą to firmy zagraniczne, które pomagają wyszukiwać kontrahentów, ale nie było to możliwe ze względu na procedurę przetargową, pomimo tego że byłoby to najbardziej efektywne kosztowo.
- Działania podejmowane w zakresie promocji. W celu promocji działań projektowych wykorzystywane są zróżnicowane źródła komunikacji. Przykładowo na kanale Youtube dostępny

[72] Autorzy raportu uczestniczyli m.in. w projekcie pt. Ocena internacjonalizacji krajowych przedsiębiorstw z obszaru specjalizacji KIS. Badanie dla Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2018/2019. W ramach projektu poddano szczegółowej analizie 73 instrumenty wsparcia eksportu, wdrażane na poziomach regionalnym i krajowym, zarówno w obecnej, jak też poprzedniej perspektywie finansowej.

jest film prezentujący w kompleksowy sposób wszystkie ważne kwestie związane z Brokerem zagranicznym, w którym krok po kroku przedstawiane są kolejne zagadnienia – od procedury wyłonienia firm, które skorzystają z usługi, aż do szczegółowych założeń jej realizacji. Prowadzona jest również promocja w mediach tradycyjnych, w tym kampania radiowa w formie wywiadów, o słuchalnej godzinie, puszczanych przed popularną audycją robioną przez pomorskich przedsiębiorców odnośnie gospodarki. Przed audycją jest krótki wywiad z firmą, która już korzystała z wydarzeń organizowanych w ramach Działania i przewidzianych tam narzędzi, podczas której firma mówi o swoich sukcesach w internacjonalizacji.

- Wymagany jest wkład własny. Uważa się to za dobrą praktykę przy tego typu działaniach z tego względu, że wówczas zgłaszają się firmy, które faktycznie zainteresowane są wchodzeniem na rynki zagraniczne. Finansowanie wyjazdów odbywa się w ten sposób, że firmy wnoszą wkład własny przed wyjazdem w formie zaliczki. Budżet wyjazdu kalkulowany jest „z górką" , a po wyjeździe wykonywana jest korekta i zwracane są przedsiębiorcy niewykorzystane środki.

Zidentyfikowane trudności w realizacji narzędzia to przede wszystkim kwestie wynikające z przepisów Prawa o zamówieniach publicznych. Ryzyko związane z szeroki udziałem w konsorcjum podmiotów, które de facto są wykonawcami szeregu działań i które realizowanych działań nie traktują jako elementu swojej misji, do których są w stanie dołożyć swój wkład własny. W praktyce będzie to prowadzić do sytuacji, gdzie duża część budżetu zostanie przeznaczona na działania wewnątrz regionu, realizowane na zasadzie kontraktowej, które nie będą budować mechanizmu mogącego efektywnie funkcjonować po zakończeniu

Ze względu na covid organizację seminariów zamieniono na webinary, co ku zaskoczeniu organizatorów zwiększyło liczbę przedsiębiorców biorących w nich udział. Niestety traci się wówczas wartość dodaną jaką jest szeroko rozumiany networking. Wprowadzono możliwość sfinansowania udziału w wirtualnych targach, ale nikt na razie nie złożył wniosku na taką formę, co pozwala wnioskować, że firmy, jeśli chodzi o targi, preferują kontakty bezpośrednie, wolą wyjeżdżać.

Łódzkie Go

Celem projektu było zwiększenie wartości eksportu firm z branż posiadających strategiczne znaczenie dla gospodarki naszego regionu. Projekt miał przyczynić się do wzrostu konkurencyjności firm z województwa łódzkiego poprzez stworzenie warunków sprzyjających ich internacjonalizacji. Ideą projektu jest opieka nad przedsiębiorcą biorącym udział w projekcie przez cały okres jego trwania, w tym uzbrojenie wyselekcjonowanych firm w wiedzę niezbędną do zdobycia nowych rynków zbytu.

Grupą docelową/ostatecznymi odbiorcami wsparcia były przedsiębiorstwa sektora MŚP z województwa łódzkiego prowadzące działalność gospodarczą w obrębie sześciu wskazanych w projekcie inteligentnych specjalizacji regionalnych.

Zakres działań w ramach projektu:

- Analiza potencjału eksportowego sześciu inteligentnych specjalizacji województwa Łódzkiego, identyfikacja nisz eksportowych dla branż objętych projektem oraz rynków o największym potencjale eksportowym w kontekście zidentyfikowanych nisz.
- Zaplanowanie i przeprowadzenie rekrutacji MŚP w ramach zidentyfikowanych nisz eksportowych, opracowanie kryteriów kwalifikujących podmioty do udziału w projekcie i przeprowadzenie procesu rekrutacji.
- Diagnoza potrzeb i rozwijanie zdolności MŚP (uczestników projektu) w zakresie Internacjonalizacji *(*warsztaty i szkolenia dotyczące danego rynku, określonego jako kierunek ekspansji gospodarczej dla danej branży).
- Opracowanie szczegółowych planów działań dla każdej branży (tematyka szkoleń, określenie wydarzeń, w których firmy wezmą udział, ich zakresu, adresatów, harmonogram i koszty, wskazanie IOB na danych rynkach, mogących włączyć się w realizację projektu). Przygotowane plany działań stanowiły podstawę dla opracowania założeń dla realizacji drugiego etapu projektu (działania na rzecz internacjonalizacji), w tym jego ram kosztowych,
- Wskazanie rekomendacji dla programu promocji gospodarczej.

Zidentyfikowane dobre praktyki to przede wszystkim:

- Zastosowany w ramach projektu proces wyłaniania perspektywicznych rynków docelowych eksportu z województwa łódzkiego. Złożyły się na niego następujące etapy:
  - Stworzenie listy kodów klasyfikacji PKD i CN dla poszczególnych specjalizacji.
  - Zakup danych statystycznych eksportu.
  - Analiza danych statystycznych. Stworzenie szerokiej listy perspektywicznych regionów i rynków.

  - Diagnoza potrzeb przedsiębiorstw na etapie rekrutacji do udziału w projekcie.
  - Organizacja warsztatów w obrębie zidentyfikowanych regionów (dodatkowa weryfikacja regionów i rynków na podstawie rejestracji na warsztaty).
  - Stworzenie wąskiej listy perspektywicznych rynków (kryterium punktowe dla rekrutacji).
  - Ostateczny wybór rynków oparciu o wcześniejsze etapy oraz wyniki naboru do udziału w projekcie).
- Podejmowane w ramach projektu działania promocyjne tak projektu, jak i działań nastawionych na konkretne efekty (zgłoszenia chęci do udziału w projekcie i otrzymywania informacji o poszczególnych etapach czy udział w warsztatach). Wykorzystano tzw. success story tj. historię firm, którym udało się rozwinąć skrzydła dzięki programowi rozwojowemu lodzkieGo.

Zidentyfikowane trudności można było wskazać na etapie doboru rynków docelowych dla poszczególnych specjalizacji i grup przedsiębiorstw. W ramach projektu przedsiębiorcy mieli szansę zadeklarowania preferowanych rynków docelowych dla planowanych działań (m.in. udział w targach i misje gospodarcze). Okazało się, że nawet w obrębie jednej specjalizacji przedsiębiorcy mają bardzo zróżnicowane stanowiska. Prowadziło to do sytuacji, w której część z nich odrzucała możliwość udziału w działaniach, które nie byłyby realizowane na wybranych przez nich rynkach. Aby zapobiec ewentualnym konfliktom oraz zapewnić większy obiektywizm wyboru rynków, przeprowadzono dwuetapowy proces wyboru rynków docelowych dla planowanych działań. W pierwszym etapie, przedsiębiorcy mieli pełną dowolność wyboru. Następnie w oparciu o ich uśrednione wybory oraz analizę danych statystycznych i potencjału poszczególnych rynków, została stworzona krótka lista rynków / grup rynków dla każdej ze specjalizacji. Na drugim etapie przedsiębiorcy mieli możliwość ostatecznego wyboru jednego z rynków z listy lub też rezygnacji z dalszych działań (jeżeli żaden z rynków nie wpisywał się w ich preferencje i strategię ekspansji międzynarodowej).

6.6. Działania zwiększające atrakcyjność inwestycyjną

W ramach perspektywy finansowej na lata 2014–2020 przewidziano realizację szeregu działań służących wzmocnieniu atrakcyjności inwestycyjnej regionu. Poniżej zaprezentowano ich przegląd.

6.6.1. Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014–2020

DZIAŁANIE 1.3 PROMOWANIE PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

W ramach działania realizowane jest 6 typów projektów. W kontekście podnoszenia atrakcyjności inwestycyjnej szczególnie istotne wydają się trzy z nich, tj.:

Typ 1: Strefy aktywności gospodarczej
Wsparcie uzyskują projekty dotyczące przygotowania stref aktywności gospodarczej (terenów inwestycyjnych) tj. wyodrębnionych do inwestycji obszarów, przygotowanych w celu nadania im funkcji gospodarczych (aktywizacji gospodarczej), sprzyjających lokalizowaniu nowych inwestycji i przyciąganiu inwestorów, stanowiących lokalne centrum rozwoju gospodarczego i utworzonych w celu realizacji lokalnych celów rozwoju. Wsparcie obejmuje tworzenie parków biznesowych jako powierzchni sprzyjających lokalizowaniu nowych inwestycji. Wsparciem objęte zostały zadania dotyczące uporządkowania i przygotowania terenów przeznaczonych na inwestycje, w szczególności prace studyjnokoncepcyjne, badania geotechniczne, kompleksowe wyposażenie w media, modernizacja wewnętrznej infrastruktury komunikacyjnej.

Typ 4: Promocja gospodarcza.
Projekt realizowany w ramach projektu własnego samorządu województwa podkarpackiego polegający na realizacji kompleksowych i skoordynowanych działań wzmacniających rangę regionalnej gospodarki obejmujących m.in. promocję gospodarczą regionu i stref aktywności gospodarczej w wymiarze krajowym i międzynarodowym. Więcej informacji na temat projektu zawarto w poprzednim rozdziale.

Typ 6. Parki biznesowe
Wsparcie przeznaczone na tworzenie parków biznesowych jako powierzchni sprzyjających lokalizowaniu nowych inwestycji, w tym budowie/ rozbudowie/ przebudowie infrastruktury, wraz z kompleksowym uzbrojeniem terenu przeznaczonego pod działalność gospodarczą i infrastrukturą towarzyszącą (np. parkingi, drogi wewnętrzne itp.) oraz zakup środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych, niezbędnych do prawidłowego funkcjonowania wspieranej infrastruktury.

W ramach całego działania 1.3 dofinansowano 9 projektów o łącznej wartości 137,4 mln zł. W kontekście wzrostu atrakcyjności inwestycyjnej województwa podkarpackiego szczególne znaczenie, poza projektem promocji województwa, mają następujące projekty:

- Utworzenie strefy aktywności gospodarczej w Straszęcinie – projekt realizowany przez Gminę Żyraków, którego celem jest zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej terenów gminy poprzez zapewnienie dostępu do odpowiednio przygotowanych terenów inwestycyjnych.
- Kompleksowe uzbrojenie terenów inwestycyjnych w Strzyżowie – projekt realizowany przez Gminę Strzyżów mający na celu kompleksowe uzbrojenie terenów inwestycyjnych z dogodnym dojazdem omijającym centrum miasta, w sąsiedztwie projektowanej obwodnicy Strzyżowa w ciągu drogi wojewódzkiej nr 988 Babica – Warzyce, planowanych do włączenia do Specjalnej Strefy Ekonomicznej.

Działanie 1.5 Promowanie przedsiębiorczości – ZIT, Typ projektu: Strefy aktywności gospodarczej

W ramach działania wsparcie uzyskają projekty dotyczące przygotowania stref aktywności gospodarczej (terenów inwestycyjnych)[73]. Wsparcie obejmuje tworzenie parków biznesowych jako powierzchni sprzyjających lokalizowaniu nowych inwestycji. Wsparciem objęte są zadania dotyczące uporządkowania i przygotowania terenów przeznaczonych na inwestycje, w szczególności prace studyjnokoncepcyjne, badania geotechniczne, kompleksowe wyposażenie w media, modernizacja wewnętrznej infrastruktury komunikacyjnej.

Działanie skierowane do Stowarzyszenia Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego.

W ramach działania zostały sfinansowane dwa projekty (tworzące dwa etapy tworzenia warunków dla rozwoju przedsiębiorczości na terenie ROF) o łącznej wartości 32,2 mln zł. Pierwszy z nich został już zakończony, realizacja drugiego jest zaplanowana do końca 2021 r. Są to:

- Tworzenie warunków dla rozwoju przedsiębiorczości na terenie ROF – przedsięwzięcie inwestycyjne polegające na przeprowadzeniu szeregu działań w celu przygotowania terenów inwestycyjnych na obszarze ROF dla potrzeb lokowania działalności gospodarczej MŚP, w tym uzbrojenie trenów w następujących gminach:
  - Gmina Trzebownisko: 15,3147 ha przeznaczone dla przedsiębiorców
  - Gmina Głogów Małopolski: 10,87 ha przeznaczone dla przedsiębiorców
  - Gmina Świlcza: 6,2550 ha przeznaczone dla przedsiębiorców
  - Gmina Miasto Łańcut: 20,7134 ha – w tym przeznaczone dla MŚP 9,00 ha
  - Gmina Boguchwała: 24,4162 ha – w tym przeznaczone dla MŚP 8,70 ha
- Tworzenie warunków dla rozwoju przedsiębiorczości na terenie ROF – II etap – projekt dotyczy uzbrojenia terenów inwestycyjnych o powierzchni 17,70 ha, zlokalizowanych na obszarze Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, tj.:
  - w Gminie Boguchwała: 8,70 ha (inwestycja na końcowym etapie realizacji)
  - w Gminie Mieście Łańcut: 9 ha (inwestycja w trakcie realizacji)

Powierzchnia terenu objętego projektem to 45,1296 ha.

6.6.2. Instrumenty ponadnarodowe

W celu tworzenia i umacnianie podstaw współpracy gospodarczej na pograniczu Polski, Ukrainy i Słowacji, a także między innymi podnoszenia atrakcyjności inwestycyjnej i wspierania procesów rozwojowych w województwie podkarpackim dostępne są instrumenty międzynarodowe. Są to:

Program Współpracy Transgranicznej Polska-Białoruś-Ukraina 2014–2020

Województwo podkarpackie w Polsce i obwód lwowski na Ukrainie borykają się z niedostatecznym wyposażeniem drogowym i niską jakością połączeń transportowych. Sytuacja ta utrudnia ruch między regionami, a tym samym obniża ich atrakcyjność dla inwestorów. W celu przeciwdziałania zidentyfikowanym problemom w tym obszarze w ramach wskazanego instrumentu zakontraktowanych zostało 19 projektów, o łącznej wartości 56,7 mln zł. Po polskiej stronie były one wdrażane na terenie województw podkarpackiego i lubelskiego. Realizatorami projektów na poziomie województwa podkarpackiego są m.in. Podkarpacki Zarząd Dróg Wojewódzkich, Powiat Przemyski oraz Powiat Bieszczadzki.

W ramach priorytetu 2.1 Poprawa i rozwój usług transportowych i infrastruktury sfinansowano m.in. takie projekty jak:

- Rozbudowa drogi wojewódzkiej nr 867: odcinek od Lubaczowa do Baszni Górnej i droga nr C142005 Szkło – Nowojaworiwsk
- Rozbudowa / przebudowa drogi wojewódzkiej nr 885 Przemyśl - Hermanowice – Granica Państwowa w km 3 + 642 - 10 + 257
- PAnTHer – Przemyśl i Nyzhankovychi Transport for Cooperation Heritage
- Partnerstwo transgraniczne – szansa na rozwój regionalny (Southway) – projekt usprawniający

[73] Tj. wyodrębnionych do inwestycji obszarów, przygotowanych w celu nadania im funkcji gospodarczych (aktywizacji gospodarczej), sprzyjających lokalizowaniu nowych inwestycji i przyciąganiu inwestorów, stanowiących lokalne centrum rozwoju gospodarczego i utworzonych w celu realizacji lokalnych celów rozwoju.

drogi wojewódzkie i krajowe powiatów: bieszczadzkiego, leskiego i sanockiego.

Program Współpracy Interreg V-A Polska – Słowacja, priorytet 2. Zrównoważony transport transgraniczny, Działanie 2.1. Zwiększanie mobilności transgranicznej poprzez usprawnienie połączeń transgranicznych

W ramach działania 2.1 zakontraktowanych zostało 16 projektów o łącznej wartości 83,6 mln zł. Były one realizowane przez podmioty zlokalizowane po stronie polskiej oraz słowackiej. W przypadku Podkarpacia, najważniejsze projekty były realizowane przez Województwo Podkarpackie oraz powiat krośnieński, tj.

- Modernizacja drogowej infrastruktury komunikacyjnej Snina-Medzilaborce-Krosno – celem głównym projektu było połączenie drugorzędnych i trzeciorzędnych węzłów po stronie słowackiej i trzeciorzędnych węzłów po stronie polskiej do sieci TEN-T poprzez modernizację ciągu komunikacyjnego Snina-Medzilaborce--Krosno na odcinku drogi powiatowej nr 1956R Zręcin-Wietrzno-Zboiska stronie polskiej i dróg nr: III/3548 i III/3587 po stronie słowackiej.
- Poprawa połączeń komunikacyjnych powiatów jasielskiego, bardejowskiego i świdnickiego z korytarzami TEN-T – projekt będący w trakcie realizacji. Projekt zakłada inwestycje po stronie polskiej i słowackiej. Po stronie polskiej powstanie nowy odcinek Dw 992
- Modernizacja połączeń komunikacyjnych w rejonie Svidník, Stropkov i Jasło – po polskiej stronie planowany jest odcinek drogi znajdujący się na drodze DW 993 w kilometrażu 21+475 – 28+967. Całkowita długość odcinka wynosi 7,274 km. Projekt w trakcie realizacji. Planowane zakończenie: koniec 2021.

7. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie podkarpackim

7.1. Wielkość i struktura inwestycji zagranicznych, zróżnicowanie wewnątrzregionalne

Jednym z przejawów umiędzynarodowienia przedsiębiorstw jest napływ kapitału zagranicznego. Można rozpatrywać go zarówno na płaszczyźnie poprawy konkurencyjności gospodarki w układzie krajowym, jak i regionalnym oraz lokalnym, także na poziomie działalności poszczególnych podmiotów[74]. Na wstępie należy zaznaczyć, że w momencie opracowania niniejszego raportu nie był jeszcze dostępny aktualny raport ani dane statystyczne (za 2019) w zakresie działalności gospodarczej podmiotów z kapitałem zagranicznym w województwie podkarpackim. Bazując zaś na rocznym sprawozdaniu statystycznym dla podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego, na koniec 2018 r. w województwie podkarpackim liczba tych podmiotów wynosiła 738 jednostek[75]. Wartość ta stawia województwo podkarpackie na 10. miejscu w Polsce. Wartość zgromadzonego kapitału zagranicznego na koniec 2018 r. wyniosła w województwie podkarpackim blisko 2 991,9 mln PLN (około 1,5% w skali kraju). W przypadku tego wskaźnika zdecydowanym liderem jest województwo mazowieckie z wartością 92 607,7 mln PLN. Stosunkowo niska na tle kraju jest również wartość kapitału zagranicznego w przeliczeniu na jednego mieszkańca w wieku produkcyjnym i wynosi ona niecałe 2 268 PLN.

Tabela 70. Dane na temat liczby podmiotów z kapitałem zagranicznym i wartości kapitału (2018 r.)

Jednostka terytorialna	Liczba podmiotów	Kapitał zagraniczny (mln zł)	Kapitał zagraniczny na 1 mieszkańca w wieku produkcyjnym (zł)
DOLNOŚLĄSKIE	2400	17281,2	9857
KUJAWSKO-POMORSKIE	574	3168,8	2502
LUBELSKIE	481	2068,4	1612
LUBUSKIE	614	1821,1	2944
ŁÓDZKIE	1051	5908,2	4035
MAŁOPOLSKIE	2247	15533,1	7485
MAZOWIECKIE	11244	92607,7	28794
OPOLSKIE	398	2163,9	3537
PODKARPACKIE	738	2991,9	2268
PODLASKIE	262	711,3	976
POMORSKIE	1369	6088,2	4326
ŚLĄSKIE	2399	17991,7	6578
ŚWIĘTOKRZYSKIE	212	2615,3	3485
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	248	1443,3	1632
WIELKOPOLSKIE	2305	24600,4	11595
ZACHODNIOPOMORSKIE	1360	6641,5	6419
POLSKA	27902	203636	8751

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych

Na podstawie wyników badań CATI można stwierdzić, że pod względem typu zrealizowanej inwestycji proporcje dość równo rozkładają się pomiędzy greenfield, brownfield i joint venture. Warto nadmienić, iż część inwestorów realizowała więcej niż jeden model. Przykładem może być spółka LISI Aerospace Creuzet Polska, która najpierw ulokowała swoją inwestycję w istniejącym obiekcie współdzielonym z Safran Aircraft Engines w Sędziszowie Małopolskim (Brownfield), aby następnie zbudować od podstaw obiekt produkcyjno-biurowy na terenie podstrefy Rzeszów-Dworzysko (Greenfield). Wśród inwestorów reprezentowane były powiaty M. Rzeszów (3 inwestorów), stalowowolski (3), M. Tarnobrzeg (1), tarnobrzeski (1), rzeszowski (1) oraz sanocki (1).

[74] Dziemianowicz W., 1997, Kapitał zagraniczny a rozwój regionalny i lokalny w Polsce, Studia Regionalne i Lokalne, nr 21 (54), EUROREG, Warszawa, Puchalska K., 2015, Bezpośrednie inwestycje zagraniczne jako czynnik modernizacji polskiej gospodarki, Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy, nr 41 (1), s. 400–411.

[75] Zgodnie z metodą prowadzenia pomiaru przez GUS liczba ta nie obejmuje podmiotów prowadzących działalność bankową, maklerską, ubezpieczeniową oraz towarzystw inwestycyjnych i emerytalnych, szkół wyższych, gospodarstw indywidualnych w rolnictwie, a także samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej i instytucji kultury posiadających osobowość prawną.

Rysunek 45. Typ zrealizowanej inwestycji

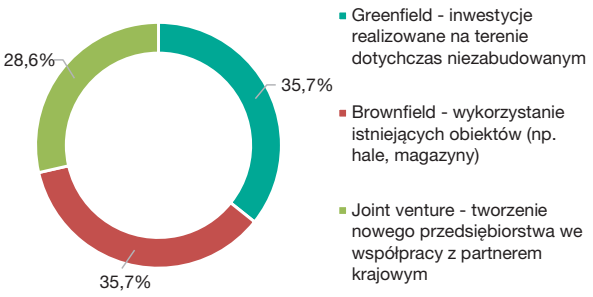

Źródło: badania CATI na próbie inwestorów (n=10)

Z informacji przekazanych przez poszczególne samorządy lokalne, do których zwrócono się z prośbą o udostępnienie informacji na temat liczby inwestorów zagranicznych, którzy zainwestowali w latach 2013–2019 na danym terenie można stwierdzić, że:

- Urząd Miasta Krosna ma wiedzę o takich dwóch firmach, tj. ScaleWings Aero Pro Sp. z o.o. (Austria) – 2017 r. oraz MEESE Polska Sp. z o.o. (Niemcy) – 2018 r. Pozostali najwięksi inwestorzy zagraniczni, którzy od wielu lat prowadzą działalność w Krośnie: BWI Poland Technologies Sp. z o.o. (Chiny), Goodrich Aerospace Poland Sp. z o.o. (USA), Nowy Styl Sp. z o.o. (USA).
- Urząd Miasta Przemyśla przekazał informację, że pomimo zainteresowania ze strony inwestorów z Niemiec, Japonii, Chin, Węgier i Ukrainy, żaden inwestor zagraniczny nie zdecydował się na zainwestowanie na tym terenie.
- Urząd Miasta Tarnobrzega przekazał informację o jednym takim podmiocie, tj. MCINNES MANUFACTURING LIMITED (Nowa Zelandia).
- Urząd Miasta Stalowej Woli wskazał na IKEA Industry Poland Sp. z o.o. o/Stalowa Wola (Szwecja).
- Urząd Miasta Rzeszowa udostępnił z kolei liczbę aktywnych firm z udziałem kapitału zagranicznego w mieście Rzeszowie tj. 941 podmiotów.

Z informacji przekazanych przez urzędy miejskie wynika, że nie gromadzą one szczegółowych danych dotyczących zainwestowanego kapitału, czy miejsc pracy lub też nie czują się upoważnione do ich udostępniania.

W województwie podkarpackim najwięcej podmiotów z kapitałem zagranicznym ulokowało swoją działalność w powiatach: m. Rzeszów i m. Przemyśl, a także rzeszowskim, mieleckim i jarosławskim.

Tabela 71. Dane na temat liczby podmiotów z kapitałem zagranicznym i wartości kapitału w poszczególnych powiatach (2018 r.)

Jednostka terytorialna	Liczba podmiotów	Kapitał zagraniczny (mln zł)
Powiat bieszczadzki	3	0,1
Powiat brzozowski	4	0#[76]
Powiat dębicki	21	0#
Powiat jarosławski	47	35,2
Powiat jasielski	11	0#
Powiat kolbuszowski	5	18,6
Powiat krośnieński	7	0#
Powiat leżajski	23	2,7
Powiat lubaczowski	7	0,1
Powiat łańcucki	7	2,8
Powiat mielecki	53	592,5
Powiat niżański	6	0#
Powiat przemyski	17	0,4
Powiat przeworski	14	153,9
Powiat ropczycko-sędziszowski	14	144,5
Powiat rzeszowski	54	261,3
Powiat sanocki	13	0#
Powiat stalowowolski	17	169,5
Powiat strzyżowski	1	0#
Powiat tarnobrzeski	8	0#
Powiat leski	1	0#
Powiat m.Krosno	14	0#
Powiat m.Przemyśl	160	10,7
Powiat m.Rzeszów	221	833,5
Powiat m.Tarnobrzeg	10	4,5
PODKARPACKIE	738	2991,9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych

Sumaryczna wartość zainwestowanego kapitału wynosi na koniec 2018 r. wynosiła blisko 3 mld zł, z czego ponad 833 mln zł przypadało na m. Rzeszów a blisko 600 mln zł na powiat mielecki.

7.2. Czynniki wpływające na wybór Podkarpacia jako miejsca realizacji inwestycji

W ocenie badanych inwestorów województwo podkarpackie jest regionem atrakcyjnym inwestycyjnie. Tak twierdzi 9 z 10 inwestorów objętych badaniem. Do czynników, które w największym stopniu wpłynęły na lokalizację danej inwestycji można zaliczyć przede wszystkim niskie koszty pracy, dostępność pracowników w momencie realizacji inwestycji. Przy czym w opinii niektórych rozmówców te uwarunkowania mogą przestać być aktualne w sytuacji rosnących kosztów pracy oraz konkurencji o pracownika. Aktualnie coraz więcej

[76] Znak # oznacza, że dane nie mogą być opublikowane ze względu na konieczność zachowania tajemnicy statystycznej w rozumieniu ustawy o statystyce publicznej.

rozmówców wskazuje na fakt, iż coraz trudniej znaleźć wykwalifikowanych pracowników. Oznacza to potrzeby przedsiębiorców przekraczające możliwości regionalnego systemu edukacji.

Rysunek 46. Czynniki wpływające na wybór Podkarpacia jako miejsca realizacji inwestycji (1 – bardzo mały wpływ, 5 – bardzo wysoki wpływ)

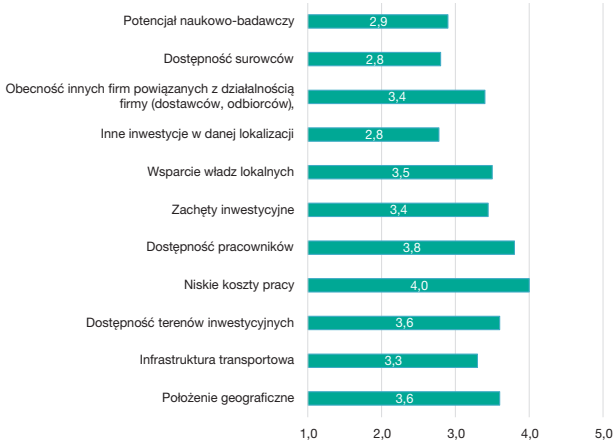

Źródło: badania CATI na próbie inwestorów (n=10)

Zaskakująco nisko oceniany był potencjał naukowo-badawczy regionu. Może to wynikać z sytuacji, w której cała technologia oraz know-how są transferowane wewnątrz grupy.

„Nasza firma zajmuje się tylko i wyłącznie produkcją. Nie prowadzimy prac B+R, czy też nie wdrażamy ich wyników na własną rękę. W tym zakresie działają inne oddziały i spółki wchodzące w skład grupy".

Inwestor w obszarze lotnictwa

Również nisko oceniony został wpływ innych inwestycji o zbliżonym profilu. Paradoksalnie, duża koncentracja podmiotów z sektora lotniczego może wymuszać konkurencję o pracownika, co może generować wyższe koszty funkcjonowania.

„Wybierając miejsce realizacji inwestycji mieliśmy już zagwarantowany odbiór całości produkcji. Przy czym z określonymi limitami co do maksymalnych cen. W momencie realizacji inwestycji koszty pracownika były relatywnie niskie. Wciąż takie są w porównaniu do krajów Europy Zachodniej. Niemniej jednak duża koncentracja firm lotniczych generuje duże zapotrzebowanie na pracowników, szczególnie inżynierów i techników. To wpływa na wzrost kosztów pracy".

Inwestor w obszarze lotnictwa

Wśród innych czynników wskazywanych jako istotne dla lokalizacji inwestycji, były tradycje przemysłowe rejonu Tarnobrzega oraz Stalowej Woli.

Wcześniejsza analiza dotyczyła czynników, które zdecydowały o ulokowaniu inwestycji na Podkarpaciu. Natomiast respondenci zostali również poproszeni o ocenę aktualnego potencjału regionu pod kątem przyciągania inwestorów.

Rysunek 47. Postrzeganie aktualnego potencjału woj. podkarpackiego w zakresie przyciągania inwestorów (1 – bardzo niska ocena, 5 – bardzo wysoka ocena)

Źródło: badania CATI na próbie inwestorów (n=10)

Za najważniejszy atut uznano dostępność komunikacyjną oraz ofertę terenów inwestycyjnych. Przy czym jeden z inwestorów zasygnalizował, iż sami dysponują terenem umożliwiającym ich dalszy swobodny rozwój. Natomiast z punktu widzenia całego regionu brakuje dużych terenów o powierzchniach od kilkunastu do nawet kilkudziesięciu hektarów, dobrze skomunikowanych, które jednocześnie byłyby dostępne w relatywnie korzystnych cenach. Przykładowo w woj. lubelskim w najbliższym sąsiedztwie Lublina brakuje dużych terenów inwestycyjnych. Stanowi to obszar aktywności kilku wyspecjalizowanych biur nieruchomości, które zajmują się scalaniem gruntów na potrzeby inwestycyjne. Zdaniem rozmówców w panelu dyskusyjnym oraz pogłębionych wywiadach, istnieje uzasadnienie dla podobnej aktywności na terenie Podkarpacia.

W dalszej kolejności, to co było atutem Podkarpacia kilka – kilkanaście lat temu w momencie realizacji inwestycji – tj. dostępność pracowników, teraz zaczyna być postrzegane jako pewien problem. Siedmiu na dziesięciu inwestorów zadeklarowało problemy ze znalezieniem pracowników (stałe bądź okresowe). Zdaniem inwestorów należy zadbać o efektywny system kształcenia zawodowego pod potrzeby przedsiębiorstw. Duże firmy mogą w tym celu tworzyć np. klasy patronackie w szkołach branżowych i technikach, o czym była mowa jednym z poprzednich rozdziałów Raportu. Warto również zadbać o odpowiednie warunki bytowe oraz obsługę pracowników z zagranicy (m.in. z Ukrainy). Przykładowo jeden z dużych inwestorów w sek-

torze lotniczym, pomimo problemów z rekrutacją pracowników 2–3 lata temu, nie zdecydował się na pozyskanie i zatrudnienie osób z Ukrainy.

Pandemia koronawirusa sprawiła, iż większość dużych firm z obszaru lotnictwa oraz motoryzacji dokonała zwolnień pracowników (głównie szeregowych). Zmniejszyło to nieznacznie problemy związane z zatrudnieniem, chociaż z pewnością nie jest to pożądany kierunek zmian.

Inwestorzy na pytanie o obecną kondycję firmy ocenili ją w większości na „raczej dobrze" oraz „ani dobrze ani źle". Szczególnie inwestorzy działający w sektorze motoryzacji oraz lotnictwa borykają się ze spadkiem zamówień. Wynika to zarówno z pandemii, jak również uziemienia samolotów Boieng 737 Max. Z tego względu ponad połowa inwestorów zadeklarowała, iż przychody w obecnym roku raczej się zmniejszą w stosunku do ubiegłego. Wpływa to również na kształtowanie się eksportu regionu, gdyż 7 z 10 inwestorów zadeklarowało uzyskiwanie przychodów z eksportu na poziomie min. 50%.

Wśród najczęściej wskazywanych planów inwestycyjnych na najbliższe 5 lat można wyróżnić cyfryzację firmy (70%), nakłady na rozwój kapitału ludzkiego (60%) oraz rozbudowę i modernizację parku maszynowego (50%).

„W chwili obecnej jesteśmy w stanie zachować konkurencyjność cenową produktów pomimo rosnących kosztów pracy. Wiele prac wykonują pracownicy szeregowi na liniach produkcyjnych. Istnieją technologie, które pozwalają zautomatyzować cały proces produkcyjny. Na razie nie zdecydowaliśmy się na wdrożenie z uwagi na wysokie koszty. Natomiast możemy zostać zmuszeni do podjęcia tego kroku w sytuacji, gdy koszty pracy będą dalej rosły, bądź też będzie problem z dostępem do pracownika".

Inwestor z branży meblarskiej/przetwórstwa drewna

7.3. Studia przypadku inwestorów z kapitałem zagranicznym

Analiza studium przypadku przedsiębiorstw z większościowym kapitałem zagranicznym – inwestorów, które zrealizowały inwestycje na terenie województwa podkarpackiego.

EME Aero Sp. z o.o.

Opis działalności firmy

EME Aero to wspólne przedsięwzięciem dwóch potentatów z branży lotniczej: Lufthansy Technik AG z siedzibą w Hamburgu (50%) oraz MTU Aero Engines AG z siedzibą w Monachium (50%), w efekcie którego powstał jeden z największych i najnowocześniejszych zakładów świadczących usługi MRO (Maintenance, Repair and Overhaul) czyli serwisowania, napraw i przeglądów silników lotniczych. Zgodnie z założeniami, od chwili rozpoczęcia działalności operacyjnej w 2020 r. roczna wydajność zakładu ma wynieść ponad 400 wizyt serwisowych silników z rodziny PW1000G, PW1500G i PW1900G, napędzających samoloty Airbus A320neo i inne samoloty pasażerskie. Akt założycielski firmy został podpisany w grudniu 2017 r.

Firma dąży do tego, aby stać się światowym liderem rynku usług dla silników typu GTF (Geared Turbofan)i dołączyć do grona najlepszych pracodawców w regionie. W zakładzie wdrożono wysokie technologie oraz rozwiązania przyjazne środowisku naturalnemu. Jednocześnie duży nacisk położono na wdrażanie najwyższych standardów w zakresie bezpieczeństwa i jakości pracy. Jest to możliwe m.in. dzięki temu, że EME Aero dysponuje własnym centrum szkoleniowym, w którym nowo zatrudnieni pracownicy uczą się podstaw teoretycznych i praktycznych aspektów zadań związanych z pracą w zakładzie (odbywają szkolenia z języka angielskiego technicznego, przepisów prawa lotniczego, czynnika ludzkiego czy podstawowej wiedzy o silniku) oraz szkolenia praktyczne na silniku szkoleniowym. Firma zapewnia również specjalistyczne szkolenia dla pracowników na stanowiskach pracy w centrach serwisowych jej udziałowców w Niemczech. W EME Aero obowiązuje strategia pod nazwą „Stwórz z nami swoją przyszłość", tj. strategia aktywnego przedsiębiorcy, stawiającego na połączenie teoretycznej wiedzy z praktycznymi umiejętnościami jej wykorzystania w przyszłej pracy.

Przebieg procesu inwestycyjnego

W marcu 2018 r. sfinalizowany został zakup gruntu pod budowę zakładu. Centrum mieści się na powierzchni 40 tys. m^2, a inwestycja powstała na 16-to hektarowej działce na terenie gminy Trzebownisko, w miejscowości Jasionka. Grunt został sprzedany nabywcy w drodze otwartego przetargu. Działka ma aktualny plan zagospodarowania przestrzennego, w którym zapisano jej przeznaczenie pod inwestycję przemysłową. MPZ dla Jasionka Jasiennik pozwalał tam na zabudowę produkcyjną i magazynową. Działka ma dostęp do drogi publicznej, położona jest 600 metrów od portu lotniczego, za Centrum Wystawienniczo-Kongresowym G2A Arena. Wartość inwestycji to ok. 150 mln euro. Generalnym wykonawcą inwestycji jest firma Warbud S.A.

Podczas procesu inwestycyjnego konkurentami Polski były takie kraje jak m.in. Malezja, Tajlan-

dia i Litwa. Na Podkarpaciu oprócz Jasionka jako miejsca ulokowania inwestycji, pod uwagę brana była także gmina wiejska Dębica. Jedną z najważniejszych determinant wpływających na decyzję o ulokowaniu inwestycji w województwie podkarpackim miała dynamika polskiego sektora lotniczego i lotnicze zaplecze regionu (funkcjonowanie Doliny Lotniczej), w tym również szkół wyższych kształcących na kierunkach lotniczych. Dzięki wielu wysoko wyspecjalizowanym ekspertom, uczelniom i szkołom branżowym kształcącym zarówno lotników, jak również mechaników oraz specjalistów w zakresie budowy maszyn i lotnictwa, województwo podkarpackie dysponuje kadrą gotową do podjęcia prac w tego typu zakładzie.

Kolejnym czynnikiem, który miał wpływ na podjęcie decyzji o ulokowaniu kapitału na Podkarpaciu była dobra infrastruktura. Położenie działki jest korzystne z logistycznego punktu widzenia, dzięki połączeniom lotniczym do Niemiec oraz bliskości autostrady, która ma duże znaczenie dla transportu silników.

Istotne było również wsparcie samorządu oraz sprzyjające środowisko biznesowe, znające i rozumiejące potrzeby branży lotniczej. Po gruntownej analizie możliwych lokalizacji wybrane zostało Podkarpacie jako najkorzystniejsze miejsce do ulokowania tego typu zakładu.

Budowa to wspólny sukces administracji rządowej i samorządowej, w tym Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podkarpackiego, Podkarpackiego Urzędu Wojewódzkiego, PAIH oraz Gminy Trzebownisko. Inwestycja jest jednym z efektów rozmów, które odbyły się na targach Hannover Messe. Polska Agencja Inwestycji i Handlu pomogła przy wyborze działki pod budowę zakładu i brała udział w negocjacjach dotyczących pomocy publicznej, w efekcie czego Inwestor otrzymał grant. Minister Przedsiębiorczości i Technologii udzielił firmie pomocy indywidualnej w ramach „Programu wspierania inwestycji o istotnym znaczeniu dla gospodarki polskiej na lata 2011-2023" o wysokości: 62,0 mln zł[77].

W obsługę nowego inwestora i ściągnięcie inwestycji na Podkarpacie od początku było zaangażowane działające w urzędzie marszałkowskim Centrum Obsługi Inwestorów i Eksporterów, które koordynowało kwestie związane z decyzją lokalizacyjną inwestora na poziomie regionalnym. Doprowadziło to do zakupu gruntu w marcu 2018 r. od gminy Trzebownisko. COIE nadal kontynuuje współpracę z inwestorem.

Współpraca

Powstanie takiego podmiotu to rozwój szerokiej sieci małych i średnich firm – kooperantów, które będą współpracowały z EME Aero jako podwykonawcy.

Spółka współpracuje z powiatem łańcuckim projekt w zakresie edukacji i szkolnictwa zawodowego. W projekt zaangażowane są łańcuckie jednostki edukacyjne, zarządzane przez powiat łańcucki takie jak: Powiatowe Centrum Kształcenia Praktycznego i Edukacji Zawodowej im. Felicjana Dzierżanowskiego, Zespół Szkół Technicznych, Zespół Szkół nr 2 im. Jana Kochanowskiego oraz Zespół Szkół nr 3 im. Mikołaja Kopernika. Przedmiotem umowy jest współpraca w zakresie działalności szkoleniowej i promocyjnej, w tym możliwości organizowania staży i praktyk dla uczniów wskazanych szkół w Centrum Szkoleniowym EME Aero i w docelowym zakładzie serwisowania silników lotniczych. Uczniowie klasy patronackiej o profilu Technik Mechanik Lotniczy szkolą się według specjalnie opracowanego programu nauczania, obejmującego szkolenie merytoryczne, w tym m.in. dostosowany do potrzeb branży program nauczania języka angielskiego z uwzględnieniem specjalistycznego słownictwa technicznego, jak i praktyczne, którego podstawą będą zajęcia w zmodernizowanym i dostosowanym do potrzeb kierunku Centrum Kształcenia Praktycznego oraz praktyki w Centrum Szkoleniowym EME Aero w Jasionce. Udział przedsiębiorcy w przygotowaniu programu nauczania dla klas, w których uczą się potencjalni pracownicy firmy, umożliwia praktyczne przygotowanie do wykonywania zawodu.

W tym zakresie wzorowano się na niemieckim systemie rynku kształcenia dualnego, gdzie za edukację zawodową odpowiadają jednocześnie państwo oraz przedsiębiorcy działający w ramach izb przemysłowo-handlowych. Szkoły zapewniają nabycie wiedzy teoretycznej i ogólnej, a pracodawca – praktyczną naukę zawodu. Firma już na poziomie szkół podstawowych chce pokazać możliwości zatrudnienia po ukończeniu kierunku Technik Mechanik Lotniczy, aby zmienić postrzeganie szkolnictwa zawodowego w Polsce.

Kierunki rozwoju działalności firmy

Do 2026 roku spółka deklaruje zatrudnić ok. 1000 osób, w tym ok. 130 z wyższym wykształceniem. W zakładzie zatrudnienie znajdują głównie mechanicy silników lotniczych do obszaru demontażu i montażu, ale i kontrolerzy jakości, inspektorzy badań nieniszczących, pracownicy logistyki, operatorzy ds. testów silnika, a także personel administracyjny. Obecny stan zatrudnienia to 130 osób.

[77] UOKiK: Raport o pomocy publicznej w Polsce udzielonej przedsiębiorcom w 2018 roku.

Dobre praktyki

Inwestycje firmy to dobra praktyka w zakresie współpracy Inwestora oraz Ministerstwa Inwestycji i Rozwoju, Ministerstwa Przedsiębiorczości i Technologii, Polskiej Agencji Inwestycji i Handlu Zagranicznego, współpracy instytucji regionalnych, które miały znaczący udział w przybliżaniu inwestorowi atutów tego miejsca i podejmowaniu decyzji o lokalizacji. Od początku w kompleksową obsługę inwestora, a więc od momentu poszukiwania terenu inwestycyjnego zaangażowane było Centrum Obsługi Inwestorów i Eksporterów, które działa w Urzędzie Marszałkowskim. Centrum wspierało także działania samorządu lokalnego oraz innych podmiotów, co przełożyło się na przedstawienie firmie atrakcyjnej oferty inwestycyjnej w województwie.

LISI AEROSPACE CREUZET POLSKA SP. Z O.O.

Opis działalności firmy

LISI GROUP to światowy lider rozwiązań inżynieryjnych oraz technicznych działający w trzech sektorach, tj. w przemyśle lotniczym, motoryzacyjnym i branży medycznej na 4 kontynentach, w 13 krajach. W skład Grupy wchodzą 44 zakłady produkcyjne w których pracuje blisko 12 000 osób. LISI AEROSPACE jest liderem na światowym rynku branży lotniczej, zapewniającym komponenty i podzespoły o wysokich parametrach technicznych.

LISI AEROSPACE Creuzet Polska Sp. z o.o. zajmuje się obróbką łopatek do silników samolotów takich jak Airbus czy Boeing. Creuzet Polska obrabia i wykańcza łopatki sprężarki przy użyciu półproduktów dostarczanych przez zakład Creuzet Aéronautique w Marmande. Siedziba firmy znajduje się w Sędziszowie, w południowo-wschodniej Polsce. Od 2018 r. LISI AEROSPACE Creuzet Polska Sp. z o.o. ma swoją siedzibę również w Rzeszowie - na terenie Parku Naukowo-Technologicznego Rzeszów - Dworzysko.

Przebieg procesu inwestycyjnego

W Polsce firma obecna jest od 2003 r. kiedy to Creuzet Aéronautique i Safran Aircraft Engines założyły w Polsce spółkę joint venture w celu produkcji części do silników lotniczych. Creuzet Polska jest współwłasnością Creuzet Aéronautique z 70% udziałem oraz Safran Aircraft Engines z pozostałymi 30. Firma do 2017 roku dzieliła obiekt produkcyjno-biurowy w Sędziszowie z firmą Safran Aircraft Engines Polska, zakładem grupy Safran. Dynamiczny rozwój firmy wynikający z coraz większego zapotrzebowania globalnego na wytwarzane części wymusił niejako decyzję podjętą w kwietniu 2016 r. o przeniesieniu zakładu do nowej lokalizacji (z większą powierzchnią produkcyjną). Rozważane były dwie lokalizacje: Sędziszów oraz Rzeszów. Decyzja nie była łatwa, gdyż z jednej strony pozostanie w Sędziszowie wiązało się z mniejszymi kosztami inwestycji. Z drugiej strony przeniesienie się do specjalnej strefy ekonomicznej w Dworzysku dawało możliwość skorzystania z ulg podatkowych oraz dodatkowo z dobrze przygotowanego terenu inwestycyjnego (drogi dojazdowe, media). Ponadto Rzeszów daje większe możliwości, jeżeli chodzi o rekrutację pracowników (pracownicy mieszkający w Sędziszowie wciąż są gotowi do dojazdów do Rzeszowa, w drugą stronę spotykałoby się to z większym oporem pracowników).

Firma ostateczne skorzystała z kredytu inwestycyjnego we Francji (w Polsce barierą były bardzo wysokie oprocentowanie tego typu kredytów, nawet do 10% w skali roku) aby wybudować nową halę produkcyjną na terenie Dworzyska. Będąc podmiotem prywatnym, nie musiała stosować Prawa Zamówień Publicznych w celu wyłonienia wykonawcy. Niemniej jednak inwestor ogłosił przetarg na stworzenie dokumentacji projektowej oraz realizację inwestycji. Wśród oferentów pojawiły się duże firmy specjalizujące się w tego typu inwestycjach (np. Panattoni Europe) czy tez firmy działające w różnych obszarach związanych z projektowaniem i pracami budowlanymi (np. Skanska SA). Ostatecznie został wybrany podmiot, który wcześniej przygotował teren inwestycyjny (drogi, media) – zmniejszenie ryzyka związanego np. z podłączeniem obiektu do istniejących instalacji i przyspieszenie prac dokumentacyjnych.

Realizacja inwestycji odbywała się w okresie, w którym rosło zapotrzebowanie na części wytwarzane przez LISI Aerospace. Wymusiło ty maksymalnie skrócenie procesu inwestycyjnego. Jego realizację można uznać za duży sukces. Prace projektowe rozpoczęte zostały w marcu 2017 r., obiekt był gotowy w styczniu 2018 r. Tydzień trwała instalacja maszyn, a produkcja rozpoczęła się z końcem stycznia. Pewnym problemem wynikającym z wielkości realizowanych zleceń, była konieczność podtrzymania produkcji w poprzedniej i nowej lokalizacji przez pewien okres czasu.

Współpraca

Inwestor jest członkiem klastra Dolina Lotnicza. Niemniej jednak nie podejmuje szczególnej aktywności w tym zakresie. Firma współpracuje z władzami lokalnymi, przede wszystkim w zakresie uzyskiwania decyzji administracyjnych.

Kierunki rozwoju działalności firmy

Działalność firmy jest w dużej mierze jest powiązana z globalnym zapotrzebowaniem na wytwarzane elementy silników samolotów. Obecnie trudna sytuacja w zakresie przewozów lotniczych, skutkuje

zmniejszeniem zapotrzebowania na dostawy nowych samolotów. Wpływa to istotnie na wielkość zamówień obsługiwanych przez inwestora (spadek nawet o 60%). Firma obecnie rozważa dywersyfikację produkcji. Przy czym ostateczne decyzje podejmowane są w centrali we Francji. Kierunki rozwoju produkcji wynikają również z postępu technicznego, jeżeli chodzi o silniki lotnicze. Firma na terenie Polski nie posiada centrum badawczo-rozwojowego, zajmuje się tylko i wyłączenie produkcją części na zlecenie centrali. Z uwagi na coraz trudniejszy dostęp do wykwalifikowanych pracowników, firma rozważa w długookresowej perspektywie automatyzację i robotyzację fabryki. Z uwagi na wysokie koszty oraz aktualną redukcję zleceń, decyzje w tym zakresie zostały odłożone na bliżej nieokreśloną przyszłość.

Dobre praktyki

Przeniesienie działalności firmy z Sędziszowa do Rzeszowa zostało poprzedzone ankietą wśród pracowników co do ich preferencji oraz deklaracji odnośnie zatrudnienia. Ok. 89% pracowników zadeklarowało podtrzymanie zatrudnienia w przypadku zmiany siedziby (ostatecznie w zakładzie pozostało ponad 90%). Wiedza w tym zakresie pozwoliła lepiej przygotować się do zmiany lokalizacji, poprzez wcześniejsze zabezpieczenie sytuacji kadrowej.

Pandemia COVID-19 przyczyniła się do bardzo dużej redukcji zamówień. Konieczna była redukcja zatrudnienia oraz reorganizacja systemu pracy. Spadek zatrudnieni byłby wyższy, gdyby nie wprowadzone zmiany organizacyjne pracy. Wprowadzono 4 dniowy tydzień pracy (wolne piątki), co wiązało się ze zmniejszeniem poziomu wynagrodzeń za aprobatą pracowników (o ok. 10%). Przy czym redukcja wynagrodzenia kadry zarządzającej była wyższa, co było dobrze postrzegane przez pracowników i zapobiegło ewentualnym konfliktom.

8. Podsumowanie

8.1. Analiza SWOT uwarunkowań sytuacji dla handlu zagranicznego

Analiza SWOT dotyczyła oceny uwarunkowań sytuacji dla handlu zagranicznego. Została opracowana jako forma syntezy zastosowanych metod badawczych (szczególnie analizy danych zastanych, danych statystycznych, pogłębionych wywiadów indywidualnych z różnymi podmiotami wspierającymi internacjonalizację oraz panelu ekspertów).

Analiza SWOT została uszczegółowiona, poprzez rozdzielenie jej na następujące przekroje (osobne poziomy analizy).

Uwarunkowania rozwoju handlu zagranicznego o charakterze ponadregionalnym (np. trendy globalne, polityka krajowa, bariery taryfowe[78] i pozataryfowe[79])

Mocne strony	Słabe strony
• Funkcjonowanie szeregu instrumentów wsparcia umiędzynarodowienia przedsiębiorstw w ramach perspektywy 2014-2020 (z możliwością realizacji projektów aż do roku 2023), w tym instrumentów, który pozwalają na ograniczenie ryzyka w eksporcie • Mniejsze zaangażowanie gospodarki krajowej w międzynarodowe łańcuchy wartości towarów szczególnie dotkniętych kryzysem w porównaniu do krajów ościennych jak np. Słowacja czy Czechy (wyroby przemysłu motoryzacyjnego) • Systematyczny wzrost wykorzystania finansowych i pro mocyjnych instrumentów bezpośredniego wspierania eksportu przez państwo. • Dostępność instrumentów oferowanych na zasadach komercyjnych (instrumenty bankowe, ubezpieczeniowe, informacyjne, analityczne, prawne oraz w zakresie reklamy i public relations)[80].	• Struktura polskiej przedsiębiorczości, w której dominują firmy małe i średnie • Brak spójnej polityki informacyjnej • Brak jasnego ulokowania działań i jednoznacznej odpowiedzialności konkretnego podmiotu za działania w zakresie wsparcia w zakresie internacjonalizacji, a podział kompetencji (np. między PARP i PAIH) w zakresie wsparcia eksportu jest nadal niejasny. • Zbyt duża zależność poszczególnych przedsiębiorców od dostaw z jednego źródła, szczególnie z Chin • Nadmiar formalności związanych z rozpoczęciem działalności eksportowej • Rozmijanie się oferty w zakresie wsparcia eksportu z potrzebami odbiorców • Niski udział wyrobów wysokiej techniki w polskim eksporcie • Ograniczona liczba silnych, rozpoznawalnych polskich marek i szereg polskich produktów występujących pod obcą marką
Szanse	**Zagrożenia**
• Tendencja do skracania łańcuchów dostaw i nearshoring[81] • Upowszechnienie wykorzystania publicznych instrumentów wspierania eksportu • Poszerzenie oferty o nowe instrumenty, bardziej odpowiadające potrzebom eksporterów jak np. udostępnianie pomieszczeń przez polskie placówki dyplomatyczne/ZBH do prowadzenia rozmów handlowych • Zaangażowanie ZBH w pozyskiwanie informacji nt. planowanych inwestycji i przetargów • Dywersyfikacja sprzedaży na nowych rynkach szybkiego wzrostu • Tworzenie mechanizmów współpracy między biznesem a władzą krajową w przypadku sygnałów o nowych niekorzystnych rozwiązaniach prawnych lub praktyce stosowania prawa uderzającego w polskie firmy[82]	• Złożona sytuacja geopolityczna w niektórych regionach świata, w tym regionalne kryzysy, niestabilność polityczna i gospodarcza skutkująca załamaniem eksportu i/lub ograniczeniem importu • Wejście gospodarki światowej i europejskiej w fazę długotrwałego osłabienia wzrostu • Przedłużający się okres trwania pandemii i związane z nią ograniczenia aktywności gospodarczej wielu państw, możliwość wystąpienia recesji gospodarczej, zmniejszenia popytu na importowane produkty, a także zaburzeń w funkcjonowaniu globalnych łańcuchów dostaw • Ryzyko kursowe • Niejednoznaczna interpretacja przepisów • Pogłębienie deficytu handlowego • Duży udział eksportu do krajów UE i pogłębiający się deficyt w obrotach z pozostałymi krajami • Legislacyjno-administracyjne próby podnoszenia kosztów działalności polskich firm • Bariery chroniące lokalnych przedsiębiorców na niektórych rynkach zbytu (także unijnych)

[78] Bariery taryfowe – regulacje rządowe ograniczające swobodę handlu międzynarodowego związane ze stosowaniem ceł importowych, licencji, kontyngentów czy też obciążeń podatkowych, Encyklopedia zarządzania. 79

[79] Bariery pozataryfowe – narzędzia i działania polityki ekonomicznej rządów, instytucji publicznych czy firm prywatnych, mające na celu ograniczenie rozmiarów wymiany handlowej lub zniekształcenie struktury towarowej i kierunków wymiany dóbr i usług. Polegają, podobnie jak cła, na ograniczeniu wymiany przez podwyższenie ceny dobra krajowego, głównie poprzez nieformalne restrykcje czy regulacje utrudniające sprzedaż na rynkach zagranicznych, Encyklopedia zarządzania.

[80] https://pie.net.pl/wp-content/uploads/2019/04/PIE-Raport_Liderzy.pdf [Dostęp: 25.09.2020 r.]

[81] zlecanie obsługi biznesu podmiotom geograficznie bliższym miejscu jego prowadzenia

[82] https://wei.org.pl/wp-content/uploads/2018/04/file-efd2c0d550baa07f93628d64cec3016d.pdf [Dostęp: 25.09.2020 r.]

Uwarunkowania regionalne handlu zagranicznego (np. infrastruktura, potencjał otoczenia instutucjonalnego, polityka regionalna)

Mocne strony	Słabe strony
• Korzystne położenie przy granicy z Ukrainą i Słowacją • Rozwój głównych szlaków komunikacyjnych, w tym infrastruktury drogowej (autostrada A4, S19), i kolejowej (E-30) umożliwiających szybki transport • Funkcjonowanie Międzynarodowego Portu Lotniczego • W pełni uzbrojone tereny inwestycyjne, czyniące region jednym z najbardziej atrakcyjnych inwestycyjnie w Polsce Wschodniej • Funkcjonowanie G2A Areny Centrum Wystawienniczo–Kongresowe Województwa Podkarpackiego • Funkcjonowanie Podkarpackiego Parku Naukowo-Technologicznego Aeropolis oraz inkubatorów przedsiębiorczości • Funkcjonowanie uczelni kształcących kadry i zaplecza B+R (Politechnika Rzeszowska, i in.) • Profilowane kierunki nauczania, odpowiadające na potrzeby branż stanowiących inteligentne specjalizacje regionu (np. sektora lotniczego czy motoryzacji) • Znaczna aktywność podkarpackich przedsiębiorstw w zakresie wykorzystania środków unijnych do wsparcia eksportu (szczególnie na poziomie krajowym, np. Internacjonalizacja MŚP, Go to brand) • Występowanie w województwie podkarpackim innowacyjnych branż, grup produktowych/usługowych o charakterze proeksportowym. • Innowacyjne zakłady produkcyjne funkcjonujące np. w przemyśle lotniczym, sektorze motoryzacyjnym i elektromaszynowym. • Potencjał wizerunkowy wybranej grupy produktów do promowania ich na rynkach zagranicznych, dotyczy to w szczególności wyrobów związanych z przemysłem lotniczym i motoryzacyjnym (wykorzystanie wizerunku dużych inwestorów, którzy często są dobrze rozpoznawalni na rynkach globalnych) • Rosnące zaangażowanie firm w działalność eksportową • Znaczna liczba podmiotów oferujących szeroki wachlarz wsparcia i doradztwa w regionie • Aktywnie działające i rozwijające się klastry • Dotychczasowe działania informacyjno-promocyjne i networkingowe podejmowane przez UMWP, w tym realizacja projektu pn. Promocja Gospodarcza Województwa Podkarpackiego • Zdolność przedsiębiorstw do wyszukiwania nisz rynkowych • Związana z bliskością rynku wschodniego możliwość zasysania kapitału ludzkiego	• Duża liczba podmiotów udzielających wsparcia co powoduje rozproszenie systemu i szum informacyjny • Brak jednostki koordynującej oraz ośrodków zapewniających eksporterom kompleksową obsługę i pełny dostęp do oferowanych instrumentów wsparcia • Niewystarczający przepływ informacji co do oferowanych usług w zakresie wsparcia eksportu • Brak bezpośrednich instrumentów i szerokiego wsparcia eksportu i promocji na rynkach zagranicznych w RPO WP 2014-2020 • Niezadowalający stopień internacjonalizacji gospodarki Podkarpacia • Mały udział krajów pozaeuropejskich w podkarpackim eksporcie • Brak długofalowej polityki w zakresie wsparcia działalności w obszarze internacjonalizacji, w tym kontynuacji programów • Brak klarownej, długoterminowej strategii wykorzystania potencjału eksportowego Podkarpacia
Szanse	**Zagrożenia**
• Zintensyfikowanie działań w celu dopasowania kształcenia do wymagań przedsiębiorców poprzez tworzenie np. klas patronackich • Dalsza modernizacja i budowa krajowych i europejskich korytarzy transportowych, sprzyjających wykorzystaniu położenia województwa podkarpackiego • Uproszczenie procedur zatrudniania cudzoziemców • Wypracowanie i wzmacnianie rozpoznawalnych w świecie regionalnych marek i Podkarpacia • Dostęp do różnego rodzaju instytucji, które mogłyby dostarczać bieżących informacji o rozwoju rynku i baz danych • Dopasowanie instrumentów do niewykorzystanych potencjałów województwa • Należyte rozreklamowanie funkcjonujących instrumentów wsparcia • Szczegółowe rozeznanie potrzeb regionalnych firm co do ich potrzeb i potencjału w zakresie rozwoju eksportu • Wsparcie dla już funkcjonujących eksporterów, by z kryzysu pandemicznego firmy mogły wyjść bez większych strat • Przesłanki wskazujące na zwiększone wsparcie działalności klastrów w nowej perspektywie finansowej, które umożliwiłyby prowadzenie działań promocyjnych i organizację wyjazdów na targi i misje wśród swoich członków	• Brak znaczących efektów działań na rzecz poprawy otoczenia biznesowego na Podkarpaciu • Niedostateczne wykorzystanie działań oferowanych przez instytucje otoczenia biznesu • Rozproszenie środków finansowych z funduszy unijnych • Trudności we współpracy ośrodków regionalnych (m.in. COIE, COI) z ośrodkami krajowymi (PAIH) oraz zagranicznymi (ZBH, placówki dyplomatyczne), zidentyfikowane trudności dotyczą m.in. efektywnego przepływu informacji • Dalszy brak działań na poziomie regionalnym wprost wspierających eksport przy możliwym wygaszaniu wsparcia krajowego, może istotnie ograniczyć możliwości współfinansowania działań rozwijających • Polska, w tym również woj. podkarpackie przestaje być traktowane jako źródło taniej siły roboczej (np. w stosunku do Bułgarii czy też Rumunii), może to wpływać na wybór lokalizacji dużych zakładów produkcyjnych, które stają się jednocześnie istotnym źródłem eksportu

Charakterystyka przedsiębiorstw

Mocne strony	Słabe strony
• Duży potencjał eksportowy takich branż jak: przemysł maszynowy, branża lotnicza i motoryzacyjna (w tym produkcja części i komponentów dla tych branż), ICT, budownictwo • Znaczna część badanych firm konkuruje metodami pozacenowymi (np. jakością produktów), pozytywnie wyróżniając się na tle firm preferujących rywalizację cenową • Systematyczny wzrost innowacyjności firm	• Niekorzystna struktura przedsiębiorstw według wielkości • Niska rozpoznawalność podkarpackich firm na rynkach międzynarodowych z uwagi na ograniczone działania marketingowe • Rosnące koszty zatrudnienia • Wzrost cen podwykonawców • Wysokie koszty transportu • Duże obciążenia celne • Funkcjonujące wśród przedsiębiorców bariery mentalne • Niski poziom wiedzy w obszarze prowadzenia działań w zakresie internacjonalizacji, w tym przepisów celnych, wymaganych certyfikatów, narzędzi usprawniających egzekucję płatności, portfela produktów mających zabezpieczać transakcje na rynkach zagranicznych. • Bariera językowa i kulturowa • Bariery wewnętrzne, tj. wynikające z charakterystyki danego przedsiębiorstwa, jak np. bariera finansowa. Brak wystarczających środków finansowych na ekspansję czy też np. na modernizację parku maszynowego • Duże wymagania jakościowe potencjalnych odbiorców. Konieczność spełnienia standardów jakościowych na poszczególnych etapach dystrybucji oraz uwzględnienia wymagań jakościowych kraju przeznaczenia. • Szereg firm preferujących rywalizację cenową • Niedostosowania instrumentów wsparcia eksportu do potrzeb przedsiębiorstw eksportowych • Niski odsetek innowacyjnych MSP
Szanse	**Zagrożenia**
• Efektywne wykorzystanie napływu środków strukturalnych UE, w szczególności w związku ze zwiększaniem potencjału innowacyjnego przedsiębiorstw • Wykorzystanie trendu przekształcania się gospodarki z produkcyjnej na innowacyjną opartą na wiedzy • Uzmysłowienie potrzeby eksportowej wśród podkarpackich firm • Pozyskiwanie międzynarodowych zamówień publicznych • Przyspieszenie wzrostu produkcji i wydajności pracy • Wsparcie inwestycyjne i zwiększenie nakładów na promocję eksportu z wykorzystaniem funduszy unijnych • Ekspansja eksportowa na dynamiczne rynki krajów pozaeuropejskich. • Stała poprawa międzynarodowej konkurencyjności podkarpackiej oferty eksportowej. • Zdolności do rozpoznawania i dostosowywania się do preferencji nabywców • Uprzednie skrupulatne przeprowadzenie sonodowania przedsiębiorstw co do zapotrzebowania i formy planowanych do wprowadzenia instrumentów wsparcie • „Łowienie eksporterów" tj. oferowanie wsparcia w zakresie wchodzenia na rynki firmom, które szybko się rozwijają i są innowacyjne	• Niezdolność lokalnych firm do sprostania międzynarodowej konkurencji • Nieumiejętne korzystanie z ochrony prawa własności intelektualnej skutkujące stratami finansowymi i blokujące rozwój • Bardzo duża rola pośredników handlowych w rozwijaniu eksportu, co zmniejsza elastyczność i swobodę działania

8.2. Benchmarking – województwo podkarpackie na tle pozostałych regionów oraz kraju

W przypadku niniejszego badania analizie benchmarkingowej została poddana wybrana grupa wskaźników ilościowych odnoszących się do:

1. Wskaźników dotyczących importu, eksportu, wymiany handlowej województwa podkarpackiego na tle pozostałych województw w Polsce.
2. Wskaźników dotyczących partycypacji podkarpackich przedsiębiorstw w ponadregionalnych / krajowych instrumentach wsparcia eksportu.
3. Zrelatywizowanych wskaźników importu, eksportu, wymiany handlowej (w przeliczeniu do liczby ludności czy też do liczby przedsiębiorstw zarejestrowanych w rejestrze REGON).

Wyniki benchmarkingu przedstawiono w tabeli zbiorczej, gdzie województwa zostały przedstawione w postaci osobnych kolumn, natomiast porównywane wskaźniki w formie kolejnych wierszy.

Tabela 72. Benchmarking wybranych wskaźników związanych z aktywnością eksportową

Wskaźnik	Dolnośląskie	Kujawsko-pomorskie	Lubelskie	Lubuskie	Łódzkie	Małopolskie	Mazowieckie	Opolskie	Podkarpackie	Podlaskie	Pomorskie	Śląskie	Świętokrzyskie	Warmińsko-mazurskie	Wielkopolskie	Zachodnio-pomorskie	Polska (benchmark)
Wskaźniki pomocnicze																	
• Liczba podmiotów w rejestrze regon (w tys., 2019 r.)	382,9	203,5	185,3	117,2	254,3	409,8	854,5	103,2	181,1	105,6	307,3	481,8	116,5	131,9	446,2	228,2	4 509,9
• Liczba ludności (w tys. os., stan na 31 grudnia 2019 r.)	2 900,2	2 072,4	2 108,3	1 011,6	2 454,8	3 410,9	5 423,2	982,6	2 127,2	1 178,4	2 343,9	4 517,6	1 234,0	1 422,7	3 498,7	1 696,2	38 382,6
• Podmioty w rejestrze REGON na 10 tys. ludności (2019 r.)	1320	982	879	1158	1036	1202	1576	1050	851	896	1311	1066	944	927	1275	1345	1175
• Wskaźniki dotyczące internacjonalizacji																	
• Liczba projektów pozyskanych w ramach POPW, działanie 1.2 Internacjonalizacja MŚP			67						118	47			20	27			55,8
• Liczba projektów pozyskanych w ramach POPW, działanie 1.2 Internacjonalizacja MŚP na 100 tys. podmiotów w rejestrze REGON			36,15						65,15	44,52			17,17	20,47			38,73
• Wartość projektów pozyskanych w ramach POPW, działanie 1.2 internacjonalizacja MŚP (w mln zł)			36,8						53,9	21,6			11,0	13,7			27,4
• Wartość projektów pozyskanych w ramach POPW, działanie 1.2 internacjonalizacja MŚP w zł na podmiot w rejestrze REGON			198,5						297,4	204,9			94,3	104,1			190,2
• Liczba projektów pozyskanych w ramach POIR, poddziałanie 3.3.3 "Go to Brand"	108	72	40	22	87	150	394	10	51	34	103	127	30	23	161	22	89,6
• Liczba projektów pozyskanych w ramach POIR, poddziałanie 3.3.3 "Go to Brand" na 100 tys. podmiotów	28,21	35,37	21,58	18,78	34,21	36,60	46,11	9,69	28,16	32,20	33,52	26,36	25,75	17,44	36,08	9,64	31,80
• Wartość projektów pozyskanych w ramachPOIR, poddziałanie 3.3.3 "Go to Brand" (w mln zł)	55,3	39,4	20,4	13,4	42,5	83,1	221,4	6,4	27,7	21,2	54,0	72,7	15,9	14,7	91,8	10,6	49,4
• Wartość projektów pozyskanych w ramach POIR, poddziałanie 3.3.3 "Go to Brand" w zł na podmiot w rejestrze REGON	144,3	193,4	109,9	114,0	167,2	202,7	259,1	62,3	152,8	201,2	175,6	150,8	136,7	111,7	205,7	46,3	175,2
• Wartość eksportu przypadająca na zarejestrowany podmiot w REGON (w zł, 2019 r.)	232 075,9	135 843,6	79 301,7	237 401,4	137 796,2	108 785,7	144 702,9	148 552,5	192 362,5	98 069,7	165 741,6	249 700,6	100 979,5	126 452,5	226 109,4	116 630,8	222986,04
• Wartość eksportu w odniesieniu do liczby ludności (w zł, 2019 r.)	30 639,7	13 342,5	6 970,5	27 498,0	14 276,1	13 071,5	22 798,9	15 598,5	16 377,8	8 786,8	21 729,1	26 627,9	9 533,0	11 724,0	28 837,1	15 692,1	26 200,6
• Średnia roczna stopa zmian eksportu - CAGR (2013-2019)	4,21%	6,54%	7,82%	9,16%	6,14%	6,02%	3,39%	8,19%	10,25%	5,80%	1,64%	5,49%	6,38%	6,21%	8,54%	9,85%	7,80%
• Deficyt/nadwyżka salda w handlu jako udział w eksporcie (2019)	11,63%	21,20%	35,51%	42,91%	-14,53%	-1,65%	-113,88%	9,42%	33,04%	34,30%	-19,03%	23,75%	46,01%	48,11%	1,71%	25,07%	1,82%
• Indeks koncentracji eksportu wg krajów (2019)	0,39	0,39	0,34	0,47	0,27	0,32	0,26	0,47	0,35	0,31	0,29	0,33	0,28	0,30	0,37	0,37	0,32
• Indeks koncentracji eksportu wg grup towarowych (klasyfikacja CN na poziomie działów, 2019)	0,34	0,24	0,23	0,33	0,30	0,27	0,29	0,25	0,43	0,26	0,33	0,32	0,34	0,32	0,32	0,25	0,27

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

Analiza benchmarkingowa pozwala w sposób intuicyjny wskazać mocne i słabe strony badanego regionu (w tym przypadku województwa podkarpackiego) względem innych oraz średnich wartości dla kraju. Analizując powyższe zestawienie można wyciągnąć następujące wnioski:

- Województwo podkarpackie cechuje najniższy w kraju wskaźnik liczby zarejestrowanych podmiotów w rejestrze REGON na 10 tys. ludności. W 2019 r. wartość wskaźnika wyniosła 851 w stosunku do średniej dla kraju na poziomie 1175. Oznacza to relatywnie niski poziom rozwoju przedsiębiorczości w regionie i może stanowić argument dla dalszego rozwoju instrumentów wsparcia mających na celu tworzenie przedsiębiorstw.
- Podkarpackie przedsiębiorstwa w ramach POPW miały dostęp do środków wspierających działania na rynkach międzynarodowych w ramach działania 1.2 Internacjonalizacja MŚP. Region jest liderem zarówno w liczbie bezwzględnej pozyskanych projektów (118 w stosunku do średniej dla wszystkich 5 województw 56 projektów) jak też w ich łącznej wartości (53,9 mln zł w stosunku do średniej 27,4 mln zł). Również wartości względne, odnoszące się do liczby podmiotów zarejestrowanych w rejestrze REGON czynią Podkarpacie liderem w pozyskaniu tych środków.

„Korzystna sytuacja może wynikać z różnych czynników. Jednym z nich jest brak analogicznych instrumentów wsparcia dostępnych na poziomie regionalnym w obecnym RPO WP. Innym może być znaczny potencjał eksportowych firm, które szukają możliwości sfinansowania działań promocyjnych na rynkach zagranicznych ze środków publicznych".

Przedstawiciel instytucji doradczej

- Słabiej prezentuje się udział podkarpackich firm w programie wsparcia POIR Go to Brand. Dostęp do tych środków miały wszystkie województwa w kraju. Zdecydowanym liderem jest tutaj województwo mazowieckie, zarówno jeżeli chodzi o liczbę pozyskanych grantów jak też ich sumaryczną wartość. Z tego względu w późniejszych naborach do działania, przedsiębiorstwa z województwa mazowieckiego były wykluczone z udziału. Na tym tle województwo podkarpackie prezentuje się relatywnie skromnie (tylko 51 pozyskanych projektów przy ich łącznej wartości 27,7 mln zł). Korzystniej prezentuje się wskaźnik względny, tj. odniesienie wartości pozyskanych projektów do liczby przedsiębiorstw zarejestrowanych w rejestrze REGON (201,2 zł w stosunku do średniej dla kraju 175,2 zł).
- Województwo podkarpackie cechuje jeden z najwyższych wskaźników wartości eksportu w przeliczeniu na zarejestrowany podmiot w rejestrze REGON (192,4 tys. zł). Plasuje to region na 5 pozycji w kraju, za województwami śląskim, opolskim, lubelskim i wielkopolskim. Należy jednak pamiętać, iż na tak wysoką wartość względną eksportu w dużej mierze przyczynia się działalność handlowa największych firm lotniczych i motoryzacyjnych w regionie.
- Eksport Podkarpacia dynamicznie wzrastał w całym badanym okresie 2013–2019 r. Średnio w ciągu roku wzrost wartości eksportu wyniósł 10,25%, co czyni województwo podkarpackie liderem w kraju. Również korzystnie prezentuje się nadwyżka salda w handlu zagranicznym w odniesieniu do całkowitej wartości eksportu. Poziom 33,04% był jednym z najwyższych w kraju.
- Województwo podkarpackie cechuje dość silna koncentracja eksportu biorąc pod uwagę podejście produktowe (najwyższy poziom w kraju). Pod tym względem bardziej zdywersyfikowany jest eksport biorąc pod uwagę rynki docelowe eksportu.

8.3. Analiza kluczowych czynników sukcesu

W oparciu o informacje zgromadzone w wyniku zastosowania różnych metod badawczych przedstawiono kluczowe czynniki sukcesu przedsiębiorstw dla rozwinięcia eksportu. Analiza stanowi efekt pracy eksperckiej opartej na danych pozyskanych ze źródeł zastanych, pogłębionych wywiadów indywidualnych z instytucjami wspierającymi eksport oraz wynikami badań CAWI na eksporterach.

W pierwszej kolejności poddano analizie wyniki badania CATI na próbie 50 przedsiębiorstw. Poniższy wykres przedstawia strukturę odpowiedzi na pytanie o kluczowe czynniki sukcesu dla rozwoju eksportu. Respondenci mogli udzielać odpowiedzi na skali od 1 – czynnik zupełnie nieistotny do 5 – czynnik bardzo istotny. Poniższy wykres przedstawia uśrednione wartości.

Rysunek 48. Kluczowe czynniki sukcesu dla rozwoju eksportu zdaniem badanych przedsiębiorstw

Źródło: badania CATI na próbie eksporterów (n=51)

W oparciu o uzyskane dane można zauważyć, iż za najważniejszy czynnik respondenci uznali jakość produktu, następnie konkurencyjność cenową. Istotne dla rozwoju eksportu były również czynniki kadrowe, przede wszystkim gotowość kadr do podejmowania działalności eksportowej oraz doświadczenie z tym związanie. Produkt ponadto powinien być dopasowany do wymagań rynku docelowego m.in. pod kątem parametrów, opakowań, instrukcji, jak również powinien posiadać wymagane certyfikaty i atesty. Najmniej ważnym czynnikiem spośród wskazanych (choć ciągle istotnym) jest dostęp do analiz rynków docelowych eksportu. Warto podkreślić, że tego typu analizy są często jednym z elementów instrumentów wsparcia takich jak Internacjonalizacja MŚP czy też Go to Brand.

Włączając do analizy inne źródła danych (dane zastane, wypowiedzi respondentów w trakcie wywiadów IDI), za najważniejsze czynniki sukcesu można uznać następujące:

1. Posiadanie towaru lub usługi, które posiadają potencjał eksportowy na wybranych rynkach docelowych. Najczęściej za potencjał eksportowy wskazywano cenę oraz jakość wyrobu. Przy czym niezwykle istotne jest, aby produkt był dopasowany do potrzeb klientów na rynku docelowym.

„Jeden z naszych klientów posiadał kołyskę przeznaczoną dla małych dzieci. Towar cechowała bardzo wysoka jakość. Pozycjonowany był jako model luksusowy, co przekładało się na dość wysoką cenę. W Polsce towar osiągnął sukces, co pozwalało wierzyć w powodzenie sprzedaży na rynku niemieckim. Tymczasem w Niemczech ma miejsce odmienna kultura, jeżeli chodzi o akcesoria przeznaczone dla małych dzieci. Często tego typu przedmioty są przekazywane pomiędzy rodzinami, bądź wypożyczane. Miało to istotny wpływ na sprzedaż produktu na rynku niemieckim”.

Przedstawiciel instytucji doradczej

Przedsiębiorcy z Podkarpacia powinni mieć również świadomość, iż to co się wydawało oczywiste 5 czy 10 lat temu, przestaje mieć rację bytu. Chodzi w tym przypadku o konkurencyjność cenową produktów. Biorąc pod uwagę rosnące koszty pracy w Polsce oraz koszty prowadzenia działalności gospodarczej, analogiczne podmioty z lokalizacją w Rumunii czy też Bułgarii mogą oferować zbliżone produkty w lepszych cenach. W tej sytuacji jakość produktu oraz wypracowane długoterminowe relacje z odbiorcą mogą być kluczowe dla powodzenia w eksporcie.

„Co tydzień organizujemy minimum jeden transport do Norwegii. Większość naszych klientów zbudowała trwałe relacje z kontrahentami z tego rynku, co pozwala na zachowanie regularności dostaw”.

Przedstawiciel firmy spedycyjnej

2. Istotnym czynnikiem wpływającym na rozwój eksportu jest otwartość kadry kierowniczej na nowe kierunki działań oraz ewentualne doświadczenie z tym związane. W trakcie badań nawiązano kontakt z licznymi firmami, które były beneficjentami instrumentów wsparcia. Pomimo uzyskanego dofinansowania, nie udało im się pozyskać i stworzyć trwałych relacji z kontrahentami z zagranicy. Jako jedną z przyczyn wskazywano stosunkowo niskie zaangażowanie i aktywność kadry kierowniczej.

„Dysponujemy konkurencyjnym cenowo i jakościowo produktem. Mamy świadomość, iż ok. 80% naszej produkcji trafia na eksport. Ale sami fakturujemy ok. 15–20% sprzedaży zagranicznej. Większość transakcji związanych z eksportem jest obsługiwana przez pośredników handlowych. Wynika to częściowo z braku doświadczenia naszych kadr w kontaktach z zagranicznymi kontrahentami”.

Przedstawiciel firmy produkcyjnej z branży meblarskiej

3. Pomimo ustanowienia wspólnego rynku Unii Europejskiej, dostawy wewnątrzwspólnotowe niektórych produktów obciążone są szeregiem barier związanych z koniecznością posiadania stosownych atestów i certyfikatów. Dotyczy to szczególnie branży motoryzacyjnej i lotniczej. Wydaje się to być w pełni uzasadnione biorąc pod uwagę bezpieczeństwo wyrobów. Z drugiej strony stanowi instrument ograniczający konkurencję na niektórych rynkach Europy Zachodniej.

8.4. Wnioski i rekomendacje

Tabela 73. Wnioski i rekomendacje dotyczące systemu wsparcia eksportu

Lp.	Wniosek	Rekomendacja	Adresat
1.	Na terenie Podkarpacia w perspektywie 2014-2020 w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego nie były wdrażane instrumenty wsparcia eksportu, gdzie bezpośrednio aplikować mogły przedsiębiorstwa. Może to stanowić uzasadnienie dla dość dużego zainteresowania firm z Podkarpacia takimi działaniami jak POPW 1.2 Internacjonalizacja MŚP oraz POIR 3.3.3 Go to brand. Podkarpackim przedsiębiorcom niezbędna jest dalsza pomoc w skutecznym docieraniu na rynki zagraniczne. W ocenie różnych grup badanych (IOB, instytucje publiczne oferujące wsparcie internacjonalizacji), instrumenty oferujące przedsiębiorstwom dofinansowania doradztwa, udziału w targach, misjach gospodarczych oraz kosztach promocji cieszą się dużą popularnością. Przy czym w niektórych działaniach odseparowana była część dotycząca opracowania strategii internacjonalizacji od późniejszego wdrażania strategii. Na etapie projektowania działań należy zabezpieczyć środki na wdrożenie opracowanych strategii (przykładowo w woj. dolnośląskim w ramach RPO nie doszło do realizacji części projektów w ramach wdrażania strategii internacjonalizacji co zdaniem tamtejszych IOB uznać można za bardzo nieefektywne podejście.	Należy rozważyć stworzenie zbliżonych instrumentów wsparcia na poziomie regionu. Podjęcie dyskusji z komórką organizacyjną UMWP odpowiedzialną za opracowanie założeń RPO w nowej perspektywie finansowej w zakresie stworzenia tego typu instrumentów.	IZ RPO WP
2.	W opinii przedsiębiorstw najbardziej oczekiwanym instrumentem wsparcia eksportu są wyjazdy na targi gospodarcze. Z punktu widzenia początkujących eksporterów, dużo bardziej efektywne wsparcie może dotyczyć przygotowania i organizacji misji gospodarczych.	Dostosowanie i uzależnienie rodzaju oferowanych instrumentów od doświadczenia wnioskodawców w prowadzeniu działalności eksportowej. Stworzenie instrumentów umożliwiających podniesienie wiedzy przedsiębiorców w zakresie sposobu wchodzenia na dane rynki (działania dotyczące edukacji) oraz asystę na etapie realizacji działań (np. tłumacza, doradcy biznesowego, prawnika)	IZ RPO WP IOB
3.	Poprawy wymaga przepływ informacji na temat możliwości uzyskania finansowania ze środków unijnych w nowej perspektywie. Zauważa się potrzebę wprowadzenia uproszczeń w zakresie procedury wnioskowania o środki, oraz wprowadzenia dalszych uproszczeń w zakresie składania wniosków o płatność.	Wprowadzenie kwot ryczałtowych na etapie rozliczania projektu (np. na wzór Go to Brand) Uproszczone tryby wyboru projektów	Instytucje zarządzające programami operacyjnymi na poziomie kraju, jak i regionu, IOB klastry
4.	Stymulantem do zaistnienia na rynkach zagranicznych jest sukces innych przedsiębiorców. Bazując na doświadczeniach innych regionów można zauważyć, że wpływ na podejmowanie działalności w zakresie umiędzynaradawiania może mieć zapoznanie się z dobrymi praktykami i sukcesami innych przedsiębiorstw. Z drugiej strony firmy uzyskujące sukces mogą nie być chętne aby dzielić się tą wiedzą z innymi podmiotami. Natomiast taki obowiązek może spoczywać na beneficjentach funduszy europejskich.	Stworzenie systemu oceny wyjazdów na targi (np. ocena danej imprezy pod kątem dopasowania do branży, możliwości pozyskania kontrahentów czy też optymalnych form udziału). Nałożenie obowiązku na firmy uzyskujące dofinansowanie, aby stworzyć prezentację dobrych praktyk z wyjazdu, w tym ocenić daną imprezę targową	IZ RPO WP
5.	Przedsiębiorcy oczekują zacieśnienia współpracy z jednostkami odpowiedzialnymi ze strony urzędów za wsparcie internacjonalizacji. Nadal znaczny odsetek firm nie ma wiedzy nt. funkcjonowania jednostek typu COIE ani nie wie na jakiego rodzaju wsparcie mogą oni liczyć.	W celu promocji działań COIE i jego oferty rekomenduje się wykorzystanie zróżnicowanych kanałów komunikacji, w tym mediów społecznościowych oraz aktualizację baz mailingowych, z których rozsyłane są newslettery i/lub informacje na temat organizowanych wydarzeń.	COIE IOB

Lp.	Wniosek	Rekomendacja	Adresat
6.	Ze względu na strukturę polskiej przedsiębiorczości, w której dominują firmy małe i średnie bardzo istotna jest współpraca i budowanie wspólnej oferty przez grupy przedsiębiorców, co jest często niezbędne w przypadku dużych rynków, gdzie eksporter musi dostarczyć bardzo duży wolumen swoich towarów. Wówczas istotne może być łączenie potencjałów grup przedsiębiorstw (np. zrzeszonych w ramach klastrów).	Podejmowanie działań networkingowych i promujących integrację w ramach inicjatyw klastrowych. Jest to jednocześnie zgodne z prognozowanym kierunkiem zmian w polityce Komisji Europejskiej, zgodnie z którymi klastry powinny zyskać na znaczeniu oraz mieć większe możliwości uzyskania dofinansowania w zakresie realizacji różnych działań na rzecz swoich członków.	COIE IOB klastry
7.	Inteligentne specjalizacje dla Podkarpacia są dobrze dobrane. Ograniczone możliwości finansowania wszystkich zgłaszanych inicjatyw wymusza ich filtrowanie pod względem największej efektywności dla rozwoju regionu. Niemniej jednak nie powinno się całkowicie eliminować możliwości uzyskania dofinansowania przez podmioty działające poza IS.	Przeznaczenie pewnej puli środków na finansowanie projektów spoza IS (w przypadku gdyby złagodzony został wymóg obligatoryjności dla IS w ramach wybranych celów tematycznych nowej polityki spójności po 2020 r.).	IZ RPO WP
8.	Jedną z form wejścia przedsiębiorstw na rynki zagraniczne może być uczestnictwo w międzynarodowych zamówieniach publicznych ogłaszanych przez wiodące organizacje (np. Unię Europejską, NATO, OECD, OBWE, ONZ). Przedsiębiorstwa oczekują szerszego dostępu do informacji nt. przetargów i planowanych inwestycji oraz faktycznego wsparcia na etapie przygotowania oferty. Ze względu na stosunkowo szczupłą obsadę ZBH, nie są one w stanie efektywnie włączać się w tego typu inicjatyw. Z kolei na stronach rządowych publikowana jest tylko informacja nt. źródeł informacji nt. zamówień. Uzasadnionym jest stworzenie zarówno na poziomie krajowym, jak też regionalnym efektywnego systemu wsparcia przedsiębiorstw, szczególnie na etapie weryfikacji przetargu oraz przygotowania oferty przetargowej.	Stworzenie systemu wsparcia przy przygotowaniu ofert do ogłaszanych przetargów. System wsparcia mógłby zostać oparty na ofercie komercyjnej takich podmiotów jak np. RARR, PPWB czy też innych wiodących IOB w regionie. Zachętą do podjęcia aktywności w tym zakresie dla IOB mogłaby być możliwość wsparcia tego typu działalności ze środków RPO.	PAIH ZBH RARR PPWB IOB
9.	Nadal istnieje nieuświadomiona bariera przedsiębiorców, którzy uważają, że nie mają możliwości internacjonalizacji. Przedsiębiorcy mają ponadto problemy np. z egzekwowaniem płatności albo z zachowaniem zasad bezpieczeństwa obrotu na rynkach zagranicznych.	Podejmowanie działań w zakresie likwidowania występującej bariery wiedzy, dalsze upowszechnianie wiedzy w zakresie zasad i korzyści prowadzenia działalności na rynkach międzynarodowych. Popularyzacja oferty BGK i KUKE	COIE BGK KUKE
10	Niezagospodarowanym dostatecznie rynkiem wydaje się być Ukraina. Wzrost eksportu na ten rynek jest relatywnie nieduży. Największą przeszkodą wydają się być bariery związane z przekraczaniem granicy oraz dużym ryzykiem opóźnień dostaw.	Dalsza modernizacja infrastruktury granicznej.	IZ RPO WP Placówki dyplomatyczne

Tabela 74. Wnioski i rekomendacje dotyczące wzmacniania potencjału inwestycyjnego

Lp.	Wniosek	Rekomendacja	Adresat
1.	Zauważalny jest trend zmierzający do mocnej centralizacji obsługi przedsiębiorców, w tym inwestorów (PAIH i ARP), ale jednocześnie na poziomie lokalnym występuje mnogość i różnorodność instytucji i podmiotów oferujących pomoc i podejmujących działania z tego zakresu. Obecnie zauważalny jest szum informacyjny, brak wystarczającej koordynacji i jasności przekazu, co do podziału kompetencji i oferowanego wsparcia. Inwestorzy aktualnie mogą mieć problemy problemy w zlokalizowaniu podmiotu pierwszego kontaktu.	Zalecanym działaniem jest podjęcie kroków mających na celu lepszą koordynację aktywności w tym obszarze. Uzasadnione jest zacieśnianie współpracy pomiędzy regionalnymi instytucjami w zakresie przyciągania i obsługi inwestorów. W szczególności dotyczy to UMWP (COIE, Departament Promocji Gospodarczej), RARR (COI), ARP SA oddziały w Mielcu i Tarnobrzegu obsługujące SSE, władz największych miast. Jako dobrą praktykę można wskazać podpisanie porozumienie o współpracy pomiędzy COIE a operatorami SSE, która reguluje zakres współpracy.	IZ RPO WP COI COIE ARP IOB ZBH
2.	Wśród oczekiwanych przez firmy działań należy wskazać rozważenie wdrożenia rozwiązań typu tzw. one-stop shop („załatw wszystko w jednym miejscu"). Przy czym w nawiązaniu do dyskusji w trakcie przeprowadzonego panelu, nie chodzi tutaj o stworzenie nowych struktur organizacyjnych, a raczej zacieśnienie i uporządkowanie współpracy pomiędzy dotychczasowymi aktorami systemu obsługi inwestorów. Wiodącą rolę w tym zakresie powinno odgrywać COIE.	Stworzenie systemu obsługi inwestora na zasadzie one-stop shop, gdzie wiodącą rolę mógłby pełnić COIE. Ustalenie zasad współpracy (w tym wymiany informacji w zakresie ofert inwestycyjnych) z pozostałymi aktorami zaangażowanymi w proces obsługi inwestorów. Uzupełnieniem tych działań może być stworzenie atrakcyjnej wizualnie witryny internetowej w sposób kompleksowy i przejrzysty prezentującej informacje istotne z punktu widzenia potencjalnego inwestora czy eksportera.	COIE COI ARP SA (oddziały Mielec i Tarnobrzeg) JST IOB
3.	Do czynników, które w największym stopniu wpływają na lokalizację danej inwestycji zalicza się przede wszystkim niskie koszty pracy oraz dostępność pracowników. Uwarunkowania te mogą przestać być aktualne w sytuacji konkurencji o pracownika.	Wzmacnianie kapitału ludzkiego (np. szkolenia, system kształcenia zawodowego, klasy patronackie).	IZ RPO WP Przedsiębiorstwa Technika i szkoły branżowe
4.	Do bardziej istotnych barier w zakresie przyciągania inwestorów można zaliczyć brak dostępności terenów inwestycyjnych o dużej powierzchni.	Uproszczenia w zakresie przepisów i procedury scalania/wymiany, ew. wykupu gruntów pod inwestycje o kluczowym znaczeniu dla rozwoju regionu. Wykorzystanie dobrych praktyk z innych regionów (np. woj. lubelskiego), w którym funkcjonują wyspecjalizowane podmioty zajmujące się scalaniem gruntów pod inwestycje.	Władze krajowe ARP Prywatne podmioty zajmujące się scalaniem gruntów

9. Załączniki

9.1. Spis tabel i rysunków

Tabela 1. Struktura próby uwzględniając przypisanie do inteligentnych specjalizacji oraz w podziale na kategorie zatrudnienia 13
Tabela 2. Najważniejsze rynki eksportu dla woj. podkarpackiego w okresie 2013–2020 (w mln zł) 18
Tabela 3. Najważniejsze rynki importu dla woj. podkarpackiego w okresie 2013–2020 r. (w mln zł)....19
Tabela 4. Kraje z największymi wartościami nadwyżki i deficytu w saldzie handlu zagranicznego dla woj. podkarpackiego w 2019 r. (w mln zł) 19
Tabela 5. Kraje z największą dynamiką wzrostu wartości eksportu w okresie 2013–2019 (w mln zł) 20
Tabela 6. Wymiana handlowa woj. podkarpackiego z krajami Unii Europejskiej na tle krajów pozaunijnych 21
Tabela 7. Wymiana handlowa woj. podkarpackiego z grupami krajów (wg porozumień polityczno-gospodarczych bądź koncentracji geograficznej) 22
Tabela 8. Wymiana handlowa woj. podkarpackiego z krajami zgrupowanymi wg kategorii indeksu HDI. 22
Tabela 9. Najważniejsze produkty eksportowe w woj. podkarpackim wg klasyfikacji CN (poziom działów) w okresie 2013–2020 r. (w mln zł). 24
Tabela 10. Produkty eksportowe w woj. podkarpackim wg klasyfikacji CN (poziom działów) o największej dynamice wzrostów w okresie 2013–2020 r. (w mln zł) 25
Tabela 11. Najważniejsze produkty eksportowe w woj. podkarpackim wg klasyfikacji CN (poziom 4 cyfr) w okresie 2013–2020 r. (w mln zł) 26
Tabela 12. Najważniejsze produkty importowe w woj. podkarpackim wg klasyfikacji CN (poziom działów)w okresie 2013–2020 r. (w mln zł) 30
Tabela 13. Produkty importowane przez woj. podkarpackim wg klasyfikacji CN (poziom działów) o największej dynamice wzrostów w okresie 2013–2020 r.(w mln zł) 31
Tabela 14. Najważniejsze produkty importowe w woj. podkarpackim wg klasyfikacji CN (poziom 4 cyfr) w okresie 2013–2020 r. (w mln zł) 32
Tabela 15. Wartość eksportu w podziale na województwa w okresie 2013–2020 r. (w mld zł) 34
Tabela 16. Wartość importu w podziale na województwa w okresie 2013–2020 r. (w mld zł) 35
Tabela 17. Bilans handlowy w podziale na województwa w okresie 2013–2020 r. (w mld zł) 36
Tabela 18. Liczba krajów z dostępną informacją nt. eksportu w podziale na lata 38
Tabela 19. Wartość eksportu za okres styczeń-maj w latach 2019–2020 (w mld USD) 38
Tabela 20. Wartość eksportu za okres styczeń-maj w latach 2018–2020 dla krajów z poprzedniego zestawienia tabelarycznego w podziale na miesiące (w mld USD) 38
Tabela 21. Wartość eksportu z woj. podkarpackiego za okres styczeń-czerwiec w latach 2019–2020 r. (w mln zł) 39
Tabela 22. Zmiana wartości eksportu z woj. podkarpackiego za okres styczeń-czerwiec pomiędzy 2019 a 2020 r. 39
Tabela 23. Przychody z działalności na koniec 2020 r. w stosunku do 2019 r. 40
Tabela 24. Import i eksport z krajami przygranicznymi (w mln zł) 41
Tabela 25. Udział eksportu na Ukrainę w całości eksportu danego województwa 42
Tabela 26. Udział importu z Ukrainy w całości importu danego województwa 43
Tabela 27. Udział eksportu na Słowację w całości eksportu danego województwa 45
Tabela 28. Udział importu ze Słowacji w całości importu danego województwa 45
Tabela 29. Struktura towarowa eksportu na Ukrainę w 2019 r. (w mln zł) 47
Tabela 30. Struktura towarowa eksportu na Słowację w 2019 r. (w mln zł) 48
Tabela 31. Struktura towarowa importu z Ukrainy w 2019 r. (w mln zł) 48
Tabela 32. Struktura towarowa importu ze Słowacji w 2019 r. (w mln zł) 49
Tabela 33. Struktura branżowa eksportu na Ukrainę w 2019 r. (w mln zł) 49
Tabela 34. Struktura branżowa eksportu na Słowację w 2019 r. (w mln zł) 50
Tabela 35. Struktura branżowa importu z Ukrainy w 2019 r. (w mln zł) 50
Tabela 36. Struktura branżowa importu ze Słowacji w 2019 r. (w mln zł) 51
Tabela 37. Liczba eksporterów z województwa podkarpackiego w okresie 2013–2019 r. w podziale na powiaty 51

Tabela 38. Liczba eksporterów przypisana do poszczególnych kategorii towarów w 2019 r. 53
Tabela 39. Liczba eksporterów przypisana do poszczególnych kategorii towarów w podziale na powiaty w 2019 r. 55
Tabela 40. Zmiana liczby eksporterów w obrębie wybranych kategorii towarów w okresie 2013–2019 r. 56
Tabela 41. Liczba eksporterów przypisana do poszczególnych kategorii towarów w 2019 r. 57
Tabela 42. Liczba eksporterów przypisana do poszczególnych kategorii towarów w podziale na powiaty w 2019 r. (z zestawienia usunięto handel i transport) 59
Tabela 43. Zmiana liczby eksporterów w obrębie wybranych branż w okresie 2013–2019 r. 61
Tabela 44. Najczęściej wskazywane obszary podstawowej działalności przez największych eksporterów z Podkarpacia (pełne kody klasyfikacji) 65
Tabela 45. Najczęściej wskazywane obszary podstawowej działalności przez największych eksporterów z Podkarpacia (wg działów klasyfikacji PKD) 65
Tabela 46. Zestawienie uczestników programu Horyzont 2020 z woj. podkarpackiego (IOB, przedsiębiorstwa) 68
Tabela 47. Zestawienie projektów programu Horyzont 2020 z woj. podkarpackiego z uwzględnieniem inteligentnych specjalizacji regionu (IOB, przedsiębiorstwa) 68
Tabela 48. Zestawienie uczestników programu Horyzont 2020 z woj. podkarpackiego pod względem wartości realizowanych projektów (IOB, przedsiębiorstwa). 68
Tabela 49. Odsetek studentów cudzoziemców w województwie podkarpackim w latach 2013–2018 (%). 70
Tabela 50. Liczba wniosków złożonych do polskiej NA i dofinansowanych przez nią projektów w poszczególnych sektorach w podziale na województwa w 2019 r. 70
Tabela 51. Zestawienie uczestników programu Horyzont 2020 z woj. podkarpackiego (szkoły wyższe) 71
Tabela 52. Determinanty (potencjalnej) atrakcyjności inwestycyjnej 72
Tabela 53. Potencjał rynkowy i zasobów pracy (2019 r.) 74
Tabela 54. Szkoły według typów (2018 r.) 74
Tabela 55. Szkolnictwo wyższe w województwie podkarpackim (2019 r.) 75
Tabela 56. Liczba podmiotów gospodarczych (2019 r.) 75
Tabela 57. Zatrudnienie w B+R (2018 r.) 76
Tabela 58. Nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach przemysłowych (w tys. zł) 76
Tabela 59. Wybrane wskaźniki warunków życia w woj. podkarpackim (w nawiasie pozycja na tle kraju) (2019 r.). 77
Tabela 60. Stan infrastruktury drogowej w województwach podkarpackim, lubelskim, świętokrzyskim i małopolskim w 2019 r. (w nawiasach podano miejsce województwa w kraju) 78
Tabela 61. Odległości i szacowany czas przejazdu samochodem do wybranych lotnisk z Rzeszowa (2020 r.) 82
Tabela 62. Przeładunek ładunków w portach lotniczych (t) 83
Tabela 63. Odsetek przedsiębiorstw posiadających szerokopasmowy dostęp do Internetu w 2019 r. 84
Tabela 64. Liczba zapytań inwestorów w latach 2014–2019 87
Tabela 65. Liczba zapytań inwestorów w latach 2014–2019 87
Tabela 66. Zestawienie najważniejszych inwestorów zagranicznych realizujących inwestycje w latach 2013–2019. 90
Tabela 67. Liczba inwestorów z kapitałem zagranicznym w województwie podkarpackim w EURO-PARK MIELEC 90
Tabela 68. Inwestorzy w EURO-PARK MIELEC na przestrzeni lat 2013–2019 90
Tabela 69. Zestawienie najważniejszych inwestorów zagranicznych realizujących inwestycje w latach 2013–2019 w TSSE EURO-PARK WISŁOSAN 91
Tabela 70. Dane na temat liczby podmiotów z kapitałem zagranicznym i wartości kapitału (2018 r.) 103
Tabela 71. Dane na temat liczby podmiotów z kapitałem zagranicznym i wartości kapitału w poszczególnych powiatach (2018 r.) 104
Tabela 72. Benchmarking wybranych wskaźników związanych z aktywnością eksportową 113
Tabela 73. Wnioski i rekomendacje dotyczące systemu wsparcia eksportu 116
Tabela 74. Wnioski i rekomendacje dotyczące wzmacniania potencjału inwestycyjnego 118

Spis rysunków

Rysunek 1. Struktura eksporterów pod względem sektora działalności oraz poziomu zatrudnienia 12
Rysunek 2. Lokalizacja badanych eksporterów (poziom powiatów) 13
Rysunek 3. Struktura inwestorów pod względem podstawowego sektora działalności oraz poziomu zatrudnienia 13
Rysunek 4. Wartość eksportu dla woj. podkarpackiego okresie 2013-2020 r. (w mld zł) 16
Rysunek 5. Wartość importu dla woj. podkarpackiego okresie 2013-2020 r. (w mld zł) 16
Rysunek 6. Saldo handlu zagranicznego dla woj. podkarpackiego okresie 2013–2020 r. (w mld zł) 16
Rysunek 7. Wartość eksportu i importu na poziomie powiatów woj. podkarpackiego w 2019 r. (w mln zł). 17
Rysunek 8. Saldo handlowe na poziomie powiatów woj. podkarpackiego w 2019 r. (w mln zł).....17
Rysunek 9. Udział eksportu do najważniejszych rynków docelowych dla woj. podkarpackiego w 2019 r.....18
Rysunek 10. Udział importu z najważniejszych rynków dla woj. podkarpackiego w 2019 r. 19
Rysunek 11. Indeks koncentracji eksportu dla rynków (wskaźnik Herfindahla-Hirschmanna) dla 2013 i 2019 r. 23
Rysunek 12. Udział poszczególnych grup towarowych w całkowitym eksporcie w 2019 r. 24
Rysunek 13. Macierz BCG dla perspektywicznych pod względem rozwoju eksportu grup produktów w woj. podkarpackim (liczby w okręgach oznaczają grupy produktów opisane na kolejnej stronie 28
Rysunek 14. Indeks koncentracji eksportu dla produktów na poziomie działów klasyfikacji CN (wskaźnik Herfindahla-Hirschmanna) dla 2013 i 2019 r. 29
Rysunek 15. Udział poszczególnych grup towarowych w całkowitym imporcie w 2019 r. 31
Rysunek 16. Udział poszczególnych województw w krajowym eksporcie w 2019 r. 35
Rysunek 17. Średnia roczna stopa zmian (CAGR) wartości eksportu w podziale na województwa w okresie 2013–2019 r. 35
Rysunek 18. Udział poszczególnych województw w krajowym imporcie w 2019 r. 36
Rysunek 19. Średnia roczna stopa zmian (CAGR) wartości importu w podziale na województwa w okresie 2013–2019 r. 36
Rysunek 20. Najważniejsze bariery wskazane przez przedsiębiorstwa eksportujące na Ukrainę 42
Rysunek 21. Udział eksportu na Ukrainę w całkowitym eksporcie danego powiatu (2019 r.) 43
Rysunek 22. Udział eksportu na Słowację w całkowitym eksporcie danego powiatu (2019 r.).....44
Rysunek 23. Udział importu z Ukrainy w całkowitym imporcie danego powiatu (2019 r.) 46
Rysunek 24. Udział importu ze Słowacji w całkowitym imporcie danego powiatu (2019 r.) 47
Rysunek 25. Liczba eksporterów z województwa podkarpackiego w 2019 r. w podziale na powiaty. 52
Rysunek 26. Udział eksporterów wśród zarejestrowanych podmiotów w rejestrze REGON w 2019 r. w podziale na powiaty 52
Rysunek 27. Źródło pochodzenia kapitału eksporterów w 2019 r. w podziale na powiaty. 53
Rysunek 28. Branżowe specjalizacje dla eksportu na poziomie powiatów w 2019 r. 60
Rysunek 29. Formy prowadzenia działań na arenie międzynarodowej badanych przedsiębiorstw 61
Rysunek 30. Udział przychodów z eksportu w całkowitych przychodach badanych przedsiębiorstw.....62
Rysunek 31. Najważniejsze kierunki eksportu badanych podmiotów (liczba wskazań danego kraju jako rynku docelowego eksportu) 62
Rysunek 32. Kierunki, na które badane podmioty chciałyby rozpocząć eksport 62
Rysunek 33. Aktualne wykorzystanie mocy produkcyjnych 62
Rysunek 34. Czynniki determinujące wybór rynków dla eksportów wśród badanych przedsiębiorstw 63
Rysunek 35. Bariery dla rozwoju eksportu wśród badanych przedsiębiorstw (1 – brak bariery, 5 – bardzo istotna bariera) 63
Rysunek 36. Wpływ eksportu na rozwój badanych przedsiębiorstw (1 – brak wpływu, 5 – bardzo duży wpływ) 63
Rysunek 37. Koncentracja geograficzna największych eksporterów z województwa podkarpackiego 64
Rysunek 38. Najczęściej wskazywane obszary podstawowej działalności przez największych eksporterów z Podkarpacia w ujęciu przestrzennym (wg działów klasyfikacji PKD) 66

Rysunek 39. Ocena współpracy badanych przedsiębiorstw z różnymi typami instytucji wspierających eksport (1 – bardzo niska ocena, 5 – bardzo wysoka ocena) 67
Rysunek 40. Problemy występujące we współpracy z instytucjami wspierającymi eksport (1 – brak problemu, 5 – bardzo duży problem) 67
Rysunek 41. Mapa sieci dróg krajowych i wojewódzkich w Polsce południowo-wschodniej.....79
Rysunek 42. Mapa stanu budowy dróg w województwie podkarpackim.....80
Rysunek 43. Ocena znaczenia czynników dla dalszego rozwoju eksportu badanych przedsiębiorstw (1 – czynnik zupełnie nieistotny, 5 – czynnik bardzo istotny) 84
Rysunek 44. Faktyczne wykorzystanie instrumentów wsparcia oraz deklarowane potrzeby w tym zakresie. 96
Rysunek 45. Typ zrealizowanej inwestycji 104
Rysunek 46. Czynniki wpływające na wybór Podkarpacia jako miejsca realizacji inwestycji (1 -bardzo mały wpływ, 5 – bardzo wysoki wpływ) 105
Rysunek 47. Postrzeganie aktualnego potencjału woj. podkarpackiego w zakresie przyciągania inwestorów (1 – bardzo niska ocena, 5 – bardzo wysoka ocena) 105
Rysunek 48. Kluczowe czynniki sukcesu dla rozwoju eksportu zdaniem badanych przedsiębiorstw 114

9.2. Wykaz literatury

Bazy danych:

- Eurostat Database (2020), https://ec.europa.eu/eurostat/data/database. [dostęp 25.09.2020]
- Trade in Value Added (2018), OECD, https://www.oecd.org/sti/ind/measuring-trade-in-value -added.htm. [dostęp 25.09.2020]
- World Bank Open Data, https://data.worldbank.org. [dostęp 25.09.2020]
- World Integrated Trade Solutions (WITS)-Comtrade, https://wits.worldbank.org. [dostęp 25.09.2020]
- WTO Data Portal, https://timeseries.wto.org. [dostęp 25.09.2020]
- Bank Danych Lokalnych

Dokumenty o charakterze strategicznym właściwe dla kształtowania handlu zagranicznego:

- Europa 2020 – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu
- Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)
- Polska 2030. Wyzwania rozwojowe
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030
- Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020

Dokumenty o charakterze strategicznym właściwe dla województwa podkarpackiego w częściach dotyczących kwestii gospodarczych:

- Regionalna Strategia Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3).
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020
- Strategia Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030
- Założenia Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2030
- Program Strategiczny Rozwoju Bieszczad
- Raporty o stanie gmin/powiatów/województwa

Raporty, ekspertyzy, artykuły naukowego:

- Ambroziak Ł., Chojna J., Gniadek J., Kępka H., Strzelecki J., Szlaki handlowe po pandemii COVID-19, Polski Instytut Ekonomiczny, Warszawa 2020.Dostępny pod adresem, https,//pie.net.pl/wp-content/uploads/2020/05/PIE-Raport_Szlaki_handlowe.pdf. [dostęp 25.09.2020]
- Ambroziak Ł., Duchnowska E., Konkurencyjność polskiego eksportu w wymiarze jakościowo-cenowym, Polski Instytut Ekonomiczny, Warszawa 2019. https,//pie.net.pl/wp-content/uploads/2020/01/PIE-Konkurencyjno-%C5%9B%C4%87-polskiego-eksportu.pdf. [dostęp 25.09.2020]
- Analiza potencjału internacjonalizacji polskich firm oraz promocji polskich branż priorytetowych na rynkach perspektywicznych poprzez kanały elektroniczne – E-EKSPORT, PwC Advisory spółka z ograniczoną odpowiedzialnością sp.k., 2019.
- Analiza sytuacji sektora przedsiębiorstw, „Szybki Monitoring NBP", Nr 02/17, Narodowy Bank Polski, Departament Analiz Ekonomicznych, Warszawa 2017.
- Ankieta koniunkturalna 2019, Polska w ocenie inwestorów zagranicznych, Polsko-Niemiecka Izba Przemysłowo-Handlowa (AHK Polska) 2019.
- Apetyt na wzrost. Sukcesy i wyzwania eksporterów produktów rolno-spożywczych w Polsce – raport KPMG, Warszawa, 2017.
- Atlas statystyczny województwa podkarpackiego, GUS, Warszawa 2018.
- Badanie nt. działalności eksportowej, Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur, Warszawa 2020.
- Badanie nt. działalności eksportowej, Polski Instytut Ekonomiczny, Warszawa 2019.
- Badanie potencjału eksportowego polskich przedsiębiorstw przemysłowych, Etap I Składowe i ogólna ocena potencjału eksportowego w świetle wyników badania ankietowego, IBRKK-PIB, Warszawa 2017.
- Bariery i utrudnienia dla polskich firm w UE, WEI, Warszawa, 2018.
- Bednarz J. Motywy ekspansji zagranicznej polskich przedsiębiorstw ze szczególnym uwzględnieniem ryzyka politycznego. International Business and Global Economy, no. 34, s. 22–33, 2020.
- Belniak M. Czynniki procesu internacjonalizacji przedsiębiorstw na przykładzie województwa małopolskiego. Praca doktorska napisana pod kierunkiem naukowym prof. UEK dr hab. K. Wacha, Wydział Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2015.
- Błaszczuk-Zawiła M., Chojna J., Duchnowska E., Gniadek J., Kępka H., Liderzy rewolucji technologicznej w polskim eksporcie, Polski Instytut Ekonomiczny, Warszawa 2019. Dostępny, https,//pie.net.pl/wp-content/uploads/2019/04/PIE-Raport_Liderzy.pdf. [dostęp 25.09.2020]
- Charakterystyka obszarów przygranicznych na terenie Polski. Podmioty gospodarki narodowej w 2019 r., GUS, Warszawa 2020.
- Ciesielska-Maciągowska D., Gniadek J., Kępka H., Zagraniczna ekspansja inwestycyjna polskich przedsiębiorstw – tendencje, perspektywy, Polski Instytut Ekonomiczny, Warszawa 2019.

- COVID-19 Survey, Impacts On Global Supply Chains, ISM 2020.
- Dachser wchodzi do Waimea Cargo Terminal Rzeszów-Jasionka, https,//www.polskamagazyny.pl/baza-wiedzy/aktualnosci/dachser-wchodzi-do-waimea-cargo-terminal-rzeszow-jasionka?gclid=CjwKCAjwjLD4BRAiEiwAg5NBFiqaRWbnujj5gq5gTvrzDokB-gW5X0N0uxZ6SWVx_-AgcYfziUkUMBoCk4QQAvD_BwE. [dostęp 25.09.2020]
- Danae Sp. z o.o. , Realizacja Sp. z o.o., Raport z badania „Potencjał i działalność Instytucji Otocznia Biznesu w województwie podkarpackim", 2017.
- Daszkiewicz N., Determinanty tempa internacjonalizacji przedsiębiorstw ze szczególnym uwzględnieniem born globals. Studia Ekonomiczne – ZN UE w Katowicach, nr 271, 7-16, 2016.
- Daszkiewicz N., Internacjonalizacja przedsiębiorstw działających w branżach high-tech. Warszawa, PWN, 2016.
- Gniadek, J., Kępka, H., Kotyński, J., Ekspansja inwestycyjna polskich firm w Europie Środkowej i Wschodniej, IBRKK-PIB, Warszawa 2018.
- Godlewska – Majkowska H. i in., Atrakcyjność inwestycyjna regionów Polski 2017, SGH, 2017.
- Gorynia, M. i in., The investment development path of Poland, a current assessment, "Yearbook of the Institute of East-Central Europe", Vol. 16, No. 3, 2018.
- Gorynia, M., Trąbczyński, P.R., Determinanty efektywności zagranicznych inwestycji bezpośrednich – przegląd wyników badań, 2014.
- Handel zagraniczny Polski w I kwartale 2019 r. Komentarz Tomasza Ślagórskiego, KUKE.
- Informacja o sytuacji społeczno – gospodarczej wybranych miast – regionalnych biegunów wzrostu województwa podkarpackiego oraz Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w okresie I - III 2020 r., Urząd Statystyczny w Rzeszowie, Podkarpacki Ośrodek Badań Regionalnych, Regionalne Obserwatorium Terytorialne, Rzeszów 2020.
- Instrumenty umiędzynarodowienia działalności przedsiębiorców, Ministerstwo Rozwoju, Departament Polityki Eksportowej, Warszawa, 2017.
- Jarosiński M., Śliwiński R. (2015). Waste of internationalisation potential , why some firms that could easily do it do not expand abroad?. Journal of Management and Financial Sciences, vol. 8, nr 22, s. 113-126.
- Jaroszewicz M., Mrozek K., Granica nowoczesnego sąsiedztwa Jak ją zbudować?, Raport z badań jakościowych na granicy polsko-ukraińskiej, Fundacja Batorego, Warszawa 2020.
- Klimczak T., Miller A., Wojnicka-Sycz E., Sycz P., Piróg K., Przedsiębiorczość w województwie podkarpackim – kierunki rozwoju, Regionalne Obserwatorium Terytorialne, Rzeszów 2017.
- Konkurencyjność polskich producentów żywności i jej determinanty, ROLNICTWO POLSKIE I UE 2020+ WYZWANIA, SZANSE, ZAGROŻENIA, PROPOZYCJE, pod red. Iwony Szczepaniak, Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa, 2016.
- Kuziemska-Pawlak, K., Mućk, J., Polski eksport rośnie dzięki niskim kosztom, „Obserwator Finansowy", 2018.
- Lista największych inwestorów zagranicznych w Polsce - 2017 / 2018 dostępna pod adresem, https,//www.paih.gov.pl/publikacje/inwestorzy_zagraniczni_w_polsce. [dostęp 25.09.2020]
- Malkowska, A. Malkowski, Eksport jako czynnik rozwoju województw wschodniego pogranicza Polski, Folia Pomer. Univ. Technol. Stetin., Oeconomica 2017.
- Mroczek, W., Rośnie udział Polski w światowym handlu, „Obserwator Finansowy", 2019.
- Obszary transgraniczne Polski, Słowacji i Ukrainy - czynniki progresji i peryferyzacji, GUS, Warszawa 2019.
- Piróg K., Raport końcowy Miasta wraz z obszarami funkcjonalnymi oraz bieguny wzrostu w województwie podkarpackim, IBERiS, Rzeszów 2019.
- Plawgo B., Klimczuk-Kochańska M., Migut B., Miller A., Klimczak T., Sokołowska D., Potencjał eksportowy przedsiębiorstw w Małopolsce, Małopolskie Obserwatorium Rozwoju Regionalnego, Kraków 2017.
- Pokorski J., Jędrzejowski A., Szymańczak D., Józefowicz K., Dewódzki A., Efekty schematu Wsparcie na przygotowanie terenów inwestycyjnych w ramach działania I.3 PO RPW, PARP 2017.
- Polskie bezpośrednie inwestycje zagraniczne, Departament Strategii Rozwoju Ministerstwa Rozwoju, Warszawa, edycje opublikowane w latach 2012- 2017.
- Polskie inwestycje bezpośrednie za granicą, Narodowy Bank Polski, Warszawa, edycje opublikowane w latach 2011-2017.
- Potencjał społeczno-gospodarczy Euroregionu Karpackiego w latach 2014-2016, GUS, Warszawa 2018.

Przegląd Regionalny. Województwo podkarpackie, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Warszawa-Rzeszów 2019.

- Przestrzenne zróżnicowanie funkcjonowania turystyki na pograniczu polsko–słowacko–ukraińskim w latach 2015–2017, GUS, Warszawa 2018.
- Przybylska K., Born global. Nowa generacja małych przedsiębiorstw, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Kraków 2018.
- Puchalska K., Bezpośrednie inwestycje zagraniczne jako czynnik modernizacji polskiej gospodarki, Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy, nr 41 (1), s. 400-411, 2018.
- Raport dotyczący ustawy o wspieraniu nowych inwestycji w Specjalnych Strefach Ekonomicznych, 2019.
- Raport o handlu zagranicznym Polski, KUKE, edycje opublikowane w latach 2014-2018.
- Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa podkarpackiego GUS, Warszawa 2020.

- Raport Polska Strefa Inwestycji 2019.
- Raport z realizacji Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2020 za okres 2016-2019, Instytut Badawczy IPC Sp. z o.o., Openfield Sp. z o.o., Wrocław-Opole 2020.
- Regionalne Obserwatorium Terytorialne, Diagnoza sytuacji społeczno - gospodarczej województwa podkarpackiego, Rzeszów 2019.
- Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego, GUS, Warszawa 2019.
- Rocznik Statystyczny Przemysłu, GUS, Warszawa 2019.
- Rocznik Statystyczny Województwa Podkarpackiego, GUS, Warszawa 2019.
- Ruch graniczny oraz wydatki cudzoziemców w Polsce i Polaków za granicą w 2018 r., GUS, Warszawa 2019.
- Skowrońska A., Zakrzewski R., Raportu o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce, PARP, Warszawa 2020.
- Trade set to plunge as COVID-19 pandemic upends global economy, WTO 2020.
- Turystyka w województwie podkarpackim w 2019 r., GUS, Warszawa 2020.
- Utrzymuje się dobry klimat dla biznesu, Wyniki 12. edycji badania „Klimat inwestycyjny w Polsce", przeprowadzonego przez Polską Agencję Inwestycji i Handlu we współpracy z firmą audytorsko-doradczą Grant Thornton i HSBC Polska Agencja Inwestycji i Handlu, http,//www.outsourcingportal.eu/pl/userfiles/image/raporty/2016/12/15/Klimat_inwestycyjny_raport.pdf. [dostęp 25.09.2020]
- Wach K., Motywy internacjonalizacji przedsiębiorstw z branży high-tech, wstępne wyniki badań sondażowych., Przedsiębiorczość i Zarządzanie,. - t. 17, z. 10, cz. t. 1, str. 93−107, 2016.
- Wach K., Otoczenie międzynarodowe jako czynnik internacjonalizacji polskich przedsiębiorstw., Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego,. - vol. 30, nr 1, str. 7−20, 2016., Wach K. Red. Maciejewski M., Wach K. Handel zagraniczny i biznes międzynarodowy we współczesnej gospodarce, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, 2017.
- Wiodące branże województwa podkarpackiego – inteligentne specjalizacje regionalne, Regionalne Obserwatorium Terytorialne oraz Podkarpacki Ośrodek Badań Regionalnych Urzędu Statystycznego w Rzeszowie, Rzeszów 2016 i 2018.
- Województwo podkarpackie na tle regionów Unii Europejskiej, GUS, Warszawa 2019.
- Województwo Podkarpackie. Podregiony, powiaty, gminy, GUS, Warszawa 2019.
- Wolff J., Odziemczyk M. i in., Standardy Obsługi Inwestora – podręcznik gminny, MSWiA, Warszawa 2018.
- Woźniak L., Dziedzic S., Wyrwa D., Monitoring Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Podkarpackiego na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3), Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego, Rzeszów 2019.
- Wydatki inwestycyjne jednostek samorządu terytorialnego a rozwój przedsiębiorczości w regionie Polski południowo–wschodniej, GUS, Warszawa 2018.
- Wyniki 12 edycji Badania Klimatu Inwestycyjnego w Polsce przeprowadzonego wśród inwestorów zagranicznych przez PAIiH S.A., Grant Thornton oraz bank HSBC.
- Wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w województwie podkarpackim w 2018 r., GUS, Warszawa 2019.
- Zachodniopomorska Pracownia Badawcza Marta Rzeczkowska-Owczarek, Handel zagraniczny oraz bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie podkarpackim w latach 2010-2013, Szczecin 2014.
- Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w Polsce i polskie inwestycje za granicą w 2017 roku, (2019), NBP, Warszawa.
- Zmiany strukturalne grup podmiotów gospodarki narodowej na obszarach przygranicznych na terenie Polski w latach 2017-2018, GUS, Warszawa 2019.

Strony internetowe [dostęp 25.09.2020]

- http://bwe.lodzkie.pl/
- http://coi.opolskie.pl/
- http://coi.wrotapodlasia.pl/
- http://coie.armsa.pl/
- http://comtrade.un.org/db
- http://dawg.pl/
- http://ec.europa.eu/eurostat
- http://een.net.pl/index.php/wojewodztwo-podkarpackie
- http://invest.warmia.mazury.pl/pl/
- http://rot.podkarpackie.pl/
- http://www.cig.wzp.pl
- http://www.coi.rzeszow.pl/
- http://www.invest.lubelskie.pl/pl
- http://www.investinlubuskie.com/
- http://www.investinwielkopolska.pl
- http://www.iph.rzeszow.pl/
- http://www.rarr.rzeszow.pl/
- http://www.rig-stw.pl

- http://www.stat.gov.pl/bdl
- https://bip.podkarpackie.pl/index.php/samorzad-wojewodztwa/sytuacja-spoleczno-gospodarcza
- https://businessinmalopolska.pl/
- https://europark.arp.pl/
- https://investin.kujawsko-pomorskie.pl/pl/
- https://investinkrosno.pl/
- https://investinpomerania.pl/
- https://invest-in-silesia.pl/
- https://pie.net.pl/
- https://podkarpackie.trade.gov.pl/pl/
- https://stat.gov.pl/
- https://tsse.arp.pl/
- https://www.biznes.gov.pl/pl
- https://www.investinlodzkie.com/
- https://www.nbp.pl/home.aspx?f=/publikacje/ib_raporty.html
- https://www.paih.gov.pl/pl
- https://www.podkarpackie.pl/
- https://www.rzeszowairport.pl/pl/biznes/cargo/obsluga-cargo
- https://www.trade.gov.pl/

9.3. Lista eksporterów

Tworząc listę eksporterów, podjęto jednocześnie próbę określenia znaczenia eksportu dla danej firmy. W oparciu o dostępne źródła danych (np. sprawozdania finansowe spółek), utworzono grupę firm dla których eksport pełni kluczowe znaczenie (stanowi więcej niż 50% uzyskiwanych przychodów ogółem).

Lp.	Pełna nazwa	Miejscowość	PKD działalności
Firmy uzyskujące więcej niż 50% przychodów z eksportu			
1.	POLSKIE ZAKŁADY LOTNICZE SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	MIELEC	30.30.Z
2.	MTU AERO ENGINES POLSKA SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	TAJĘCINA	30.30.Z
3.	PRATT & WHITNEY RZESZÓW SPÓŁKA AKCYJNA	RZESZÓW	30.30.Z
4.	SUPERIOR INDUSTRIES PRODUCTION POLAND SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	STALOWA WOLA	29.32.Z
5.	FEDERAL - MOGUL GORZYCE SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	GORZYCE	28.11.Z
6.	BORGWARNER POLAND SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	JASIONKA	29.32.Z
7.	"KIRCHHOFF POLSKA" SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	MIELEC	29.32.Z
8.	FIBRAIN SP. Z O.O.	ZACZERNIE	46.52.Z
9.	ASSECO POLAND S.A.	RZESZÓW	62.01.Z
10.	HAMILTON SUNDSTRAND POLAND SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	RZESZÓW	30.30.Z
11.	SANOK RUBBER COMPANY SPÓŁKA AKCYJNA	SANOK	22.19.Z
12.	THONI ALUTEC SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	STALOWA WOLA	24.53.Z
13.	GOODRICH AEROSPACE POLAND SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	KROSNO	28.12.Z
14.	NOWY STYL SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	KROSNO	31.01.Z
15.	FIRMA OPONIARSKA DĘBICA SPÓŁKA AKCYJNA	DĘBICA	22.11.Z
16.	COGNOR SPÓŁKA AKCYJNA ODDZIAŁ HSJ W STALOWEJ WOLI	STALOWA WOLA	24.10.Z
17.	ZAKŁAD METALURGICZNY "WSK RZESZÓW" SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	RZESZÓW	24.51.Z
18.	BURY SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	MIELEC	26.30.Z
19.	SAFRAN TRANSMISSION SYSTEM POLAND	SĘDZISZÓW MAŁOPOLSKI	30.30.Z
20.	"BALTIC WOOD" SPÓŁKA AKCYJNA	JASŁO	16.22.Z
21.	ATI ZKM FORGING SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	STALOWA WOLA	25.50.Z
22.	FIBRIS SPÓŁKA AKCYJNA	PRZEMYŚL	16.21.Z
23.	"INGLOT" SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	PRZEMYŚL	20.42.Z
24.	ZAKŁADY PORCELANY ELEKTROTECHNICZNEJ ZAPEL SPÓŁKA AKCYJNA	BOGUCHWAŁA	23.43.Z
25.	FRONERI POLSKA SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	MIELEC	10.52.Z
26.	CREUZET POLSKA SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	RZESZÓW	30.30.Z
27.	GARDNER AEROSPACE-MIELEC SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	MIELEC	25.61.Z
28.	"BIMEX-BOLLHOFF" SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	KRZEMIENICA	46.47.Z
29.	FORGEX POLSKA SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	RZESZÓW	25.50.Z
30.	MAJSTER SPÓŁKA AKCYJNA	RZESZÓW	46.73.Z
31.	IKEA INDUSTRY POLAND SP. Z O.O.	STALOWA WOLA	31.09.Z
32.	UNIDEX J.KANIA J.WIKTOR SP.J.	STRASZĘCIN	28.93.Z
Firmy uzyskujące do 50% przychodów z eksportu lub też brak możliwości weryfikacji			
33.	SOFTSYSTEM SP. Z O.O.	RZESZÓW	58.29.Z
34.	IDEO SP. Z O.O.	RZESZÓW	62.01.Z
35.	MAKARONY POLSKIE S.A.	RZESZÓW	10.73.Z
36.	MARMA polskie folie Sp. z o.o.	RZESZÓW	22.22.Z
37.	ML SYSTEM S. A.	ZACZERNIE	23.11.Z
38.	"KRONOSPAN MIELEC" SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	MIELEC	16.21.Z
39.	FENIX METALS SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	CHMIELÓW	24.43.Z
40.	AXTONE SPÓŁKA AKCYJNA	KAŃCZUGA	30.20.Z

Lp.	Pełna nazwa	Miejscowość	PKD działalności
41.	KRONOSPAN HPL SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	MIELEC	22.21.Z
42.	PASS POLSKA SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	SANOK	22.19.Z
43.	LERG SPÓŁKA AKCYJNA	PUSTKÓW-OSIEDLE	20.16.Z
44.	BAUSCH HEALTH POLSKA SP Z O.O.	RZESZÓW	46.46.Z
45.	UTC CCS MANUFACTURING POLSKA SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	ROPCZYCE	23.20.Z
46.	LIUGONG DRESSTA MACHINERY SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	STALOWA WOLA	28.92.Z
47.	HANDLOPEX SPÓŁKA AKCYJNA	RZESZÓW	45.31.Z
48.	ADR POLSKA SPÓŁKA AKCYJNA	ZAGÓRZ	29.32.Z
49.	KROŚNIEŃSKIE HUTY SZKŁA "KROSNO" SPÓŁKA AKCYJNA W UPADŁOŚCI LIKWIDACYNEJ	KROSNO	23.13.Z
50.	ŁAZUR SPÓŁKA JAWNA	KOWALOWY	32.12.Z
51.	BISPOL SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	GŁUCHÓW	32.99.Z
52.	ZAKŁAD PRODUKCJI FOLII "EFEKT-PLUS" SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	RZESZÓW	22.21.Z
53.	CAN-PACK FOOD AND INDUSTRIAL PACKAGING SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	DĘBICA	25.92.Z
54.	FABRYKA WAGONÓW GNIEWCZYNA SPÓŁKA AKCYJNA	GNIEWCZYNA ŁAŃCUCKA	30.20.Z
55.	KFM-FURNITURE SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	KOLBUSZOWA	36.14.A
56.	CIECH-SARZYNA SA	NOWA SARZYNA	20.20.Z
57.	FABRYKA FARB I LAKIERÓW "ŚNIEŻKA" SPÓŁKA AKCYJNA	LUBZINA	20.30.Z
58.	ZAKŁADY MAGNEZYTOWE "ROPCZYCE" SPÓŁKA AKCYJNA	ROPCZYCE	23.20.Z
59.	ICN POLFA RZESZÓW SPÓŁKA AKCYJNA	RZESZÓW	21.20.Z
60.	O R I O N WIESŁAWA DOMARADZKA	SANOK	45.11.Z
61.	MERKURY MARKET SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ SPÓŁKA KOMANDYTOWA	KROSNO	47.19.Z
62.	"AUTOPART" SPÓŁKA AKCYJNA	MIELEC	45.31.Z
63.	CELL-FAST SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	STALOWA WOLA	22.23.Z
64.	TIKKURILA POLSKA SPÓŁKA AKCYJNA	DĘBICA	20.30.Z
65.	ARKUS & ROMET GROUP SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	PODGRODZIE	30.92.Z
66.	"POLIKAT" SPÓŁKA AKCYJNA	BRZOZÓW	16.21.Z
67.	"OLIMP LABORATORIES" SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	PUSTYNIA	10.86.Z
68.	"GAMRAT" SPÓŁKA AKCYJNA	JASŁO	22.21.Z
69.	BAĆ-POL SPÓŁKA AKCYJNA	RZESZÓW	46.39.Z
70.	BMF POLSKA SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	LEŻAJSK	25.11.Z
71.	ONDULINE POLSKA SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	MIELEC	22.23.Z
72.	SPLAST SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	KROSNO	22.29.Z
73.	ZALTECH POLSKA SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	RZESZÓW	10.84.Z
74.	PRZEDSIĘBIORSTWO PRODUKCYJNO-USŁUGOWO-HANDLOWE "REGAMET" KRZYSZTOF BOROŃ ,WACŁAW TRYBA SPÓŁKA JAWNA	MIELEC	46.73.Z
75.	"VITA - FRUIT" SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	PRZEWORSK	46.31.Z
76.	RLR SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	PRZEWORSK	71.20.A
77.	"GEYER & HOSAJA" SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	PARTYNIA	22.19.Z
78.	MEATPOL SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	KORCZOWA	46.32.Z
79.	MONDI BAGS MIELEC SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	MIELEC	17.21.Z
80.	PANMAR CZEKAŃSKA SZMYD SPÓŁKA JAWNA	KROSNO	46.71.Z
81.	Zbigniew Winiarski Firma W.Z. "SWEETPOL"	PRZEMYŚL	46.31.Z
82.	PRZEDSIĘBIORSTWO PRODUKCYJNO-HANDLOWE "DANKROS" SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	USTJANOWA GÓRNA	16.10.Z
83.	FABRYKA ARMATUR "JAFAR" SPÓŁKA AKCYJNA	JASŁO	28.14.Z
84.	AUTOMET GROUP SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ SPÓŁKA KOMANDYTOWA	SANOK	45.20.Z
85.	SFM SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	STRZYŻÓW	31.09.Z
86.	POLWAX SPÓŁKA AKCYJNA	JASŁO	19.20.Z
87.	RZESZOWSKIE ZAKŁADY DROBIARSKIE "RES-DROB" SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	RZESZÓW	10.12.Z

Lp.	Pełna nazwa	Miejscowość	PKD działalności
88.	"SILVA" SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	MIELEC	46.73.Z
89.	HORTINO ZAKŁAD PRZETWÓRSTWA OWOCOWO-WARZYWNEGO LEŻAJSK SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	LEŻAJSK	10.39.Z
90.	REMET SPÓŁKA AKCYJNA	STALOWA WOLA	25.11.Z
91.	"RETECH" SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	MIELEC	31.02.Z
92.	ZAKŁADY CHEMICZNE "SIARKOPOL" TARNOBRZEG SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	TARNOBRZEG	20.15.Z
93.	LIUGONG DRESSTA MACHINERY SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	STALOWA WOLA	28.92.Z
94.	"W.P.S." SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	ZAGÓRZ	25.99.Z
95.	PORT LOTNICZY "RZESZÓW-JASIONKA" SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	JASIONKA	52.23.Z
96.	HUTA STALOWA WOLA SPÓŁKA AKCYJNA	STALOWA WOLA	25.40.Z
97.	"LINGLIN POLAND" SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	RZESZÓW	14.13.Z
98.	PRZEDSIĘBIORSTWO HANDLOWO-USŁUGOWE "SZRON" SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	JAROSŁAW	47.54.Z
99.	RADO SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	ŁAWNICA	38.32.Z
100.	REMOG POLSKA SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	MIELEC	29.32.Z
101.	PURCELL SYSTEMS INTERNATIONAL AB SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ ODDZIAŁ POLSKA	MIELEC	26.30.Z
102.	ORION ENGINEERED CARBONS SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	JASŁO	20.13.Z
103.	"C+N POLSKA" SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	MIELEC	22.29.Z
104.	KROSGLASS SPÓŁKA AKCYJNA	KROSNO	23.14.Z
105.	METALL-EXPRES SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	RZESZÓW	46.72.Z
106.	"LINKER EUROPA" SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	TYCZYN	28.93.Z
107.	"IWAMET" SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	STALOWA WOLA	24.53.Z
108.	GPR GUMA I PLASTIK RECYCLING SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	ZARZECZE	22.19.Z
109.	POLSAL SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	BRZOZÓW	16.21.Z
110.	HALMAR SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	STALOWA WOLA	46.47.Z
111.	CONFECTION SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	JASŁO	14.13.Z
112.	Solvera Gawel Technology S.A.	PALIKÓWKA	25.94.Z
113.	PGNIG TECHNOLOGIE SPÓŁKA AKCYJNA	KROSNO	42.21.Z
114.	"MET-CHEM" ZAKŁADY METALOWO-CHEMICZNE ŚWIERCZEK HALINA	PILZNO	25.11.Z
115.	FIRST COMPANY SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	MIELEC	14.13.Z
116.	CONTENUR POLSKA SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	MIELEC	22.29.Z
117.	AXTONE HSW SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	STALOWA WOLA	24.31.Z
118.	PRZEDSIĘBIORSTWO WIELOBRANŻOWE "DREMEX" SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	RUDNA MAŁA	25.93.Z
119.	WOODSTYLE KOPACKI SPÓŁKA JAWNA	DYNÓW	16.21.Z
120.	B&P ENGINEERING SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ SPÓŁKA KOMANDYTOWA	PRZEWORSK	28.93.Z
121.	PRZEDSIĘBIORSTWO HANDLOWO-USŁUGOWE "STOMIL-EAST" SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	SANOK	46.76.Z
122.	JÓZEF KUCHARSKI "DREWEX" ZAKŁAD PRODUKCYJNO-HANDLOWO-USŁUGOWY ; ZAKŁAD PRODUKCYJNO-HANDLOWO-USŁUGOWY "DREWEX" SPÓŁKA CYWILNA	TYRAWA WOŁOSKA	16.22.Z
123.	FIRMA PRODUKCYJNO-HANDLOWA "KANWIL" SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	DĘBICA	10.11.Z
124.	TRYUMF SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	STALOWA WOLA	46.90.Z
125.	PRZEDSIĘBIORSTWO PRZEMYSŁOWO-HANDLOWE "ALKOR" JACEK WOŁK I JERZY SZOTT SPÓŁKA JAWNA	PRZEMYŚL	46.72.Z
126.	RTV "BISS" SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	JAROSŁAW	47.43.Z
127.	ZAKŁADY AUTOMATYKI "POLNA" SPÓŁKA AKCYJNA	PRZEMYŚL	28.14.Z
128.	PRZEDSIĘBIORSTWO PRODUKCYJNO-HANDLOWO-USŁUGOWE "ASTRA" SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	KRAJOWICE	10.82.Z
129.	VICPLAST ANDRZEJ JASIŃSKI	ZABAJKA	46.13.Z

Lp.	Pełna nazwa	Miejscowość	PKD działalności
130.	O.B.A. SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	JASŁO	25.12.Z
131.	POLKEMIC SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	RZESZÓW	22.29.Z
132.	HENSFORT SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	PRZEMYŚL	22.23.Z
133.	WYTWÓRNIA ZESPOŁÓW KOOPERACYJNYCH SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIDZIALNOŚCIĄ	MIELEC	30.30.Z
134.	EBA SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	KROSNO	25.99.Z
135.	"FIRMA CODOGNI" SPÓŁKA JAWNA	STALOWA WOLA	25.50.Z
136.	ROSCO STEEL SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	RZESZÓW	46.19.Z
137.	FIRMA HANDLOWO USŁUGOWA "GAL-POL" PALUCH PIOTR, KNUREK WIESŁAW SPÓŁKA JAWNA	SANOK	45.31.Z
138.	UNIDEZ SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	NOWA DĘBA	27.51.Z
139.	"MASTAL" SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	STALOWA WOLA	28.40.Z
140.	ANDRZEJ GUŚCIORA - PRZEDSIĘBIORSTWO HANDLOWO USŁUGOWE "POL - ROM"	TARNO-BRZEG	46.31.Z
141.	MELEX SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	MIELEC	30.99.Z
142.	FABRYKI MEBLI "SANCRO" SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	TARGOWISKA	31.09.Z
143.	SILVEXCRAFT Sp. z o.o. Sp. k.	KRASNE	32.12.Z
144.	COBI FACTORY S.A.	MIELEC	32.40.Z
145.	VIDOK SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	RUDNA MAŁA	22.23.Z
146.	MISTA SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	STALOWA WOLA	28.92.Z
147.	"AKPIL" SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	PILZNO	28.30.Z
148.	"DARCO" SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	DĘBICA	25.99.Z
149.	"BENNSAM" IMPORT-EKSPORT Mieczysław Makuchowski	PRZEMYŚL	45.11.Z
150.	TARKON SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	TARNO-BRZEG	25.11.Z
151.	SPÓŁDZIELNIA ASPROD	STRZYŻÓW	31.01.Z
152.	BRATEX DACHY SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ SPÓŁKA KOMANDYTOWA	DĘBICA	46.73.Z
153.	"CASTRA" SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	CHAŁUPKI DĘBNIAŃSKIE	22.23.Z
154.	SPÓŁDZIELNIA SIP ZAKŁAD PRACY CHRONIONEJ	KROSNO	25.62.Z
155.	WYTWÓRNIA SPRZĘTU KOMUNIKACYJNEGO PZL-KROSNO SPÓŁKA AKCYJNA	KROSNO	28.25.Z
156.	ZAKŁADY METALOWE "DEZAMET" SPÓŁKA AKCYJNA	NOWA DĘBA	25.40.Z
157.	PRZEDSIĘBIORSTWO WIELOBRANŻOWE DOMUS JERZY BISKOWSKI I BEATA HRYNISZYN SPÓŁKA JAWNA	PRZEMYŚL	46.73.Z
158.	FIRMA HANDLOWA "SORBOS" ARTUR BARAN ANDRZEJ GWIAZDOŃ SPÓŁKA JAWNA	PRZEMYŚL	46.42.Z
159.	METAL SCRAP SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	ZABAJKA	38.11.Z
160.	DEC POLAND TEKPRO SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	MIELEC	28.29.Z
161.	BRAMMER SPÓŁKA AKCYJNA	KOLBUSZOWA	46.90.Z
162.	PRZEDSIĘBIORSTWO PRODUKCYJNO-HANDLOWO-USŁUGOWE "EXTRANS" R.DYRKACZ I S-KA SPÓŁKA JAWNA	TREPCZA	16.10.Z
163.	PROGRAFIX SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	DĘBICA	18.12.Z
164.	TASTA ARMATURA SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	STALOWA WOLA	46.74.Z
165.	ZAKŁAD WIELOBRANŻOWY JERZY PASTERZ	TRZEBOWNISKO	10.32.Z
166.	R&G PLUS SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	MIELEC	46.51.Z
167.	METKOM SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	PUSTYNIA	46.77.Z
168.	STANISŁAW SZYDEŁKO "PATKAR"	RUDNIK NAD SANEM	16.29.Z
169.	"STAL IMPEX" SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	KROSNO	24.20.Z
170.	SMAK SERWIS SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	ŁAŃCUT	51.31.Z
171.	ZAKŁAD ARTYKUŁÓW ŚCIERNYCH "ARMES" SŁAWOMIR ZADRUŻNIAK	NISKO	23.91.Z
172.	ZAKŁAD GRABO WALDEMAR IRZYK	NIEBOCKO	16.10.Z
173.	WŁADYSŁAW CHROBAK FIRMA WALTER	PUSTYNY	28.29.Z

Lp.	Pełna nazwa	Miejscowość	PKD działalności
174.	OMEGA RUSZTOWANIA S.C. JANINA CHMAJ, ŁUKASZ CHMAJ, MARCIN LEŚ	KOLBUSZOWA	25.11.Z
175.	AXCES PRODUCTION SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	MŁYNY	24.33.Z
176.	GOBART SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	BOBROWA	46.73.Z
177.	BIURO HANDLU ZAGRANICZNEGO "DREWEXIM" HENRYK FLIS, MICHAŁ FLIS SPÓŁKA JAWNA	RZESZÓW	20.51.Z
178.	BESTA PRZEDSIĘBIORSTWO BUDOWLANE SP. Z O.O.	RZESZÓW	41.20.Z
179.	ELTEL NETWORKS ENERGETYKA S.A.	WIDEŁKA	42.22.Z
180.	ZAKŁAD PRODUKCYJNO-HANDLOWY "EKO-TECH" S.C. JAN PĄPROWICZ, MAŁGORZATA PĄPROWICZ	RZESZÓW	13.95.Z
181.	WOJCIECH PAWŁOWSKI PRZEDSIĘBIORSTWO PRODUKCYJNO-HANDLOWE"CERKAMED"	STALOWA WOLA	21.20.Z
182.	ZETO-RZESZÓW Sp. z o.o.	RZESZÓW	63.11.Z
183.	ZAKŁADY FARMACEUTYCZNE POLPHARMA	NOWA DĘBA	21.20.Z
184.	Zakład Produkcyjny BAGPAK POLSKA SP. Z O.O.	STALOWA WOLA	25.91.Z
185.	PHOENIX CONTACT WIELKOPOLSKA SP. Z O.O.	TARNOBRZEG	27.12.Z
186.	SCHOLLGLAS POLSKA SP. Z O.O.	TARNOBRZEG	23.12.Z
187.	TW METALS POLSKA SP. Z O.O.	RZESZÓW	46.72.Z
188.	EFEKT PLUS SP. Z O.O.	GŁOGÓW MAŁOPOLSKI	22.21.Z
189.	MASTERPROFI SP. Z O.O.	RZESZÓW	27.51.Z
190.	MEESE POLSKA SP. Z O.O.	KROSNO	25.62.Z
191.	UNION PARTS Sp. z o.o.	BOBROWA	29.32.Z
192.	SANWIL POLSKA SP. Z O.O.	PRZEMYŚL	20.16.Z
193.	B&M OPTIK SP. Z O.O.	ZACZERNIE	26.70.Z
194.	FIBRAX SANOK SP. Z O.O.	SANOK	22.19.Z
195.	B&P Engineering SP. Z O.O. SP.K	PRZEWORSK	28.93.Z
196.	RYMATEX SP. Z O.O.	RYMANÓW	13.20.D
197.	SPIROFLEX SP. Z O.O.	MIELEC	51.53.B
198.	TEKPUD SP. Z O.O.	JASŁO	17.21.Z
199.	PELMET Eugeniusz Pelczar i Kazimierz Pelczar Sp. J.	KROŚCIENKO WYŻNE	27.12.Z
200.	SIEROSŁAWSKI GROUP Jan Sierosławski	MIELEC	22.29.Z

9.4. Dodatkowe zestawienia danych statystycznych

Z uwagi na wielkość niektórych zestawień statystycznych, przeniesiono je do postaci załącznika, aby nie zaburzać treści zasadniczej raportu.

9.4.1. Najważniejsze produkty eksportowe w woj. podkarpackim wg klasyfikacji CN (poziom działów i 4 cyfr) w okresie 2013–2020 (w mln zł)

Kategoria produktu	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	01/2020 – 06/2020
REAKTORY JĄDROWE, KOTŁY, MASZYNY I URZĄDZENIA MECHANICZNE, ICH CZĘŚCI	**4 879,2**	**5 642,4**	**6 998,9**	**7 844,4**	**8 873,2**	**10 084,6**	**11 845,9**	**5 231,9**
Silniki turboodrzutowe, turbośmigłowe oraz inne turbiny gazowe:	2 657,9	3 305,1	4 301,2	4 998,2	5 507,3	5 948,2	7 145,1	3 492,9
Pompy powietrzne lub próżniowe, sprężarki i wentylatory powietrza lub innych gazów, okapy wentylacyjne lub recyrkulacyjne z wentylatorem, nawet z filtrami:	864,1	797,8	765,8	691,2	1 117,8	1 673,8	2 149,6	832,2
Części nadające się do stosowania wyłącznie lub głównie do silników objętych pozycją 8407 lub 8408:	898,9	957,4	1 204,2	1 303,9	1 306,9	1 399,7	1 261,8	465,9
Wały napęd. i korby, obudowy łożysk i łożyska ślizg., mech. i przekł. zębate, skrzynie przekł. i pozost. ukł. zmieniające prędkość, koła zamach., sprzęgła itp.:	268,7	380,7	506,7	621,7	707,7	810,5	1 033,8	330,8
Urządzenia mech. do rozrzucania, rozpraszania lub rozpylania cieczy lub proszków, gaśnice, pistolety natryskowe, maszyny wytwarzające strumień pary lub piasku:	189,6	201,4	221,0	229,5	233,4	252,4	255,6	110,2
POJAZDY NIESZYNOWE ORAZ ICH CZĘŚCI I AKCESORIA	**2 313,4**	**2 337,3**	**2 666,5**	**3 021,6**	**3 738,3**	**4 059,4**	**3 990,6**	**1 516,7**
Części i akcesoria do pojazdów samochodowych objętych pozycjami od 8701 do 8705:	1 755,8	1 855,3	2 113,7	2 444,2	3 067,3	3 261,2	3 148,3	1 102,1
Samochody i pozost. pojazdy siln. przeznaczone do przewozu osób (inne niż obj. poz. 8702), włącznie z samochodami osobowo-towarowymi i wyścigowymi:	186,8	172,9	251,8	295,8	342,3	388,1	401,3	174,3
Przyczepy i naczepy, pozostałe pojazdy bez napędu mechanicznego, ich części:	226,7	190,8	185,2	161,7	193,5	256,9	256,2	137,2
Rowery dwukołowe i pozostałe rowery bezsilnikowe (włączając trzykołowe wózki-rowery dostawcze):	73,2	78,0	89,4	91,1	101,5	104,7	116,7	78,3
Pojazdy silnikowe do transportu towarów	70,9	40,3	26,4	28,9	33,7	48,5	68,1	24,9
STATKI POWIETRZNE, STATKI KOSMICZNE I ICH CZĘŚCI	**2 296,9**	**1 024,9**	**978,2**	**1 100,0**	**1 381,3**	**1 964,3**	**1 871,8**	**633,9**
Części towarów objętych pozycją 8801 lub 8802:	1 743,4	749,0	937,5	1 067,3	1 074,7	1 106,5	1 215,0	400,4
Statki powietrzne z napędem (np. śmigłowce, samoloty), statki kosmiczne (włączając sztuczne satelity) oraz stacje orbitalne i pojazdy nośne statków kosmicznych:	553,5	275,9	40,6	32,7	306,6	857,6	656,8	233,5
Spadochrony (włączając spadochrony kierowane i paralotnie) oraz spadochrony wirnikowe, ich części i akcesoria			0,0		0,0	0,2	0,0	0,0
Balony i sterowce, szybowce, lotnie oraz pozostałe statki powietrzne, bez napędu:								0,0
Maszyny i urządz. startowe do statków powietrznych, maszyny i urz. umożliwiające lądowanie na lotniskowcu itp., naziemne szkoleniowe symulatory lotu, ich części			0,0			0,0		
MEBLE, POŚCIEL, MATERACE, STELAŻE POD MATERACE, PODUSZKI I PODOBNE ARTYKUŁY WYPYCHANE, LAMPY I OPRAW	**744,6**	**897,7**	**992,2**	**1 034,1**	**1 124,4**	**1 319,1**	**1 336,8**	**600,8**
Meble inne niż w pozycjach 9401 i 9402 i ich części:	416,3	506,6	554,4	585,4	637,7	796,4	789,7	352,5
Meble do siedzenia (bez objętych pozycją 9402), nawet przekształcalne w miejsca do spania, oraz ich części:	252,0	294,0	341,9	376,1	389,9	438,2	465,0	202,8
Stelaże pod materace, art. pośc. wyposaż. w sprężyny lub wypchane, lub zaw. wew. dow. mat., lub wykon. z gumy lub z tworz. sztucz., komórkowych, nawet pokryte:	76,3	71,2	68,1	48,1	43,1	37,1	29,7	12,2

Kategoria produktu	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	01/2020 – 06/2020
Lampy i oprawy oświetl., włącz. refl. poszuk. i punkt., reklamy świetl., podświetl. tablice i znaki inf., ze źr. światła zamont. na stałe, ich części, ginw.		26,0	27,8	24,4	29,2	33,4	28,8	15,1
Budynki prefabrykowane					24,5	14,0	23,5	18,2
TWORZYWA SZTUCZNE I ARTYKUŁY Z NICH	**668,7**	**737,3**	**837,2**	**860,5**	**988,5**	**1 056,1**	**1 115,3**	**502,4**
Płyty, arkusze, folie, taśmy i pasy, z tworzyw sztucznych inne niż objęte poz.3920:	190,2	207,3	211,3	225,6	233,2	254,5	297,9	150,7
Poliacetale, pozostałe polietery i żywice epoksydowe, w formach podst., poliwęglany, żywice alkidowe, poliestry allilowe, pozostałe poliestry, w formach podst.:	169,4	168,4	279,5	223,9	284,2	284,1	263,6	110,2
Artykuły z tworzyw sztucznych oraz materiałów objętych poz. od 3901 do 3914, gdzie indziej niewymienione:	87,5	122,0	139,0	192,5	194,3	212,5	207,3	98,0
Artykuły budowlane z tworzyw sztucznych, gdzie indziej niewymienione ani niewłączone	84,7	93,8	94,3	101,1	125,5	147,1	182,7	72,2
Żywice aminowe, żywice fenolowe i poliuretany, w formach podstawowych:	137,0	145,9	113,1	117,4	151,4	157,9	163,8	71,4
KAUCZUK I ARTYKUŁY Z KAUCZUKU	**814,4**	**829,7**	**866,4**	**944,5**	**1 006,4**	**1 014,5**	**1 000,5**	**390,3**
Artykuły z gumy innej niż ebonit, gdzie indziej niewymienione:	296,5	319,8	361,5	407,6	449,9	466,5	485,8	192,7
Przewody, rury, węże, z gumy innej niż ebonit, nawet z wyposażeniem (np. złącza, kolanka, kołnierze):	229,8	249,1	270,4	306,1	327,0	335,2	351,4	126,5
Mieszanki kauczukowe (gumowe), niewulkanizowane, w formach podstawowych lub w płytach, arkuszach lub taśmach:	59,8	51,1	40,7	61,4	65,6	83,0	79,5	32,2
Opony pneumatyczne, nowe, gumowe:	140,1	128,1	146,6	123,8	119,6	91,2	41,9	24,5
Płyty, arkusze, taśmy, pręty i kształtowniki, z gumy innej niż ebonit:	88,2	81,5	47,3	45,5	44,4	38,6	41,9	14,4
ARTYKUŁY Z ŻELIWA LUB STALI	**535,8**	**758,3**	**841,1**	**831,4**	**873,7**	**1 080,7**	**987,0**	**439,0**
Artykuły z żeliwa lub stali, gdzie indziej niewymienione:	199,6	240,2	254,2	221,2	239,5	293,1	297,5	135,3
Konstrukcje (b. poz. 9406) i części konstr. z żeliwa l. stali, płyty, pręty, kątowniki, kształtowniki, profile, rury itp., stos. w konstr. z żeliwa l. stali:	116,1	176,4	177,1	150,5	153,6	225,2	294,6	126,7
Wkręty, śruby, nakrętki, wkręty do podkładów, haki gwintowane, nity, zawleczki, podkładki (również sprężyste) itp. z żeliwa lub stali	73,2	189,5	269,8	319,0	332,9	392,1	199,2	83,0
Cysterny, beczki, bębny, puszki, skrzynki, itp. (nie do sprężonego, skroplonego gazu), z żeliwa l stali, poj. < 300 l, nawet izol., b. urządz. mech. i termicz.:	90,9	100,7	110,1	111,6	113,8	133,8	172,0	86,0
Splotki, liny, kable, taśmy plecione, zawiesia i inne, z żeliwa lub stali, niezizolowane elektrycznie:	56,0	51,6	29,9	29,0	33,8	36,4	23,8	7,9
MASZYNY I URZĄDZENIA ELEKTRYCZNE ORAZ ICH CZĘŚCI, REJESTRATORY I ODTWARZACZE DŹWIĘKU, REJESTRATORY I	**299,7**	**382,1**	**656,7**	**665,8**	**708,3**	**703,1**	**833,5**	**299,1**
Zespoły prądotwórcze oraz przetwornice jednotwornikowe:	3,0	33,9	177,4	211,9	231,4	224,1	280,3	107,8
Akumulatory elektryczne, włącznie z separatorami, nawet prostokątnymi:	91,3	97,4	137,4	163,8	223,5	218,1	234,2	78,3
Aparatura elektryczna do przełączania i zabezpieczania obwodów elektrycznych lub do wykonywania połączeń elektrycznych w obwodach elektr., do napięć <= 1000 V:	53,7	63,0	88,3	93,8	85,5	93,0	150,3	60,7
Drut izolowany, kable oraz pozostałe izolowane przewody elektr., przewody z włókien opt., nawet połączone z przewodnikami prądu elektr. lub wyposaż. w złączki:	60,5	88,6	119,3	136,1	120,3	113,8	119,0	33,7
Aparatura do telefonii i telegrafii przewodowej oraz aparatura telekomunikacyjna do systemów przewodowych na prąd nośny lub cyfrowych, elektryczna, wideofony:	91,3	99,3	134,2	60,1	47,6	54,2	49,6	18,5
DREWNO I ARTYKUŁY Z DREWNA, WĘGIEL DRZEWNY	**472,9**	**521,2**	**532,6**	**643,7**	**785,8**	**887,8**	**780,7**	**345,0**
Wyroby stolarskie i ciesielskie dla budownictwa, z drewna, włącznie z drewnianymi płytami komórkowymi, połączonymi płytami parkietowymi, dachówkami i gontami:	114,6	134,6	157,7	203,7	250,6	267,0	251,7	112,3

Kategoria produktu	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	01/2020 – 06/2020
Płyta wiórowa itp.(płyta o wiórach zorientowanych OSB) i płyta płatkowa, z drewna lub innych materiałów zdrewniałych, nawet aglomerowane organ. substancjami:	37,1	16,9	17,4	72,2	149,9	238,3	185,2	84,8
Płyta pilśniowa, z drewna lub pozostałych zdrewniałych materiałów, nawet związana za pomocą żywic lub innych substancji organicznych:	180,2	201,4	175,0	175,4	178,0	164,8	127,4	49,7
Sklejka, płyty fornirowane i podobne drewno warstwowe:	62,0	84,1	91,1	104,0	112,4	120,6	109,6	37,2
Drewno kształtowane w sposób ciągły wzdłuż dowolnej krawędzi, końców lub powierzchni, nawet strugane, szlifowane lub łączone stykowo:	79,1	84,2	91,5	88,4	95,0	97,0	107,0	61,0
ALUMINIUM I ARTYKUŁY Z ALUMINIUM	**412,3**	**474,8**	**526,5**	**591,7**	**564,9**	**614,0**	**679,3**	**325,4**
Artykuły z aluminium, oprócz wymienionych w pozycjach od 7601 do 76152000:	370,5	416,0	462,7	522,6	477,3	488,0	528,5	260,0
Konstrukcje (z wył. poz. 9406) i części konstr. z aluminium, płyty, pręty, kątowniki, kształtowniki, profile, rury itp. z aluminium, stosowane w konstrukcjach:	26,2	40,5	42,8	50,1	47,5	69,5	81,4	36,3
Blachy grube, cienkie oraz taśma, o grubości przekraczającej 0,2 mm, z aluminium:	7,1	3,5	3,7	4,7	23,0	39,9	57,9	17,7
Odpady aluminium i złom:	4,1	9,0	10,4	7,4	11,0	10,3	6,4	5,3
Sztaby, pręty i kształtowniki, z aluminium:	4,3	5,7	6,9	6,9	6,0	6,4	5,1	6,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

9.4.2. Najważniejsze produkty importowe w woj. podkarpackim wg klasyfikacji CN (poziom działów i 4 cyfr) w okresie 2013–2020 (w mln zł)

Kategoria produktu	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	01/2020 – 06/2020
REAKTORY JĄDROWE, KOTŁY, MASZYNY I URZĄDZENIA MECHANICZNE, ICH CZĘŚCI	**3 303,4**	**3 668,6**	**4 809,2**	**5 016,4**	**4 556,6**	**4 652,9**	**6 125,2**	**3 347,3**
Silniki turboodrzutowe, turbośmigłowe oraz inne turbiny gazowe:	2 587,1	2 805,0	3 713,7	3 755,7	3 204,7	3 234,0	4 333,8	2 592,4
Części nadające się do stosowania wyłącznie lub głównie do silników objętych pozycją 8407 lub 8408:	319,5	410,6	492,1	599,1	590,9	583,7	613,5	230,9
Pompy powietrzne lub próżniowe, sprężarki i wentylatory powietrza lub innych gazów, okapy wentylacyjne lub recyrkulacyjne z wentylatorem, nawet z filtrami:	133,5	158,1	253,1	285,3	399,6	444,4	612,4	241,5
Wały napęd. i korby, obudowy łożysk i łożyska ślizg., mech. i przekł. zębate, skrzynie przekł. i pozost. ukł. zmieniające prędkość, koła zamach., sprzęgła itp.:	107,5	127,3	153,5	204,2	206,8	254,1	407,4	212,3
Krany, kurki, zawory i podobna armatura do rur, płaszczy kotłów, zbiorników, kadzi lub podobnych, włączając zawory redukcyjne i sterowane termostatycznie:	155,8	167,6	196,8	172,1	154,6	136,7	158,2	70,2
ALUMINIUM I ARTYKUŁY Z ALUMINIUM	**724,4**	**787,0**	**986,2**	**919,2**	**1 256,8**	**1 350,4**	**1 215,1**	**446,4**
Aluminium nieobrobione plastycznie:	562,2	602,1	773,5	705,6	937,2	986,8	894,5	298,5
Blachy grube, cienkie oraz taśma, o grubości przekraczającej 0,2 mm, z aluminium:	68,4	71,6	87,8	109,0	200,3	235,8	202,6	85,5
Sztaby, pręty i kształtowniki, z aluminium:	23,8	35,8	42,1	32,9	60,2	59,8	58,7	36,3
Folia aluminiowa (nawet zadrukowana, łączona z papierem, tekturą, tworzywem sztucznym itp..), o grubości bez podłoża nieprzekraczającej 0,2 mm:	18,2	16,3	17,5	25,3	26,1	33,5	29,7	13,8
Artykuły z aluminium, oprócz wymienionych w pozycjach od 7601 do 76152000:	51,8	61,2	65,3	46,4	33,0	34,5	29,7	12,3
ARTYKUŁY Z ŻELIWA LUB STALI	**503,0**	**517,1**	**550,1**	**541,9**	**662,1**	**810,2**	**854,0**	**350,3**
Wkręty, śruby, nakrętki, wkręty do podkładów, haki gwintowane, nity, zawleczki, podkładki (również sprężyste) itp. z żeliwa lub stali	126,2	145,7	177,5	198,9	208,1	229,1	247,0	97,9
Rury, przewody rurowe i profile drążone, bez szwu, z żeliwa lub stali:	186,2	186,3	164,2	139,7	195,8	216,1	207,8	84,2
Artykuły z żeliwa lub stali, gdzie indziej niewymienione:	85,7	89,8	100,2	123,3	138,1	157,2	171,2	85,7
Artykuły odlewane z żeliwa lub stali, pozostałe:	23,3	35,8	53,3	49,3	82,2	159,1	167,9	51,6
Splotki, liny, kable, taśmy plecione, zawiesia i inne, z żeliwa lub stali, nieizolowane elektrycznie:	81,6	59,5	54,9	30,7	37,9	48,8	60,1	30,9
STATKI POWIETRZNE, STATKI KOSMICZNE I ICH CZĘŚCI	**440,2**	**418,2**	**380,5**	**633,6**	**447,2**	**692,1**	**832,6**	**241,2**
Części towarów objętych pozycją 8801 lub 8802:	310,0	310,1	260,7	282,3	299,5	345,0	478,0	241,1
Statki powietrzne z napędem (np. śmigłowce, samoloty), statki kosmiczne (włączając sztuczne satelity) oraz stacje orbitalne i pojazdy nośne statków kosmicznych:	126,9	107,7	119,8	350,7	147,7	347,1	354,3	0,1
Spadochrony (włączając spadochrony kierowane i paralotnie) oraz spadochrony wirnikowe, ich części i akcesoria	0,1	0,4	0,0	0,7	0,0	0,0	0,4	
Balony i sterowce, szybowce, lotnie oraz pozostałe statki powietrzne, bez napędu:	0,0							
Maszyny i urządz. startowe do statków powietrznych, maszyny i urz. umożliwiające lądowanie na lotniskowcu itp., naziemne szkoleniowe symulatory lotu, ich części	3,2	0,0				0,0		
PALIWA MINERALNE, OLEJE MINERALNE I PRODUKTY ICH DESTYLACJI, SUBSTANCJE BITUMICZNE, WOSKI MINERALNE	**140,1**	**139,8**	**200,8**	**579,2**	**1 019,3**	**982,1**	**826,2**	**245,9**
Gazy ziemne i pozostałe węglowodory gazowe:	5,7	13,1	105,7	444,8	735,7	619,1	533,6	163,5
Węgiel, brykiety, brykietki i podobne paliwa stałe wytwarzane z węgla:	11,4	35,5	32,5	20,7	114,8	130,5	109,0	23,0

Kategoria produktu	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	01/2020 – 06/2020
Oleje i pozost. produkty destylacji wysokotemp. smoły węglowej, podob. produkty, w których masa składników aromat. jest większa niż składników niearomat.:	52,0	41,5	18,7	22,1	44,5	124,8	104,6	27,9
Wazelina, parafina, gacz parafinowy, woski: mikrokrystaliczny, ozokeryt, montan, torfowy, pozostałe woski mineralne i podobne produkty, nawet barwione	33,2	49,7	23,2	60,1	84,3	102,6	77,9	30,1
Koks naftowy, bitum naftowy oraz inne pozostałości olejów ropy naftowej lub olejów otrzymywanych z minerałów bitumicznych	37,9		20,7	31,6	40,0	5,0	1,1	1,4
KAUCZUK I ARTYKUŁY Z KAUCZUKU	**657,7**	**602,7**	**571,6**	**619,0**	**726,5**	**768,0**	**788,0**	**296,7**
Kauczuk syntet. i faktysa z olejów, w formach podst. lub w płytach, ark. lub taśmach, mieszaniny dowolnego prod. z poz. 4001 z dowolnym prod. objętym tą poz.,	217,6	176,5	148,4	143,7	137,9	203,2	236,2	77,9
Kauczuk naturalny, balata, gutaperka, guayle, chicle i podobne żywice naturalne, w formach podstawowych lub płytach, arkuszach lub taśmach:	259,5	176,3	144,5	154,1	213,4	194,0	208,6	80,2
Mieszanki kauczukowe (gumowe), niewulkanizowane, w formach podstawowych lub w płytach, arkuszach lub taśmach:	64,5	89,8	104,1	111,2	112,2	179,1	180,1	59,1
Opony pneumatyczne, nowe, gumowe:	99,1	139,5	148,9	176,2	223,6	149,5	123,4	55,4
Artykuły z gumy innej niż ebonit, gdzie indziej niewymienione:	16,9	20,6	25,8	33,9	39,3	42,2	39,7	24,2
ŻELIWO I STAL	**447,5**	**481,4**	**463,4**	**517,7**	**602,2**	**869,5**	**680,8**	**327,9**
Wyroby walcowane płaskie ż żeliwa lub stali niestopowej, o szerokości 600 mm lub większej, platerowane, powleczone lub pokryte:	289,0	300,2	260,1	323,6	330,4	449,2	386,2	184,5
Sztaby i pręty, kątowniki i kształtowniki z pozostałej stali stopowej, sztaby i pręty drążone ze stali stop. l. niestopowej, nadające się do celów wiertniczych:	56,1	56,1	57,5	54,3	73,6	98,5	91,8	40,5
Żelazostopy:	22,9	46,3	52,3	52,4	97,3	199,2	85,0	46,3
Wyroby walcowane płaskie z żeliwa lub stali niestopowej, szerokości mniejszej niż 600 mm, platerowane, powleczone lub pokryte:	45,4	53,4	56,7	55,4	58,3	63,3	63,8	14,9
Wyroby walcowane płaskie z pozostałej stali stopowej ginw., o szerokości 600 mm lub większej:	34,0	25,4	36,8	32,1	42,6	59,3	54,0	41,7
POJAZDY NIESZYNOWE ORAZ ICH CZĘŚCI I AKCESORIA	**363,0**	**378,6**	**470,4**	**558,4**	**601,5**	**616,0**	**655,1**	**239,4**
Części i akcesoria do pojazdów samochodowych objętych pozycjami od 8701 do 8705:	136,8	145,2	214,2	317,8	330,4	323,1	330,9	124,4
Części i akcesoria pojazdów objętych pozycjami od 8711 do 8713:	72,8	95,5	99,6	108,8	119,7	110,5	153,6	46,8
Przyczepy i naczepy, pozostałe pojazdy bez napędu mechanicznego, ich części:	83,4	65,4	83,3	57,0	62,7	103,0	92,2	50,3
Ciągniki (inne niż ciągniki objęte pozycją 8709):	38,9	41,0	34,5	41,0	49,6	51,8	42,7	9,9
Motocykle (włączając motorowery) oraz rowery wyposażone w pomocnicze silniki, z wózkiem bocznym lub bez, wózki boczne:	31,0	31,5	38,8	33,8	39,2	27,5	35,8	8,0
TWORZYWA SZTUCZNE I ARTYKUŁY Z NICH	**295,8**	**344,8**	**348,3**	**408,3**	**517,7**	**611,7**	**585,6**	**236,9**
Żywice aminowe, żywice fenolowe i poliuretany, w formach podstawowych:	89,1	109,7	112,2	141,3	192,2	231,1	206,9	72,7
Poliacetale, pozostałe polietery i żywice epoksydowe, w formach podst., poliwęglany, żywice alkidowe, poliestry allilowe, pozostałe poliestry, w formach podst.:	57,0	64,2	65,8	67,5	90,4	105,3	102,5	40,9
Artykuły z tworzyw sztucznych oraz materiałów objętych poz. od 3901 do 3914, gdzie indziej niewymienione:	46,0	49,1	69,0	79,7	83,9	92,0	101,4	44,5
Polimery etylenu, w formach podstawowych:	51,0	66,2	41,7	50,8	76,7	99,1	91,8	41,4
Polimery propylenu lub innych alkenów, w formach podstawowych:	52,6	55,5	59,6	69,1	74,4	84,3	83,0	37,4

Kategoria produktu	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	01/2020 – 06/2020
MASZYNY I URZĄDZENIA ELEKTRYCZNE ORAZ ICH CZĘŚCI, REJESTRATORY I ODTWARZACZE DŹWIĘKU, REJESTRATORY I	**165,8**	**242,1**	**323,3**	**453,3**	**457,3**	**502,2**	**471,7**	**239,0**
Elektroniczne układy scalone:	12,8	15,6	49,4	155,8	172,2	189,5	151,8	92,4
Aparatura elektryczna do przełączania i zabezpieczania obwodów elektrycznych lub do wykonywania połączeń elektrycznych w obwodach elektr., do napięć <= 1000 V:	33,4	46,2	70,7	90,2	102,6	114,8	118,7	52,7
Silniki elektryczne i prądnice (z wyłączeniem zespołów prądotwórczych):	32,4	77,3	75,7	83,7	63,6	83,5	88,1	29,8
Drut izolowany, kable oraz pozostałe izolowane przewody elektr., przewody z włókien opt., nawet połączone z przewodnikami prądu elektr. lub wyposaż. w złączki:	54,7	49,8	53,8	50,8	60,4	55,2	64,1	43,2
Aparatura do telefonii i telegrafii przewodowej oraz aparatura telekomunikacyjna do systemów przewodowych na prąd nośny lub cyfrowych, elektryczna, wideofony:	32,5	53,3	73,8	72,8	58,5	59,1	49,0	20,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

9.4.3. Najważniejsze produkty importowe w woj. podkarpackim wg klasyfikacji CN (poziom działów i 4 cyfr) w okresie 2013–2020 (w mln zł)

Opis_kodu_towaru	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	01/2020 ÷ 06/2020
Części silników turboodrzutowych i turbośmigłowych	2 056,6	2 246,8	2 844,7	2 942,8	3 733,3	4 144,6	5 044,8	2 038,2
Pompy powietrzne lub próżniowe, sprężarki i wentylatory, okapy wentylacyjne lub recyrkulacyjne z wentylatorem, nawet z filtrami, b. poz. od 841410 do 84146000:	765,1	693,7	653,6	545,3		1 512,4	2 001,0	768,2
Turbiny gazowe inne niż silniki turboodrzutowe i turbośmigłowe, o mocy <= 5000 kW	553,2	998,6	1 415,2	1 943,6	1 610,0	1 696,8	2 000,6	737,2
Koła jezdne oraz ich części i akcesoria, do pojazdów samochodowych objętych pozycjami od 8701do 8705:	981,0	1 026,6	1 189,5	1 286,3	1 588,1	1 727,0	1 715,9	612,4
Części nadające się do stosowania wyłącznie lub głównie do silników objętych pozycją 8407 lub 8408, inne niż do silników lotniczych, bez tych z poz. 84099100	862,3	933,8	1 173,3	1 292,4		1 280,8	1 097,6	405,1
Mech. i przekładnie zębate (z wył. kół zębatych, łańcuchowych i elem. ukł. przen. napędu), mech. śrubowo-kulkowe lub śrubowo-wałeczkowe, skrzynie przekładniowe:	183,0	306,8	418,8	544,7		721,4	916,1	286,7
Części i akcesoria nadwozi (włączając kabiny) do pojazdów samochodowych objętych poz. od 8701 do 8705, z wyłączeniem zderzaków i ich części oraz pasów bezp.:	593,6	646,9	635,0	679,7		865,3	832,2	263,3
Części do samolotów lub śmigłowców, inne niż w pozycjach 880310, 88032000	1 441,8	411,6	544,3	637,7	699,2	673,9	616,8	234,4
Śmigłowce o masie własnej > 2000 kg	438,0	211,1		30,8	246,7	853,9	611,1	200,3
Podwozia i ich części, do towarów objętych pozycją 8801 lub 8802	294,4	322,5	376,8	422,0	366,6	421,8	579,7	147,8
Artykuły z aluminium inne niż wymienione w pozycjach od 7601 do 76169100	370,4	415,9	462,5	522,4	476,0	485,9	526,5	259,4
Artykuły z gumy niekomórkowej, innej niż ebonit, gdzie indziej niewymienione:	238,0	252,4	288,3	327,8	368,7	380,8	382,5	147,0
Leki inne niż z poz.3003, 30041000 do 30046000, pozostałe					308,9	280,5	373,4	155,1
Lody śmietankowe i pozostałe lody jadalne, nawet zawierające kakao:	52,8	53,3	48,7	95,8	181,7	267,8	370,9	251,4
Skrzynie biegów (przekładniowe) do pojazdów samochodowych objętych pozycjami od 8701 do 8705	65,1	64,5	147,7	263,7	369,3	447,7	336,4	137,5

Opis_kodu_towaru	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	01/2020 ÷ 06/2020
Urządzenia do maszyn do automatycznego przetwarzania danych, inne niż wymienione w pozycjach od 84713000 do 84717098	1,1	14,9	97,0	219,9	267,0	337,1	323,7	116,5
Przewody, rury, węże, z gumy innej niż ebonit, z wyposażeniem, wzmocnione lub inaczej połączone z innymi materiałami ginw.	0,2	0,2	0,9	43,6	263,4	270,2	297,0	104,0
Sztaby, pręty, kształtowniki i druty, z cyny	214,5	234,3	191,8	267,0	312,5	269,4	295,2	96,0
Świece, cienkie świece i podobne	117,0	119,5	140,2	162,4	206,2	260,0	285,4	115,8
Płyty, arkusze, folie, taśmy i pasy inne niż objęte poz.3920, od 39211100 do 39211900, z tworzyw sztucznych	182,2	203,0	207,2	220,4	226,0	239,9	283,3	142,8
Zespoły prądotwórcze inne niż objęte poz. od 850211 do 85023100:		0,1	6,8	125,8	17,2	58,6	271,8	107,6
Artykuły z żeliwa lub stali z wyjątkiem kutych lub tłoczonych ale nieobrobionych więcej, artykułów z drutu :	166,2	194,1	218,0	183,5	198,4	251,5	258,3	114,0
Konstr. (bez 9406), cz. konstrukcje, płyty, pręty, kątown., kształt., prof., rury itp., do konstr., z żeliwa l. stali bez poz. od 73081000 do 73084000	106,1	140,4	143,3	120,1		170,1	239,9	99,2
Gaśnice, nawet napełnione	180,4	190,4	212,1	219,0	220,6	236,9	239,2	98,1
Części do przyczep i naczep oraz pozostałych pojazdów bez napędu mechanicznego:	204,9	177,6	174,7	153,7	178,1	241,0	234,9	131,1
Akumulatory elektryczne kwasowo-ołowiowe, w rodzaju stosowanych do uruchamiania silników tłokowych:	74,7	84,4	112,1	138,7	199,1	197,7	222,3	72,4
Meble drewniane, pozostałe:	158,3	174,9	176,6	207,3	217,0	219,4	214,1	107,1
Pap. i tekt., w zwoj. lub ark., powleczone, impregnowane lub pokryte tworzywami sztucznymi (z wyłączeniem powleczonych klejami), bielone, o gramat. <= 150 g/m2	282,8	260,0	202,3	211,2		224,9	204,8	87,0
Meble drewniane w rodzaju stosowanych w sypialni	58,9	61,4	59,1	64,0	75,5	139,4	185,1	83,1
Płyta o wiórach zorientowanych (oriented strand board OSB) z drewna, nawet aglomerowana żywicami i organicznymi substancjami:	5,1	3,0	5,5	61,6	144,0	231,4	177,0	79,7
Meble do siedzenia, obrotowe, z regulacją wysokości	62,9	73,1	83,3	99,5	105,5	142,5	176,5	88,1
Mięso drobiowe z gatunku Gallus Domesticus, kawałki i podroby, świeże lub schłodzone	24,1	60,2	67,6	55,7	81,5	241,4	169,0	49,0
Wyroby stolarskie i ciesielskie dla budownictwa, z drewna, połączone płyty podłogowe, pozostałe, wielowarstwowe					147,5	156,9	166,5	70,8
Części nadające się do stosowania wyłącznie lub głównie do silników lotniczych objętych pozycjami 8407 lub 8408	5,4	4,8	5,6	7,9	7,6	118,1	163,6	59,3
Puszki, zamykane przez lutowanie lub obciskanie, z żeliwa lub stali, o poj. < 50 l, nawet izolowane termicznie, bez urządzeń mechanicznych i termicznych:	83,4	90,0	94,4	100,1		120,9	160,0	81,0
Spycharki samobieżne czołowe i skośne, gąsienicowe	0,6	45,0	112,7	112,6	122,0	205,7	158,6	31,1
Pojazdy (inne niż te z pozycji od 8702 do 87031018), jedynie z silnikami tłokowymi wewnętrz. spalania o zapł. iskrowym, o pojemności > 1000 cm3 i <= 1500 cm3:						254,3	151,5	61,5
Części mebli objętych pozycjami od 940310 do 94038900:	44,2	63,8	111,0	113,5	120,7	147,9	144,2	49,9
Haki i pozostałe układy sprzęgające, bufory, i ich części, dla lokomotyw szynowych lub taboru kolejowego	217,7	142,2	126,5	140,8	146,9	146,7	143,1	82,1
Żywice fenolowe, w formach podstawowych	123,2	131,0	97,1	103,9	130,2	139,2	142,6	64,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej.

9.4.4. Najważniejsze produkty importowe wg klasyfikacji CN w 2019 r. (poziom 6 cyfr)

Opis_kodu_towaru	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	01/2020 ÷ 06/2020
Części silników turboodrzutowych i turbośmigłowych	1 834,5	1 891,6	2 135,6	2 109,4	1 568,5	1 385,8	1 598,9	860,1
Części turbin gazowych inny niż silniki turboodrzutowe i turbośmigłowe	375,1	305,1	520,3	792,5	958,4	1 136,3	1 465,7	566,9
Turbiny gazowe inne niż silniki turboodrzutowe i turbośmigłowe, o mocy <= 5000 kW	254,1	514,4	1 023,9	847,1	653,5	690,3	973,9	258,7
Stopy aluminium, nieobrobione plastycznie:	562,2	602,1	773,5	705,6	937,1	986,0	894,3	296,5
Części pomp powietrznych lub próżniowych, sprężarek i wentylatorów powietrza, okapów wentylacyjnych lub recyrkulacyjnych	117,8	139,3	230,0	238,5	362,8	411,7	575,7	229,9
Części nadające się do stosowania wyłącznie lub głównie do silników objętych pozycją 8407 lub 8408, inne niż do silników lotniczych, bez tych z poz. 84099100	311,2	344,9	390,9	488,6		529,3	526,7	187,6
Śmigłowce o masie własnej > 2000 kg	26,0	107,5	119,0	350,2	147,5	346,7	344,0	
Propan skroplony:	2,8	4,5	60,1	230,5	367,3	372,3	297,3	113,6
Leki inne niż z poz.3003, 30041000 do 30046000, pozostałe					210,9	235,3	253,4	171,9
Węglowodory skroplone bez propanu, butanu, etylenu, propylenu, butylenu, butadienu	1,5	1,9	31,6	177,2	325,0	215,6	226,4	49,9
Artykuły z niklu pozostałe, inne niż wymienione w pozycjach od 7501 do 75081000	160,0	143,9	135,5	119,6	125,0	143,2	215,4	90,3
Części do samolotów lub śmigłowców, inne niż w pozycjach 880310, 88032000	145,9	147,9	124,2	117,6	143,7	159,2	197,9	103,9
Kauczuk naturalny technicznie określony (TSNR), w formach podstawowych lub płytach, arkuszach lub taśmach	19,9	7,1	20,0	149,3	197,6	192,3	188,2	80,0
Podwozia i ich części, do towarów objętych pozycją 8801 lub 8802	102,2	109,0	116,0	133,6	117,5	148,5	187,3	82,2
Płyta wiórowa itp. i płyta płatkowa, z drewna, nawet aglomerowana żywicami i organicznymi substancjami:	56,2	87,6	97,8	181,8	277,4	219,6	186,8	82,5
Sztaby, pręty i kształtowniki, z miedzi rafinowanej:	114,0	108,2	121,4	117,6	157,9	182,9	179,8	89,5
Odpady cyny i złom	145,5	135,1	106,7	165,8	187,8	185,3	177,9	47,4
Blachy grube, cienkie oraz taśma, o grubości przekraczającej 0,2 mm, ze stopów aluminium, prostokątne (włączając kwadratowe):	35,7	35,5	49,3	82,9	168,2	208,4	173,6	72,7
Wyroby walcowane płaskie ż żeliwa lub stali niestopowej, o szerokości 600 mm lub większej, powleczone lub pokryte cyną, o grubości mniejszej niż 0,5 mm:	125,4	133,2	143,8	193,2		214,0	167,4	96,5
Artykuły odlewane z żeliwa, z wyłączeniem kul mielących i podobnych artykułów dla młynów, inne niż odlewane z żeliwa nieciągliwego:	18,2	32,9	50,6	47,2	79,4	158,1	167,2	51,3
Silniki turboodrzutowe, o ciągu > 25 kN:		4,2					146,3	859,1
Skrzynie biegów (przekładniowe) do pojazdów samochodowych objętych pozycjami od 8701 do 8705	16,2	12,0	56,8	107,8	130,7	154,6	145,2	55,8
Silniki turbośmigłowe, o mocy <= 1100 kW	123,4	87,9	32,8	5,3	22,2	18,8	144,2	47,6
Obuwie o podeszwach z gumy lub tworzyw sztucznych i cholewkami ze skóry wypr., niezakrywające kostki	36,1	46,7	61,0	44,4	35,6	56,4	142,5	37,3
Koła zębate, koła łańcuchowe oraz pozostałe elementy transmisyjne przedstawione samodzielnie, części:	20,0	17,2	20,6	40,0	38,0	46,2	142,1	86,0
Części i akcesoria do broni wojskowej objętej pozycją 9301	6,3	0,2	35,9	279,3	91,0	209,1	137,1	94,6
Mech. i przekładnie zębate (z wył. kół zębatych, łańcuchowych i elem. ukł. przen. napędu), mech. śrubowo-kulkowe lub śrubowo-wałeczkowe, skrzynie przekładniowe:	37,5	54,6	73,5	85,5		92,8	129,1	46,2
Elektron. układy scalone: procesory i ster., nawet połącz. z pamięciami, przetwornikami, układ. logicznymi, wzmac., zegarami i układ. czasowymi l. innymi układ.	6,3	8,9	31,0	75,7		127,5	119,2	67,9
Wyroby walcowane płaskie ż żeliwa lub stali niestopowej, o szerokości => 600 mm, powleczone lub pokryte cynkiem w inny sposób, niż elektrolitycznie, niefaliste	78,3	93,3	91,5	99,5		135,9	118,9	43,4

Opis_kodu_towaru	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	01/2020 ÷ 06/2020
Części i akcesoria do obrabiarek objętych pozycją 8465:	8,5	8,2	9,0	12,8	10,7	38,7	110,1	3,5
Odpady miedzi i złom:	0,2	0,3	2,6	3,3	31,1	67,4	107,1	41,0
Oleje i inne produkty destylacji wysokotemperaturowej smoły węglowej, podobne produkty, bez z poz. od 27071000 do 27079100:	45,0	35,1	18,7	22,1	44,5	124,1	104,6	27,3
Rury i profile drążone, bez szwu, z żeliwa lub stali niestopowej, nieciągn. l walcow. na zimno, okr. przekr. poprz.	87,2	95,1	82,1	67,0	96,2	109,4	101,2	36,5
Kauczuk syntetyczny butadienowy (BR), w formach podstawowych lub płytach, arkuszach lub taśmach	73,0	51,6	42,9	42,8	47,8	87,7	93,8	23,1
Śmigła, wirniki i ich części, do towarów objętych pozycją 8801 lub 8802	61,0	52,6	20,1	30,9	38,1	37,1	92,7	55,0
Fenol (hydroksybenzen) i jego sole	88,0	129,9	72,3	80,1	99,9	93,8	92,6	38,0
Obudowy łożysk, niezawierające łożysk tocznych, łożyska ślizgowe:	35,2	37,6	37,3	32,6	40,6	71,0	90,6	48,6
Części i akcesoria nadwozi (włączając kabiny) do pojazdów samochodowych objętych poz. od 8701 do 8705, z wyłączeniem zderzaków i ich części oraz pasów bezp.:	77,1	82,9	80,3	55,1		74,5	90,1	27,3
Żywice mocznikowe, żywice tiomocznikowe, w formach podstawowych	4,4	31,6	63,5	70,5	78,0	105,2	89,1	30,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej.

9.4.5. Liczba eksporterów w podziale na powiaty oraz najważniejsze grupy towarowe wg klasyfikacji CN w 2019 r.

Powiat / dział towaru wg klasyfikacji CN	Nazwa produktu	Liczba eksporterów
M. RZESZÓW		**431**
87	POJAZDY NIESZYNOWE ORAZ ICH CZĘŚCI I AKCESORIA	109
84	REAKTORY JĄDROWE, KOTŁY, MASZYNY I URZĄDZENIA MECHANICZNE, ICH CZĘŚCI	97
39	TWORZYWA SZTUCZNE I ARTYKUŁY Z NICH	92
85	MASZYNY I URZĄDZENIA ELEKTRYCZNE ORAZ ICH CZĘŚCI, REJESTRATORY I ODTWARZACZE DŹWIĘKU, REJESTRATORY I ODTWARZACZE OBRAZU I DŹWIĘKU ORAZ ICH CZĘŚCI I AKCESORIA	70
73	WYROBY Z ŻELIWA LUB STALI	63
MIELECKI		**318**
84	REAKTORY JĄDROWE, KOTŁY, MASZYNY I URZĄDZENIA MECHANICZNE, ICH CZĘŚCI	77
87	POJAZDY NIESZYNOWE ORAZ ICH CZĘŚCI I AKCESORIA	70
73	WYROBY Z ŻELIWA LUB STALI	65
39	TWORZYWA SZTUCZNE I ARTYKUŁY Z NICH	65
85	MASZYNY I URZĄDZENIA ELEKTRYCZNE ORAZ ICH CZĘŚCI, REJESTRATORY I ODTWARZACZE DŹWIĘKU, REJESTRATORY I ODTWARZACZE OBRAZU I DŹWIĘKU ORAZ ICH CZĘŚCI I AKCESORIA	41
M. PRZEMYŚL		**250**
87	POJAZDY NIESZYNOWE ORAZ ICH CZĘŚCI I AKCESORIA	84
84	REAKTORY JĄDROWE, KOTŁY, MASZYNY I URZĄDZENIA MECHANICZNE, ICH CZĘŚCI	53
39	TWORZYWA SZTUCZNE I ARTYKUŁY Z NICH	41
85	MASZYNY I URZĄDZENIA ELEKTRYCZNE ORAZ ICH CZĘŚCI, REJESTRATORY I ODTWARZACZE DŹWIĘKU, REJESTRATORY I ODTWARZACZE OBRAZU I DŹWIĘKU ORAZ ICH CZĘŚCI I AKCESORIA	37
73	WYROBY Z ŻELIWA LUB STALI	35
RZESZOWSKI		**237**
87	POJAZDY NIESZYNOWE ORAZ ICH CZĘŚCI I AKCESORIA	82
39	TWORZYWA SZTUCZNE I ARTYKUŁY Z NICH	48
84	REAKTORY JĄDROWE, KOTŁY, MASZYNY I URZĄDZENIA MECHANICZNE, ICH CZĘŚCI	46

Powiat / dział towaru wg klasyfikacji CN	Nazwa produktu	Liczba eksporterów
73	WYROBY Z ŻELIWA LUB STALI	32
85	MASZYNY I URZĄDZENIA ELEKTRYCZNE ORAZ ICH CZĘŚCI, REJESTRATORY I ODTWARZACZE DŹWIĘKU, REJESTRATORY I ODTWARZACZE OBRAZU I DŹWIĘKU ORAZ ICH CZĘŚCI I AKCESORIA	29
DĘBICKI		**222**
87	POJAZDY NIESZYNOWE ORAZ ICH CZĘŚCI I AKCESORIA	83
84	REAKTORY JĄDROWE, KOTŁY, MASZYNY I URZĄDZENIA MECHANICZNE, ICH CZĘŚCI	41
39	TWORZYWA SZTUCZNE I ARTYKUŁY Z NICH	33
73	WYROBY Z ŻELIWA LUB STALI	31
44	DREWNO I ARTYKUŁY Z DREWNA, WĘGIEL DRZEWNY	17
85	MASZYNY I URZĄDZENIA ELEKTRYCZNE ORAZ ICH CZĘŚCI, REJESTRATORY I ODTWARZACZE DŹWIĘKU, REJESTRATORY I ODTWARZACZE OBRAZU I DŹWIĘKU ORAZ ICH CZĘŚCI I AKCESORIA	17
STALOWOWOLSKI		**174**
87	POJAZDY NIESZYNOWE ORAZ ICH CZĘŚCI I AKCESORIA	60
84	REAKTORY JĄDROWE, KOTŁY, MASZYNY I URZĄDZENIA MECHANICZNE, ICH CZĘŚCI	42
73	WYROBY Z ŻELIWA LUB STALI	34
85	MASZYNY I URZĄDZENIA ELEKTRYCZNE ORAZ ICH CZĘŚCI, REJESTRATORY I ODTWARZACZE DŹWIĘKU, REJESTRATORY I ODTWARZACZE OBRAZU I DŹWIĘKU ORAZ ICH CZĘŚCI I AKCESORIA	20
39	TWORZYWA SZTUCZNE I ARTYKUŁY Z NICH	18
JAROSŁAWSKI		**160**
87	POJAZDY NIESZYNOWE ORAZ ICH CZĘŚCI I AKCESORIA	55
84	REAKTORY JĄDROWE, KOTŁY, MASZYNY I URZĄDZENIA MECHANICZNE, ICH CZĘŚCI	35
39	TWORZYWA SZTUCZNE I ARTYKUŁY Z NICH	28
73	WYROBY Z ŻELIWA LUB STALI	26
44	DREWNO I ARTYKUŁY Z DREWNA, WĘGIEL DRZEWNY	16
SANOCKI		**101**
87	POJAZDY NIESZYNOWE ORAZ ICH CZĘŚCI I AKCESORIA	27
44	DREWNO I ARTYKUŁY Z DREWNA, WĘGIEL DRZEWNY	23
84	REAKTORY JĄDROWE, KOTŁY, MASZYNY I URZĄDZENIA MECHANICZNE, ICH CZĘŚCI	20
39	TWORZYWA SZTUCZNE I ARTYKUŁY Z NICH	16
94	MEBLE, POŚCIEL, MATERACE, STELAŻE POD MATERACE, PODUSZKI ITP., LAMPY I OPRAWY OŚWIETLENIOWE, REKLAMY ŚWIETLNE ZNAKI INFORMACYJNE ITP., BUDYNKI PREFABRYKOWANE	15
M. KROSNO		**101**
94	MEBLE, POŚCIEL, MATERACE, STELAŻE POD MATERACE, PODUSZKI ITP., LAMPY I OPRAWY OŚWIETLENIOWE, REKLAMY ŚWIETLNE ZNAKI INFORMACYJNE ITP., BUDYNKI PREFABRYKOWANE	23
39	TWORZYWA SZTUCZNE I ARTYKUŁY Z NICH	21
84	REAKTORY JĄDROWE, KOTŁY, MASZYNY I URZĄDZENIA MECHANICZNE, ICH CZĘŚCI	19
44	DREWNO I ARTYKUŁY Z DREWNA, WĘGIEL DRZEWNY	14
73	WYROBY Z ŻELIWA LUB STALI	12
70	SZKŁO I WYROBY ZE SZKŁA	12
ŁAŃCUCKI		**83**
87	POJAZDY NIESZYNOWE ORAZ ICH CZĘŚCI I AKCESORIA	21
84	REAKTORY JĄDROWE, KOTŁY, MASZYNY I URZĄDZENIA MECHANICZNE, ICH CZĘŚCI	18
73	WYROBY Z ŻELIWA LUB STALI	16
39	TWORZYWA SZTUCZNE I ARTYKUŁY Z NICH	15
44	DREWNO I ARTYKUŁY Z DREWNA, WĘGIEL DRZEWNY	13
JASIELSKI		**82**
87	POJAZDY NIESZYNOWE ORAZ ICH CZĘŚCI I AKCESORIA	22
39	TWORZYWA SZTUCZNE I ARTYKUŁY Z NICH	17
84	REAKTORY JĄDROWE, KOTŁY, MASZYNY I URZĄDZENIA MECHANICZNE, ICH CZĘŚCI	16

Powiat / dział towaru wg klasyfikacji CN	Nazwa produktu	Liczba eksporterów
73	WYROBY Z ŻELIWA LUB STALI	16
44	DREWNO I ARTYKUŁY Z DREWNA, WĘGIEL DRZEWNY	11
ROPCZYCKO-SĘDZISZOWSKI		**71**
87	POJAZDY NIESZYNOWE ORAZ ICH CZĘŚCI I AKCESORIA	29
84	REAKTORY JĄDROWE, KOTŁY, MASZYNY I URZĄDZENIA MECHANICZNE, ICH CZĘŚCI	14
44	DREWNO I ARTYKUŁY Z DREWNA, WĘGIEL DRZEWNY	11
73	WYROBY Z ŻELIWA LUB STALI	9
39	TWORZYWA SZTUCZNE I ARTYKUŁY Z NICH	8
PRZEMYSKI		**70**
87	POJAZDY NIESZYNOWE ORAZ ICH CZĘŚCI I AKCESORIA	20
64	OBUWIE, GETRY I TYM PODOBNE, CZĘŚCI TYCH ARTYKUŁÓW	17
39	TWORZYWA SZTUCZNE I ARTYKUŁY Z NICH	11
42	ART. ZE SKÓRY WYPRAWIONEJ, WYROBY SIODLARSKIE I RYMARSKIE, ARTYKUŁY PODRÓŻNE, TOREBKI ITP. POJEMNIKI, ART. Z JELIT ZWIERZĘCYCH (INNYCH NIŻ Z JELIT JEDWABNIKÓW)	11
84	REAKTORY JĄDROWE, KOTŁY, MASZYNY I URZĄDZENIA MECHANICZNE, ICH CZĘŚCI	11
PRZEWORSKI		**69**
87	POJAZDY NIESZYNOWE ORAZ ICH CZĘŚCI I AKCESORIA	27
84	REAKTORY JĄDROWE, KOTŁY, MASZYNY I URZĄDZENIA MECHANICZNE, ICH CZĘŚCI	12
73	WYROBY Z ŻELIWA LUB STALI	11
39	TWORZYWA SZTUCZNE I ARTYKUŁY Z NICH	10
44	DREWNO I ARTYKUŁY Z DREWNA, WĘGIEL DRZEWNY	9
KOLBUSZOWSKI		**66**
87	POJAZDY NIESZYNOWE ORAZ ICH CZĘŚCI I AKCESORIA	15
73	WYROBY Z ŻELIWA LUB STALI	14
44	DREWNO I ARTYKUŁY Z DREWNA, WĘGIEL DRZEWNY	13
39	TWORZYWA SZTUCZNE I ARTYKUŁY Z NICH	12
84	REAKTORY JĄDROWE, KOTŁY, MASZYNY I URZĄDZENIA MECHANICZNE, ICH CZĘŚCI	12
KROŚNIEŃSKI		**56**
87	POJAZDY NIESZYNOWE ORAZ ICH CZĘŚCI I AKCESORIA	13
70	SZKŁO I WYROBY ZE SZKŁA	13
39	TWORZYWA SZTUCZNE I ARTYKUŁY Z NICH	10
44	DREWNO I ARTYKUŁY Z DREWNA, WĘGIEL DRZEWNY	10
85	MASZYNY I URZĄDZENIA ELEKTRYCZNE ORAZ ICH CZĘŚCI, REJESTRATORY I ODTWARZACZE DŹWIĘKU, REJESTRATORY I ODTWARZACZE OBRAZU I DŹWIĘKU ORAZ ICH CZĘŚCI I AKCESORIA	10
NIŻAŃSKI		**54**
44	DREWNO I ARTYKUŁY Z DREWNA, WĘGIEL DRZEWNY	16
46	WYROBY ZE SŁOMY, Z ESPARTO LUB POZOSTAŁYCH MATERIAŁÓW DO WYPLATANIA, WYROBY KOSZYKARSKIE ORAZ WYROBY Z WIKLINY	13
39	TWORZYWA SZTUCZNE I ARTYKUŁY Z NICH	9
87	POJAZDY NIESZYNOWE ORAZ ICH CZĘŚCI I AKCESORIA	9
73	WYROBY Z ŻELIWA LUB STALI	7
TARNOBRZESKI		**54**
87	POJAZDY NIESZYNOWE ORAZ ICH CZĘŚCI I AKCESORIA	25
84	REAKTORY JĄDROWE, KOTŁY, MASZYNY I URZĄDZENIA MECHANICZNE, ICH CZĘŚCI	10
73	WYROBY Z ŻELIWA LUB STALI	9
39	TWORZYWA SZTUCZNE I ARTYKUŁY Z NICH	5
85	MASZYNY I URZĄDZENIA ELEKTRYCZNE ORAZ ICH CZĘŚCI, REJESTRATORY I ODTWARZACZE DŹWIĘKU, REJESTRATORY I ODTWARZACZE OBRAZU I DŹWIĘKU ORAZ ICH CZĘŚCI I AKCESORIA	5
M. TARNOBRZEG		**41**
87	POJAZDY NIESZYNOWE ORAZ ICH CZĘŚCI I AKCESORIA	10

Powiat / dział towaru wg klasyfikacji CN	Nazwa produktu	Liczba eksporterów
84	REAKTORY JĄDROWE, KOTŁY, MASZYNY I URZĄDZENIA MECHANICZNE, ICH CZĘŚCI	9
73	WYROBY Z ŻELIWA LUB STALI	9
39	TWORZYWA SZTUCZNE I ARTYKUŁY Z NICH	8
32	EKSTRAKTY GARBNIKÓW LUB ŚRODKÓW BARWIĄCYCH I ICH POCHODNE , GARBNIKI I POCHODNE, BARWNIKI, PIGMENTY, FARBY I LAKIERY, KIT I INNE MASY USZCZELNIAJĄCE, ATRAMENTY	5
LEŻAJSKI		**37**
87	POJAZDY NIESZYNOWE ORAZ ICH CZĘŚCI I AKCESORIA	11
84	REAKTORY JĄDROWE, KOTŁY, MASZYNY I URZĄDZENIA MECHANICZNE, ICH CZĘŚCI	8
39	TWORZYWA SZTUCZNE I ARTYKUŁY Z NICH	8
73	WYROBY Z ŻELIWA LUB STALI	6
44	DREWNO I ARTYKUŁY Z DREWNA, WĘGIEL DRZEWNY	4
BRZOZOWSKI		**35**
87	POJAZDY NIESZYNOWE ORAZ ICH CZĘŚCI I AKCESORIA	13
94	MEBLE, POŚCIEL, MATERACE, STELAŻE POD MATERACE, PODUSZKI ITP., LAMPY I OPRAWY OŚWIETLENIOWE, REKLAMY ŚWIETLNE ZNAKI INFORMACYJNE ITP., BUDYNKI PREFABRYKOWANE	6
44	DREWNO I ARTYKUŁY Z DREWNA, WĘGIEL DRZEWNY	6
84	REAKTORY JĄDROWE, KOTŁY, MASZYNY I URZĄDZENIA MECHANICZNE, ICH CZĘŚCI	6
39	TWORZYWA SZTUCZNE I ARTYKUŁY Z NICH	4
STRZYŻOWSKI		**34**
87	POJAZDY NIESZYNOWE ORAZ ICH CZĘŚCI I AKCESORIA	6
39	TWORZYWA SZTUCZNE I ARTYKUŁY Z NICH	6
84	REAKTORY JĄDROWE, KOTŁY, MASZYNY I URZĄDZENIA MECHANICZNE, ICH CZĘŚCI	5
73	WYROBY Z ŻELIWA LUB STALI	5
70	SZKŁO I WYROBY ZE SZKŁA	4
94	MEBLE, POŚCIEL, MATERACE, STELAŻE POD MATERACE, PODUSZKI ITP., LAMPY I OPRAWY OŚWIETLENIOWE, REKLAMY ŚWIETLNE ZNAKI INFORMACYJNE ITP., BUDYNKI PREFABRYKOWANE	4
44	DREWNO I ARTYKUŁY Z DREWNA, WĘGIEL DRZEWNY	4
LUBACZOWSKI		**25**
87	POJAZDY NIESZYNOWE ORAZ ICH CZĘŚCI I AKCESORIA	8
84	REAKTORY JĄDROWE, KOTŁY, MASZYNY I URZĄDZENIA MECHANICZNE, ICH CZĘŚCI	6
73	WYROBY Z ŻELIWA LUB STALI	4
85	MASZYNY I URZĄDZENIA ELEKTRYCZNE ORAZ ICH CZĘŚCI, REJESTRATORY I ODTWARZACZE DŹWIĘKU, REJESTRATORY I ODTWARZACZE OBRAZU I DŹWIĘKU ORAZ ICH CZĘŚCI I AKCESORIA	4
39	TWORZYWA SZTUCZNE I ARTYKUŁY Z NICH	3
BIESZCZADZKI		**16**
87	POJAZDY NIESZYNOWE ORAZ ICH CZĘŚCI I AKCESORIA	6
44	DREWNO I ARTYKUŁY Z DREWNA, WĘGIEL DRZEWNY	2
76	ALUMINIUM I ARTYKUŁY Z ALUMINIUM	2
34	MYDŁO, PREPARATY: PIORĄCE, SMAROWE, WOSKI SYNTETYCZNE, PREPAROWANE, DO CZYSZCZENIA, SZOROWANIA, ŚWIECE ITP., PASTY MODELARSKIE, WOSKI, PREPARATY DENTYSTYCZNE	2
18	KAKAO I PRZETWORY Z KAKAO	2
39	TWORZYWA SZTUCZNE I ARTYKUŁY Z NICH	2
LESKI		**12**
87	POJAZDY NIESZYNOWE ORAZ ICH CZĘŚCI I AKCESORIA	3
44	DREWNO I ARTYKUŁY Z DREWNA, WĘGIEL DRZEWNY	2
63	POZOSTAŁE GOTOWE ARTYKUŁY WŁÓKIENNICZE, ZESTAWY, ODZIEŻ UŻYWANA I UŻYWANE ARTYKUŁY WŁÓKIENNICZE, SZMATY	1
40	KAUCZUK I ARTYKUŁY Z KAUCZUKU	1
65	NAKRYCIA GŁOWY I ICH CZĘŚCI	1

Powiat / dział towaru wg klasyfikacji CN	Nazwa produktu	Liczba eksporterów
42	ART. ZE SKÓRY WYPRAWIONEJ, WYROBY SIODLARSKIE I RYMARSKIE, ARTYKUŁY PODRÓŻNE, TOREBKI ITP. POJEMNIKI, ART. Z JELIT ZWIERZĘCYCH (INNYCH NIŻ Z JELIT JEDWABNIKÓW)	1
69	WYROBY CERAMICZNE	1
49	KSIĄŻKI, GAZETY, OBRAZKI I POZOSTAŁE WYROBY PRZEMYSŁU POLIGRAFICZNEGO, DRUKOWANE, MANUSKRYPTY, MASZYNOPISY I PLANY	1
61	ARTYKUŁY ODZIEŻOWE I DODATKI ODZIEŻOWE, DZIANE	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej.

9.4.6. Liczba eksporterów w podziale na powiaty oraz obszary działalności wg klasyfikacji PKD w 2019 r.

Powiat / dział klasyfikacji PKD	Klasyfikacja działalności PKD (działy)	Liczba eksporterów
M. RZESZÓW		**224**
46	HANDEL HURTOWY, Z WYŁĄCZENIEM HANDLU POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI	123
47	HANDEL DETALICZNY, Z WYŁĄCZENIEM HANDLU DETALICZNEGO POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI	35
45	HANDEL HURTOWY I DETALICZNY POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI, NAPRAWA POJAZDÓW SAMOCHODOWYCH	31
49	TRANSPORT LĄDOWY ORAZ TRANSPORT RUROCIĄGOWY	24
43	ROBOTY BUDOWLANE SPECJALISTYCZNE	11
M. PRZEMYŚL		**146**
46	HANDEL HURTOWY, Z WYŁĄCZENIEM HANDLU POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI	62
45	HANDEL HURTOWY I DETALICZNY POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI, NAPRAWA POJAZDÓW SAMOCHODOWYCH	34
49	TRANSPORT LĄDOWY ORAZ TRANSPORT RUROCIĄGOWY	26
47	HANDEL DETALICZNY, Z WYŁĄCZENIEM HANDLU DETALICZNEGO POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI	18
52	MAGAZYNOWANIE I DZIAŁALNOŚĆ USŁUGOWA WSPOMAGAJĄCA TRANSPORT	6
MIELECKI		**131**
25	PRODUKCJA METALOWYCH WYROBÓW GOTOWYCH, Z WYŁĄCZENIEM MASZYN I URZĄDZEŃ	38
46	HANDEL HURTOWY, Z WYŁĄCZENIEM HANDLU POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI	30
49	TRANSPORT LĄDOWY ORAZ TRANSPORT RUROCIĄGOWY	25
45	HANDEL HURTOWY I DETALICZNY POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI, NAPRAWA POJAZDÓW SAMOCHODOWYCH	20
22	PRODUKCJA WYROBÓW Z GUMY I TWORZYW SZTUCZNYCH	18
RZESZOWSKI		**118**
46	HANDEL HURTOWY, Z WYŁĄCZENIEM HANDLU POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI	34
49	TRANSPORT LĄDOWY ORAZ TRANSPORT RUROCIĄGOWY	30
45	HANDEL HURTOWY I DETALICZNY POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI, NAPRAWA POJAZDÓW SAMOCHODOWYCH	23
25	PRODUKCJA METALOWYCH WYROBÓW GOTOWYCH, Z WYŁĄCZENIEM MASZYN I URZĄDZEŃ	19
47	HANDEL DETALICZNY, Z WYŁĄCZENIEM HANDLU DETALICZNEGO POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI	12
DĘBICKI		**113**
46	HANDEL HURTOWY, Z WYŁĄCZENIEM HANDLU POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI	30
45	HANDEL HURTOWY I DETALICZNY POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI, NAPRAWA POJAZDÓW SAMOCHODOWYCH	28
49	TRANSPORT LĄDOWY ORAZ TRANSPORT RUROCIĄGOWY	26
25	PRODUKCJA METALOWYCH WYROBÓW GOTOWYCH, Z WYŁĄCZENIEM MASZYN I URZĄDZEŃ	11

Powiat / dział klasyfikacji PKD	Klasyfikacja działalności PKD (działy)	Liczba eksporterów
22	PRODUKCJA WYROBÓW Z GUMY I TWORZYW SZTUCZNYCH	9
28	PRODUKCJA MASZYN I URZĄDZEŃ, GDZIE INDZIEJ NIESKLASYFIKOWANA	9
STALOWOWOLSKI		**98**
45	HANDEL HURTOWY I DETALICZNY POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI, NAPRAWA POJAZDÓW SAMOCHODOWYCH	37
46	HANDEL HURTOWY, Z WYŁĄCZENIEM HANDLU POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI	29
25	PRODUKCJA METALOWYCH WYROBÓW GOTOWYCH, Z WYŁĄCZENIEM MASZYN I URZĄDZEŃ	14
47	HANDEL DETALICZNY, Z WYŁĄCZENIEM HANDLU DETALICZNEGO POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI	11
49	TRANSPORT LĄDOWY ORAZ TRANSPORT RUROCIĄGOWY	7
JAROSŁAWSKI		**93**
46	HANDEL HURTOWY, Z WYŁĄCZENIEM HANDLU POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI	39
45	HANDEL HURTOWY I DETALICZNY POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI, NAPRAWA POJAZDÓW SAMOCHODOWYCH	22
49	TRANSPORT LĄDOWY ORAZ TRANSPORT RUROCIĄGOWY	16
47	HANDEL DETALICZNY, Z WYŁĄCZENIEM HANDLU DETALICZNEGO POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI	10
16	PRODUKCJA WYROBÓW Z DREWNA ORAZ KORKA, Z WYŁĄCZENIEM MEBLI, PRODUKCJA WYROBÓW ZE SŁOMY I MATERIAŁÓW UŻYWANYCH DO WYPLATANIA	6
SANOCKI		**58**
46	HANDEL HURTOWY, Z WYŁĄCZENIEM HANDLU POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI	17
49	TRANSPORT LĄDOWY ORAZ TRANSPORT RUROCIĄGOWY	12
16	PRODUKCJA WYROBÓW Z DREWNA ORAZ KORKA, Z WYŁĄCZENIEM MEBLI, PRODUKCJA WYROBÓW ZE SŁOMY I MATERIAŁÓW UŻYWANYCH DO WYPLATANIA	9
22	PRODUKCJA WYROBÓW Z GUMY I TWORZYW SZTUCZNYCH	8
45	HANDEL HURTOWY I DETALICZNY POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI, NAPRAWA POJAZDÓW SAMOCHODOWYCH	6
25	PRODUKCJA METALOWYCH WYROBÓW GOTOWYCH, Z WYŁĄCZENIEM MASZYN I URZĄDZEŃ	6
ROPCZYCKO-SĘDZISZOWSKI		**52**
49	TRANSPORT LĄDOWY ORAZ TRANSPORT RUROCIĄGOWY	17
16	PRODUKCJA WYROBÓW Z DREWNA ORAZ KORKA, Z WYŁĄCZENIEM MEBLI, PRODUKCJA WYROBÓW ZE SŁOMY I MATERIAŁÓW UŻYWANYCH DO WYPLATANIA	9
45	HANDEL HURTOWY I DETALICZNY POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI, NAPRAWA POJAZDÓW SAMOCHODOWYCH	7
25	PRODUKCJA METALOWYCH WYROBÓW GOTOWYCH, Z WYŁĄCZENIEM MASZYN I URZĄDZEŃ	4
46	HANDEL HURTOWY, Z WYŁĄCZENIEM HANDLU POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI	3
22	PRODUKCJA WYROBÓW Z GUMY I TWORZYW SZTUCZNYCH	3
10	PRODUKCJA ARTYKUŁÓW SPOŻYWCZYCH	3
30	PRODUKCJA POZOSTAŁEGO SPRZĘTU TRANSPORTOWEGO	3
28	PRODUKCJA MASZYN I URZĄDZEŃ, GDZIE INDZIEJ NIESKLASYFIKOWANA	3
PRZEMYSKI		**50**
46	HANDEL HURTOWY, Z WYŁĄCZENIEM HANDLU POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI	30
49	TRANSPORT LĄDOWY ORAZ TRANSPORT RUROCIĄGOWY	7
47	HANDEL DETALICZNY, Z WYŁĄCZENIEM HANDLU DETALICZNEGO POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI	5
45	HANDEL HURTOWY I DETALICZNY POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI, NAPRAWA POJAZDÓW SAMOCHODOWYCH	5
27	PRODUKCJA URZĄDZEŃ ELEKTRYCZNYCH	3
JASIELSKI		**49**
46	HANDEL HURTOWY, Z WYŁĄCZENIEM HANDLU POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI	13

Powiat / dział klasyfikacji PKD	Klasyfikacja działalności PKD (działy)	Liczba eksporterów
49	TRANSPORT LĄDOWY ORAZ TRANSPORT RUROCIĄGOWY	11
25	PRODUKCJA METALOWYCH WYROBÓW GOTOWYCH, Z WYŁĄCZENIEM MASZYN I URZĄDZEŃ	7
47	HANDEL DETALICZNY, Z WYŁĄCZENIEM HANDLU DETALICZNEGO POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI	6
22	PRODUKCJA WYROBÓW Z GUMY I TWORZYW SZTUCZNYCH	6
45	HANDEL HURTOWY I DETALICZNY POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI, NAPRAWA POJAZDÓW SAMOCHODOWYCH	6
ŁAŃCUCKI		**46**
46	HANDEL HURTOWY, Z WYŁĄCZENIEM HANDLU POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI	16
47	HANDEL DETALICZNY, Z WYŁĄCZENIEM HANDLU DETALICZNEGO POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI	10
49	TRANSPORT LĄDOWY ORAZ TRANSPORT RUROCIĄGOWY	10
25	PRODUKCJA METALOWYCH WYROBÓW GOTOWYCH, Z WYŁĄCZENIEM MASZYN I URZĄDZEŃ	6
45	HANDEL HURTOWY I DETALICZNY POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI, NAPRAWA POJAZDÓW SAMOCHODOWYCH	4
PRZEWORSKI		**41**
49	TRANSPORT LĄDOWY ORAZ TRANSPORT RUROCIĄGOWY	15
22	PRODUKCJA WYROBÓW Z GUMY I TWORZYW SZTUCZNYCH	9
46	HANDEL HURTOWY, Z WYŁĄCZENIEM HANDLU POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI	7
16	PRODUKCJA WYROBÓW Z DREWNA ORAZ KORKA, Z WYŁĄCZENIEM MEBLI, PRODUKCJA WYROBÓW ZE SŁOMY I MATERIAŁÓW UŻYWANYCH DO WYPLATANIA	6
10	PRODUKCJA ARTYKUŁÓW SPOŻYWCZYCH	4
M. KROSNO		**39**
46	HANDEL HURTOWY, Z WYŁĄCZENIEM HANDLU POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI	10
23	PRODUKCJA WYROBÓW Z POZOSTAŁYCH MINERALNYCH SUROWCÓW NIEMETALICZNYCH	10
47	HANDEL DETALICZNY, Z WYŁĄCZENIEM HANDLU DETALICZNEGO POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI	6
25	PRODUKCJA METALOWYCH WYROBÓW GOTOWYCH, Z WYŁĄCZENIEM MASZYN I URZĄDZEŃ	5
32	POZOSTAŁA PRODUKCJA WYROBÓW	4
28	PRODUKCJA MASZYN I URZĄDZEŃ, GDZIE INDZIEJ NIESKLASYFIKOWANA	4
KROŚNIEŃSKI		**39**
23	PRODUKCJA WYROBÓW Z POZOSTAŁYCH MINERALNYCH SUROWCÓW NIEMETALICZNYCH	9
25	PRODUKCJA METALOWYCH WYROBÓW GOTOWYCH, Z WYŁĄCZENIEM MASZYN I URZĄDZEŃ	8
46	HANDEL HURTOWY, Z WYŁĄCZENIEM HANDLU POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI	6
13	PRODUKCJA WYROBÓW TEKSTYLNYCH	4
32	POZOSTAŁA PRODUKCJA WYROBÓW	3
49	TRANSPORT LĄDOWY ORAZ TRANSPORT RUROCIĄGOWY	3
45	HANDEL HURTOWY I DETALICZNY POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI, NAPRAWA POJAZDÓW SAMOCHODOWYCH	3
28	PRODUKCJA MASZYN I URZĄDZEŃ, GDZIE INDZIEJ NIESKLASYFIKOWANA	3
NIŻAŃSKI		**38**
16	PRODUKCJA WYROBÓW Z DREWNA ORAZ KORKA, Z WYŁĄCZENIEM MEBLI, PRODUKCJA WYROBÓW ZE SŁOMY I MATERIAŁÓW UŻYWANYCH DO WYPLATANIA	16
46	HANDEL HURTOWY, Z WYŁĄCZENIEM HANDLU POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI	7
45	HANDEL HURTOWY I DETALICZNY POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI, NAPRAWA POJAZDÓW SAMOCHODOWYCH	7
47	HANDEL DETALICZNY, Z WYŁĄCZENIEM HANDLU DETALICZNEGO POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI	5
23	PRODUKCJA WYROBÓW Z POZOSTAŁYCH MINERALNYCH SUROWCÓW NIEMETALICZNYCH	3

Powiat / dział klasyfikacji PKD	Klasyfikacja działalności PKD (działy)	Liczba eksporterów
TARNOBRZESKI		**34**
49	TRANSPORT LĄDOWY ORAZ TRANSPORT RUROCIĄGOWY	12
45	HANDEL HURTOWY I DETALICZNY POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI, NAPRAWA POJAZDÓW SAMOCHODOWYCH	9
25	PRODUKCJA METALOWYCH WYROBÓW GOTOWYCH, Z WYŁĄCZENIEM MASZYN I URZĄDZEŃ	6
46	HANDEL HURTOWY, Z WYŁĄCZENIEM HANDLU POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI	4
47	HANDEL DETALICZNY, Z WYŁĄCZENIEM HANDLU DETALICZNEGO POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI	3
M. TARNOBRZEG		**29**
46	HANDEL HURTOWY, Z WYŁĄCZENIEM HANDLU POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI	9
45	HANDEL HURTOWY I DETALICZNY POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI, NAPRAWA POJAZDÓW SAMOCHODOWYCH	8
49	TRANSPORT LĄDOWY ORAZ TRANSPORT RUROCIĄGOWY	3
33	NAPRAWA, KONSERWACJA I INSTALOWANIE MASZYN I URZĄDZEŃ	3
23	PRODUKCJA WYROBÓW Z POZOSTAŁYCH MINERALNYCH SUROWCÓW NIEMETALICZNYCH	2
20	PRODUKCJA CHEMIKALIÓW I WYROBÓW CHEMICZNYCH	2
25	PRODUKCJA METALOWYCH WYROBÓW GOTOWYCH, Z WYŁĄCZENIEM MASZYN I URZĄDZEŃ	2
KOLBUSZOWSKI		**27**
46	HANDEL HURTOWY, Z WYŁĄCZENIEM HANDLU POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI	8
49	TRANSPORT LĄDOWY ORAZ TRANSPORT RUROCIĄGOWY	7
25	PRODUKCJA METALOWYCH WYROBÓW GOTOWYCH, Z WYŁĄCZENIEM MASZYN I URZĄDZEŃ	5
45	HANDEL HURTOWY I DETALICZNY POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI, NAPRAWA POJAZDÓW SAMOCHODOWYCH	4
22	PRODUKCJA WYROBÓW Z GUMY I TWORZYW SZTUCZNYCH	3
BRZOZOWSKI		**24**
49	TRANSPORT LĄDOWY ORAZ TRANSPORT RUROCIĄGOWY	8
16	PRODUKCJA WYROBÓW Z DREWNA ORAZ KORKA, Z WYŁĄCZENIEM MEBLI, PRODUKCJA WYROBÓW ZE SŁOMY I MATERIAŁÓW UŻYWANYCH DO WYPLATANIA	5
47	HANDEL DETALICZNY, Z WYŁĄCZENIEM HANDLU DETALICZNEGO POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI	4
45	HANDEL HURTOWY I DETALICZNY POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI, NAPRAWA POJAZDÓW SAMOCHODOWYCH	3
15	PRODUKCJA SKÓR I WYROBÓW ZE SKÓR WYPRAWIONYCH	2
22	PRODUKCJA WYROBÓW Z GUMY I TWORZYW SZTUCZNYCH	2
LEŻAJSKI		**19**
49	TRANSPORT LĄDOWY ORAZ TRANSPORT RUROCIĄGOWY	5
47	HANDEL DETALICZNY, Z WYŁĄCZENIEM HANDLU DETALICZNEGO POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI	4
43	ROBOTY BUDOWLANE SPECJALISTYCZNE	4
25	PRODUKCJA METALOWYCH WYROBÓW GOTOWYCH, Z WYŁĄCZENIEM MASZYN I URZĄDZEŃ	3
46	HANDEL HURTOWY, Z WYŁĄCZENIEM HANDLU POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI	3
STRZYŻOWSKI		**17**
46	HANDEL HURTOWY, Z WYŁĄCZENIEM HANDLU POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI	5
47	HANDEL DETALICZNY, Z WYŁĄCZENIEM HANDLU DETALICZNEGO POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI	4
45	HANDEL HURTOWY I DETALICZNY POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI, NAPRAWA POJAZDÓW SAMOCHODOWYCH	2
31	PRODUKCJA MEBLI	2
25	PRODUKCJA METALOWYCH WYROBÓW GOTOWYCH, Z WYŁĄCZENIEM MASZYN I URZĄDZEŃ	2
43	ROBOTY BUDOWLANE SPECJALISTYCZNE	2

Powiat / dział klasyfikacji PKD	Klasyfikacja działalności PKD (działy)	Liczba eksporterów
LUBACZOWSKI		**16**
49	TRANSPORT LĄDOWY ORAZ TRANSPORT RUROCIĄGOWY	4
47	HANDEL DETALICZNY, Z WYŁĄCZENIEM HANDLU DETALICZNEGO POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI	4
45	HANDEL HURTOWY I DETALICZNY POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI, NAPRAWA POJAZDÓW SAMOCHODOWYCH	3
46	HANDEL HURTOWY, Z WYŁĄCZENIEM HANDLU POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI	3
41	ROBOTY BUDOWLANE ZWIĄZANE ZE WZNOSZENIEM BUDYNKÓW	2
BIESZCZADZKI		**12**
49	TRANSPORT LĄDOWY ORAZ TRANSPORT RUROCIĄGOWY	3
16	PRODUKCJA WYROBÓW Z DREWNA ORAZ KORKA, Z WYŁĄCZENIEM MEBLI, PRODUKCJA WYROBÓW ZE SŁOMY I MATERIAŁÓW UŻYWANYCH DO WYPLATANIA	2
41	ROBOTY BUDOWLANE ZWIĄZANE ZE WZNOSZENIEM BUDYNKÓW	1
02	LEŚNICTWO I POZYSKIWANIE DREWNA	1
46	HANDEL HURTOWY, Z WYŁĄCZENIEM HANDLU POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI	1
11	PRODUKCJA NAPOJÓW	1
47	HANDEL DETALICZNY, Z WYŁĄCZENIEM HANDLU DETALICZNEGO POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI	1
22	PRODUKCJA WYROBÓW Z GUMY I TWORZYW SZTUCZNYCH	1
32	POZOSTAŁA PRODUKCJA WYROBÓW	1
LESKI		**8**
46	HANDEL HURTOWY, Z WYŁĄCZENIEM HANDLU POJAZDAMI SAMOCHODOWYMI	4
58	DZIAŁALNOŚĆ WYDAWNICZA	1
49	TRANSPORT LĄDOWY ORAZ TRANSPORT RUROCIĄGOWY	1
22	PRODUKCJA WYROBÓW Z GUMY I TWORZYW SZTUCZNYCH	1
16	PRODUKCJA WYROBÓW Z DREWNA ORAZ KORKA, Z WYŁĄCZENIEM MEBLI, PRODUKCJA WYROBÓW ZE SŁOMY I MATERIAŁÓW UŻYWANYCH DO WYPLATANIA	1

9.4.7. Najważniejsze grupy towarów eksportowane w podziale na powiaty w 2019 r. (w mln zł)

Powiat / grupy towarów wg klasyfikacji CN (poziom klas)	Wartość eksportu
BIESZCZADZKI	**66,6**
Drewno surowe, nawet pozbawione kory lub bieli albo zgrubnie obrobione:	30,8
Drewno przetarte lub strugane wzdłużnie, skrawane warstwami lub obwodowo, nawet strugane, szlifowane lub łączone stykowo, o grubości > 6 mm	17,7
Artykuły z drewna, pozostałe:	12,0
Drewno opałowe - kłody, szczapy, gałęzie, itp.; drewno - wióry, kawałki; trociny, drewno odpadowe i ścinki, nawet aglom. w kłody, brykiety, granulki lub podob.:	5,0
Organiczne środki powierzchniowo czynne (inne niż mydło); preparaty powierzchniowo czynne, preparaty do prania nawet zawierające mydło, inne niż z poz. 3401:	1,1
BRZOZOWSKI	**129,7**
Meble inne niż w pozycjach 9401 i 9402 i ich części:	72,2
Drewno przetarte lub strugane wzdłużnie, skrawane warstwami lub obwodowo, nawet strugane, szlifowane lub łączone stykowo, o grubości > 6 mm	23,3
Stelaże pod materace, art. pośc. wyposaż. w sprężyny lub wypchane, lub zaw. wew. dow. mat., lub wykon. z gumy lub z tworz. sztucz., komórkowych, nawet pokryte:	22,0
Artykuły z drewna, pozostałe:	6,6
Wyroby cukiernicze (włącznie z białą czekoladą), niezawierające kakao:	5,6
DĘBICKI	**637,6**
Cysterny, beczki, bębny, puszki, skrzynki, itp. (nie do sprężonego, skroplonego gazu), z żeliwa l stali, poj. < 300 l, nawet izol., b. urządz. mech. i termicz.:	164,6
Żywice aminowe, żywice fenolowe i poliuretany, w formach podstawowych:	162,3
Rowery dwukołowe i pozostałe rowery bezsilnikowe (włączając trzykołowe wózki-rowery dostawcze):	116,7
Przetwory spożywcze, gdzie indziej niewymienione ani niewłączone	100,2

Powiat / grupy towarów wg klasyfikacji CN (poziom klas)	Wartość eksportu
Poliacetale, pozostałe polietery i żywice epoksydowe, w formach podst.; poliwęglany, żywice alkidowe, poliestry allilowe, pozostałe poliestry, w formach podst.:	93,8
JAROSŁAWSKI	**218,4**
Balony, butelki, dzbany, fiolki itp. pojem., ze szkła, do transp. l. pakowania towarów; słoje szklane na przetwory; korki, przykrywki i inne zamknięcia ze szkła	98,4
Maszyny do montażu żarówek i pozostałych lamp elektr., elektronowych lub fotogr. lamp błyskowych, w obudowach szklanych; masz. do wyr. lub obr. na gorąco szkła:	44,9
Konstrukcje (b. poz. 9406) i części konstr. z żeliwa l. stali; płyty, pręty, kątowniki, kształtowniki, profile, rury itp., stos. w konstr. z żeliwa l. stali:	35,9
Odzież używana i inne artykuły używane	19,8
Owoce cytrusowe, świeże lub suszone:	19,3
JASIELSKI	**445,8**
Wyroby stolarskie i ciesielskie dla budownictwa, z drewna, włącznie z drewnianymi płytami komórkowymi, połączonymi płytami parkietowymi, dachówkami i gontami:	132,4
Włókna optyczne i ich wiązki, kable światłowodowe inne niż w poz. 8544, arkusze i płyty z mater. polaryz., soczewki, pryzmaty, zwierciadła, nieoprawione:	107,2
Pokrycia podłogowe z tw. sztucz., nawet samoprzylepne, w rolkach l. w postaci płytek; pokrycia ścienne l. sufitowe, z tw. sztucz., określone w uw. 9 do dz. 39	101,4
Wazelina; parafina, gacz parafinowy, woski: mikrokrystaliczny, ozokeryt, montan, torfowy, pozostałe woski mineralne i podobne produkty, nawet barwione	55,1
Krany, kurki, zawory i podobna armatura do rur, płaszczy kotłów, zbiorników, kadzi lub podobnych, włączając zawory redukcyjne i sterowane termostatycznie:	49,7
KOLBUSZOWSKI	**201,9**
Meble inne niż w pozycjach 9401 i 9402 i ich części:	131,3
Gazy ziemne i pozostałe węglowodory gazowe:	40,7
Owoce i orzechy, niegotowane lub gotowane na parze lub w wodzie, zamrożone, nawet zawierające dodatek cukru lub innego środka słodzącego	10,4
Rury i przewody rurowe oraz łączniki rur lub przewodów rurowych (np. złączki nakrętne, kolanka, tuleje), z niklu:	10,0
Konstrukcje (b. poz. 9406) i części konstr. z żeliwa l. stali; płyty, pręty, kątowniki, kształtowniki, profile, rury itp., stos. w konstr. z żeliwa l. stali:	9,5
KROŚNIEŃSKI	**87,3**
Meble inne niż w pozycjach 9401 i 9402 i ich części:	27,9
Wyroby ze szkła, w rodzaju stos. do celów stołowych, kuchennych, toaletowych, biurowych, dekoracji wnętrz l. podobnych celów (inne niż te z poz. 7010 lub 7018):	18,5
Włókna szklane (włącznie z watą szklaną) oraz artykuły z nich (na przykład przędza, tkaniny):	14,6
Obrabiarki do drewna, korka, kości, ebonitu, twardych tworzyw sztucznych lub podobnych twardych materiałów:	13,6
Świece, cienkie świece i podobne	12,7
LESKI	**6,9**
Artykuły z drewna, pozostałe:	4,1
Drewno opałowe - kłody, szczapy, gałęzie, itp.; drewno - wióry, kawałki; trociny, drewno odpadowe i ścinki, nawet aglom. w kłody, brykiety, granulki lub podob.:	1,5
Odzież używana i inne artykuły używane	0,8
Węgiel drzewny (włączając węgiel z łupin lub orzechów), nawet aglomerowany:	0,6
Ciągniki (inne niż ciągniki objęte pozycją 8709):	0,1
LEŻAJSKI	**263,1**
Poliacetale, pozostałe polietery i żywice epoksydowe, w formach podst.; poliwęglany, żywice alkidowe, poliestry allilowe, pozostałe poliestry, w formach podst.:	157,0
Kwasy karboksylowe z dodatkową tlenową grupą funkcyjną oraz ich bezwodniki, halogenki, nadtlenki i nadtlenokwasy; ich pochodne:	35,7
Środki owadobójcze, gryzonio-, grzybo-, chwastobójcze, opóźniające kiełkowanie, regulatory wzrostu roślin, środki odkażające itp. produkty do sprzed. detal.	28,7
Konstrukcje (b. poz. 9406) i części konstr. z żeliwa l. stali; płyty, pręty, kątowniki, kształtowniki, profile, rury itp., stos. w konstr. z żeliwa l. stali:	22,0
Części i akces. do maszyn obj. poz. od 8456 do 8465, włącz. głowice gwinciarskie masz., podzielnice, uchwyty do narzędzi wszelkich typów do obróbki ręcznej:	19,8
LUBACZOWSKI	**73,1**
Meble inne niż w pozycjach 9401 i 9402 i ich części:	50,3
Tytoń nieprzetworzony; odpady tytoniowe:	14,1
Maszyny i urządzenia mechaniczne do wykonywania funkcji specjalnych, niewymienione ani niewłączone gdzie indziej w dziale 84:	4,3
Meble do siedzenia (bez objętych pozycją 9402), nawet przekształcalne w miejsca do spania, oraz ich części:	2,4
Silniki elektryczne i prądnice (z wyłączeniem zespołów prądotwórczych):	2,0

Powiat / grupy towarów wg klasyfikacji CN (poziom klas)	Wartość eksportu
ŁAŃCUCKI	**464,7**
Świece, cienkie świece i podobne	250,6
Wkręty, śruby, nakrętki, wkręty do podkładów, haki gwintowane, nity, zawleczki, podkładki (również sprężyste) itp. z żeliwa lub stali	61,6
Aparatura odbiorcza dla telewizji, nawet zawierająca odbiorniki radiowe lub aparat. do zapisu lub odtwarzania dźwięku lub obrazu; monitory i projektory wideo:	58,6
Konstrukcje (b. poz. 9406) i części konstr. z żeliwa l. stali; płyty, pręty, kątowniki, kształtowniki, profile, rury itp., stos. w konstr. z żeliwa l. stali:	53,0
Zmywarki do naczyń; urządzenia do czyszczenia, suszenia, napełniania, zamykania, etykietowania butelek lub innych pojemników; urządzenia do gazowania napojów:	40,9
M. KROSNO	**1 478,7**
Części towarów objętych pozycją 8801 lub 8802:	553,2
Meble do siedzenia (bez objętych pozycją 9402), nawet przekształcalne w miejsca do spania, oraz ich części:	400,6
Meble inne niż w pozycjach 9401 i 9402 i ich części:	288,3
Wyroby ze szkła, w rodzaju stos. do celów stołowych, kuchennych, toaletowych, biurowych, dekoracji wnętrz l. podobnych celów (inne niż te z poz. 7010 lub 7018):	156,7
Artykuły z tworzyw sztucznych oraz materiałów objętych poz. od 3901 do 3914, gdzie indziej niewymienione:	79,9
M. PRZEMYŚL	**231,9**
Płyta pilśniowa, z drewna lub pozostałych zdrewniałych materiałów, nawet związana za pomocą żywic lub innych substancji organicznych:	74,1
Preparaty do upiększania i malowania oraz preparaty do pielęgnacji skóry (z wyjątkiem leków), włącznie z preparatami do opalania, do manicure i pedicure:	67,1
Artykuły budowlane z tworzyw sztucznych, gdzie indziej niewymienione ani niewłączone	39,8
Owoce i orzechy, niegotowane lub gotowane na parze lub w wodzie, zamrożone, nawet zawierające dodatek cukru lub innego środka słodzącego	27,3
Żelazostopy:	23,7
M. RZESZÓW	**5 267,6**
Silniki turboodrzutowe, turbośmigłowe oraz inne turbiny gazowe:	3 495,7
Wały napęd. i korby; obudowy łożysk i łożyska ślizg.; mech. i przekł. zębate; skrzynie przekł. i pozost. ukł. zmieniające prędkość; koła zamach.; sprzęgła itp.:	730,8
Leki (z wyłącz. wyr. z poz. 3002, 3005 l. 3006) złożone z prod. zmieszanych l. nie, do celów profilaktycznych l. terapeut. , w opak. l. do sprzed. detalicznej:	530,8
Zespoły prądotwórcze oraz przetwornice jednotwornikowe:	279,4
Mięso i podroby jadalne, z drobiu objętego pozycja 0105, świeże, schłodzone lub zamrożone	230,8
M. TARNOBRZEG	**205,8**
Szkło bezpieczne, złożone ze szkła hartowanego (temperowanego) lub warstwowego:	81,5
Nawozy mineralne lub chemiczne zawierające dwa lub trzy z pierwiastków: azot, fosfor, potas; towary działu 31 w postaciach, lub w opakowaniach o m. =< 10 kg:	60,7
Siarka wszelkich rodzajów, z wyjątkiem siarki sublimowanej, strąconej i koloidalnej:	29,4
Konstrukcje (b. poz. 9406) i części konstr. z żeliwa l. stali; płyty, pręty, kątowniki, kształtowniki, profile, rury itp., stos. w konstr. z żeliwa l. stali:	19,4
Jabłka, gruszki i pigwy, świeże	14,9
MIELECKI	**2 456,5**
Części i akcesoria do pojazdów samochodowych objętych pozycjami od 8701 do 8705:	868,6
Części towarów objętych pozycją 8801 lub 8802:	569,2
Lody śmietankowe i pozostałe lody jadalne, nawet zawierające kakao:	370,9
Maszyny do automat. przetw. danych, urządz. do nich; czytniki magnet. l. opt., masz. do zapis. zakod. danych na nośn., masz. do przetw. tych danych, ginw.	324,2
Statki powietrzne z napędem (np. śmigłowce, samoloty); statki kosmiczne (włączając sztuczne satelity) oraz stacje orbitalne i pojazdy nośne statków kosmicznych:	323,5
NIŻAŃSKI	**118,9**
Artykuły z drewna, pozostałe:	49,6
Wyroby stolarskie i ciesielskie dla budownictwa, z drewna, włącznie z drewnianymi płytami komórkowymi, połączonymi płytami parkietowymi, dachówkami i gontami:	28,5
Wyroby koszykarskie, wikliniarskie i pozostałe wyroby z materiałów do wyplatania lub wykonane z materiałów objętych pozycją 4601; wyroby z luffy	26,8
Artykuły budowlane z tworzyw sztucznych, gdzie indziej niewymienione ani niewłączone	8,0
Plecionki itp. nawet złożone w pasma; materiał do wyplatania, plecionki, połącz. w równoległe pasma l. tkane, w postaci arkuszy, nawet w postaci gotowych wyr.:	6,0

Powiat / grupy towarów wg klasyfikacji CN (poziom klas)	Wartość eksportu
PRZEMYSKI	**65,3**
Obuwie o podeszwach zewnętrznych z gumy, tworzyw sztucznych, skóry wyprawionej lub skóry wtórnej i cholewkach z materiałów włókienniczych	17,5
Obuwie o podeszwach zewnętrznych z gumy, tworzyw sztucznych, skóry wyprawionej lub skóry wtórnej i cholewkach za skóry wyprawionej:	12,7
Samochody i pozost. pojazdy siln. przeznaczone do przewozu osób (inne niż obj. poz. 8702), włącznie z samochodami osobowo-towarowymi i wyścigowymi:	12,1
Obuwie z podeszwami zewnętrznymi i cholewkami z gumy lub tworzyw sztucznych, pozostałe:	12,0
Jabłka, gruszki i pigwy, świeże	11,0
PRZEWORSKI	**456,2**
Soki owocowe (włączając moszcz winogronowy), warzywne niesfermentowane, niezawierające dodatku alkoholu, nawet z dodatkiem cukru lub innej substancji słodzącej:	211,0
Części lokomotyw szynowych lub taboru kolejowego:	149,6
Przyczepy i naczepy; pozostałe pojazdy bez napędu mechanicznego; ich części:	50,8
Maszyny, instalacje przem. lub lab. (z wył. urządz. z poz. 8514), do temp. obróbki mat.; urządz. do podgrzewania wody, przepływowe lub pojem., nieelektryczne:	23,9
Polimery etylenu, w formach podstawowych:	20,9
ROPCZYCKO-SĘDZISZOWSKI	**1 064,7**
Silniki turboodrzutowe, turbośmigłowe oraz inne turbiny gazowe:	372,0
Urządzenia mech. do rozrzucania, rozpraszania lub rozpylania cieczy lub proszków; gaśnice; pistolety natryskowe; maszyny wytwarzające strumień pary lub piasku:	242,6
Wały napęd. i korby; obudowy łożysk i łożyska ślizg.; mech. i przekł. zębate; skrzynie przekł. i pozost. ukł. zmieniające prędkość; koła zamach.; sprzęgła itp.:	229,1
Części nadające się do stosowania wyłącznie lub głównie do silników objętych pozycją 8407 lub 8408:	160,1
Aparatura do sygnalizacji dźwiękowej lub wzrokowej, elektryczna, inna niż objęta pozycją 8512 lub 8530:	60,9
RZESZOWSKI	**6 047,1**
Silniki turboodrzutowe, turbośmigłowe oraz inne turbiny gazowe:	3 224,5
Pompy powietrzne lub próżniowe, sprężarki i wentylatory powietrza lub innych gazów; okapy wentylacyjne lub recyrkulacyjne z wentylatorem, nawet z filtrami:	2 010,1
Części i akcesoria do pojazdów samochodowych objętych pozycjami od 8701 do 8705:	369,7
Statki powietrzne z napędem (np. śmigłowce, samoloty); statki kosmiczne (włączając sztuczne satelity) oraz stacje orbitalne i pojazdy nośne statków kosmicznych:	331,2
Drut izolowany, kable oraz pozostałe izolowane przewody elektr.; przewody z włókien opt., nawet połączone z przewodnikami prądu elektr. lub wyposaż. w złączki:	111,6
SANOCKI	**1 037,2**
Artykuły z gumy innej niż ebonit, gdzie indziej niewymienione:	352,2
Przewody, rury, węże, z gumy innej niż ebonit, nawet z wyposażeniem (np. złącza, kolanka, kołnierze):	349,1
Przyczepy i naczepy; pozostałe pojazdy bez napędu mechanicznego; ich części:	171,9
Pompy powietrzne lub próżniowe, sprężarki i wentylatory powietrza lub innych gazów; okapy wentylacyjne lub recyrkulacyjne z wentylatorem, nawet z filtrami:	107,3
Samochody i pozost. pojazdy siln. przeznaczone do przewozu osób (inne niż obj. poz. 8702), włącznie z samochodami osobowo-towarowymi i wyścigowymi:	56,7
STALOWOWOLSKI	**2 666,8**
Części i akcesoria do pojazdów samochodowych objętych pozycjami od 8701 do 8705:	1 754,6
Artykuły z aluminium, oprócz wymienionych w pozycjach od 7601 do 76152000:	445,4
Spycharki czołowe, spycharki skośne, równiarki, niwelatory, zgarniarki, koparki, czerparki, ładowarki, podbijarki mechaniczne i walce drogowe, samobieżne:	185,8
Samochody i pozost. pojazdy siln. przeznaczone do przewozu osób (inne niż obj. poz. 8702), włącznie z samochodami osobowo-towarowymi i wyścigowymi:	142,1
Odpady i złom met. szlach. lub met. platerowanych met. szlach.; inne odpady zaw. met. szlach. lub zw. met. szlach., w rodzaju stos. do odzyskiwania met. szlach.	138,9
STRZYŻOWSKI	**123,9**
Meble inne niż w pozycjach 9401 i 9402 i ich części:	83,8
Drewno kształtowane w sposób ciągły wzdłuż dowolnej krawędzi, końców lub powierzchni, nawet strugane, szlifowane lub łączone stykowo:	27,2
Maszyny do przem. przygotowania lub prod. żywności, napojów, inne niż masz. do otrzymywania tłuszczów, olejów zwierzęcych lub rośl.; ginw. w dziale 84:	4,8
Wyroby cukiernicze (włącznie z białą czekoladą), niezawierające kakao:	4,4
Meble do siedzenia (bez objętych pozycją 9402), nawet przekształcalne w miejsca do spania, oraz ich części:	3,7

Powiat / grupy towarów wg klasyfikacji CN (poziom klas)	Wartość eksportu
TARNOBRZESKI	**1 546,0**
Części nadające się do stosowania wyłącznie lub głównie do silników objętych pozycją 8407 lub 8408:	1 070,2
Sztaby, pręty, kształtowniki i druty, z cyny	295,2
Cyna nieobrobiona plastycznie:	108,0
Artykuły z żeliwa lub stali, gdzie indziej niewymienione:	40,1
Artykuły z ołowiu pozostałe:	32,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

9.4.8. Najważniejsze grupy towarów eksportowane w podziale na powiaty w 2019 r. na Ukrainę (w tys. zł)

Powiat / grupy towarów wg klasyfikacji CN (poziom klas)	Wartość eksportu
BIESZCZADZKI	**520,6**
Tkaniny z przędzy z włókna ciągłego syntetycznego, włącznie z tkaninami wykonanymi z materiałów objętych pozycją 5404:	241,7
Organiczne środki powierzchniowo czynne (inne niż mydło); preparaty powierzchniowo czynne, preparaty do prania nawet zawierające mydło, inne niż z poz. 3401:	158,2
Ciągniki (inne niż ciągniki objęte pozycją 8709):	89,0
Samochody i pozost. pojazdy siln. przeznaczone do przewozu osób (inne niż obj. poz. 8702), włącznie z samochodami osobowo-towarowymi i wyścigowymi:	17,1
Przyczepy i naczepy; pozostałe pojazdy bez napędu mechanicznego; ich części:	14,5
BRZOZOWSKI	**4 485,1**
Wanny, prysznice, zlewy, umywalki, bidety, miski klozetowe, sedesy i pokrywy, spłuczki ustępowe i podobne artykuły sanitarne, z tworzyw sztucznych:	2 845,8
Maszyny żniwne i omłotowe, prasy do belowania słomy i paszy; kosiarki do trawników; sortowniki jaj, owoców l. pozost. prod. rolnych (inne niż objęte poz. 8437):	797,6
Obrabiarki do drewna, korka, kości, ebonitu, twardych tworzyw sztucznych lub podobnych twardych materiałów:	437,2
Chleb, bułki, pieczywo cukiernicze, ciasta i ciastka i inne wyroby piekarnicze, nawet zawierające kakao, opłatki, puste kapsułki farmac., wafle, papier ryżowy:	208,1
Rośliny żywe (włącznie z ich korzeniami), sadzonki i zrazy; grzybnia, niewymienione w pozycji 0601	196,4
DĘBICKI	**98 148,9**
Wyroby walcowane płaskie ż żeliwa lub stali niestopowej, o szerokości 600 mm lub większej, platerowane, powleczone lub pokryte:	38 874,3
Żywice aminowe, żywice fenolowe i poliuretany, w formach podstawowych:	30 042,8
Odzież wykonana z dzianin objętych pozycjami 5903, 5906 lub 590:7	20 770,9
Obuwie inne niż wymienione w pozycjach: 6401, 6402, 6403 i 6404:	4 564,7
Artykuły do transportu lub pakowania towarów, z tworzyw sztucznych; korki, pokrywki, kapsle i pozostałe zamknięcia z tworzyw sztucznych:	3 896,3
JAROSŁAWSKI	**78 736,3**
Owoce cytrusowe, świeże lub suszone:	19 272,4
Odzież używana i inne artykuły używane	19 219,4
Świece, cienkie świece i podobne	15 574,9
Daktyle, figi, ananasy, avokado, guawa, mango i smaczelina, świeże lub suszone:	13 259,1
Warzywa, oprócz ziemniaków, pomidorów, warzyw cebulowych, kapustnych, strączkowych, ogórków, sałaty, korzeni jadalnych, świeże lub schłodzone	11 410,4
JASIELSKI	**7 909,2**
Krany, kurki, zawory i podobna armatura do rur, płaszczy kotłów, zbiorników, kadzi lub podobnych, włączając zawory redukcyjne i sterowane termostatycznie:	2 905,6
Włókna pojedyncze o wym. przekr. poprzecz. > 1mm, pręty, pałeczki i kształtowniki profilowane, nawet obrobione pow., ale nieobrobione inaczej z tworzyw sztucz.:	1 773,3
Spycharki czołowe, spycharki skośne, równiarki, niwelatory, zgarniarki, koparki, czerparki, ładowarki, podbijarki mechaniczne i walce drogowe, samobieżne:	1 428,0
Wyroby stolarskie i ciesielskie dla budownictwa, z drewna, włącznie z drewnianymi płytami komórkowymi, połączonymi płytami parkietowymi, dachówkami i gontami:	1 107,0
Artykuły budowlane z tworzyw sztucznych, gdzie indziej niewymienione ani niewłączone	695,3
KOLBUSZOWSKI	**3 463,9**
Łożyska toczne:	2 177,5
Wały napęd. i korby; obudowy łożysk i łożyska ślizg.; mech. i przekł. zębate; skrzynie przekł. i pozost. ukł. zmieniające prędkość; koła zamach.; sprzęgła itp.:	424,3

Powiat / grupy towarów wg klasyfikacji CN (poziom klas)	Wartość eksportu
Kotły centralnego ogrzewania, inne niż te objęte pozycją 8402:	393,5
Pojazdy silnikowe do przewozu dziesięciu lub więcej osób razem z kierowcą:	277,9
Artykuły z żeliwa lub stali, gdzie indziej niewymienione:	190,7
KROŚNIEŃSKI	**5 278,2**
Obrabiarki do drewna, korka, kości, ebonitu, twardych tworzyw sztucznych lub podobnych twardych materiałów:	2 892,3
Włókna szklane (włącznie z watą szklaną) oraz artykuły z nich (na przykład przędza, tkaniny):	1 081,7
Piły ręczne; brzeszczoty do pił wszelkiego rodzaju (włączając brzeszczoty do cięcia, do żłobienia rowków lub brzeszczoty bez zębów):	717,7
Świece, cienkie świece i podobne	311,5
Tekstylia impregnowane, powleczone, pokryte lub laminowane tworzywem sztucznym, inne niż te objęte pozycją 5902:	275,0
LEŻAJSKI	**8 027,4**
Poliacetale, pozostałe polietery i żywice epoksydowe, w formach podst.; poliwęglany, żywice alkidowe, poliestry allilowe, pozostałe poliestry, w formach podst.:	7 320,8
Warzywa (niegotowane lub gotowane na parze albo w wodzie), zamrożone:	350,6
Etery, eteroalkohole, -fenole, -alkoholofenole, nadtlenki alkoholowe, eterowe, ketonowe, ich pochodne:	150,5
Masz. do sort., płukania, krusz., mieszania, itp. ziemi, kamieni, rud, itp.; masz. do aglom. stałych paliw miner., mas ceram., cementu lub pozost. prod. miner.:	104,4
Maszyny do obróbki gumy lub tworzyw sztucznych lub do produkcji wyrobów z tych materiałów, niewymienione ani niewłączone gdzie indziej w dziale 84:	101,0
LUBACZOWSKI	**3 463,1**
Silniki elektryczne i prądnice (z wyłączeniem zespołów prądotwórczych):	1 995,7
Wkręty, śruby, nakrętki, wkręty do podkładów, haki gwintowane, nity, zawleczki, podkładki (również sprężyste) itp. z żeliwa lub stali	618,3
Rezystory (włączając reostaty i potencjometry), niebędące rezystorami grzejnymi:	360,5
Transformatory elektryczne, przekształtniki (np. prostowniki) oraz wzbudniki:	253,1
Urządzenia rolnicze, ogrodnicze, leśne, drobiarskie, lub pszczelarskie, włącz. kiełkowniki wyposaż. w urządz. mech. lub cieplne; inkubatory i wylęgarnie drobiu:	235,6
ŁAŃCUCKI	**11 265,3**
Kiełbasy i podobne wyroby z mięsa, podrobów lub krwi; przetwory żywnościowe na bazie tych wyrobów:	5 015,1
Nasiona i owoce oleiste, z wyjątkiem: soi, orzeszków ziemnych, kopry, lnu, rzepaku, rzepiku, słonecznika, nawet łamane:	2 445,4
Odpady, ścinki i braki z tworzyw sztucznych:	1 366,5
Spycharki czołowe, spycharki skośne, równiarki, niwelatory, zgarniarki, koparki, czerparki, ładowarki, podbijarki mechaniczne i walce drogowe, samobieżne:	1 354,3
Maszyny do przem. przygotowania lub prod. żywności, napojów, inne niż masz. do otrzymywania tłuszczów, olejów zwierzęcych lub rośl.; ginw. w dziale 84:	1 084,0
M. KROSNO	**9 364,7**
Meble do siedzenia (bez objętych pozycją 9402), nawet przekształcalne w miejsca do spania, oraz ich części:	3 146,9
Przyczepy i naczepy; pozostałe pojazdy bez napędu mechanicznego; ich części:	2 159,6
Włókna szklane (włącznie z watą szklaną) oraz artykuły z nich (na przykład przędza, tkaniny):	1 788,0
Organiczne środki powierzchniowo czynne (inne niż mydło); preparaty powierzchniowo czynne, preparaty do prania nawet zawierające mydło, inne niż z poz. 3401:	1 590,1
Rury, przewody rurowe i profile drążone, ze szwem, z żeliwa lub stali (np.: otwartym szwem, spawane, nitowane itp.) o śr. zewn. przekr. koł. <=406,4mm:	680,0
M. PRZEMYŚL	**61 061,8**
Części i akcesoria do pojazdów samochodowych objętych pozycjami od 8701 do 8705:	16 177,2
Samochody i pozost. pojazdy siln. przeznaczone do przewozu osób (inne niż obj. poz. 8702), włącznie z samochodami osobowo-towarowymi i wyścigowymi:	15 235,2
Organiczne środki powierzchniowo czynne (inne niż mydło); preparaty powierzchniowo czynne, preparaty do prania nawet zawierające mydło, inne niż z poz. 3401:	12 070,0
Obuwie o podeszwach zewnętrznych z gumy, tworzyw sztucznych, skóry wyprawionej lub skóry wtórnej i cholewkach za skóry wyprawionej:	11 184,2
Kawa, nawet palona lub bezkofeinowa; łupinki i łuski kawy; substytuty kawy zawierające kawę naturalną w każdej proporcji:	6 395,1
M. RZESZÓW	**78 997,5**
Leki (z wyłącz. wyr. z poz. 3002, 3005 l. 3006) złożone z prod. zmieszanych l. nie, do celów profilaktycznych l. terapeut. , w opak. l. do sprzed. detalicznej:	42 186,6
Makarony, nawet gotowane, nadziewane l. przygotowane inaczej np. spaghetti, rurki, nitki, lasagne, gnocchi, ravioli, cannelloni; kuskus, nawet przygotowany:	10 648,1
Wyroby walcowane płaskie z żeliwa lub stali niestopowej, szerokości mniejszej niż 600 mm, platerowane, powleczone lub pokryte:	10 076,0

Powiat / grupy towarów wg klasyfikacji CN (poziom klas)	Wartość eksportu
Płyty, arkusze, folie, taśmy i pasy z tworzyw sztucznych niekomórkowych, niewzmocnionych, nielaminowanych ani niepołączonych z innymi materiałami:	8 048,2
Sosy i przetwory z nich; zmieszane przyprawy i zmieszane przyprawy korzenne; mąka i mączka, z gorczycy oraz gotowa musztarda:	8 038,7
M. TARNOBRZEG	80 178,6
Nawozy mineralne lub chemiczne zawierające dwa lub trzy z pierwiastków: azot, fosfor, potas; towary działu 31 w postaciach, lub w opakowaniach o m. =< 10 kg:	55 791,3
Nawozy fosforowe mineralne lub chemiczne:	7 875,7
Siarczany; ałuny; nadtlenosiarczany (nadsiarczany):	7 850,2
Kity: szklarski, ogrodniczy, żywiczne, masy uszczelniające i mastyksy; wypełniacze malarskie, nieogniotrwałe preparaty powierzchniowe do fasad itp. lub podobne:	4 652,4
Odzież używana i inne artykuły używane	4 009,0
MIELECKI	**47 732,6**
Akumulatory elektryczne, włącznie z separatorami, nawet prostokątnymi:	18 313,4
Pap., tekt., wata celul. i wstęgi z włók. celul., powl., impreg., pokryte, barw. pow., dekorowane l. z nadrukiem, w zwojach lub ark., bez poz. 4803, 4809, 4810:	17 949,4
Płyty, arkusze, folie, taśmy i pasy, z tworzyw sztucznych inne niż objęte poz.3920:	5 127,1
Artykuły z tworzyw sztucznych oraz materiałów objętych poz. od 3901 do 3914, gdzie indziej niewymienione:	3 252,0
Nawozy mineralne lub chemiczne zawierające dwa lub trzy z pierwiastków: azot, fosfor, potas; towary działu 31 w postaciach, lub w opakowaniach o m. =< 10 kg:	3 090,7
NIŻAŃSKI	**1 320,9**
Ramy do obrazów, fotografii, luster lub podobnych przedmiotów, drewniane:	520,2
Ciągniki (inne niż ciągniki objęte pozycją 8709):	258,3
Prosz. l. ziarno, z natur. l. sztucz. mat. ściernych, na podłożu z mat. włók., pap., tekt. l. inn. mat., nawet cięte do kształtu l. zszyw., l. inaczej wyprod.:	210,6
Perfumy i wody toaletowe:	167,0
Przyczepy i naczepy; pozostałe pojazdy bez napędu mechanicznego; ich części:	164,8
PRZEMYSKI	**36 433,1**
Obuwie o podeszwach zewnętrznych z gumy, tworzyw sztucznych, skóry wyprawionej lub skóry wtórnej i cholewkach za skóry wyprawionej:	10 545,6
Kawa, nawet palona lub bezkofeinowa; łupinki i łuski kawy; substytuty kawy zawierające kawę naturalną w każdej proporcji:	9 574,0
Jabłka, gruszki i pigwy, świeże	7 054,7
Samochody i pozost. pojazdy siln. przeznaczone do przewozu osób (inne niż obj. poz. 8702), włącznie z samochodami osobowo-towarowymi i wyścigowymi:	5 442,7
Czekolada i pozostałe przetwory spożywcze zawierające kakao:	3 816,1
PRZEWORSKI	**44 044,4**
Maszyny, instalacje przem. lub lab. (z wył. urządz. z poz. 8514), do temp. obróbki mat.; urządz. do podgrzewania wody, przepływowe lub pojem., nieelektryczne:	20 855,2
Prasy, tłocznie, rozdrabniacze i podobne urządzenia do produkcji wina, jabłecznika, soków owocowych lub podobnych napojów:	6 654,4
Warzywa, oprócz ziemniaków, pomidorów, warzyw cebulowych, kapustnych, strączkowych, ogórków, sałaty, korzeni jadalnych, świeże lub schłodzone	5 631,4
Owoce cytrusowe, świeże lub suszone:	5 505,8
Daktyle, figi, ananasy, avokado, guawa, mango i smaczelina, świeże lub suszone:	5 397,6
ROPCZYCKO-SĘDZISZOWSKI	**891,5**
Pojazdy silnikowe do transportu towarów	287,2
Meble do siedzenia (bez objętych pozycją 9402), nawet przekształcalne w miejsca do spania, oraz ich części:	259,6
Samochody i pozost. pojazdy siln. przeznaczone do przewozu osób (inne niż obj. poz. 8702), włącznie z samochodami osobowo-towarowymi i wyścigowymi:	137,3
Maszyny rolnicze, ogrodnicze lub leśne do przygotowania lub uprawy gleby; walce do pielęgnacji trawników lub terenów sportowych:	111,4
Polimery propylenu lub innych alkenów, w formach podstawowych:	95,9
RZESZOWSKI	**31 745,1**
Wyroby walcowane płaskie ż żeliwa lub stali niestopowej, o szerokości 600 mm lub większej, platerowane, powleczone lub pokryte:	17 168,4
Samochody i pozost. pojazdy siln. przeznaczone do przewozu osób (inne niż obj. poz. 8702), włącznie z samochodami osobowo-towarowymi i wyścigowymi:	4 861,0
Pap., tekt., wata celul. i wstęgi z włók. celul., powl., impreg., pokryte, barw. pow., dekorowane l. z nadrukiem, w zwojach lub ark., bez poz. 4803, 4809, 4810:	4 445,9
Części nadające się do zastosowania wyłącznie lub głównie do urządzeń objętych pozycjami od 8425 do 8430:	2 834,4
Obrabiarki do drewna, korka, kości, ebonitu, twardych tworzyw sztucznych lub podobnych twardych materiałów:	2 435,4

Powiat / grupy towarów wg klasyfikacji CN (poziom klas)	Wartość eksportu
SANOCKI	**28 631,7**
Maszyny rolnicze, ogrodnicze lub leśne do przygotowania lub uprawy gleby; walce do pielęgnacji trawników lub terenów sportowych:	9 004,4
Artykuły z gumy innej niż ebonit, gdzie indziej niewymienione:	8 326,4
Płyty, arkusze, taśmy, pręty i kształtowniki, z gumy innej niż ebonit:	4 623,3
Pasy lub taśmy, przenośnikowe lub napędowe, z gumy:	3 627,2
Przyczepy i naczepy; pozostałe pojazdy bez napędu mechanicznego; ich części:	3 050,5
STALOWOWOLSKI	**53 485,4**
Artykuły budowlane z tworzyw sztucznych, gdzie indziej niewymienione ani niewłączone	21 910,1
Ciągniki (inne niż ciągniki objęte pozycją 8709):	12 567,1
Spycharki czołowe, spycharki skośne, równiarki, niwelatory, zgarniarki, koparki, czerparki, ładowarki, podbijarki mechaniczne i walce drogowe, samobieżne:	8 028,5
Mięso i podroby jadalne, z drobiu objętego pozycja 0105, świeże, schłodzone lub zamrożone	6 487,3
Czołgi i pozostałe opancerzone pojazdy bojowe samobieżne, nawet z uzbrojeniem oraz części tych pojazdów	4 492,4
STRZYŻOWSKI	**692,3**
Maszyny do robót ziemnych, pozostałe; urządzenia do wbijania lub wyciągania pali; pługi odśnieżające lemieszowe i wirnikowe:	200,8
Wyroby stolarskie i ciesielskie dla budownictwa, z drewna, włącznie z drewnianymi płytami komórkowymi, połączonymi płytami parkietowymi, dachówkami i gontami:	199,3
Obuwie o podeszwach zewnętrznych z gumy, tworzyw sztucznych, skóry wyprawionej lub skóry wtórnej i cholewkach za skóry wyprawionej:	155,6
Przetwory spożywcze, gdzie indziej niewymienione ani niewłączone	95,9
Obrabiarki do kamienia, materiałów ceramicznych, betonu, wyrobów azbestowo-cementowych lub podobnych materiałów mineralnych lub do obróbki szkła na zimno:	40,8
TARNOBRZESKI	**4 478,2**
Ołów nieobrobiony plastycznie:	2 814,2
Ciągniki (inne niż ciągniki objęte pozycją 8709):	650,7
Magnez i artykuły z magnezu, włączając odpady i złom:	373,7
Sztaby, pręty, kształtowniki i druty, z cyny	333,2
Przyczepy i naczepy; pozostałe pojazdy bez napędu mechanicznego; ich części:	306,5
BIESZCZADZKI	**520,6**
Tkaniny z przędzy z włókna ciągłego syntetycznego, włącznie z tkaninami wykonanymi z materiałów objętych pozycją 5404:	241,7
Organiczne środki powierzchniowo czynne (inne niż mydło); preparaty powierzchniowo czynne, preparaty do prania nawet zawierające mydło, inne niż z poz. 3401:	158,2
Ciągniki (inne niż ciągniki objęte pozycją 8709):	89,0
Samochody i pozost. pojazdy siln. przeznaczone do przewozu osób (inne niż obj. poz. 8702), włącznie z samochodami osobowo-towarowymi i wyścigowymi:	17,1
Przyczepy i naczepy; pozostałe pojazdy bez napędu mechanicznego; ich części:	14,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

9.4.9. Najważniejsze grupy towarów eksportowane w podziale na powiaty w 2019 r. na Słowację (w tys. zł)

Powiat / grupy towarów wg klasyfikacji CN (poziom klas)	Wartość eksportu
BIESZCZADZKI	**1 114,1**
Drewno opałowe - kłody, szczapy, gałęzie, itp.; drewno - wióry, kawałki; trociny, drewno odpadowe i ścinki, nawet aglom. w kłody, brykiety, granulki lub podob.:	470,5
Drewno surowe, nawet pozbawione kory lub bieli albo zgrubnie obrobione:	426,1
Drewno przetarte lub strugane wzdłużnie, skrawane warstwami lub obwodowo, nawet strugane, szlifowane lub łączone stykowo, o grubości > 6 mm	217,5
BRZOZOWSKI	**5 551,6**
Drewno surowe, nawet pozbawione kory lub bieli albo zgrubnie obrobione:	4 801,7
Chleb, bułki, pieczywo cukiernicze, ciasta i ciastka i inne wyroby piekarnicze, nawet zawierające kakao, opłatki, puste kapsułki farmac., wafle, papier ryżowy:	546,2
Wyroby cukiernicze (włącznie z białą czekoladą), niezawierające kakao:	128,7
Czekolada i pozostałe przetwory spożywcze zawierające kakao:	47,0
Preparaty do upiększania i malowania oraz preparaty do pielęgnacji skóry (z wyjątkiem leków), włącznie z preparatami do opalania, do manicure i pedicure:	28,0

Powiat / grupy towarów wg klasyfikacji CN (poziom klas)	Wartość eksportu
DĘBICKI	**38 102,7**
Artykuły budowlane z tworzyw sztucznych, gdzie indziej niewymienione ani niewłączone	19 788,9
Żywice aminowe, żywice fenolowe i poliuretany, w formach podstawowych:	8 688,9
Poliacetale, pozostałe polietery i żywice epoksydowe, w formach podst.; poliwęglany, żywice alkidowe, poliestry allilowe, pozostałe poliestry, w formach podst.:	3 353,2
Artykuły z żeliwa lub stali, gdzie indziej niewymienione:	3 214,2
Konstrukcje (z wył. poz. 9406) i części konstr. z aluminium; płyty, pręty, kątowniki, kształtowniki, profile, rury itp. z aluminium, stosowane w konstrukcjach:	3 057,4
JAROSŁAWSKI	**6 185,8**
Oleje ropy naftowej i oleje otrzym. z minerałów bitumicznych, inne niż surowe; preparaty ginw. zaw. >=70 % olejów ropy naftowe l.bitum.; oleje odpadowe:	2 833,5
Papier, tekt., wata celul. i wstęgi z włók. celul., pocięte do wym. l. kształtu; in. art. z masy pap., pap., tekt., waty celul. l. wstęg z włók. celul. ginw.:	1 574,2
Kotły centralnego ogrzewania, inne niż te objęte pozycją 8402:	979,2
Meble inne niż w pozycjach 9401 i 9402 i ich części:	534,9
Artykuły do transportu lub pakowania towarów, z tworzyw sztucznych; korki, pokrywki, kapsle i pozostałe zamknięcia z tworzyw sztucznych:	263,9
JASIELSKI	**9 277,1**
Naczynia stołowe i kuchenne, pozostałe artykuły gospodarstwa domowego i artykuły toaletowe, z tworzyw sztucznych:	3 145,1
Krany, kurki, zawory i podobna armatura do rur, płaszczy kotłów, zbiorników, kadzi lub podobnych, włączając zawory redukcyjne i sterowane termostatycznie:	2 997,9
Rury, przewody i węże oraz ich wyposażenie (np. złącza, kolanka, kołnierze) z tworzyw sztuczne:	1 397,5
Dżemy, galaretki owocowe, marmolady, przeciery i pasty owocowe lub orzechowe, otrzymane przez gotowanie, nawet zaw. dodatek cukru lub In. substancji słodzącej:	891,2
Owoce, orzechy i pozostałe jadalne części roślin, inaczej przetworz. lub zakons., nawet słodzone lub zaw. alkohol, gdzie indziej niewymienione ani niewłączone:	845,3
KOLBUSZOWSKI	**9 531,1**
Gazy ziemne i pozostałe węglowodory gazowe:	5 614,6
Artykuły z cementu, betonu lub ze sztucznego kamienia, nawet zbrojone:	2 232,0
Maszyny do obróbki gumy lub tworzyw sztucznych lub do produkcji wyrobów z tych materiałów, niewymienione ani niewłączone gdzie indziej w dziale 84:	1 085,1
Łożyska toczne:	416,5
Wirówki, włączając suszarki wirówkowe; urządzenia i aparatura do filtrowania lub oczyszczania cieczy lub gazów:	183,0
KROŚNIEŃSKI	**10 319,6**
Wyroby stolarskie i ciesielskie dla budownictwa, z drewna, włącznie z drewnianymi płytami komórkowymi, połączonymi płytami parkietowymi, dachówkami i gontami:	4 601,4
Płyta pilśniowa, z drewna lub pozostałych zdrewniałych materiałów, nawet związana za pomocą żywic lub innych substancji organicznych:	1 625,7
Konstrukcje (z wył. poz. 9406) i części konstr. z aluminium; płyty, pręty, kątowniki, kształtowniki, profile, rury itp. z aluminium, stosowane w konstrukcjach:	1 484,1
Obrabiarki do drewna, korka, kości, ebonitu, twardych tworzyw sztucznych lub podobnych twardych materiałów:	1 447,0
Artykuły budowlane z tworzyw sztucznych, gdzie indziej niewymienione ani niewłączone	1 161,4
LEŻAJSKI	**2 925,8**
Poliacetale, pozostałe polietery i żywice epoksydowe, w formach podst.; poliwęglany, żywice alkidowe, poliestry allilowe, pozostałe poliestry, w formach podst.:	2 133,3
Silikony w formach podstawowych	638,1
Środki owadobójcze, gryzonio-, grzybo-, chwastobójcze, opóźniające kiełkowanie, regulatory wzrostu roślin, środki odkażające itp. produkty do sprzed. detal.	87,7
Związki z aminową grupą funkcyjną:	59,5
Pozostałe środki barwiące; wymienione w uwadze 3 do działu 32, inne niż w poz. 3203, 3204 lub 3205; produkty nieorganiczne, stosowane jako luminofory	7,3
LUBACZOWSKI	**877,8**
Meble inne niż w pozycjach 9401 i 9402 i ich części:	696,4
Meble do siedzenia (bez objętych pozycją 9402), nawet przekształcalne w miejsca do spania, oraz ich części:	181,0
Stelaże pod materace, art. pośc. wyposaż. w sprężyny lub wypchane, lub zaw. wew. dow. mat., lub wykon. z gumy lub z tworz. sztucz., komórkowych, nawet pokryte:	0,4
ŁAŃCUCKI	**33 006,0**
Wkręty, śruby, nakrętki, wkręty do podkładów, haki gwintowane, nity, zawleczki, podkładki (również sprężyste) itp. z żeliwa lub stali	8 807,1
Płyty, arkusze, folie, taśmy i pasy, z tworzyw sztucznych inne niż objęte poz.3920:	7 421,5
Świece, cienkie świece i podobne	6 666,0

Powiat / grupy towarów wg klasyfikacji CN (poziom klas)	Wartość eksportu
Aparatura odbiorcza dla telewizji, nawet zawierająca odbiorniki radiowe lub aparat. do zapisu lub odtwarzania dźwięku lub obrazu; monitory i projektory wideo:	5 662,3
Konstrukcje (b. poz. 9406) i części konstr. z żeliwa l. stali; płyty, pręty, kątowniki, kształtowniki, profile, rury itp., stos. w konstr. z żeliwa l. stali:	4 449,1
M. KROSNO	**103 961,8**
Meble inne niż w pozycjach 9401 i 9402 i ich części:	30 302,4
Artykuły z tworzyw sztucznych oraz materiałów objętych poz. od 3901 do 3914, gdzie indziej niewymienione:	29 391,7
Płyty chodnikowe, kafle lub płytki ścienne, ceramiczne; kostki mozaikowe i podobne, nawet na podłożu, ceramiczne ceramika wykończeniowa:	24 289,1
Dywany i inne pokrycia podłogowe włók., tkane, nieigłowe ani nieflokowane, nawet konfekcjonowane, włączając: Kelem, Schumacks, Karamanie i ręcznie tkane maty:	10 560,6
Zlewy, umywalki, podstawy umywalek, wanny, bidety, miski klozetowe, płuczki ustępowe, pisuary i podobna armatura sanitarna, ceramiczne:	9 418,0
M. PRZEMYŚL	**12 211,1**
Artykuły budowlane z tworzyw sztucznych, gdzie indziej niewymienione ani niewłączone	5 232,0
Konstrukcje (z wył. poz. 9406) i części konstr. z aluminium; płyty, pręty, kątowniki, kształtowniki, profile, rury itp. z aluminium, stosowane w konstrukcjach:	2 511,1
Żelazostopy:	2 252,8
Pompy do cieczy, nawet wyposażone w urządzenia pomiarowe; podnośniki do cieczy:	1 396,6
Płyta pilśniowa, z drewna lub pozostałych zdrewniałych materiałów, nawet związana za pomocą żywic lub innych substancji organicznych:	818,6
M. RZESZÓW	**33 229,9**
Mięso i podroby jadalne, z drobiu objętego pozycja 0105, świeże, schłodzone lub zamrożone	17 124,6
Sztaby, pręty i kształtowniki, z miedzi:	6 285,9
Leki (z wyłącz. wyr. z poz. 3002, 3005 l. 3006) złożone z prod. zmieszanych l. nie, do celów profilaktycznych l. terapeut. , w opak. l. do sprzed. detalicznej:	3 605,1
Sklejka, płyty fornirowane i podobne drewno warstwowe:	3 117,5
Blachy grube, cienkie oraz taśma, o grubości przekraczającej 0,15 mm, z miedzi:	3 096,8
M. TARNOBRZEG	**1 868,3**
Siarka wszelkich rodzajów, z wyjątkiem siarki sublimowanej, strąconej i koloidalnej:	1 522,6
Kreda	154,8
Nawozy mineralne lub chemiczne zawierające dwa lub trzy z pierwiastków: azot, fosfor, potas; towary działu 31 w postaciach, lub w opakowaniach o m. =< 10 kg:	132,1
Nawozy fosforowe mineralne lub chemiczne:	54,9
Części nadające się do stosowania wyłącznie lub głównie do silników objętych pozycją 8407 lub 8408:	3,9
MIELECKI	**114 436,0**
Części i akcesoria do pojazdów samochodowych objętych pozycjami od 8701 do 8705:	53 021,3
Odpady miedzi i złom:	25 274,8
Maszyny do automat. przetw. danych, urządz. do nich; czytniki magnet. l. opt., masz. do zapis. zakod. danych na nośn., masz. do przetw. tych danych, ginw.	20 121,9
Płyta wiórowa itp.(płyta o wiórach zorientowanych OSB) i płyta płatkowa, z drewna lub innych materiałów zdrewniałych, nawet aglomerowane organ. substancjami:	9 949,9
Lody śmietankowe i pozostałe lody jadalne, nawet zawierające kakao:	6 068,1
NIŻAŃSKI	**9 664,1**
Wyroby stolarskie i ciesielskie dla budownictwa, z drewna, włącznie z drewnianymi płytami komórkowymi, połączonymi płytami parkietowymi, dachówkami i gontami:	7 781,6
Drewno przetarte lub strugane wzdłużnie, skrawane warstwami lub obwodowo, nawet strugane, szlifowane lub łączone stykowo, o grubości > 6 mm	1 766,0
Skrzynie, pudła, klatki, bębny itp. opak. z drewna; bębny do kabli z drewna; palety i inne platformy załadun., z drewna; nadstawki do palet płaskich, z drewna:	59,3
Drewno opałowe - kłody, szczapy, gałęzie, itp.; drewno - wióry, kawałki; trociny, drewno odpadowe i ścinki, nawet aglom. w kłody, brykiety, granulki lub podob.:	32,7
Artykuły z drewna, pozostałe:	24,6
PRZEMYSKI	**8 245,8**
Samochody i pozost. pojazdy siln. przeznaczone do przewozu osób (inne niż obj. poz. 8702), włącznie z samochodami osobowo-towarowymi i wyścigowymi:	6 473,5
Obuwie o podeszwach zewnętrznych z gumy, tworzyw sztucznych, skóry wyprawionej lub skóry wtórnej i cholewkach z materiałów włókienniczych	821,9
Obuwie z podeszwami zewnętrznymi i cholewkami z gumy lub tworzyw sztucznych, pozostałe:	609,8
Lampy i oprawy oświetl., włącz. refl. poszuk. i punkt., reklamy świetl., podświetl. tablice i znaki inf., ze źr. światła zamont. na stałe, ich części, ginw.	280,2
Piece, kuchnie, ruszty, kuchenki, rożna, piecyki koksowe, palniki gazowe i inne nieelektryczne urządzenia gospodarstwa domowego, ich części, z żeliwa lub stali:	60,5

Powiat / grupy towarów wg klasyfikacji CN (poziom klas)	Wartość eksportu
PRZEWORSKI	**8 023,2**
Części lokomotyw szynowych lub taboru kolejowego:	3 504,2
Artykuły budowlane z tworzyw sztucznych, gdzie indziej niewymienione ani niewłączone	3 380,9
Konstrukcje (z wył. poz. 9406) i części konstr. z aluminium; płyty, pręty, kątowniki, kształtowniki, profile, rury itp. z aluminium, stosowane w konstrukcjach:	690,6
Płyty, arkusze, folie, taśmy i pasy z tworzyw sztucznych niekomórkowych, niewzmocnionych, nielaminowanych ani niepołączonych z innymi materiałami:	382,4
Artykuły z tworzyw sztucznych oraz materiałów objętych poz. od 3901 do 3914, gdzie indziej niewymienione:	65,0
ROPCZYCKO-SĘDZISZOWSKI	**4 397,8**
Wyroby stolarskie i ciesielskie dla budownictwa, z drewna, włącznie z drewnianymi płytami komórkowymi, połączonymi płytami parkietowymi, dachówkami i gontami:	1 742,7
Worki i torby, w rodzaju stosowanych do pakowania towarów:	957,8
Mięso ze świń świeże, schłodzone lub zamrożone:	691,8
Chleb, bułki, pieczywo cukiernicze, ciasta i ciastka i inne wyroby piekarnicze, nawet zawierające kakao, opłatki, puste kapsułki farmac., wafle, papier ryżowy:	646,8
Mięso z bydła, świeże lub schłodzone	358,6
RZESZOWSKI	**76 642,0**
Węgiel; brykiety, brykietki i podobne paliwa stałe wytwarzane z węgla:	55 878,8
Części i akcesoria do pojazdów samochodowych objętych pozycjami od 8701 do 8705:	12 977,5
Wkręty, śruby, nakrętki, wkręty do podkładów, haki gwintowane, nity, zawleczki, podkładki (również sprężyste) itp. z żeliwa lub stali	3 401,0
Środki owadobójcze, gryzonio-, grzybo-, chwastobójcze, opóźniające kiełkowanie, regulatory wzrostu roślin, środki odkażające itp. produkty do sprzed. detal.	2 302,7
Aparatura do telefonii i telegrafii przewodowej oraz aparatura telekomunikacyjna do systemów przewodowych na prąd nośny lub cyfrowych, elektryczna; wideofony:	2 082,0
SANOCKI	**44 492,7**
Przewody, rury, węże, z gumy innej niż ebonit, nawet z wyposażeniem (np. złącza, kolanka, kołnierze):	18 176,3
Artykuły z gumy innej niż ebonit, gdzie indziej niewymienione:	14 574,0
Wyroby stolarskie i ciesielskie dla budownictwa, z drewna, włącznie z drewnianymi płytami komórkowymi, połączonymi płytami parkietowymi, dachówkami i gontami:	7 707,8
Wanny, prysznice, zlewy, umywalki, bidety, miski klozetowe, sedesy i pokrywy, spłuczki ustępowe i podobne artykuły sanitarne, z tworzyw sztucznych:	2 098,5
Obuwie o podeszwach zewnętrznych z gumy, tworzyw sztucznych, skóry wyprawionej lub skóry wtórnej i cholewkach za skóry wyprawionej:	1 936,1
STALOWOWOLSKI	**49 165,9**
Części i akcesoria do pojazdów samochodowych objętych pozycjami od 8701 do 8705:	26 418,3
Sztaby i pręty, kątowniki i kształtowniki z pozostałej stali stopowej; sztaby i pręty drążone ze stali stop. l. niestopowej, nadające się do celów wiertniczych:	10 059,1
Mięso ze świń świeże, schłodzone lub zamrożone:	4 736,9
Sztaby i pręty z żeliwa lub stali niestopowej, kute, walcowane, ciągnione, wyciskane na gorąco, z wyłączeniem skręconych po walcowaniu:	4 473,3
Artykuły z cementu, betonu lub ze sztucznego kamienia, nawet zbrojone:	3 478,3
STRZYŻOWSKI	**7 054,8**
Wyroby cukiernicze (włącznie z białą czekoladą), niezawierające kakao:	2 566,8
Drewno surowe, nawet pozbawione kory lub bieli albo zgrubnie obrobione:	2 101,0
Meble inne niż w pozycjach 9401 i 9402 i ich części:	1 138,8
Drewno opałowe - kłody, szczapy, gałęzie, itp.; drewno - wióry, kawałki; trociny, drewno odpadowe i ścinki, nawet aglom. w kłody, brykiety, granulki lub podob.:	974,1
Przetwory spożywcze, gdzie indziej niewymienione ani niewłączone	274,1
TARNOBRZESKI	**1 574,7**
Firanki, zasłony (włącznie z draperiami); lambrekiny okienne lub łóżkowe:	921,7
Podgrzewacze do wody i grzałki nurnikowe, elektr.; aparatura do ogrzewania, elektr.; urządzenia elektrotermiczne; oporowe elementy grzejne inne niż w poz. 8545:	438,8
Farby i pokosty na bazie polimerów syntetycznych i modyfikowanych polimerów naturalnych, w środowisku niewodnym; roztwory określone w uwadze 4 do działu 32:	214,0
Artykuły z żeliwa lub stali, gdzie indziej niewymienione:	0,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

9.4.10. Najważniejsze grupy importowanych towarów w podziale na powiaty w 2019 r. (w mln zł)

Powiat / grupy towarów wg klasyfikacji CN (poziom klas)	Wartość eksportu
BIESZCZADZKI	**66,6**
Drewno surowe, nawet pozbawione kory lub bieli albo zgrubnie obrobione:	30,8
Drewno przetarte lub strugane wzdłużnie, skrawane warstwami lub obwodowo, nawet strugane, szlifowane lub łączone stykowo, o grubości > 6 mm	17,7
Artykuły z drewna, pozostałe:	12,0
Drewno opałowe - kłody, szczapy, gałęzie, itp.; drewno - wióry, kawałki; trociny, drewno odpadowe i ścinki, nawet aglom. w kłody, brykiety, granulki lub podob.:	5,0
Organiczne środki powierzchniowo czynne (inne niż mydło); preparaty powierzchniowo czynne, preparaty do prania nawet zawierające mydło, inne niż z poz. 3401:	1,1
BRZOZOWSKI	**129,7**
Meble inne niż w pozycjach 9401 i 9402 i ich części:	72,2
Drewno przetarte lub strugane wzdłużnie, skrawane warstwami lub obwodowo, nawet strugane, szlifowane lub łączone stykowo, o grubości > 6 mm	23,3
Stelaże pod materace, art. pośc. wyposaż. w sprężyny lub wypchane, lub zaw. wew. dow. mat., lub wykon. z gumy lub z tworz. sztucz., komórkowych, nawet pokryte:	22,0
Artykuły z drewna, pozostałe:	6,6
Wyroby cukiernicze (włącznie z białą czekoladą), niezawierające kakao:	5,6
DĘBICKI	**637,6**
Cysterny, beczki, bębny, puszki, skrzynki, itp. (nie do sprężonego, skroplonego gazu), z żeliwa l stali, poj. < 300 l, nawet izol., b. urządz. mech. i termicz.:	164,6
Żywice aminowe, żywice fenolowe i poliuretany, w formach podstawowych:	162,3
Rowery dwukołowe i pozostałe rowery bezsilnikowe (włączając trzykołowe wózki-rowery dostawcze):	116,7
Przetwory spożywcze, gdzie indziej niewymienione ani niewłączone	100,2
Poliacetale, pozostałe polietery i żywice epoksydowe, w formach podst.; poliwęglany, żywice alkidowe, poliestry allilowe, pozostałe poliestry, w formach podst.:	93,8
JAROSŁAWSKI	**218,4**
Balony, butelki, dzbany, fiolki itp. pojem., ze szkła, do transp. l. pakowania towarów; słoje szklane na przetwory; korki, przykrywki i inne zamknięcia ze szkła	98,4
Maszyny do montażu żarówek i pozostałych lamp elektr., elektronowych lub fotogr. lamp błyskowych, w obudowach szklanych; masz. do wyr. lub obr. na gorąco szkła:	44,9
Konstrukcje (b. poz. 9406) i części konstr. z żeliwa l. stali; płyty, pręty, kątowniki, kształtowniki, profile, rury itp., stos. w konstr. z żeliwa l. stali:	35,9
Odzież używana i inne artykuły używane	19,8
Owoce cytrusowe, świeże lub suszone:	19,3
JASIELSKI	**445,8**
Wyroby stolarskie i ciesielskie dla budownictwa, z drewna, włącznie z drewnianymi płytami komórkowymi, połączonymi płytami parkietowymi, dachówkami i gontami:	132,4
Włókna optyczne i ich wiązki, kable światłowodowe inne niż w poz. 8544, arkusze i płyty z mater. polaryz., soczewki, pryzmaty, zwierciadła, nieoprawione:	107,2
Pokrycia podłogowe z tw. sztucz., nawet samoprzylepne, w rolkach l. w postaci płytek; pokrycia ścienne l. sufitowe, z tw. sztucz., określone w uw. 9 do dz. 39	101,4
Wazelina; parafina, gacz parafinowy, woski: mikrokrystaliczny, ozokeryt, montan, torfowy, pozostałe woski mineralne i podobne produkty, nawet barwione	55,1
Krany, kurki, zawory i podobna armatura do rur, płaszczy kotłów, zbiorników, kadzi lub podobnych, włączając zawory redukcyjne i sterowane termostatycznie:	49,7
KOLBUSZOWSKI	**201,9**
Meble inne niż w pozycjach 9401 i 9402 i ich części:	131,3
Gazy ziemne i pozostałe węglowodory gazowe:	40,7
Owoce i orzechy, niegotowane lub gotowane na parze lub w wodzie, zamrożone, nawet zawierające dodatek cukru lub innego środka słodzącego	10,4
Rury i przewody rurowe oraz łączniki rur lub przewodów rurowych (np. złączki nakrętne, kolanka, tuleje), z niklu:	10,0
Konstrukcje (b. poz. 9406) i części konstr. z żeliwa l. stali; płyty, pręty, kątowniki, kształtowniki, profile, rury itp., stos. w konstr. z żeliwa l. stali:	9,5
KROŚNIEŃSKI	**87,3**
Meble inne niż w pozycjach 9401 i 9402 i ich części:	27,9
Wyroby ze szkła, w rodzaju stos. do celów stołowych, kuchennych, toaletowych, biurowych, dekoracji wnętrz l. podobnych celów (inne niż te z poz. 7010 lub 7018):	18,5
Włókna szklane (włącznie z watą szklaną) oraz artykuły z nich (na przykład przędza, tkaniny):	14,6

Powiat / grupy towarów wg klasyfikacji CN (poziom klas)	Wartość eksportu
Obrabiarki do drewna, korka, kości, ebonitu, twardych tworzyw sztucznych lub podobnych twardych materiałów:	13,6
Świece, cienkie świece i podobne	12,7
LESKI	**6,9**
Artykuły z drewna, pozostałe:	4,1
Drewno opałowe - kłody, szczapy, gałęzie, itp.; drewno - wióry, kawałki; trociny, drewno odpadowe i ścinki, nawet aglom. w kłody, brykiety, granulki lub podob.:	1,5
Odzież używana i inne artykuły używane	0,8
Węgiel drzewny (włączając węgiel z łupin lub orzechów), nawet aglomerowany:	0,6
Ciągniki (inne niż ciągniki objęte pozycją 8709):	0,1
LEŻAJSKI	**263,1**
Poliacetale, pozostałe polietery i żywice epoksydowe, w formach podst.; poliwęglany, żywice alkidowe, poliestry allilowe, pozostałe poliestry, w formach podst.:	157,0
Kwasy karboksylowe z dodatkową tlenową grupą funkcyjną oraz ich bezwodniki, halogenki, nadtlenki i nadtlenokwasy; ich pochodne:	35,7
Środki owadobójcze, gryzonio-, grzybo-, chwastobójcze, opóźniające kiełkowanie, regulatory wzrostu roślin, środki odkażające itp. produkty do sprzed. detal.	28,7
Konstrukcje (b. poz. 9406) i części konstr. z żeliwa l. stali; płyty, pręty, kątowniki, kształtowniki, profile, rury itp., stos. w konstr. z żeliwa l. stali:	22,0
Części i akces. do maszyn obj. poz. od 8456 do 8465, włącz. głowice gwinciarskie masz., podzielnice, uchwyty do narzędzi wszelkich typów do obróbki ręcznej:	19,8
LUBACZOWSKI	**73,1**
Meble inne niż w pozycjach 9401 i 9402 i ich części:	50,3
Tytoń nieprzetworzony; odpady tytoniowe:	14,1
Maszyny i urządzenia mechaniczne do wykonywania funkcji specjalnych, niewymienione ani niewłączone gdzie indziej w dziale 84:	4,3
Meble do siedzenia (bez objętych pozycją 9402), nawet przekształcalne w miejsca do spania, oraz ich części:	2,4
Silniki elektryczne i prądnice (z wyłączeniem zespołów prądotwórczych):	2,0
ŁAŃCUCKI	**464,7**
Świece, cienkie świece i podobne	250,6
Wkręty, śruby, nakrętki, wkręty do podkładów, haki gwintowane, nity, zawleczki, podkładki (również sprężyste) itp. z żeliwa lub stali	61,6
Aparatura odbiorcza dla telewizji, nawet zawierająca odbiorniki radiowe lub aparat. do zapisu lub odtwarzania dźwięku lub obrazu; monitory i projektory wideo:	58,6
Konstrukcje (b. poz. 9406) i części konstr. z żeliwa l. stali; płyty, pręty, kątowniki, kształtowniki, profile, rury itp., stos. w konstr. z żeliwa l. stali:	53,0
Zmywarki do naczyń; urządzenia do czyszczenia, suszenia, napełniania, zamykania, etykietowania butelek lub innych pojemników; urządzenia do gazowania napojów:	40,9
M. KROSNO	**1 478,7**
Części towarów objętych pozycją 8801 lub 8802:	553,2
Meble do siedzenia (bez objętych pozycją 9402), nawet przekształcalne w miejsca do spania, oraz ich części:	400,6
Meble inne niż w pozycjach 9401 i 9402 i ich części:	288,3
Wyroby ze szkła, w rodzaju stos. do celów stołowych, kuchennych, toaletowych, biurowych, dekoracji wnętrz l. podobnych celów (inne niż te z poz. 7010 lub 7018):	156,7
Artykuły z tworzyw sztucznych oraz materiałów objętych poz. od 3901 do 3914, gdzie indziej niewymienione:	79,9
M. PRZEMYŚL	**231,9**
Płyta pilśniowa, z drewna lub pozostałych zdrewniałych materiałów, nawet związana za pomocą żywic lub innych substancji organicznych:	74,1
Preparaty do upiększania i malowania oraz preparaty do pielęgnacji skóry (z wyjątkiem leków), włącznie z preparatami do opalania, do manicure i pedicure:	67,1
Artykuły budowlane z tworzyw sztucznych, gdzie indziej niewymienione ani niewłączone	39,8
Owoce i orzechy, niegotowane lub gotowane na parze lub w wodzie, zamrożone, nawet zawierające dodatek cukru lub innego środka słodzącego	27,3
Żelazostopy:	23,7
M. RZESZÓW	**5 267,6**
Silniki turboodrzutowe, turbośmigłowe oraz inne turbiny gazowe:	3 495,7
Wały napęd. i korby; obudowy łożysk i łożyska ślizg.; mech. i przekł. zębate; skrzynie przekł. i pozost. ukł. zmieniające prędkość; koła zamach.; sprzęgła itp.:	730,8
Leki (z wyłącz. wyr. z poz. 3002, 3005 l. 3006) złożone z prod. zmieszanych l. nie, do celów profilaktycznych l. terapeut. , w opak. l. do sprzed. detalicznej:	530,8
Zespoły prądotwórcze oraz przetwornice jednotwornikowe:	279,4
Mięso i podroby jadalne, z drobiu objętego pozycja 0105, świeże, schłodzone lub zamrożone	230,8

Powiat / grupy towarów wg klasyfikacji CN (poziom klas)	Wartość eksportu
M. TARNOBRZEG	**205,8**
Szkło bezpieczne, złożone ze szkła hartowanego (temperowanego) lub warstwowego:	81,5
Nawozy mineralne lub chemiczne zawierające dwa lub trzy z pierwiastków: azot, fosfor, potas; towary działu 31 w postaciach, lub w opakowaniach o m. =< 10 kg:	60,7
Siarka wszelkich rodzajów, z wyjątkiem siarki sublimowanej, strąconej i koloidalnej:	29,4
Konstrukcje (b. poz. 9406) i części konstr. z żeliwa l. stali; płyty, pręty, kątowniki, kształtowniki, profile, rury itp., stos. w konstr. z żeliwa l. stali:	19,4
Jabłka, gruszki i pigwy, świeże	14,9
MIELECKI	**2 456,5**
Części i akcesoria do pojazdów samochodowych objętych pozycjami od 8701 do 8705:	868,6
Części towarów objętych pozycją 8801 lub 8802:	569,2
Lody śmietankowe i pozostałe lody jadalne, nawet zawierające kakao:	370,9
Maszyny do automat. przetw. danych, urządz. do nich; czytniki magnet. l. opt., masz. do zapis. zakod. danych na nośn., masz. do przetw. tych danych, ginw.	324,2
Statki powietrzne z napędem (np. śmigłowce, samoloty); statki kosmiczne (włączając sztuczne satelity) oraz stacje orbitalne i pojazdy nośne statków kosmicznych:	323,5
NIŻAŃSKI	**118,9**
Artykuły z drewna, pozostałe:	49,6
Wyroby stolarskie i ciesielskie dla budownictwa, z drewna, włącznie z drewnianymi płytami komórkowymi, połączonymi płytami parkietowymi, dachówkami i gontami:	28,5
Wyroby koszykarskie, wikliniarskie i pozostałe wyroby z materiałów do wyplatania lub wykonane z materiałów objętych pozycją 4601; wyroby z luffy	26,8
Artykuły budowlane z tworzyw sztucznych, gdzie indziej niewymienione ani niewłączone	8,0
Plecionki itp. nawet złożone w pasma; materiał do wyplatania, plecionki, połącz. w równoległe pasma l. tkane, w postaci arkuszy, nawet w postaci gotowych wyr.:	6,0
PRZEMYSKI	**65,3**
Obuwie o podeszwach zewnętrznych z gumy, tworzyw sztucznych, skóry wyprawionej lub skóry wtórnej i cholewkach z materiałów włókienniczych	17,5
Obuwie o podeszwach zewnętrznych z gumy, tworzyw sztucznych, skóry wyprawionej lub skóry wtórnej i cholewkach za skóry wyprawionej:	12,7
Samochody i pozost. pojazdy siln. przeznaczone do przewozu osób (inne niż obj. poz. 8702), włącznie z samochodami osobowo-towarowymi i wyścigowymi:	12,1
Obuwie z podeszwami zewnętrznymi i cholewkami z gumy lub tworzyw sztucznych, pozostałe:	12,0
Jabłka, gruszki i pigwy, świeże	11,0
PRZEWORSKI	**456,2**
Soki owocowe (włączając moszcz winogronowy), warzywne niesfermentowane, niezawierające dodatku alkoholu, nawet z dodatkiem cukru lub innej substancji słodzącej:	211,0
Części lokomotyw szynowych lub taboru kolejowego:	149,6
Przyczepy i naczepy; pozostałe pojazdy bez napędu mechanicznego; ich części:	50,8
Maszyny, instalacje przem. lub lab. (z wył. urządz. z poz. 8514), do temp. obróbki mat.; urządz. do podgrzewania wody, przepływowe lub pojem., nieelektryczne:	23,9
Polimery etylenu, w formach podstawowych:	20,9
ROPCZYCKO-SĘDZISZOWSKI	**1 064,7**
Silniki turboodrzutowe, turbośmigłowe oraz inne turbiny gazowe:	372,0
Urządzenia mech. do rozrzucania, rozpraszania lub rozpylania cieczy lub proszków; gaśnice; pistolety natryskowe; maszyny wytwarzające strumień pary lub piasku:	242,6
Wały napęd. i korby; obudowy łożysk i łożyska ślizg.; mech. i przekł. zębate; skrzynie przekł. i pozost. ukł. zmieniające prędkość; koła zamach.; sprzęgła itp.:	229,1
Części nadające się do stosowania wyłącznie lub głównie do silników objętych pozycją 8407 lub 8408:	160,1
Aparatura do sygnalizacji dźwiękowej lub wzrokowej, elektryczna, inna niż objęta pozycją 8512 lub 8530:	60,9
RZESZOWSKI	**6 047,1**
Silniki turboodrzutowe, turbośmigłowe oraz inne turbiny gazowe:	3 224,5
Pompy powietrzne lub próżniowe, sprężarki i wentylatory powietrza lub innych gazów; okapy wentylacyjne lub recyrkulacyjne z wentylatorem, nawet z filtrami:	2 010,1
Części i akcesoria do pojazdów samochodowych objętych pozycjami od 8701 do 8705:	369,7
Statki powietrzne z napędem (np. śmigłowce, samoloty); statki kosmiczne (włączając sztuczne satelity) oraz stacje orbitalne i pojazdy nośne statków kosmicznych:	331,2
Drut izolowany, kable oraz pozostałe izolowane przewody elektr.; przewody z włókien opt., nawet połączone z przewodnikami prądu elektr. lub wyposaż. w złączki:	111,6
SANOCKI	**1 037,2**
Artykuły z gumy innej niż ebonit, gdzie indziej niewymienione:	352,2
Przewody, rury, węże, z gumy innej niż ebonit, nawet z wyposażeniem (np. złącza, kolanka, kołnierze):	349,1

Powiat / grupy towarów wg klasyfikacji CN (poziom klas)	Wartość eksportu
Przyczepy i naczepy; pozostałe pojazdy bez napędu mechanicznego; ich części:	171,9
Pompy powietrzne lub próżniowe, sprężarki i wentylatory powietrza lub innych gazów; okapy wentylacyjne lub recyrkulacyjne z wentylatorem, nawet z filtrami:	107,3
Samochody i pozost. pojazdy siln. przeznaczone do przewozu osób (inne niż obj. poz. 8702), włącznie z samochodami osobowo-towarowymi i wyścigowymi:	56,7
STALOWOWOLSKI	**2 666,8**
Części i akcesoria do pojazdów samochodowych objętych pozycjami od 8701 do 8705:	1 754,6
Artykuły z aluminium, oprócz wymienionych w pozycjach od 7601 do 76152000:	445,4
Spycharki czołowe, spycharki skośne, równiarki, niwelatory, zgarniarki, koparki, czerparki, ładowarki, podbijarki mechaniczne i walce drogowe, samobieżne:	185,8
Samochody i pozost. pojazdy siln. przeznaczone do przewozu osób (inne niż obj. poz. 8702), włącznie z samochodami osobowo-towarowymi i wyścigowymi:	142,1
Odpady i złom met. szlach. lub met. platerowanych met. szlach.; inne odpady zaw. met. szlach. lub zw. met. szlach., w rodzaju stos. do odzyskiwania met. szlach.	138,9
STRZYŻOWSKI	**123,9**
Meble inne niż w pozycjach 9401 i 9402 i ich części:	83,8
Drewno kształtowane w sposób ciągły wzdłuż dowolnej krawędzi, końców lub powierzchni, nawet strugane, szlifowane lub łączone stykowo:	27,2
Maszyny do przem. przygotowania lub prod. żywności, napojów, inne niż masz. do otrzymywania tłuszczów, olejów zwierzęcych lub rośl.; ginw. w dziale 84:	4,8
Wyroby cukiernicze (włącznie z białą czekoladą), niezawierające kakao:	4,4
Meble do siedzenia (bez objętych pozycją 9402), nawet przekształcalne w miejsca do spania, oraz ich części:	3,7
TARNOBRZESKI	**1 546,0**
Części nadające się do stosowania wyłącznie lub głównie do silników objętych pozycją 8407 lub 8408:	1 070,2
Sztaby, pręty, kształtowniki i druty, z cyny	295,2
Cyna nieobrobiona plastycznie:	108,0
Artykuły z żeliwa lub stali, gdzie indziej niewymienione:	40,1
Artykuły z ołowiu pozostałe:	32,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

9.4.11. Najważniejsze grupy towarów importowane z Ukrainy w podziale na powiaty w 2019 r. (w tys. zł)

Powiat / grupy towarów wg klasyfikacji CN (poziom klas)	Wartość importu
BIESZCZADZKI	**757,1**
Obręcze drewn.; żerdzie; pale, paliki i kołki z drewna nieprzetarte wzdłużnie; tyczki nieobrobione, nadające się do produkcji lasek, parasoli itp.; wióry itp.:	367,8
Plecionki itp. nawet złożone w pasma; materiał do wyplatania, plecionki, połącz. w równoległe pasma l. tkane, w postaci arkuszy, nawet w postaci gotowych wyr.:	283,1
Drewno opałowe - kłody, szczapy, gałęzie, itp.; drewno - wióry, kawałki; trociny, drewno odpadowe i ścinki, nawet aglom. w kłody, brykiety, granulki lub podob.:	76,3
Beczki, baryłki, kadzie, cebry i pozostałe wyroby bednarskie oraz ich części, z drewna, włącznie z klepkami	16,2
Urządzenia rolnicze, ogrodnicze, leśne, drobiarskie, lub pszczelarskie, włącz. kiełkowniki wyposaż. w urządz. mech. lub cieplne; inkubatory i wylęgarnie drobiu:	13,7
BRZOZOWSKI	**6 349,6**
Arkusze na forniry, sklejkę l. podobne drew. warstwowe i in., przetarte wzdłuż, skrawane, nawet strug., szlifow., łączone na dług. l. styk., o grub. <= 6 mm:	6 349,6
DĘBICKI	**5 772,3**
Papier, tekt., wata celul. i wstęgi z włók. celul., pocięte do wym. l. kształtu; in. art. z masy pap., pap., tekt., waty celul. l. wstęg z włók. celul. ginw.:	2 763,0
Olej sojowy i jego frakcje, nawet rafinowane, ale niemodyfikowane chemicznie:	1 016,5
Naczynia stołowe i kuchenne, pozostałe artykuły gospodarstwa domowego i artykuły toaletowe, z tworzyw sztucznych:	987,1
Przesyłki pocztowe i kurierskie	699,2
Arkusze na forniry, sklejkę l. podobne drew. warstwowe i in., przetarte wzdłuż, skrawane, nawet strug., szlifow., łączone na dług. l. styk., o grub. <= 6 mm:	306,5
JAROSŁAWSKI	**12 996,1**
Jelita, pęcherze i żołądki zwierząt (z wyjątkiem rybich), całe i w kawałkach, świeże, schłodzone, zamrożone, solone, w solance, suszone lub wędzone	8 959,2

Powiat / grupy towarów wg klasyfikacji CN (poziom klas)	Wartość importu
Skrzynie, pudła, klatki, bębny itp. opak. z drewna; bębny do kabli z drewna; palety i inne platformy załadun., z drewna; nadstawki do palet płaskich, z drewna:	1 495,3
Papier i tektura, niepowleczone, w zwojach lub arkuszach, niepoddane dalszej obróbce lub przetwarzaniu w inny sposób niż wymieniony w uwadze 3 do tego działu:	1 282,1
Słód nawet palony:	797,2
Drewno opałowe - kłody, szczapy, gałęzie, itp.; drewno - wióry, kawałki; trociny, drewno odpadowe i ścinki, nawet aglom. w kłody, brykiety, granulki lub podob.:	462,4
JASIELSKI	**23 799,4**
Arkusze na forniry, sklejkę l. podobne drew. warstwowe i in., przetarte wzdłuż, skrawane, nawet strug., szlifow., łączone na dług. l. styk., o grub. <= 6 mm:	8 544,7
Drewno przetarte lub strugane wzdłużnie, skrawane warstwami lub obwodowo, nawet strugane, szlifowane lub łączone stykowo, o grubości > 6 mm	6 970,0
Olej słonecznikowy, z krokosza balwierskiego i bawełniany oraz ich frakcje, nawet rafinowane, ale niemodyfikowane chemicznie:	5 722,3
Olej rzepakowy, rzepikowy lub gorczycowy oraz ich frakcje, nawet rafinowane, ale niemodyfikowane chemicznie:	1 374,6
Balony, butelki, dzbany, fiolki itp. pojem., ze szkła, do transp. l. pakowania towarów; słoje szklane na przetwory; korki, przykrywki i inne zamknięcia ze szkła	1 187,7
KOLBUSZOWSKI	**274,0**
Drewno kształtowane w sposób ciągły wzdłuż dowolnej krawędzi, końców lub powierzchni, nawet strugane, szlifowane lub łączone stykowo:	98,8
Granit, porfir, bazalt, piaskowiec, kamienie pomnikowe lub budowlane, nawet wstępnie obrobione lub pocięte, przez piłowanie lub inaczej, na bloki lub płyty:	89,6
Warzywa strączkowe, suszone, łuskane, nawet bez skórki lub dzielone	85,5
KROŚNIEŃSKI	**608,9**
Wirówki, włączając suszarki wirówkowe; urządzenia i aparatura do filtrowania lub oczyszczania cieczy lub gazów:	333,0
Maszyny, instalacje przem. lub lab. (z wył. urządz. z poz. 8514), do temp. obróbki mat.; urządz. do podgrzewania wody, przepływowe lub pojem., nieelektryczne:	108,3
Wyroby ze szkła, w rodzaju stos. do celów stołowych, kuchennych, toaletowych, biurowych, dekoracji wnętrz l. podobnych celów (inne niż te z poz. 7010 lub 7018):	63,6
Urządzenia mech. do rozrzucania, rozpraszania lub rozpylania cieczy lub proszków; gaśnice; pistolety natryskowe; maszyny wytwarzające strumień pary lub piasku:	57,2
Urządzenia rolnicze, ogrodnicze, leśne, drobiarskie, lub pszczelarskie, włącz. kiełkowniki wyposaż. w urządz. mech. lub cieplne; inkubatory i wylęgarnie drobiu:	46,8
LESKI	**570,7**
Węgiel drzewny (włączając węgiel z łupin lub orzechów), nawet aglomerowany:	570,7
LEŻAJSKI	**1 114,2**
Obręcze drewn.; żerdzie; pale, paliki i kołki z drewna nieprzetarte wzdłużnie; tyczki nieobrobione, nadające się do produkcji lasek, parasoli itp.; wióry itp.:	299,4
Drut z żeliwa lub ze stali niestopowej:	250,5
Chleb, bułki, pieczywo cukiernicze, ciasta i ciastka i inne wyroby piekarnicze, nawet zawierające kakao, opłatki, puste kapsułki farmac., wafle, papier ryżowy:	204,6
Plecionki itp. nawet złożone w pasma; materiał do wyplatania, plecionki, połącz. w równoległe pasma l. tkane, w postaci arkuszy, nawet w postaci gotowych wyr.:	192,8
Artykuły do transportu lub pakowania towarów, z tworzyw sztucznych; korki, pokrywki, kapsle i pozostałe zamknięcia z tworzyw sztucznych:	166,9
LUBACZOWSKI	**268,0**
Elementy wielościenne izolacyjne ze szkła:	268,0
ŁAŃCUCKI	**5 673,1**
Naczynia stołowe i kuchenne, pozostałe artykuły gospodarstwa domowego i artykuły toaletowe, z tworzyw sztucznych:	2 023,5
Wazelina; parafina, gacz parafinowy, woski: mikrokrystaliczny, ozokeryt, montan, torfowy, pozostałe woski mineralne i podobne produkty, nawet barwione	1 867,3
Drut z żeliwa lub ze stali niestopowej:	1 615,5
Artykuły do transportu lub pakowania towarów, z tworzyw sztucznych; korki, pokrywki, kapsle i pozostałe zamknięcia z tworzyw sztucznych:	85,1
Drewno przetarte lub strugane wzdłużnie, skrawane warstwami lub obwodowo, nawet strugane, szlifowane lub łączone stykowo, o grubości > 6 mm	81,7
M. KROSNO	**49 089,8**
Wyroby walcowane płaskie z żeliwa lub stali niestopowej, o szerokości 600 mm lub większej, walcowane na zimno, nieplaterowane, niepowleczone lub niepokryte:	23 549,9
Meble inne niż w pozycjach 9401 i 9402 i ich części:	18 332,5
Meble do siedzenia (bez objętych pozycją 9402), nawet przekształcalne w miejsca do spania, oraz ich części:	2 844,1
Kukurydza:	2 494,9

Powiat / grupy towarów wg klasyfikacji CN (poziom klas)	Wartość importu
Wyroby walcowane płaskie ż żeliwa lub stali niestopowej, o szerokości 600 mm lub większej, platerowane, powleczone lub pokryte:	1 868,4
M. PRZEMYŚL	**35 861,3**
Rury, przewody rurowe i profile drążone, bez szwu, z żeliwa lub stali:	23 635,2
Owoce i orzechy, niegotowane lub gotowane na parze lub w wodzie, zamrożone, nawet zawierające dodatek cukru lub innego środka słodzącego	4 323,8
Ogórki i korniszony, świeże lub schłodzone:	4 001,5
Płyta pilśniowa, z drewna lub pozostałych zdrewniałych materiałów, nawet związana za pomocą żywic lub innych substancji organicznych:	2 295,8
Płyta wiórowa itp.(płyta o wiórach zorientowanych OSB) i płyta płatkowa, z drewna lub innych materiałów zdrewniałych, nawet aglomerowane organ. substancjami:	1 605,0
M. RZESZÓW	**61 644,1**
Produkty pochodzenia roślinnego, gdzie indziej niewymienione ani niewłączone:	37 397,2
Płyty, arkusze, folie, taśmy i pasy, z tworzyw sztucznych inne niż objęte poz.3920:	7 584,8
Skrzynie, pudła, klatki, bębny itp. opak. z drewna; bębny do kabli z drewna; palety i inne platformy załadun., z drewna; nadstawki do palet płaskich, z drewna:	6 803,2
Arkusze na forniry, sklejkę l. podobne drew. warstwowe i in., przetarte wzdłuż, skrawane, nawet strug., szlifow., łączone na dług. l. styk., o grub. <= 6 mm:	5 106,3
Cement portlandzki, cement glinowy, cement żużlowy, cement anhydrytowy i podobne cementy hydrauliczne, nawet barwione lub w postaci klinkieru:	4 752,7
M. TARNOBRZEG	**1 209,4**
Nawozy mineralne lub chemiczne, azotowe:	1 170,0
Piece, kuchnie, ruszty, kuchenki, rożna, piecyki koksowe, palniki gazowe i inne nieelektryczne urządzenia gospodarstwa domowego, ich części, z żeliwa lub stali:	28,8
Drewno opałowe - kłody, szczapy, gałęzie, itp.; drewno - wióry, kawałki; trociny, drewno odpadowe i ścinki, nawet aglom. w kłody, brykiety, granulki lub podob.:	10,6
MIELECKI	**51 199,4**
Produkty pochodzenia roślinnego, gdzie indziej niewymienione ani niewłączone:	38 889,4
Ołów nieobrobiony plastycznie:	4 101,9
Drewno opałowe - kłody, szczapy, gałęzie, itp.; drewno - wióry, kawałki; trociny, drewno odpadowe i ścinki, nawet aglom. w kłody, brykiety, granulki lub podob.:	3 081,7
Kartony itp. pojemn. do pakow., z pap., tektury, waty l. wstęg z włók. celul.; segregatory itp. art., z pap. lub tektury, stos. w biurach, sklepach itp.:.	2 658,2
Płyta wiórowa itp.(płyta o wiórach zorientowanych OSB) i płyta płatkowa, z drewna lub innych materiałów zdrewniałych, nawet aglomerowane organ. substancjami:	2 468,2
NIŻAŃSKI	**10 132,3**
Wyroby stolarskie i ciesielskie dla budownictwa, z drewna, włącznie z drewnianymi płytami komórkowymi, połączonymi płytami parkietowymi, dachówkami i gontami:	5 032,1
Plecionki itp. nawet złożone w pasma; materiał do wyplatania, plecionki, połącz. w równoległe pasma l. tkane, w postaci arkuszy, nawet w postaci gotowych wyr.:	2 346,1
Artykuły z cementu, betonu lub ze sztucznego kamienia, nawet zbrojone:	1 136,2
Artykuły budowlane z tworzyw sztucznych, gdzie indziej niewymienione ani niewłączone	899,7
Obręcze drewn.; żerdzie; pale, paliki i kołki z drewna nieprzetarte wzdłużnie; tyczki nieobrobione, nadające się do produkcji lasek, parasoli itp.; wióry itp.:	718,2
PRZEMYSKI	**2 154,8**
Kartony itp. pojemn. do pakow., z pap., tektury, waty l. wstęg z włók. celul.; segregatory itp. art., z pap. lub tektury, stos. w biurach, sklepach itp.:.	948,4
Rośliny i części roślin (włącz. z nasion., owoc.), w rodz. stos. w perfum., farmac. l. do celów owadobój., św. schł., zamr. l. susz., krojone, krusz. lub prosz.	345,4
Maszyny, instalacje przem. lub lab. (z wył. urządz. z poz. 8514), do temp. obróbki mat.; urządz. do podgrzewania wody, przepływowe lub pojem., nieelektryczne:	343,1
Krew ludzka; krew zwierzęca preparowana, frakcje krwi, modyfikowane produkty immunologiczne, hodowle mikroorganizmów, szczepionki toksyny, itp.:.	274,6
Skóry inne niż bydlęce, ze zw. jednokopytnych i owcze, garbowane lub "crust", bez wełny lub odwłoszone, nawet dwojone, ale niewyprawione inaczej:	243,3
PRZEWORSKI	**3 664,5**
Rury, przewody i węże oraz ich wyposażenie (np. złącza, kolanka, kołnierze) z tworzyw sztuczne:	1 156,5
Ogórki i korniszony, świeże lub schłodzone:	1 029,1
Elementy wielościenne izolacyjne ze szkła:	564,6
Kapusta, kalafiory, kalarepa, kapusta włoska i podobne jadalne warzywa kapustne, świeże lub schłodzone	511,7
Melony (włącznie z arbuzami) i papaje, świeże:	402,6

Powiat / grupy towarów wg klasyfikacji CN (poziom klas)	Wartość importu
ROPCZYCKO-SĘDZISZOWSKI	**7 511,8**
Wyroby walcowane płaskie z żeliwa lub stali niestopowej, o szerokości 600 mm lub większej, walcowane na zimno, nieplaterowane, niepowleczone lub niepokryte:	2 431,9
Drewno przetarte lub strugane wzdłużnie, skrawane warstwami lub obwodowo, nawet strugane, szlifowane lub łączone stykowo, o grubości > 6 mm	2 066,2
Kwasy nieorganiczne i nieorganiczne związki tlenowe niemetali inne niż w pozycjach od 2806 do 28100090	1 664,5
Wyroby walcowane płaskie ż żeliwa lub stali niestopowej, o szerokości 600 mm lub większej, platerowane, powleczone lub pokryte:	880,7
Worki i torby, w rodzaju stosowanych do pakowania towarów:	468,5
RZESZOWSKI	**10 892,6**
Wyroby stolarskie i ciesielskie dla budownictwa, z drewna, włącznie z drewnianymi płytami komórkowymi, połączonymi płytami parkietowymi, dachówkami i gontami:	3 304,3
Sztaby i pręty, walcowane na gorąco, w nieregularnie zwijanych kręgach, z żeliwa lub stali niestopowej:	3 133,6
Drożdże (aktywne lub nieaktywne); pozostałe mikroorganizmy jednokomórkowe, martwe (z wyłączeniem szczepionek objętych pozycją 3002); gotowe proszki do pieczenia	2 822,1
Drewno przetarte lub strugane wzdłużnie, skrawane warstwami lub obwodowo, nawet strugane, szlifowane lub łączone stykowo, o grubości > 6 mm	1 119,3
Margaryna; jadalne wyroby z tłuszczów lub ol. zwierzęcych lub roślinnych, lub z ich frakcji, inne niż jadalne tłuszcze i oleje, lub ich frakcje z poz. 1516:	513,2
SANOCKI	**47 290,8**
Pozostałe gliny (z wyjątkiem iłów porowatych objętych pozycją 6806), andaluzyt, cyjanit i sylimanit, nawet kalcynowane; mullit; ziemie szamotowe i dynasowe:	32 625,3
Drewno przetarte lub strugane wzdłużnie, skrawane warstwami lub obwodowo, nawet strugane, szlifowane lub łączone stykowo, o grubości > 6 mm	6 263,1
Arkusze na forniry, sklejkę l. podobne drew. warstwowe i in., przetarte wzdłuż, skrawane, nawet strug., szlifow., łączone na dług. l. styk., o grub. <= 6 mm:	4 383,0
Sklejka, płyty fornirowane i podobne drewno warstwowe:	2 037,2
Węgiel drzewny (włączając węgiel z łupin lub orzechów), nawet aglomerowany:	1 982,2
STALOWOWOLSKI	**40 273,0**
Pozostałe gliny (z wyjątkiem iłów porowatych objętych pozycją 6806), andaluzyt, cyjanit i sylimanit, nawet kalcynowane; mullit; ziemie szamotowe i dynasowe:	22 457,3
Artykuły z żeliwa lub stali, gdzie indziej niewymienione:	7 528,9
Meble inne niż w pozycjach 9401 i 9402 i ich części:	4 801,8
Rury, przewody rurowe i profile drążone, ze szwem, z żeliwa lub stali (np.: otwartym szwem, spawane, nitowane itp.) o śr. zewn. przekr. koł. <=406,4mm:	2 748,0
Łączniki rur lub przewodów rurowych (na przykład złączki nakrętne, kolanka, tuleje), z żeliwa lub stali:	2 736,9
STRZYŻOWSKI	**6 437,9**
Płyta wiórowa itp.(płyta o wiórach zorientowanych OSB) i płyta płatkowa, z drewna lub innych materiałów zdrewniałych, nawet aglomerowane organ. substancjami:	4 443,3
Meble inne niż w pozycjach 9401 i 9402 i ich części:	1 773,7
Wyroby stolarskie i ciesielskie dla budownictwa, z drewna, włącznie z drewnianymi płytami komórkowymi, połączonymi płytami parkietowymi, dachówkami i gontami:	220,8
Artykuły z tworzyw sztucznych oraz materiałów objętych poz. od 3901 do 3914, gdzie indziej niewymienione:	0,0
TARNOBRZESKI	**2 667,7**
Drewno przetarte lub strugane wzdłużnie, skrawane warstwami lub obwodowo, nawet strugane, szlifowane lub łączone stykowo, o grubości > 6 mm	1 400,1
Ołów nieobrobiony plastycznie:	931,4
Cyna nieobrobiona plastycznie:	260,8
Drewno opałowe - kłody, szczapy, gałęzie, itp.; drewno - wióry, kawałki; trociny, drewno odpadowe i ścinki, nawet aglom. w kłody, brykiety, granulki lub podob.:	58,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centrum Analitycznego Administracji Celnej

9.4.12. Najważniejsze grupy towarów importowane ze Słowacji w podziale na powiaty w 2019 r. (w tys. zł)

Powiat / grupy towarów wg klasyfikacji CN (poziom klas)	Wartość eksportu
BRZOZOWSKI	**6 270,7**
Polimery propylenu lub innych alkenów, w formach podstawowych:	3 402,0
Oprawy, okucia itp. z met. nieszlach., do mebli, waliz itp.; uchwyty, kółka samonastawne z zamocowaniem, automat. urządzenia do zamyk. drzwi z met. nieszlach.	1 987,4
Drewno surowe, nawet pozbawione kory lub bieli albo zgrubnie obrobione:	881,3
DĘBICKI	**63 428,5**
Wyroby walcowane płaskie ż żeliwa lub stali niestopowej, o szerokości 600 mm lub większej, platerowane, powleczone lub pokryte:	44 172,5
Drut z żeliwa lub ze stali niestopowej:	17 513,4
Pozostałe gliny (z wyjątkiem iłów porowatych objętych pozycją 6806), andaluzyt, cyjanit i sylimanit, nawet kalcynowane; mullit; ziemie szamotowe i dynasowe:	1 015,8
Pap.toalet., wata, wstęgi z włók. celul., stos. w gosp. dom., do cel. sanit.; art. do użytku dom., sanit., szpit., odzież, z m. pap., waty, wstęg z włók. celul.	661,0
Odpady i złom żeliwa i stali; wlewki do przetopienia z żeliwa lub stali:	65,7
JAROSŁAWSKI	**700,0**
Artykuły z tworzyw sztucznych oraz materiałów objętych poz. od 3901 do 3914, gdzie indziej niewymienione:	688,7
Polimery etylenu, w formach podstawowych:	11,3
JASIELSKI	**11 464,7**
Drewno przetarte lub strugane wzdłużnie, skrawane warstwami lub obwodowo, nawet strugane, szlifowane lub łączone stykowo, o grubości > 6 mm	8 330,0
Polimery propylenu lub innych alkenów, w formach podstawowych:	2 905,9
Alkohol etylowy nieskażony o objętościowej mocy alkoholu 80 % obj. lub większej; alkohol etylowy i pozostałe wyroby alkoholowe, o dowolnej mocy, skażone:	209,4
Arkusze na forniry, sklejkę l. podobne drew. warstwowe i in., przetarte wzdłuż, skrawane, nawet strug., szlifow., łączone na dług. l. styk., o grub. <= 6 mm:	19,4
KOLBUSZOWSKI	**9 314,4**
Nawozy mineralne lub chemiczne, azotowe:	7 320,6
Margaryna; jadalne wyroby z tłuszczów lub ol. zwierzęcych lub roślinnych, lub z ich frakcji, inne niż jadalne tłuszcze i oleje, lub ich frakcje z poz. 1516:	1 479,3
Jęczmień	258,9
Kłódki i zamki, z met. nieszlach.; zamknięcia i okucia z zamkniętciami, zaw. zamki, z met. nieszlach.; klucze do dowolnych art. wyżej wymien., z met. nieszlach.:	149,5
Produkty pochodzenia roślinnego, gdzie indziej niewymienione ani niewłączone:	106,0
KROŚNIEŃSKI	**5 162,5**
Mięso ze świń świeże, schłodzone lub zamrożone:	5 020,9
Podroby jadalne z bydła, świń, owiec, kóz, koni, osłów, mułów i osłomułów, świeże, schłodzone lub zamrożone:	77,1
Mięso z bydła, świeże lub schłodzone	47,1
Tłuszcz ze świń bez chudego mięsa oraz tłuszcz drobiowy, niewytapiane l. inaczej wyekstrahowane, św., schłodz., zamr., solone, w solance, suszone lub wędzone:	13,7
Włókna szklane (włącznie z watą szklaną) oraz artykuły z nich (na przykład przędza, tkaniny):	3,7
LUBACZOWSKI	**70,6**
Maszyny druk. do druk. za pomocą czcionek, klisz, płyt, cylindrów obj. poz. 8442; maszyny druk. strumieniowe (inne niż w poz. 8471); maszyny pomoc. przy druk.:	70,6
ŁAŃCUCKI	**8 211,0**
Polimery propylenu lub innych alkenów, w formach podstawowych:	2 999,7
Polimery etylenu, w formach podstawowych:	2 678,4
Owoce świeże, inne niż wymienione w pozycjach od 0801 do 0809	1 484,3
Nasiona i owoce oleiste, z wyjątkiem: soi, orzeszków ziemnych, kopry, lnu, rzepaku, rzepiku, słonecznika, nawet łamane:	900,6
Płyty, arkusze, folie, taśmy i pasy z tworzyw sztucznych niekomórkowych, niewzmocnionych, nielaminowanych ani niepołączonych z innymi materiałami:	148,1
M. KROSNO	**13 709,4**
Drewno surowe, nawet pozbawione kory lub bieli albo zgrubnie obrobione:	5 602,2
Wyroby ze szkła, w rodzaju stos. do celów stołowych, kuchennych, toaletowych, biurowych, dekoracji wnętrz l. podobnych celów (inne niż te z poz. 7010 lub 7018):	4 823,1
Drewno przetarte lub strugane wzdłużnie, skrawane warstwami lub obwodowo, nawet strugane, szlifowane lub łączone stykowo, o grubości > 6 mm	1 123,9
Artykuły z żeliwa lub stali, gdzie indziej niewymienione:	1 081,6

Powiat / grupy towarów wg klasyfikacji CN (poziom klas)	Wartość eksportu
Lampy i oprawy oświetl., włącz. refl. poszuk. i punkt., reklamy świetl., podświetl. tablice i znaki inf., ze źr. światła zamont. na stałe, ich części, ginw.	1 078,5
M. PRZEMYŚL	**367,5**
Żelazostopy:	276,3
Opony pneumatyczne, nowe, gumowe:	37,8
Płyty, arkusze, folie, taśmy, pasy i inne płaskie kształty, samoprzylepne, z tworzyw sztucznych, nawet w rolkach:	30,1
Łożyska toczne:	21,4
Wały napęd. i korby; obudowy łożysk i łożyska ślizg.; mech. i przekł. zębate; skrzynie przekł. i pozost. ukł. zmieniające prędkość; koła zamach.; sprzęgła itp.:	1,9
M. RZESZÓW	**37 823,9**
Drób domowy żywy-ptactwo z gatunku Gallus Domesticus, kaczki, gęsi, indyki i perliczki:	23 426,8
Drewno surowe, nawet pozbawione kory lub bieli albo zgrubnie obrobione:	5 263,5
Polimery propylenu lub innych alkenów, w formach podstawowych:	4 311,4
Leki (z wyłącz. wyr. z poz. 3002, 3005 l. 3006) złożone z prod. zmieszanych l. nie, do celów profilaktycznych l. terapeut. , w opak. l. do sprzed. detalicznej:	3 734,9
Włókna szklane (włącznie z watą szklaną) oraz artykuły z nich (na przykład przędza, tkaniny):	1 087,3
M. TARNOBRZEG	**3 529,0**
Naturalny węglan magnezu; magnezja topiona i spiekana, nawet zawierająca inne tlenki dodane przed spiekaniem; pozostały tlenek magnezu, nawet czysty:	2 447,9
Otoczaki, żwir, kamień pokruszony itp. kruszywo, makadam; granulki, odłamki i proszek kamieni objętych pozycją 2515 lub 2516, nawet poddane obróbce cieplnej:	703,9
Splotki, liny, kable, taśmy plecione, zawiesia i inne, z żeliwa lub stali, nieizolowane elektrycznie:	150,8
Polimery propylenu lub innych alkenów, w formach podstawowych:	128,6
Aparatura do telefonii i telegrafii przewodowej oraz aparatura telekomunikacyjna do systemów przewodowych na prąd nośny lub cyfrowych, elektryczna; wideofony:	97,8
MIELECKI	**201 971,8**
Żywice aminowe, żywice fenolowe i poliuretany, w formach podstawowych:	96 453,8
Wyroby walcowane płaskie ż żeliwa lub stali niestopowej, o szerokości 600 mm lub większej, platerowane, powleczone lub pokryte:	45 788,8
Płyta wiórowa itp.(płyta o wiórach zorientowanych OSB) i płyta płatkowa, z drewna lub innych materiałów zdrewniałych, nawet aglomerowane organ. substancjami:	34 680,7
Wyroby walcowane płaskie ż żeliwa lub stali niestopowej, o szerokości mniejszej niż 600 mm, nieplaterowane, niepowleczone ani niepokryte:	14 655,3
Aldehydy, nawet z inną tlenową grupą funkcyjną; cykliczne polimery aldehydów; paraformaldehyd:	10 393,2
PRZEWORSKI	**6 119,4**
Polimery etylenu, w formach podstawowych:	5 274,4
Odpady, ścinki i braki z tworzyw sztucznych:	667,1
Artykuły odlewane z żeliwa lub stali, pozostałe:	178,0
ROPCZYCKO-SĘDZISZOWSKI	**11 516,2**
Centra obróbkowe, obrabiarki zespołowe (jednostanowiskowe) i wielostanowiskowe obrabiarki przestawialne, do metalu:	4 960,0
Arkusze na forniry, sklejkę l. podobne drew. warstwowe i in., przetarte wzdłuż, skrawane, nawet strug., szlifow., łączone na dług. l. styk., o grub. <= 6 mm:	2 464,1
Drewno surowe, nawet pozbawione kory lub bieli albo zgrubnie obrobione:	1 855,1
Cegły, płyty, bloki itp. wyroby ceramiczne konstrukcyjne, ogniotrwałe, inne niż z krzemionkowych skał kopalnych lub podobnych ziem krzemionkowych:	1 816,4
Cementy, zaprawy, masy betonowe i podobne wyroby, ogniotrwałe, inne niż wyroby objęte pozycją 3801	420,6
RZESZOWSKI	**19 183,3**
Wały napęd. i korby; obudowy łożysk i łożyska ślizg.; mech. i przekł. zębate; skrzynie przekł. i pozost. ukł. zmieniające prędkość; koła zamach.; sprzęgła itp.:	6 666,3
Silniki turboodrzutowe, turbośmigłowe oraz inne turbiny gazowe:	5 702,5
Pompy powietrzne lub próżniowe, sprężarki i wentylatory powietrza lub innych gazów; okapy wentylacyjne lub recyrkulacyjne z wentylatorem, nawet z filtrami:	4 705,7
Warzywa, owoce, orzechy i pozostałe jadalne części roślin, przetworzone lub zakonserwowane octem lub kwasem octowym:	1 159,9
Opony pneumatyczne, nowe, gumowe:	948,9
SANOCKI	**4 357,8**
Rury, przewody i węże oraz ich wyposażenie (np. złącza, kolanka, kołnierze) z tworzyw sztuczne:	2 540,5
Wyroby walcowane płaskie z żeliwa lub stali niestopowej, o szerokości 600 mm lub większej, walcowane na gorąco, nieplaterowane, niepokryte, niepowleczone:	1 099,1
Drewno surowe, nawet pozbawione kory lub bieli albo zgrubnie obrobione:	299,0

Powiat / grupy towarów wg klasyfikacji CN (poziom klas)	Wartość eksportu
Artykuły do transportu lub pakowania towarów, z tworzyw sztucznych; korki, pokrywki, kapsle i pozostałe zamknięcia z tworzyw sztucznych:	227,1
Wyroby walcowane płaskie z żeliwa lub stali niestopowej, o szerokości 600 mm lub większej, walcowane na zimno, nieplaterowane, niepowleczone lub niepokryte:	192,1
STALOWOWOLSKI	**139 930,7**
Rury, przewody rurowe i profile drążone, bez szwu, z żeliwa lub stali:	129 840,9
Łączniki rur lub przewodów rurowych (na przykład złączki nakrętne, kolanka, tuleje), z żeliwa lub stali:	6 820,5
Aluminium nieobrobione plastycznie:	1 422,9
Żelazostopy:	1 237,1
Wapno palone, wapno gaszone i wapno hydrauliczne, inne niż tlenek wapnia i wodorotlenek wapnia, objęte pozycją 2825:	609,4
STRZYŻOWSKI	**199,8**
Płyta wiórowa itp.(płyta o wiórach zorientowanych OSB) i płyta płatkowa, z drewna lub innych materiałów zdrewniałych, nawet aglomerowane organ. substancjami:	199,6
Przywozy lub wywozy towarów,kt.suma wartosci =< niz równowart. 200 Euro, dokonane w jednym okresie sprawozdawczym,z lub do jednego panstwa czlonkowskiego EU	0,2
TARNOBRZESKI	**47 362,9**
Bomby, granaty, torpedy, miny, pociski i podob. uzbrojenie oraz ich części; naboje i inna amunicja, włączając przybitki do nabojów śrutowych i kulowych:	20 692,5
Lonty prochowe; lonty detonujące; spłonki nabojowe lub detonujące; zapalniki, detonatory elektryczne:	16 874,2
Odpady cyny i złom	9 522,0
Ognie sztuczne; petardy sygnalizacyjne, rakiety do sygnalizacji podczas mgły lub deszczu oraz pozostałe artykuły pirotechniczne:	174,3
Odpady ołowiu i złom	99,8

9.4.13. Potencjał eksportowy wybranych grup towarowych Podkarpacia

Niniejsza część stanowi wsad do opracowania macierzy BCB w zakresie grup towarowych (klasyfikacja CN na poziomie 4 cyfr) posiadających wysoki potencjał do rozwoju eksportu. W analizie wykorzystano następujące wskaźniki: wartość eksportu w 2019 r., dynamika wzrostu eksportu w okresie 2013 –2019 r. oraz udział eksportu województwa Podkarpackiego w krajowym eksporcie w 2019 r. W zestawieniu uwzględniono pierwszych 50 grup towarowych. Dla każdego wskaźnika określono ranking (pozycję danej grupy towarowej). Następnie listę uporządkowano pod względem łącznego rankingu uzyskiwanego przeze poszczególne grupy towarów (taka sama waga dla każdego wskaźnika).

Grupa towarowa (klasyfikacja CN na poziomie 4 cyfr)	Podkarpackie eksport 2013	Podkarpackie eksport 2019	Ranking eksport 2019	Podkarpackie dynamika	Ranking dynamika	Udział w kraju	Ranking udział
Cyna nieobrobiona plastycznie	0,0	160,5	70	373%	2	62,72%	8
Gazy ziemne i pozostałe węglowodory gazowe	5,7	574,4	12	116%	21	13,57%	61
Zespoły prądotwórcze oraz przetwornice jednotwornikowe	16,9	288,2	32	60%	65	21,49%	37
Części i akcesoria różnych typów broni	6,3	149,5	76	69%	55	56,54%	11
Maszyny do montażu żarówek i pozostałych lamp elektr., elektronowych lub fotogr. lamp błyskowych, w obudowach szklanych; masz. do wyr. lub obr. na gorąco szkła	13,4	188,8	55	56%	79	56,80%	10
Lody śmietankowe i pozostałe lody jadalne, nawet zawierające kakao	61,4	390,0	19	36%	154	36,93%	22
Popiół i pozostałości (inne niż z produkcji żeliwa lub stali), zawierające arsen, metale lub ich związki	0,6	56,9	156	116%	20	23,53%	33
Odpady i złom met. szlach. lub met. platerowanych met. szlach.; inne odpady zaw. met. szlach. lub zw. met. szlach., w rodzaju stos. do odzyskiwania met. szlach.	0,0	140,0	84	661%	1	6,85%	129

Grupa towarowa (klasyfikacja CN na poziomie 4 cyfr)	Podkarpackie eksport 2013	Podkarpackie eksport 2019	Ranking eksport 2019	Podkarpackie dynamika	Ranking dynamika	Udział w kraju	Ranking udział
Stal stopowa, ginw., w postaci wlewków lub innych pierwotnych formach; półprodukty z pozostałej stali stopowej ginw.	7,8	90,1	114	50%	92	39,61%	19
Wyroby z asfaltu lub podobnego materiału (na przykład bitumu naftowego lub paku węglowego)	3,7	71,6	137	64%	62	20,89%	39
Ołów nieobrobiony plastycznie	11,7	141,1	81	52%	89	10,66%	87
Włókna optyczne i ich wiązki, kable światłowodowe inne niż w poz. 8544, arkusze i płyty z mater. polaryz., soczewki, pryzmaty, zwierciadła, nieoprawione	13,1	171,9	63	54%	84	7,73%	117
Wały napęd. i korby; obudowy łożysk i łożyska ślizg.; mech. i przekł. zębate; skrzynie przekł. i pozost. ukł. zmieniające prędkość; koła zamach.; sprzęgła itp.	376,2	1 441,1	6	25%	234	15,87%	48
Spycharki czołowe, spycharki skośne, równiarki, niwelatory, zgarniarki, koparki, czerparki, ładowarki, podbijarki mechaniczne i walce drogowe, samobieżne	23,8	218,5	48	45%	114	6,51%	137
Turbiny hydrauliczne, koła wodne oraz ich regulatory	0,1	17,9	290	155%	13	45,70%	14
Osłony szklane (włącznie z bańkami i rurkami), otwarte, oraz ich części szklane, bez wyposażenia, do lamp elektrycznych, elektronopromieniowych i podobnych	0,0	16,6	298	219%	7	40,43%	17
Artykuły odlewane z żeliwa lub stali, pozostałe	32,7	186,6	56	34%	162	8,74%	105
Daktyle, figi, ananasy, avokado, guawa, mango i smaczelina, świeże lub suszone	3,6	53,5	160	57%	76	9,08%	99
Pompy powietrzne lub próżniowe, sprężarki i wentylatory powietrza lub innych gazów; okapy wentylacyjne lub recyrkulacyjne z wentylatorem, nawet z filtrami	997,6	2 762,1	3	18%	309	25,50%	32
Tytan i artykuły z tytanu, włączając odpady i złom tytanu	19,6	85,7	119	28%	210	39,96%	18
Fajki do tytoniu (włączając cybuchy) oraz cygarniczki do papierosów lub cygar, oraz ich części	0,3	15,5	305	92%	38	85,59%	5
Odpady miedzi i złom	45,0	240,2	44	32%	178	7,01%	126
Obwody drukowane	4,8	90,4	113	63%	63	4,88%	192
Produkty pochodzenia roślinnego, gdzie indziej niewymienione ani niewłączone	22,1	83,6	121	25%	236	38,17%	20
Piaski naturalne wszystkich rodzajów, nawet barwione, inne niż piaski metalonośne objęte działem 26	0,1	14,3	318	119%	19	17,65%	43
Balony, butelki, dzbany, fiolki itp. pojem., ze szkła, do transp. l. pakowania towarów; słoje szklane na przetwory; korki, przykrywki i inne zamknięcia ze szkła	22,9	146,1	78	36%	152	5,84%	156
Lonty prochowe; lonty detonujące; spłonki nabojowe lub detonujące; zapalniki, detonatory elektryczne	0,3	17,2	294	98%	34	13,75%	60
Części i akces. do maszyn obj. poz. od 8456 do 8465, włącz. głowice gwinciarskie masz., podzielnice, uchwyty do narzędzi wszelkich typów do obróbki ręcznej	55,2	207,9	51	25%	237	8,80%	103

Grupa towarowa (klasyfikacja CN na poziomie 4 cyfr)	Podkarpackie eksport 2013	Podkarpackie eksport 2019	Ranking eksport 2019	Podkarpackie dynamika	Ranking dynamika	Udział w kraju	Ranking udział
Silniki turboodrzutowe, turbośmigłowe oraz inne turbiny gazowe	5 245,0	11 478,9	1	14%	390	55,20%	12
Półprodukty z żeliwa lub stali niestopowej	3,3	86,7	118	72%	50	3,46%	246
Rury i przewody rurowe oraz łączniki rur lub przewodów rurowych (np. złączki nakrętne, kolanka, tuleje), z niklu	2,3	19,7	274	43%	123	28,02%	30
Płyta wiórowa itp.(płyta o wiórach zorientowanych OSB) i płyta płatkowa, z drewna lub innych materiałów zdrewniałych, nawet aglomerowane organ. substancjami	165,3	377,5	20	15%	374	17,51%	44
Pokrycia podłogowe z tw. sztucz., nawet samoprzylepne, w rolkach l. w postaci płytek; pokrycia ścienne l. sufitowe, z tw. sztucz., określone w uw. 9 do dz. 39	61,5	158,3	71	17%	331	22,76%	36
Blachy grube, cienkie oraz taśma, o grubości przekraczającej 0,15 mm, z miedzi	25,1	82,2	125	22%	273	16,84%	45
Odpady niklu i złom	0,0	8,4	399	149%	15	22,94%	35
Plecionki itp. nawet złożone w pasma; materiał do wyplatania, plecionki, połącz. w równoległe pasma l. tkane, w postaci arkuszy, nawet w postaci gotowych wyr.	0,3	9,2	387	73%	47	42,14%	15
Świece, cienkie świece i podobne	117,4	288,4	31	16%	354	12,71%	66
Sztaby i pręty, kątowniki i kształtowniki z pozostałej stali stopowej; sztaby i pręty drążone ze stali stop. l. niestopowej, nadające się do celów wiertniczych	67,5	185,0	58	18%	313	11,00%	82
Blachy grube, cienkie oraz taśma, o grubości przekraczającej 0,2 mm, z aluminium	75,5	260,5	39	23%	259	5,82%	158
Korek naturalny, oczyszczony lub zgrubnie wyrównany lub w postaci prostokątnych bloków, płyt, arkuszy l. pasów (wł. z półfabrykatem do prod. korka lub zatyczek)	0,1	7,9	408	98%	35	36,05%	23
Centra obróbkowe, obrabiarki zespołowe (jednostanowiskowe) i wielostanowiskowe obrabiarki przestawialne, do metalu	32,9	98,1	103	20%	296	11,56%	77
Maszyny do przem. przygotowania lub prod. żywności, napojów, inne niż masz. do otrzymywania tłuszczów, olejów zwierzęcych lub rośl.; ginw. w dziale 84	50,9	146,8	77	19%	304	7,27%	121
Pozostałe gliny (z wyjątkiem iłów porowatych objętych pozycją 6806), andaluzyt, cyjanit i sylimanit, nawet kalcynowane; mullit; ziemie szamotowe i dynasowe	17,9	57,6	154	22%	275	11,49%	78
Węgiel; brykiety, brykietki i podobne paliwa stałe wytwarzane z węgla	11,4	167,3	65	56%	78	1,86%	364
Rury i przewody rurowe, z aluminium	10,7	43,9	175	27%	221	7,82%	113
Soki i ekstrakty roślinne; subst. pektynowe, pektyniany i pektany; agar-agar i pozost. śluzy i zagęszczacze, nawet modyfikowane, pochodzące z prod. roślinnych	23,3	67,3	141	19%	303	12,30%	69
Wkręty, śruby, nakrętki, wkręty do podkładów, haki gwintowane, nity, zawleczki, podkładki (również sprężyste) itp. z żeliwa lub stali	199,4	446,2	18	14%	383	7,98%	112

Grupa towarowa (klasyfikacja CN na poziomie 4 cyfr)	Podkarpackie eksport 2013	Podkarpackie eksport 2019	Ranking eksport 2019	Podkarpackie dynamika	Ranking dynamika	Udział w kraju	Ranking udział
Aparatura do sygnalizacji dźwiękowej lub wzrokowej, elektryczna, inna niż objęta pozycją 8512 lub 8530	14,1	75,7	132	32%	175	4,30%	207
Sztaby i pręty z żeliwa lub stali niestopowej, kute, walcowane, ciągnione, wyciskane na gorąco, z wyłączeniem skręconych po walcowaniu	7,3	75,7	131	48%	104	2,81%	284
Sałata (Lactuca sativa) i cykoria (Cichorium spp.), świeże lub schłodzone	2,3	22,7	255	47%	110	5,79%	159

9.5. Zestawienie uczestników programu Horyzont 2020 z woj. podkarpackiego

Tytuł projektu	Data rozpoczęcia	Data zakończenia	Liczba uczestników w projekcie	Rola w projekcie	Nazwa organizacji	Dofinansowanie uczestnika
Enhancing the innovation management capacity of SME's – new Enterprise Europe Network services for the SMEs in four regions of the Southern Poland	01.05.2014	31.12.2014	10	Członek konsorcjum	Stowarzyszenie Grupy Przedsiebiorcow Przemyslu Lotniczego "Dolina Lotnicza"	1 400,00 €
Enhancing the innovation management capacity of SME's – new Enterprise Europe Network services for the SMEs in four regions of the Southern Poland	01.05.2014	31.12.2014	10	Członek konsorcjum	RZESZOWSKA AGENCJA ROZWOJU REGIONALNEGO SPOLKA AKCYJNA	5 600,00 €
MLSYSTEM - heatable, integrated photovoltaics with insulated glass units	01.05.2015	31.10.2015	1	Koordynator	ML SYSTEM SPOLKA AKCYJNA	50 000,00 €
'Key account management' for the SME Instrument beneficiaries and 'Enhancing SME innovation management capacity' as new proinnovative services for SMEs in the regions of Southern Poland	01.01.2015	31.12.2016	9	Członek konsorcjum	Stowarzyszenie Grupy Przedsiebiorcow Przemyslu Lotniczego "Dolina Lotnicza"	7 000,00 €
'Key account management' for the SME Instrument beneficiaries and 'Enhancing SME innovation management capacity' as new proinnovative services for SMEs in the regions of Southern Poland	01.01.2015	31.12.2016	9	Członek konsorcjum	RZESZOWSKA AGENCJA ROZWOJU REGIONALNEGO SPOLKA AKCYJNA	47 250,00 €
Developing Cryogenic Energy Storage at Refrigerated Warehouses as an Interactive Hub to Integrate Renewable Energy in Industrial Food Refrigeration and to Enhance PowerGrid Sustainability	01.04.2016	30.09.2020	20	Członek konsorcjum	DOHMEYER CONSTRUCTION SPOLKA Z ORGANICZONA ODPOWIEDZIALNOSCIA	1 760 574,38 €
'Key account management' for the SME Instrument beneficiaries and 'Enhancing SME innovation management capacity' as new proinnovative services for SMEs in the regions of Southern Poland	01.01.2017	31.12.2018	9	Członek konsorcjum	Stowarzyszenie Grupy Przedsiebiorcow Przemyslu Lotniczego "Dolina Lotnicza"	1 100,00 €

Tytuł projektu	Data rozpoczęcia	Data zakończenia	Liczba uczestników w projekcie	Rola w projekcie	Nazwa organizacji	Dofinansowanie uczestnika
'Key account management' for the SME Instrument beneficiaries and 'Enhancing SME innovation management capacity' as new proinnovative services for SMEs in the regions of Southern Poland	01.01.2017	31.12.2018	9	Członek konsorcjum	RZESZOWSKA AGENCJA ROZWOJU REGIONALNEGO SPOLKA AKCYJNA	25 600,00 €
Pervasive Ubiquitous Lightwave SEnsor	01.01.2017	31.12.2019	6	Członek konsorcjum	FIBRAIN SPOLKA Z ORGANICZONA ODPOWIEDZIALNOSCIA	308 715,75 €
Controller Tools and Team Organisation for the Provision of Separation in Air Traffic Management	01.11.2016	31.12.2019	54	Członek konsorcjum	POLITECHNIKA RZESZOWSKA IM IGNACEGO LUKASIEWICZA PRZ	0,00 €
Trajectory based Free Routing	01.11.2016	31.12.2019	29	Członek konsorcjum	POLITECHNIKA RZESZOWSKA IM IGNACEGO LUKASIEWICZA PRZ	0,00 €
Decorative Applications for Self-Organized Molecular Electrochromic Systems	01.01.2018	31.12.2021	16	Członek konsorcjum	TIKKURILA POLSKA S.A.	2 755,77 €
Perspectives for the Aeronautical Research in Europe	01.10.2017	30.09.2020	16	Członek konsorcjum	INNPULS SPOLKA Z OGRANICZONA ODPOWIEDZIALNOSCIA	113 262,50 €
Nanostructural surface development for dental implant manufacturing	01.01.2018	31.12.2021	9	Członek konsorcjum	NANO PRIME SPOLKA Z OGRANICZONA ODPOWIEDZIALNOSCIA	234 000,00 €
Novel 1D photonic metal oxide nanostructures for early stage cancer detection	01.01.2018	31.12.2021	11	Członek konsorcjum	NANO PRIME SPOLKA Z OGRANICZONA ODPOWIEDZIALNOSCIA	54 000,00 €
AIRFRAME ITD	01.01.2018	31.12.2019	98	Członek konsorcjum	P.W. „METROL" DARIUSZ DĄBKOWSKI	314 810,76 €
AIRFRAME ITD	01.01.2018	31.12.2019	98	Członek konsorcjum	SZEL-TECH SZELIGA GRZEGORZ	375 153,51 €
AIRFRAME ITD	01.01.2018	31.12.2019	98	Członek konsorcjum	ULTRATECH SPOLKA Z OGRANICZONA ODPOWIEDZIALNOSCIA	588 901,73 €
AIRFRAME ITD	01.01.2018	31.12.2019	98	Członek konsorcjum	POLSKIE ZAKLADY LOTNICZE	321 922,40 €
AIRFRAME ITD	01.01.2018	31.12.2019	98	Członek konsorcjum	EUROTECH SP ZOO	587 479,98 €
Engine ITD - GAM 2018	01.01.2018	31.12.2019	47	Członek konsorcjum	MTU AERO ENGINES POLSKA SPOLKA Z OGRANICZONA ODPOWIEDZIALNOSCIA	0,00 €
Systems ITD	01.01.2018	31.12.2019	70	Członek konsorcjum	POLITECHNIKA RZESZOWSKA IM IGNACEGO LUKASIEWICZA PRZ	175 627,96 €
SMART thermotherapy solution for varroa mite treatment.	01.01.2019	30.06.2019	1	Koordynator	BEREZIEWICZ PIOTR	50 000,00 €
HIGH speed civil Tilt Rotor wInd tunnel Project	01.11.2018	31.10.2021	4	Członek konsorcjum	P.W. „METROL" DARIUSZ DĄBKOWSKI	250 750,00 €
HIGH speed civil Tilt Rotor wInd tunnel Project	01.11.2018	31.10.2021	4	Członek konsorcjum	SZEL-TECH SZELIGA GRZEGORZ	250 125,00 €
Co-production CeLL performing Human-Robot Collaborative AssEmbly	01.10.2018	30.09.2021	16	Członek konsorcjum	PRATT & WHITNEY RZESZOW SPOLKA AKCYJNA	0,00 €

Tytuł projektu	Data rozpoczęcia	Data zakończenia	Liczba uczestników w projekcie	Rola w projekcie	Nazwa organizacji	Dofinansowanie uczestnika
A novel manufacturing method to bring solid-state thin-film batteries to mass market	01.12.2018	31.03.2019	1	Koordynator	THE BATTERIES SP ZOO	50 000,00 €
Turning non-recyclable aluminum waste into metal foams with multiple applications	01.01.2019	30.06.2019	1	Koordynator	CREATEC SP ZOO	50 000,00 €
'Key account management' for the SME Instrument, FTI and FET-Open beneficiaries and 'Enhancing SME innovation management capacity' as proinnovative services for SMEs in the regions of Southern Poland	01.01.2019	31.12.2019	9	Członek konsorcjum	Stowarzyszenie Grupy Przedsiebiorcow Przemyslu Lotniczego "Dolina Lotnicza"	0,00 €
'Key account management' for the SME Instrument, FTI and FET-Open beneficiaries and 'Enhancing SME innovation management capacity' as proinnovative services for SMEs in the regions of Southern Poland	01.01.2019	31.12.2019	9	Członek konsorcjum	RZESZOWSKA AGENCJA ROZWOJU REGIONALNEGO SPOLKA AKCYJNA	13 885,00 €
Design, manufacture and deliver a high performance, low cost, low weight Nacelle Structure for Next Generation Tilt-Rotor (NGCTR)	01.10.2019	31.07.2023	7	Członek konsorcjum	P.W. „METROL" DARIUSZ DĄBKOWSKI	210 437,50 €
Design, manufacture and deliver a high performance, low cost, low weight Nacelle Structure for Next Generation Tilt-Rotor (NGCTR)	01.10.2019	31.07.2023	7	Członek konsorcjum	SZEL-TECH SZELIGA GRZEGORZ	245 590,63 €
Technology to use any standard microscope for correlative imaging	01.03.2019	31.08.2019	1	Koordynator	DYKAS MICHAL	50 000,00 €
Improving farmers' well-being through social innovation			16	Członek konsorcjum	KUJAWSKO-POMORSKI OSRODEK DORADZTWA ROLNICZEGO W MINIKOWIE	56 937,50 €
Hybrid UAV-UGV for Efficient Relocation of Vessels	01.12.2019	31.05.2021	7	Członek konsorcjum	RECTANGLE SPOLKA Z OGRANICZONA ODPOWIEDZIALNOSCIA	261 187,50 €
Hybrid UAV-UGV for Efficient Relocation of Vessels	01.12.2019	31.05.2021	7	Koordynator	CERVI ROBOTICS	251 300,00 €
'Key account management' for the EIC Pilot beneficiaries and 'Enhancing SME innovation management capacity' as proinnovative services for SMEs in the regions of Southern Poland	01.01.2020	31.12.2021	9	Członek konsorcjum	Stowarzyszenie Grupy Przedsiebiorcow Przemyslu Lotniczego "Dolina Lotnicza"	0,00 €
'Key account management' for the EIC Pilot beneficiaries and 'Enhancing SME innovation management capacity' as proinnovative services for SMEs in the regions of Southern Poland	01.01.2020	31.12.2021	9	Członek konsorcjum	RZESZOWSKA AGENCJA ROZWOJU REGIONALNEGO SPOLKA AKCYJNA	29 450,00 €
Correlative imaging for Transmission Electron Microscopy	01.10.2019	31.01.2020	1	Koordynator	DYKAS MICHAL	50 000,00 €

Tytuł projektu	Data rozpoczęcia	Data zakończenia	Liczba uczestników w projekcie	Rola w projekcie	Nazwa organizacji	Dofinansowanie uczestnika
EfficieNT Risk-bAsed iNspection of freight Crossing bordErs without disrupting business	01.10.2020	30.09.2023	18	Członek konsorcjum	ETC SOFT SP. Z O.O.	176 937,50 €
Development of a breakthrough spectral ground-penetrating radar revolutionizing sub-surface analysis across industries	01.01.2020	31.05.2020	1	Koordynator	SGPR.TECH SP ZOO	50 000,00 €
AIRFRAME ITD	01.01.2020	31.12.2021	90	Członek konsorcjum	P.W. „METROL" DARIUSZ DĄBKOWSKI	53 549,03 €
AIRFRAME ITD	01.01.2020	31.12.2021	90	Członek konsorcjum	SZEL-TECH SZELIGA GRZEGORZ	67 175,71 €
AIRFRAME ITD	01.01.2020	31.12.2021	90	Członek konsorcjum	ULTRATECH SPOLKA Z OGRANICZONA ODPOWIEDZIALNOSCIA	109 695,25 €
AIRFRAME ITD	01.01.2020	31.12.2021	90	Członek konsorcjum	POLSKIE ZAKLADY LOTNICZE	291 622,67 €
AIRFRAME ITD	01.01.2020	31.12.2021	90	Członek konsorcjum	EUROTECH SP ZOO	295 980,18 €
An EU-wide farm network demonstrating and promoting cost-effective IPM strategies			32	Członek konsorcjum	KUJAWSKO-POMORSKI OSRODEK DORADZTWA ROLNICZEGO W MINIKOWIE	119 375,00 €
Communication role on perception and beliefs of EU Citizens about Science	01.12.2018	30.11.2020	9	Członek konsorcjum	DANMAR COMPUTERS SP ZOO	61 875,00 €
H2020-IBA-CS2--GAMS-2020-2021	01.01.2020	31.12.2021	41	Członek konsorcjum	MTU AERO ENGINES POLSKA SPOLKA Z OGRANICZONA ODPOWIEDZIALNOSCIA	0,00 €

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Krajowy Punkt Kontaktowy.

Wydawca:
Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego
ul. Łukasza Cieplińskiego 4, 35-010 Rzeszów

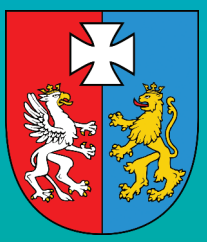

Egzemplarz bezpłatny
ISBN 978-83-66073-10-4

Fundusze Europejskie Program Regionalny
Rzeczpospolita Polska
PODKARPACKIE przestrzeń otwarta
Unia Europejska Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego